

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı

BALKAN GÖÇ FOLKLORU: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Gülçin BALAT

Doktora Tezi

Ankara, 2023

BALKAN GÖÇ FOLKLORU: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Gülçin BALAT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Gülçin Balat tarafından hazırlanan "Balkan Göç Folkloru: Ankara İli Örneği" başlıklı bu çalışma, 05.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Melahat PARS (Başkan)

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOLU (Danışman)

Prof. Dr. Abdülislam ARVAS (Üye)

Doç. Dr. Şirin YILMAZ (Üye)

Doç. Dr. Zehra KADERLİ (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın (Unvanı, Adı ve Soyadı) Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Gülçin BALAT

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.*

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. zkul OBANOğLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gülçin BALAT

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bana her türlü desteği veren, Türk halkbilimi disiplininin Türkiye’de yeni bir boyuta geçmesini sağlayan ve beni Türk halkbilimi çalışmalarının ehemmiyeti konusunda yönlendiren, ğrencisi olmaktan gurur duyduğum ve kendimi Őanslı saydığım gzde folklorist kıymetli danışmanım Prof. Dr. zkul OBANOğLU’na en derin hürmetlerimle teşekkür ederim.

Balkan Türk’, Evlâd-ı Fatihân bir ailenin ferdi olan kıymetli hocam Prof. Dr. Melahat PARS, damarlarındaki asil Türk kanından ve kadm Türk tarihinden miras aldığı sorumluluk bilinciyle tezim ve Balkanoloji çalışmalarım boyunca bana her türlü desteği vermiştir. Karşılaşılan her türlü zorlukta güçlü bir Balkan Türk kadınının tarih boyunca nasıl savaŐtıęını hem anlatmış hem de kendisi yaşayarak bana örnek olmuştur. G acısını hâlâ nazik yüreğinde taşıyan kıymetli hocama bana verdiği ilham ve her türlü zorluğa karşı aŐıladıęı mücadele ruhu için en derin muhabbetlerimle teşekkür ederim.

Yine Balkan gn yaşamış ve g çalışmaları konusunda özellikle doktora tez çalışması ile örnek aldığım ve alan araştırması için gereken Etik Komisyon İzni sürecinde yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Zehra KADERLİ’ye ve tez jürimde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Abdselam ARVAS’a ve Doç. Dr. Şirin YILMAZ’a çok teşekkür ederim. Lisansüstü çalıőmalarıma baŐladıęım tarihlerde tanıştığım, Balkan coğrafyasından birçok Şair, yazar, akademisyen ve araŐtırmacı ile tanış olup onlarla kalıcı dostluklar kurmamı sağlayan ve beni Balkan çalışmalarım konusunda her daim destekleyip eksikliklerimi gidermemde yardımcı olan çok kıymetli hocam Öğr. Gör. Feyyaz SAğLAM’a çok teşekkür ederim.

Balkanlarla ilgili çalışmalarında örnek aldığım ve alacağım, Balkan coğrafyasını ve edebiyatını tanımamda bana yardımcı olan ve tez çalışmalarım boyunca beni destekleyen kıymetli büyüğüm Sırbistan İslam Birliği Üniversitesi öğretim üyesi kıymetli Prof. Dr. Taxhidin BYTYQÍ'ye en derin muhabbetlerimi niyaz ederim.

Makûs göç kaderini yaşamış bir ailenin ferdi olarak eğitim hayatım boyunca bana maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, asil Türk-İslâm kimliğini ve kültürünü her daim yaşatan ve bana aktaran, aziz Balkan toprağının torunları atalarım, büyüklerim ve aileme sonsuz hürmetlerimi ve teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emekleri olan kaynak kişilerim, Balkan STK başkanları ve beni her daim destekleyen değerli dostlarıma çok teşekkür ederim.

Bu çalışma; *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Lisansüstü Eğitim Bursları, Balkan Kültür Araştırmaları* kapsamında desteklenmiştir.

ÖZET

BALAT, Gülçin. *Balkan Göç Folkloru: Ankara İli Örneği*, Doktora Tezi, Ankara,2023.

Göç; çeşitli ekonomik, siyasî ve coğrafi sebeplerle bireysel veya kitlesel olarak kaynak (menşe) bölgeden hedef bölgeye doğru gerçekleştirilen yer değiştirme hareketidir. Göç hadisesi, insanlık tarihi boyunca çeşitli topluluklar tarafından tecrübe edilmiştir. Türk devletleri ve toplulukları çeşitli coğrafyalarda yaşanan göç hareketlerinin kimi zaman öznesi kimi zaman da nesnesi olmuştur. Göç hadisesinin Türk tarihi içerisinde farklı hedefleri ve işlevleri olmuştur. Türklerin anayurdu olan Türkistan topraklarından Balkan yarımadasına uzanan göç serüveni M.S.4. yüzyılda Türk toplulukları tarafından başlatılmış, yarımada'nın siyasî değişiklikleri sonucu kesintiye uğramış lâkin yarımada 13.yüzyılda Osmanlı Türkleri tarafından yeniden fethedilmeye başlanmıştır.

Balkan yarımadasında Türk varlığı asırlarca sürmüştür ancak dünya siyasetindeki milliyetçilik hareketlerinden etkilenerek Balkan coğrafyasında nüfuzunu kaybetmeye başlamıştır. Bu hadise sonucu Osmanlı toprakları olan Balkan şehirlerinden anavatan Anadolu'ya tedricen göçler yaşanmıştır. Türk tarihi içinde en makûs göç hadiselerinin yaşanacağı tarihin başlangıcı sayılan Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) ve akabindeki Balkan Savaşları (1912-1913) esnasında Anadolu'ya yapılan göçlerde katliamlar, soykırımlar ve mezalimler yaşanmıştır. Bu elem hadiseler sonucu anavatanına gelen Türkler ve Osmanlı tebâsı Müslümanlar (Boşnaklar, Arnavutlar) çeşitli bölgelere iskân edilmiştir.

Balkan göçleri tarihsel süreç içinde 19.yüzyılda başlamış ve 21.yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Bu bağlamda Anadolu coğrafyasındaki birçok şehir Balkan Türklerinin ve Müslümanlarının iskân edildiği alanlara dönüşmüştür. İskân faaliyetleri devlet denetimince gerçekleşmiş ve göçmenlerin coğrafi yakınlık gözetilerek öncelikli olarak İstanbul, İzmir, Çanakkale ve Bursa gibi şehirlere yerleştirilmesi sağlanmıştır. Bunların

yanında Ankara, Çorum, Adana, Sivas, Samsun ve Nevşehir de ikincil olarak Balkan göçmenlerinin iskân alanları olmuştur.

Bu çalışmada, göç hadisesi sonucu Balkan coğrafyasından (Arnavutluk, Batı Trakya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kırım-Romanya, Kosova, Kuzey Makedonya, Moldova (Gagauz Yeri), Yunanistan) farklı dönemlerde Ankara'ya çeşitli sebeplerle göç etmiş Türklerin ve Müslümanların teşekkül ettirdiği göç folkloru ele alınmıştır. Bu bağlamda Balkan Göç Folkloru ana çatısı altında her bir bölgenin tarih, folklor, dil, kültür ve kimlik-aidiyet örüntüleri alan araştırması verilerinden hareketle değerlendirilmiş; her bir topluluğun Türk kültür ekolojisinin bir parçası olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Göç, Balkan, Folklor, Ankara, Kültür Örüntüsü, Kültürel Ekoloji.

ABSTRACT

BALAT, Gülçin. *Balkan Migration Folklore: Example of Ankara Province*, Doctoral Thesis (Ph. D. Dissertation), Ankara, 2023.

Migration; it is the movement of displacement from the source (origin) region to the target region, individually or collectively, for various economic, political and geographical reasons. Migration has been experienced by various communities throughout human history. Turkish states and communities have sometimes been the subject and sometimes the object of migration movements in various geographies. Migration has had different goals and functions in Turkish history. The adventure of migration from the Turkestan lands, the homeland of the Turks, to the Balkan peninsula A.D.4. It was started by the Turkish communities in the 19th century, interrupted by the political changes of the peninsula, but the peninsula began to be re-conquered by the Ottoman Turks in the 13th century. The Turkish presence in the Balkan peninsula lasted for centuries, but was influenced by the nationalist movements in world politics and began to lose its influence in the Balkan geography.

As a result of this event, there were gradual migrations from the Balkan cities, which were Ottoman lands, to the motherland Anatolia. During the Ottoman-Russian War (1877-1878) and the subsequent Balkan Wars (1912-1913), which is considered to be the beginning of the date when the worst migration events in Turkish history will be experienced, massacres, genocides and atrocities were experienced in the migrations to Anatolia. Turks and Ottoman subjects Muslims (Bosniaks, Albanians) who came to the homeland as a result of these painful events were settled in various regions.

Balkan migrations started in the 19th century in the historical process and continued until the beginning of the 21st century. In this context, many cities in the Anatolian geography have turned into areas where Balkan Turks and Muslims are settled. The resettlement activities were carried out under the supervision of the state, and the immigrants were placed primarily in cities such as Istanbul, Izmir, Çanakkale and Bursa, taking into account geographical proximity.

In addition to these, Ankara, Çorum, Adana, Sivas, Samsun and Nevşehir became the second settlement areas of Balkan immigrants. In this study, the Turks and Muslims who immigrated to Ankara for various reasons from the Balkan geography (Albania, Western Thrace, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Crimea-Romania, Kosovo, North Macedonia, Moldova (Gagauz Place), Greece) at different times as a result of the migration event, are discussed migration folklore. In this context, the history, folklore, language, culture and identity-belonging patterns of each region under the main umbrella of Balkan Migration Folklore were evaluated based on field research data; It has been determined that each community is a part of Turkish cultural ecology.

Keywords: Migration, The Balkan, Folklore, Ankara, Pattern of Culture, Cultural Ecology.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
ÖN SÖZ	xiv
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ VE LİTERATÜR BİLGİSİ	11
1.1. METODOLOJİK ÇERÇEVE	11
1.1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	11
1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	12
1.1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılık.....	13
1.1.4. Araştırmanın Varsayım ve Hipotezleri.....	14
1.1.5. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri.....	14
1.1.6. Araştırma Alanının Genel Özellikleri.....	19
1.2. LİTERATÜR BİLGİSİ	21
1.2.1. Kitaplar.....	23
1.2.2. Makaleler.....	27
1.2.3. Lisansüstü Tezler.....	31
1.2.3.1. Yüksek Lisans Tezleri.....	32

1.2.3.2. Doktora Tezleri.....	37
2. BÖLÜM: GÖÇ OLGUSUNUN TANIMI, KURAMLARI VE TÜRLERİ.....	40
2.1. GÖÇ OLGUSUNUN TANIMI VE GÖÇE İLİŞKİN KAVRAMLAR.....	40
2.1.1.Kaynak (Menşe) Ülke.....	41
2.1.2.Hedef Ülke.....	41
2.1.3.Geçiş (Transit) Ülkesi.....	41
2.2. GÖÇ KURAMLARI.....	42
2.2.1. Temel Göç Kuramları.....	42
2.2.1.1. Ravenstein Göç Kanunları (1885).....	42
2.2.1.2. Petersen'in Göç Tipleri (1958).....	45
2.2.1.3. Everett Lee Göç Kuramı (1966).....	46
2.2.2. Sosyo-Kültürel Göç Kuramları.....	47
2.2.2.1. Denge Kuramı.....	47
2.2.2.2. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı.....	47
2.2.2.3. Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı).....	48
2.2.2.4. Göç Sistemleri Kuramı.....	50
2.3. GÖÇ TÜRLERİ.....	51
2.3.1. İç Göç.....	50
2.3.2. Dış Göç.....	51
2.3.3. Zorunlu Göç.....	51
2.3.4. Serbest (Gönüllü) Göç.....	52
2.3.5. Tersine Göç.....	52
2.3.6. Evlilik Göçü.....	52
2.4. GÖÇ VE FOLKLOR (HALKBİLİMİ).....	52
2.4.1. Göç ve Folklor İlişkisi	52
2.4.2. Balkan Göç Folkloru.....	62

3. BÖLÜM: ANKARA'YA YAPILAN BALKAN GÖÇÜNÜN TARİH, FOLKLOR, KÜLTÜR VE KİMLİK-AİDİYET ÖRÜNTÜSÜ.....	68
3.1. BALKAN GÖÇ FOLKLORUNUN TARİH ÖRÜNTÜSÜ.....	68
3.1.1. Osmanlı Döneminde Yapılan Balkan Göçleri.....	69
3.1.2. Cumhuriyet Döneminde ve Sonrasında Yapılan Balkan Göçleri.....	82
3.1.2.1. Bulgaristan'dan Yapılan Göçler.....	84
3.1.2.1.1.1949-1951 Göçü.....	84
3.1.2.1.2.1969-1978 Yakın Akraba Göçü.....	86
3.1.2.1.3. 1989 Zorunlu Göçü.....	88
3.1.2.2. Kırım ve Romanya'dan Yapılan Göçler.....	94
3.1.2.2.1.1944 Kırım Tatarlarının Sürgünü.....	94
3.1.2.3. Kosova ve Arnavutluk'tan Yapılan Göçler.....	96
3.1.2.4. Moldova'dan (Gagauz Yeri) Yapılan Göçler.....	98
3.1.2.5. Yugoslavya'dan Yapılan Göçler.....	101
3.1.2.6. Yunanistan'dan Yapılan Göçler.....	105
3.1.2.6.1. 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi.....	105
3.1.2.6.2. Batı Trakya'dan Göçler.....	108
3.2.BALKAN GÖÇ FOLKLORUNUN FOLKLOR ÖRÜNTÜSÜ.....	109
3.2.1. Göç Hikâyeleri.....	111
3.2.1.1.Göç Hikâyelerinin İçerik Tahlili.....	114
3.2.1.2.Göçün Sebepleri, Süreci ve Uygulanma Biçimi.....	115
3.2.2.Törenler.....	120
3.2.2.1.Geçiş Dönemi (Doğum-Evlenme-Ölüm) Törenleri.....	120
3.2.2.1.1.Doğum Öncesi, Sırası ve Sonrası Gelenekler.....	120
3.2.2.1.2.Düğün Öncesi, Sırası ve Sonrası Gelenekler.....	123
3.2.2.1.3.Ölüm Öncesi, Sırası ve Sonrası Gelenekler.....	136
3.2.2.2.Kutlama Törenleri.....	138

3.2.2.2.1.Dinî ve Millî Bayramlar.....	138
3.2.2.3.Bereket Törenleri.....	139
3.2.2.2.3.1.Adak, Yağmur Duası, Hidrellez.....	139
3.2.3. Halk Mimarisi Gelenekleri.....	139
3.2.3.1.Yerleşim Yerleri ve Tipleri (Köy, Kasaba, Kent).....	139
3.2.4.Halk Ekonomisi Gelenekleri.....	142
3.2.4.1.Tarım, Hayvancılık, Arıcılık, Ticaret.....	142
3.2.5.Halk Sanatları ve Zanaâtları.....	143
3.2.6.Halk Giyim-Kuşam Gelenekleri.....	143
3.2.7.Halk Mutfağı Gelenekleri.....	144
3.2.8.Halk Müziği ve Dansları Geleneği.....	148
3.2.9. Sözlü Edebiyat Geleneği.....	149
3.2.10. Halk Dini Gelenekleri.....	151
3.3. BALKAN GÖÇ FOLKLORUNUN KÜLTÜR, DİL VE KİMLİK-ADİYET ÖRÜNTÜSÜ.....	152
3.3.1.Kültürel Bütünleşme.....	187
3.3.2.Kültürel Çeşitlilik/Çokkültürlülük.....	187
3.3.3.Kuşaklararasılık Bağlamında Kültürel Aktarım Süreçleri.....	188
3.3.4.Kültürel Bütünleşme Sürecinde Kültürel Yapılar ve İşlevleri.....	190
3.3.5.Balkan Göçleri Sonucu Ortaya Çıkan Müşterek ve Bölgesel/Münferit Kimlikler	192
SONUÇ	212
KAYNAKLAR.....	221
EK-1: FOTOĞRAFLAR.....	239
EK-2: DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU.....	255
EK-3: Ph. D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT.....	256
EK-4: TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON FORMU.....	257

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
BİSAV Vakfı	: Balkan Göçmenleri İktisadi Araştırma ve Sosyal Yardımlaşma
BTTBD	: Batı Trakya Türk Birliği Derneği
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
JSTOR	: Journal Storage
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri
Vs.	: Vesaire
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi'nde "Göç" Konulu

Halkbilimi (Folklor), Türk Dili ve Edebiyatı ve Türk Halk Edebiyatı Alanındaki
Lisansüstü Tez Sayıları

Tablo 2: Disiplinlerarası Göç Teorileri

Tablo 3: Tatar Muhacirlerin Göç Ettikleri ve Ankara'ya Yerleştikleri Köyler

Tablo 4: 1878-1929 Yılları Arası Ankara Sancağının Nüfusu

Tablo 5: Heckmann'ın Sosyal Bütünleşme Tasnifi

Tablo 6: Ankara'ya Göç Eden Balkan Göçmenlerinin Dil Örüntüleri

ÖN SÖZ

Türk halkbilimi disiplininin göç hadisesi ile olan ilişkisi sonucu göç folkloru ortaya çıkmıştır. Göç hareketinin öncesi ve sonrasında değişen hususlar folklor kadroları üzerinden analiz edilmektedir. Bu çalışmada, Osmanlı Devleti döneminden başlayarak (1877-1878), Cumhuriyet (1923) dönemi ve sonrasında Balkan coğrafyasından (Arnavutluk, Batı Trakya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kırım-Romanya, Kosova, Kuzey Makedonya, Moldova (Gagauz Yeri), Yunanistan) Ankara'ya göç eden Türklerin-Müslümanların folkloru ele alınmıştır.

Kent merkezli ve köy merkezli alan araştırmasından elde edilen verilerden müteşekkil bu çalışmada, *Balkan Göç Folkloru* ana çatısı altında her bir bölgenin folkloru farklı örüntüler başlığı altında başta halkbilimi kuram ve yöntemleri olmak üzere disiplinlerarası bir yaklaşım ile analiz edilmiş ve üç bölüm hâlinde hazırlanmıştır. Giriş bölümünde tez çalışmasının genel çerçevesini çizecek mahiyette bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde, araştırmanın metodolojik kapsamı, önemi ve yöntemi üzerinde durulmuş; çalışma ile ilgili literatür bilgisine de yer verilmiştir. İkinci bölümde, çalışmanın merkezinde yer alan göç hadisesinin tanımı ve göçe ilişkin kavramlar açıklanmıştır.

Üçüncü bölüm çalışmanın en hacimli bölümüdür. Bu bölümde, Ankara'ya tarihsel süreç içinde Balkan coğrafyasından yapılmış göçler ana ve alt başlıklar hâlinde kendi içlerinde ayrılmıştır. Bu bağlamda her bir bölgenin tarihsel arka planı *Balkan Göç Folklorunun Tarih Örüntüsü* başlığında; folklor ve göç ilişkisinden hareketle mevcut folklor özellikleri ve göç sonrası değişen folklorik özellikleri folklor kadroları üzerinden geniş olarak *Balkan Göç Folklorunun Folklor Örüntüsü* başlığında açıklanmıştır. Göç hadisesinin

sonuçlarından en yaygın olanı dil, kültür ve kimlik-aidiyet özelliklerinde meydana gelen değişikliklerdir. Ankara'ya yapılan Balkan glerinin bu zellikleri *Balkan G Folklorunun Kültür, Dil ve Kimlik-Aidiyet rnts* başlığında ayrıntılı olarak disiplinlerarası bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

G hadisesinin bir sonucu olan dil özellikleri değişimi hususu g ve dil ilişkisini tanımlamak adına bu başlıkta g edenlere ait dil örüntüleri çokdillilik kapsamında incelenmiştir. Güç ve kültür arasındaki ilişki kültürel değişim ve kuşaklararası aktarım bağlamında aıklanmiştir. Kültürel değişimler ve kültürel bütünleşme süreci, üzerinde durulan hususlardır. Göç sonrası ortaya çıkan kimlikler örneklerle aıklanmiştir. *Sonuç* bölümünde, daha önce ayrı olarak ele alınan her bir bölgenin diğer bölgelerle müşterek ve farklı yönleri tespit edilmiş ve bu zellikler Türk kültür ekolojisinin bir parçası olduğu değerlendirilmiştir. *Ekler* bölümünde alan araştırmasına ve kaynak kişilere dair görsel kaynaklar paylaşılmıştır.

Gülçin BALAT

Ankara 2023

GİRİŞ

Folklorun muhtevasını en geniş manada insana dair her unsur oluşturmaktadır. İnsanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla sergilediği davranış biçimleri folklorun ve folklorik hususiyetlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İnsan hayatındaki çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasî alanlardaki değişimler insanın temel ihtiyaçlarını gerçekleştirebilme imkânlarını da değiştirmiştir ve adı geçen sebepler doğrultusunda değiştirmeye de devam edecektir.

İnsanın hayatında büyük değişimlere yol açan olaylardan biri insanlığın varoluşundan bugüne yaşanan göç olgusudur. Belli bir zaman diliminde belli bir bölgede yaşamını devam ettiren insanlar çeşitli itici ve çekici sebepler dolayısıyla bireysel olarak veya kitlesel hâlde yer değiştirmiştir. Göçün toplumsal tarihi güncel göç olaylarının değerlendirilmesi için son derece gereklidir. Türkiye ve Türk kültürü uzak geçmişe giden zengin bir göç tecrübesine sahiptir. Toplumsal tarihin bu konuda öne çıkardığı göç boyutu ve birikimi yeterince gün ışığına çıkarılmamıştır (Doğan, 2018:36).

Göç hareketi sonucu insanlık tarafından topluluklara ait folklorik özellikler de coğrafyalardan coğrafyalara ve kültürlerden kültürlere göç ettirilmiştir. Göç olgusuyla göçen kültür, folklor (halkbilimi) disiplininin de araştırma konularından biri hâline gelmiştir. Göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası hususiyetler folklor kuramları ve araştırma yöntemleri kullanılarak araştırılmaktadır. Bu çalışmada göç hadisesinin folklor disiplini bakımından ele alınışını örneklere yönelik bir uygulama yapılması hedeflenmiştir.

Göç hadisesi ve folklor ilişkisine dayalı bir analiz yapılması imkânı sağlayan coğrafyaların başında Balkanlar gelmektedir. Türklerin anayurdu olarak kabul edilen Orta Asya'dan başlayan göç hareketleri Kavimler Göçü'ne dönüşmüş ve nihayetinde tüm insanlığı etkileyen kitlesel bir vaka olarak tarihe geçmiştir. Büyük göç hareketlerinin bir uzantısı olarak Türk boylarının bir kısmı Karadeniz'in kuzeyinden Balkan coğrafyasına

hareket etmiş ve bugünkü Balkan Türklüğünün temellerini atmıştır. 372 senesinden itibaren Balkanlara yerleşmeye başlayan Hun Türkleri bu bölgeye yüksek kültürel bir birikim getirmiştir. Daha sonra bu bölgeye gelen Avar, Proto Bulgar, Oğuz, Peçenek, Kuman, Selçuklu ve son olarak Osmanlı Türkleri bölgede diğer kültürleri de etkisi altına almış ve bugüne kadar ulaşmasını sağlamıştır (Hamzaoğlu, 2010:18). Balkan Yarımadası, VI. yüzyıldan itibaren Türk kavimlerinin yerleşmeye başladığı bir bölge olmuştur; Asya'nın doğu ve iç bölgelerinde, Karadeniz'in kuzeyinden giden atlı-göçebe Türkler Dac, Trak ve Slavlarla karışmış ya da kaybolmuş (XI. yüzyılda Oğuz soyundan Peçenekler, Uzlar misali) veya askerî olarak hâkim sınıf konumunda Kuzey-Doğu Balkanlarda güçlü ve önemli devletler kurmuşlardır (İnalçık, 2005:20). Orta Asya'dan Avar, Macar, Peçenek, Uz gibi Türk kabileleri kol kol akmış ve birleşerek Balkanlarda tekevvün etmiştir (Ayverdi, 1990:31).

Balkan yarımadasında Türk boyları yanında Slav topluluklarından olan Sırlar da göç hareketlerine başlamıştır. 6. ve 7. yüzyıllarda Tuna sınırını geçip Balkan yarımadasının büyük bölümünü işgal etmişlerdir. Bu bölgelerde Avarlar ile karşılaşan Sırlar onlarla iyi ilişkiler kurmuşlardır çünkü Avarlar o bölgenin güçlü bir topluluğu olarak bilinmekte idi, zamanla Sırlar kendi birlikleri dâhilinde ilerlemiş ve yavaş yavaş yerleştikleri bölgelerde köylü hayatı yaşamaya başlamışlardır. Bu oluşum Bulgar, Sırp, Hırvat ve Sloven topluluklarının Orta Çağ devletlerini inşa ediş süreçlerinin ilk adımı olmuştur (Jelavich, 2015: 14).

Volga Nehri'nden başlayan göç havzası Dinyeper, Karpat-Tuna havzası, Balkanlar ve Avrupa'nın bir kısmında Türklerin yaşadıkları alanlara rastlanmaktadır (Mangaltepe, 2015:234). Balkan coğrafyasına Türklerin temas etmesiyle başlayan süreç Türk kültür tarihinin başlangıç noktasını ve katmanlarını meydana getirmiştir. Karadeniz'den geçerek Balkanlara giden Türk toplulukları Balkanlı Slav topluluklarını da Özi (Dinyeper) Nehri'ne daha sonra da Tuna Nehri'ne indirmiş ve Balkanlarda Türk kültürünün birinci kültürel katmanını; Osmanlı Türkleri de ikinci katmanı oluşturmuştur (Çobanoğlu, 2017:401). Türkler, Bizans'ı koparıp onun sahip olduğu toprakları vatan hudutlarına katmadan çok zaman önce Rumeli'ye ayak basan Osmanlı gücünü kanıtlayan diğer

yandan da Anadolu'dan Rumeli'ye geçmiş Türk devletinin ordularına yardım eden serhat gâzileri bulunmaktaydı (Ayverdi, 1990:13). Osmanlı Devleti'nin hudut güvenliğinden sorumlu olan bu gâziler, Osmanlı'nın gücünü kaybetmesiyle bölgeden uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti'nden ayrılan küçük devletler anlaşmazlıklar yaşamaya başlamış ve kendi aralarında çatışmalar yaşamışlardır. Balkan Harbi sonrası Anadolu'ya kitlesel boyutta göçler başlamış, Balkan Harbi muhareccetinin "Katarsis" (Arındırma) amaçlı olması Balkanlarda yaşayan Türkleri ve Müslümanları mağdur etmiştir. Balkanlarda Türklere ve Müslümanlara yapılan zalimce katliamların, soygun, sürgün ve vurgunların arkasındaki temel düşünce bu intikamdır (Hatipler, 2021: 111).

Balkanlardaki Türk göçü, bölgedeki diğer topluluklarla beraber karşılıklı etkileşime vesile olmuş ve çokkültürlü folklorik hususiyetler ortaya çıkmıştır. Türkler hayatlarını geçirecekleri alana karar verdikten sonra kendisine ait unsurları tamamen oraya verme eğiliminde bir millettir (Baykara, 2001:62). Balkan coğrafyası çokkültürlü imajını siyasî gelişmeler doğrultusunda muhafaza etmeye devam etmiştir. Bu bağlamda, İslamiyet öncesi Türk kültürünün izleri özellikle Balkan coğrafyasında hâlâ miras kültür olarak hem Türklere hem de bölge topluluklarında görülmektedir. Türk kültürünün etkisi tarihsel süreç içinde özellikle siyasî gelişmeler akabinde farklı coğrafyalara intikal etmiş ve kendine yeni varlık alanları bulmuştur. Büyük göç hareketleri büyük kültürel hareketliliklere yol açmış bunun sonucunda da farklı kültürel örüntüler ortaya çıkmıştır. Türkiye Türklerinin kültürü, Asya'dan ve İslâm dünyasından gelen tesirlerle Anadolu ve Rumeli'de teşekkül etmiş bir kültürdür (Güngör, 1986:135-136). Bu çalışmada, Türk kültürünün tarihî kaynaklarının mevcut bulunduğu Balkan coğrafyasından Ankara'ya yapılan göçlerin ortaya çıkardığı örüntüler folklor disiplini odağında çeşitli yönleriyle ele alınmıştır.

Araştırmanın kapsamını Balkan coğrafyasından Arnavutluk, Batı Trakya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kırım, Kosova, Kuzey Makedonya, Moldova (Gagauz Yeri), Romanya ve Yunanistan'dan Ankara'ya göç eden toplulukların folklor hususiyetleri, dil örüntüleri, göç sonrası süreçte kültürel olarak yaşanan değişimleri anlayabilmek amacıyla kültürel çeşitlilikleri ve kültürel değişimleri ve bu değişimlerin tarihsel coğrafyaları

oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamında yer alan bölgelerin seçilmesinde tarihî Türk kültürel mirasının yayılım alanları dikkate alınmış, bu bağlamda ön araştırma yapılarak çalışmanın kapsamı tespit edilmiştir. Balkanlardan Ankara'ya yapılan göçlerin folklor disiplini tarafından lisansüstü düzeyde araştırılmamış olması bu çalışmanın başlıca hazırlanış sebeplerindendir. Tez çalışmasının amacı tedricen gerçekleştirilen Balkan göçlerinin ve Balkanlardan göçenlerin hem kaynak ülkedeki hem de hedef ülkedeki kültürel miras varlığını tespit etmek ve bilimsel anlamda kayıt altına alarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Bu amaçla, tezde yer alan bilgilerin derleme yoluyla alan araştırmasından elde edilen verilerden yoğun şekilde teşekkül ettirilmesine dikkat edilmiştir.

Tez çalışmasının araştırma sistematüğinde Amerikalı antropolog Ruth Benedict'in *Patterns of Culture* (Kültür Örüntüleri) adlı çalışmasından faydalanılmış; üç ayrı ilkel topluluğun özel kültürel motiflerinin incelenmesi ve araştırılmasından hareketle hazırlanan çalışmada her topluluğun kendine has özellikleri olduğu ve bunların tek başlarına ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (1960:17-18). Çalışmanın vurguladığı noktalar mevcut araştırmada da aynı şekilde benimsenerek uygulanmıştır. Toplumların geleneği icra ediş biçimleri hem bireysel hem de kolektif deneyimleri ile doğru orantılıdır. Toplumların hem kendi kültürel kimliklerine ait hususiyetleri hem de içinde buldukları farklı topluluklara dair kültürel hususiyetleri bünyelerinde barındırmak yönünde bir temayülleri vardır. Göç hadisesi bu iç içe geçmiş katmanlı kültürel yapının somut örneklerini teşkil edecek mahiyettedir. Bu bağlamda mevcut tez çalışmasında her bir bölge ve toplum, araştırma kapsamındaki başlıklar doğrultusunda ayrı ayrı tespit edilmiş ve hepsi Türk kültür ekolojisinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Tarihî Türk toplulukları ve devamında Osmanlı Türklerinin Balkan coğrafyasındaki hâkimiyeti vesilesiyle hem münferit hem de müşterek Türk-İslâm kültürü gelişmiştir. Bu bağlamda Türk kültür ekolojisinin geçmişten günümüze mevcut bulunduğu Balkan ülkelerinin özellikleri hem umumî hem de hususî mahiyette ehemmiyet arz etmektedir. Balkan coğrafyasında bulunan her bir toplumun Osmanlı Türkleri nazarındaki toplumsal ve kültürel dinamiği birbirinden farklıdır. Bu sebeple her bir bölge kendi bireysel

şahsiyetinde ve akabinde Türk kültür ekolojisi dairesinde ele alınmalıdır. Nitekim çalışmanın sistematığı de bu yöndedir.

Tez çalışmasının giriş bölümünde araştırmayı tanıtıcı bilgiler yer almaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın metodolojik çerçevesine ve literatür bilgisine dair ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Araştırmanın konusu, Balkan göçü ile Ankara'ya yerleşen toplulukların göç sonrası ortaya çıkan hususiyetlerini ele alan göç folklorudur. Araştırmanın problemi, göç hadisesi ve folklor arasındaki ilişkinin göç sürecinde ve sonrasındaki değişimlerdeki işlevidir. Araştırmanın amacı, Balkan coğrafyasından çeşitli dönemlerde ve sebeplerle gelen toplulukların göç sebeplerini ve göç türlerini tespit etmek, göç sonrası ortaya çıkan folklor, tarih, dil ve kimlik-aidiyet örüntülerini özellikle folklor kadroları üzerinden tespit ederek sözlü kültürel belleğin derleme yoluyla ve sonrasında yazılı hâle getirilerek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır. Bunun yanında göç yönetimi ve politikaları hususunda folklor disipliniyle ilişkili tavsiyelerde bulunmaktadır.

Araştırmanın yöntemini ve tekniklerini folklor disiplinine ait araştırma yöntem ve teknikleri oluşturmaktadır. Çalışmanın veri elde etme yöntemi alan (saha) araştırmasıdır. Alan araştırması süreci üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiş olup alana çıkılmadan önce derleme alanının kapsamı belirlenmiş ve konuyla ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar literatür taraması ile belirlenmiş; çalışmaya katkı sağlaması amacıyla gerekli bölümler not edilmiştir. Alan araştırması, Ankara'da kent merkezli ve köy merkezli olarak planlanmış ve o şekilde icra edilmiştir. Çalışma alanı tespit edildikten sonra kaynak kişilere ulaşmak amacıyla kent merkezli çalışmada özellikle Balkan dernekleri STK başkanları ve üyeleri, köy merkezli derlemede ise yerel idarecilerden ve bilhassa araştırma bölgesindeki köy muhtarlarından yardım alınmış, kaynak kişilere kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Derinlemesine mülakât ve gözlem yöntemiyle kaynak kişilere sorular sorulması şeklinde derleme süreci tamamlanmıştır. Derleme sürecinde kaynak kişiler kimi zaman doğal ortamlarında kimi zaman da yapay ortamda gözlemlenmiştir.

Göç hadisesinin sonuçlarının somut verilerle açıklanabilmesi amacıyla araştırma alanında yer alan mimari yapılar ziyaret edilmiş ve tez çalışmasında yer verilmesi niyetiyle görsel arşive kaydedilmiştir. Çalışma esnasında araştırma alanının tüm imkânlarından

faydalanılmıştır. Araştırmanın “Literatür Bilgisi” bölümünde çalışmaya ait kitap, makale yayımları ve lisansüstü tez çalışmalarına yönelik tanıtıcı bilgiler verilmiştir. İçerik bilgisi verilmek üzere seçilen çalışmalar, yoğun olarak çalışmada faydalanılan folklor, sosyoloji ve tarih disiplini alanlarında sınırlandırılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü, “Göç Olgusunun Tanımı, Kuramları ve Türleri” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde “göç” olgusunun sözlük anlamları, göçe ilişkin “hedef ülke”, “kaynak ülke”, “geçiş ülkesi” gibi kavramlar, araştırma kuramları ve gerçekleştirilme biçimi doğrultusunda adını aldığı türleri açıklanmıştır. Bu bölümde hakkında bilgi verilen göç kuramları özellikle sosyoloji disiplininin çalışma alanından istifade edilerek hazırlanmıştır. İkinci bölümün, “Göç ve Folklor” alt başlığında tezin temel bileşeni olan iki husus hakkında açıklama yapılmış, göç ve folklor ilişkisi analiz edilmeye ve gerek yerel gerekse uluslararası literatür örneklerinden istifade edilerek konu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Göç folklorunun tanımı ve kadrolarının açıklandığı ikinci bölümde göç olgusunun ortaya çıkardığı örüntüler ağı, göç folklorunun tarih, sosyoloji disipliniyle ilişkisi ve kültürel süreçleri, göç sonrası meydana çıkan kimlik ve aidiyet ilişkisine yönelik açıklanmıştır. Göç hadisesi sonucu ortaya çıkan dil hususiyetleri göç folkloru ve dil örüntüsünün biçimi ve içeriği ilgili bölümde açıklanan bir diğer konudur. Çalışmanın kapsamı Balkan coğrafyası olarak sınırlandırılmıştır, bu bağlamda mevzubahis olan çalışma alanını tanıtmak çalışmanın coğrafi temelini oluşturmaktadır. “Balkan” kelimesi hem de coğrafyasına yönelik bilgiler ilgili bölümde yer almaktadır. Balkan coğrafyasının tanıtılmasından sonra çalışmanın asıl konusu olan Balkan göç folklorunun tanımı ve içeriği açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünün temel konusu göç ve folklor ilişkisine dair temel bir yapı oluşturmak ve ilerleyen bölümlerde bu temel yapıyı örneklendirecek bir sistematik içinde çözümleme yapmaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, “Ankara’ya Yapılan Balkan Göçünün Tarih, Folklor, Kültür, Dil ve Kimlik-Aidiyet Örüntüsü” adını taşımaktadır. Üçüncü bölümde her bir örüntüye dair hususiyetler derinlemesine örneklerle açıklanmıştır. Tez çalışmasının tarihsel temelinde Balkan göçleri ve Osmanlı Devleti’nin siyasî görünümü yer almaktadır. Osmanlı Devleti’nin Balkan coğrafyasındaki mevcudiyeti ve nüfuzu asırlarca sürmüş, bölge halkları Osmanlı millet sistemi içerisinde hoşgörü içinde yaşamıştır. Türk milleti

kadim tarihinde kazandığı tüm gücü ve tecrübesiyle Osmanlı Devleti'ni kurmuştur. Tarihimizin tüm önceki dönemleri bu muhteşem eserin teşekkül etmesi için hazırlanmış bir prova gibidir (Güngör, 2011:37). Osmanlı Devleti'nin özellikle 1877-1878 (93 Harbi) Rus Savaşı ve sonrasında 1912-13 Balkan Savaşları ile Balkan coğrafyasındaki siyasî gücü azalmaya başlamıştır. Bu sebeple Osmanlı Devleti topraklarını yavaş yavaş kaybetmeye başlamış ve kadim Türk şehirleri düşman işgaline bırakılmak zorunda kalmıştır. Siyasî ve askerî süreçler sonunda birçok Balkan şehrinden Anadolu topraklarına göç başlamıştır. Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyasından çekilmeye başlayınca millet de Anadolu topraklarına akın akın göç etmiştir.

Balkanlardan gelen Türkler ve Müslümanlar sistemli bir şekilde Anadolu topraklarına iskân edilmeye çalışılmıştır. Balkan Türklerinin yerleştirildiği şehirlerden biri de Ankara'dır. Tarihsel süreçte Ankara şehri Balkan coğrafyasından birçok göçene yurt olmuştur. Osmanlı Döneminde ve akabinde Cumhuriyet döneminde Ankara şehri Balkanlardan çok sayıda göçenin iskân bölgelerinden biri olmuştur. Atatürk döneminde izlenen göç politikasında da Anadolu'yu homojen hâle getirme hedefiyle Balkan coğrafyasından gelen birçok Türk ve Müslüman Ankara'ya yerleştirilmiştir. Bu konudaki bilgiler tez çalışmasının ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Göç hadisesinin çok katmanlı yapısı içinde farklı ilişki örüntüleri ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda göçü temel yönleriyle ele almak amacıyla göç hadisesinin yaşandığı bölgelerin tarihî hususiyetlerinin açık bir şekilde kavranması gerekmektedir. Tez çalışmasının bu bölümünde her bir bölgenin “Balkan Göç Folklorunun Tarih Örüntüsü” başlığı altında tarihsel arka planı ve Ankara ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Arnavutluk-Kosova, Batı Trakya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kırım-Romanya, Kuzey Makedonya, Moldova (Gagauz Yeri) ve Yunanistan'a dair alt başlıklarda müşterek olarak her coğrafyanın göç özellikleri Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet Dönemi çerçevesinde açıklanmıştır. Her bir bölgenin tarihî göç geçmişinin mahiyeti hem yazılı kaynaklardan hem de kaynak kişilerden derlenen sözlü tarih bilgisinden hareketle inşa edilmiştir. Sözlü tarih derlemesi yoluyla elde edilen verilerden mevzu bahis göç hadisesinin bireysel ve kolektif akisleri göç hikâyeleri bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Tarih örüntüsü, kültürel ve tarihî Türk coğrafyasının Balkan coğrafyasındaki kaynaklarının ortaya koyulduğu bir bölüm olması hasebiyle oldukça mühimdir. Tarih örüntüsü içinde ele alınan göç bölgesinde yaşanan göçün müstakil sebepleri ve türleri de alan araştırması verileri ve literatür taraması bilgileriyle harmanlanıp mevcut bölümlerde açıklanmıştır. Üçüncü bölümün alt başlıklarından bir diğeri de “Balkan Göç Folklorunun Folklor Örüntüsü”dür. Folklor disiplininin kadroları mevcut bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu örüntünün muhtevasında, göç serüveninin hem münferit hem de kolektif sözlü anlatı metinleri ve içerikleri analiz edilmiş, göçün sözlü gelenekteki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Folklor örüntüsü içeriğinde, çalışma kapsamında yer alan tarihî Balkan topraklarından göçen Balkan Türklerinin ve Osmanlı millet sistemi içindeki Müslüman toplulukların geçiş dönemi (doğum-evlenme-ölüm; sünnet-askerlik) gelenekleri, kutlama (dinî ve millî bayramlar) ve bereket törenleri (adak, Yağmur duası, Hıdrellez) açıklanmıştır. Balkanlardan göçenlerin Ankara’da iskânları sonrası yerleştikleri bölgelerde inşa ettikleri mimari yapılar folklor örüntüleri çerçevesinde “Halk Mimarisi Geleneği”, başlığı altında tasvir edilmiştir. Balkan topluluklarının Ankara’da icra ettikleri geçim hususiyetleri (tarım, hayvancılık, arıcılık, ticaret) “Halk Ekonomisi Gelenekleri” başlığında göçten günümüze bir çizgide tanımlanmıştır. Toplumun sahip olduğu sanatlar ve geleneksel meslekler “Halk Sanatları ve Zanaatları Gelenekleri” bölümünde; günlük ve özel günlerde tercih edilen kıyafet hususiyetleri, “Halk Giyim-Kuşam Gelenekleri” başlığında; geleneksel Balkan mutfağı ve göç sonrası ortaya çıkan yemek kültürünün içeriği “Halk Mutfağı Gelenekleri” başlığında; çeşitli törenlerde ve geleneksel Balkan Türk müziği kültürüne dair motifler ve eğlence kültüründeki geleneksel veya modern danslar, “Halk Müziği ve Dansları Geleneği” başlığında; Balkan Türklüğünün ve göç sonrası Ankara Balkan Türklüğünün sözlü edebiyat geleneğine ait ürünler (türkü, mani, masal, bilmece vs.) “Sözlü Edebiyat Geleneği” başlığında icra biçimleri bağlamında; Balkanlardan göçen toplumların dinî hususiyetleri ve icra şekillerine ait bilgiler “Halk Dini” başlığında açıklanmıştır.

Göç hadisesinin kültür kavramı üzerinde büyük ölçüde etkisi vardır. Göç hareketliliği mevcut kültürlerin ve toplumların yapılarını çeşitli yönlerde değiştirmektedir. Kimi göç hareketlerinin sonucu kültürel bütünleşme kimi göç hareketlerinin ise kültürel çeşitliliği inşa etme yönünde genişlemiştir. Mevcut çalışmada, her bir bölge topluluğunun göç sonrası Ankara’da yaşadıkları kültürel bütünleşme ve kültürel çeşitlilik hususiyetleri hem kaynak bölgenin kültürel kökenleri hem de iskân edilen bölgenin kültürel çerçevesi kapsamında açıklanmıştır. Ankara’ya yerleşen Balkan göçerlerinin mevcut topluluklarla ilişkileri de yine her bir bölgenin ilgili bölümünde ele alınmıştır. Kaynak kişilerin kültür-dil ve kimlik-aidiyet süreçleri “Balkan Göç Folklorunun Kültür, Dil ve Kimlik- Aidiyet Örüntüsü” ana başlığında, kültürel bütünleşme ve kültürel çeşitlilik/çokkültürlülük, kuşaklararasılık; çokdillilik ve bölgede ortaya çıkan kimlikler bağlamında ilgili alt başlıklarda incelenmiştir.

Kültürel süreçlerin kuşaklararası etkileri, sonuçları ve işlevleri “Kuşaklararasılık Bağlamında Kültürel Aktarım Süreçleri” başlığında örnekleriyle açıklanmıştır. Göç sonrası yeni bölgelerde kültürel süreçlerin icra edilmesinde yardımcı kültürel aktörlerden biri olan sivil toplum kuruluşları da göç folkloru sürecinin bir parçasıdır. Özellikle STK’ların kuruluş amaçları ve kültürel etkinlikleri folklor disiplininin araştırma alanlarıyla paralel bir çizgidedir. Bu bağlamda tez çalışması kapsamında Ankara’da bulunan Balkan sivil toplum kuruluşları mevcudiyeti tespit edilen bölgeler çerçevesinde ele alınmıştır. Bu veriler “Kültürel Bütünleşme Sürecinde Kültürel Yapılar ve İşlevleri” başlığında genişletilmiş biçimde aktarılmıştır. Göç olgusunun kapsamlı bir yaklaşımla üzerinde durulacağı konularda bir diğeri de göçe bağlı ortaya çıkan veya değişen kimlik-aidiyet örüntüleridir.

Toplumların veya bireylerin kendilerini tanımlama biçimlerini tasvir eden kimlik-aidiyet örüntüleri bu çalışmanın da içeriğinde her bir bölgede tespit edilen kimlik-aidiyet özelliklerinden hareketle ilgili bölümde anlatılmıştır. Farklı coğrafyalardan göçen insanlar yeni hayatları içinde iletişim biçimlerini ve dil hususiyetlerini de değiştirmek zorunda kalabilmektedirler. Yeni kültürlerle karşılaşan toplumlar veya bireyler bu bağlamda farklı dil yetkinliklerine sahip olmaya başlamaktadır. Göç sonrası yaşanan bu hareketlilik göç ve dil ekseninde çokdillilik hususiyetini meydana getirmektedir. Bu

çalışmada, Balkan coğrafyasından göç eden toplulukların Türkçe ile ilişkileri araştırılmıştır. Göçün dilsel boyutu hakkında ulaşılan sonuçlar çokdillilik ve Türkiye Türkçesine uyum çerçevesinde ilgili bölümlerde açıklanmıştır.

Çalışmanın “Sonuç”, bölümünde araştırmada tespit edilen veriler özelden genele bir çizgide değerlendirilmiştir. Balkan Göç Folkloru’nun Ankara ili örneğinde Balkan coğrafyasından gelen Türkler, Boşnaklar, Arnavutlar, Tatarlar ve Gagauzların hem göç ettikleri kaynak bölge hususiyetlerini taşıdıkları hem de Ankara ölçeğindeki kültürel hayata çeşitli süreçlerle uyum sağladıkları hem yerel hem de ulusal hususiyetlerinden müteşekkil şahsiyetleri ile Türk kültür ekolojisinin bir parçası oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın “Ekler” bölümünde tez çalışmasının özellikle alan (saha) araştırması sürecine dair görsel belgelere yer verilmiş, çalışma alanının tanıtılmasına ve görsel bir arşiv oluşturulmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ VE LİTERATÜR BİLGİSİ

1.1. METODOLOJİK ÇERÇEVE

1.1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Tez çalışmasının temel aldığı anlam örüntüsü, araştırmaya ait konu ve araştırma problemine ilişkin içerikten oluşmaktadır. Bu çalışmanın temel konusu göç folklorudur. Balkan coğrafyasındaki göçleri konu etmesi hasebiyle Balkan Göç Folkloru adını alan çalışmada; Osmanlı Devleti döneminden başlayarak çeşitli dönemlerde periyodik olarak Balkanlardan (Arnavutluk, Batı Trakya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kosova, Kırım-Romanya, Kuzey Makedonya, Moldova (Gagauz Yeri), Yunanistan) Ankara'ya yapılan göç hareketinin folklorik özellikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın Giriş bölümünde tez çalışmasına dair giriş mahiyetinde bilgiler verilmiş olup çalışmanın ana başlıklarına değinilmiştir.

Göç folkloru kapsamında kaynak kişilerin göç hikâyeleri, sözlü ve yazılı kültürel bellekleri araştırılmış ve veriler derleme yoluyla elde edilmiştir. Göç hadisesi sonucu yaşadıkları yerlerden göç eden Balkanlılar, anavatan gördükleri Anadolu topraklarına geri dönmüş ve hayatlarını yeniden kurmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda hem yerel kültürel özelliklerini kendileriyle beraber taşımışlar hem de yeni iskân edildikleri bölge kültürüne uyum sağlayarak bütünleşme yaşamışlardır. Balkan göçmenlerinin kültürel bütünleşme süreçlerinin folklor disiplini üzerinden araştırılması çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Araştırmanın temel problem cümlesi şöyledir: “Göç hadisesi sonrası folklor disiplininin göçenlerin kültürel bütünleşme süreçlerindeki işlevleri nelerdir?” Bu bağlamda araştırmanın üzerinde durmaya ve cevap aramaya çalıştığı diğer sorular şunlardır: “Göç folklorunun ortaya çıkış biçimi nedir? Göç folklorunun yaratıcıları, icracıları ve aktarıcıları kimlerdir? Göç folklorunun kadroları nelerdir? Göç folklorunun kültürel

bütünleşme süreçlerine yaklaşımı nasıl olmalıdır? Folklor disiplini, göç sonucu ortaya çıkan dil, kültür ve tarih örüntülerini nasıl analiz etmelidir? Bu sorular etrafında folklor ve göç hadisesinin bağlantısı ortaya koyulmuştur.

1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tez çalışmasının temel amacı, göç sonrası teşekkül eden göç folklorunun ortaya çıkış sebeplerini, yöntemini, kadrolarını ve işlevini örnekleyerek ortaya koymaktır. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göç hadisesi günümüzde de her coğrafyada yaşanmaya devam etmektedir. İnsanlık tekâmülü devam ettiği müddetçe de yaşanmaya devam edecek bu hadisesinin çeşitli disiplinler dâhilinde incelenme yöntemi de geçmişten günümüze gelişmekte ve genişlemektedir.

Göç hadisesi kimi zaman münferit kimi zaman da disiplinlerarası bir yaklaşımla tarih, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, uluslararası ilişkiler vb. disiplinlerince ele alınmaktadır. Folklor (halkbilimi) disiplini de göç hadisesini kendi kuramları ve araştırma yöntemleri çerçevesinde ele almaktadır. Lâkin günümüz şartlarında folklor kadrolarının göç hadisesinin ortaya çıkardığı verileri tam anlamıyla kapsayamaması hasebiyle bazı güncellemelere veya genişletmelere ihtiyaç duyduğu çalışmanın saha (alan) araştırması esnasında ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda göçün tarihi, kültürel, dil ve kimlik boyutu da folklor kadrolarına dâhil edilmeli ve folklor disiplinin çalışmaları daha kapsayıcı hâle getirilmelidir. Bu çalışma folklor disiplinin göç hadisesine bakışına yönelik bir yol haritası oluşturma çabasıdır.

Tez çalışmasının diğer amacı Balkan göçleri sonucunda Ankara'ya yerleşen Balkanlı göçenlerin başta göç hikâyelerinin derleme yöntemiyle kayıt altına alınarak arşivlenmesi ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Bu bağlamda her bir kaynak kişinin göç hikâyesi kişisel tarihi olmakla beraber Türk kültür tarihi içinde de yer almaktadır.

Bu çalışmada, göç anlatıları aracılığıyla Türk kültürünün Balkan coğrafyasındaki akislerinin tarihi-kültürel bir miras olarak kayıt altına alınması ve nesilden nesile aktarılması amaçlanmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise göç hikâyelerinin yanında Balkanlardan gelen Türklerin ve akraba toplulukların sözlü ve yazılı kültür özelliklerinin derleme yoluyla sesli ve görsel araçlar aracılığıyla kayıt altına alınması, arşivlenmesidir. Tez çalışmasının Ankara örneği üzerinde uygulanmasının sebebi Balkan göçlerinin Ankara ölçeğinde folklor disiplini tarafından lisansüstü bir düzeyde ele alınmamış olmasıdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün özellikle Cumhuriyet dönemi sonrası Anadolu'yu Balkan göçmenlerinin yerleşimine açmış olması ve Ankara'nın başkent oluşu Balkan göçlerinin bu özellikler doğrultusunda ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Balkan göçlerinin Ankara ölçeğindeki etkileri çeşitli boyutlarıyla değerlendirilmiştir.

Araştırmanın önemini ise Balkan göç folkloru bağlamında Ankara'ya göç eden ve Ankara'da yaşayarak hem kendi maddi ve manevi kültürel miraslarını oluşturan hem de Ankara kültürüne katkı sağlayan Balkanlıların kültürel miraslarının akademik düzeyde ele alınarak nesilden nesilde aktarılmasına ve Balkanlı kimliğinin muhafaza edilmesine katkı sağlamak teşkil etmektedir. Araştırmanın bir diğer önemi ise gelecekte folklor alanında göç hadisesi üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacılara bir kılavuz olacak olmasıdır.

1.1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılık

Tez çalışmasının kapsamı Balkan coğrafyasından gelen Balkanlıların Ankara'da meydana getirdiği göç folklorudur. Göçün folklorlara olan etkisini kavrayabilmek adına öncelikli olarak göç olgusu ve göçe ilişkin alanlar hakkında bilgi verilmiştir. Göç sonrası ortaya çıkan folklor özellikleri folklor disiplininin muhtevasını oluşturan folklor (halkbilimi) kadroları doğrultusunda tespit edilmiş ve sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın kapsamında; tarih örüntüsü başlığında ele alınan bölgenin tarihsel arka planı ve Ankara boyutu; folklor örüntüsü başlığında göç hikâyeleri (göç anlatıları), törenler, geçiş dönemi (doğum-düğün-ölüm-sünnet-askerlik) gelenekleri, dinî ve millî bayram

gelenekleri, bereket törenleri, halk mimarisi gelenekleri, halk ekonomisi gelenekleri, halk sanatları ve zanaatları, halk giyim-kuşam gelenekleri, halk mutfağı, halk müziğı ve dansları ve sözlü edebiyat geleneğı; kimlik örüntüsü başlığında kültürel bütünleşme, kültürel çeşitlilik, kuşaklararası kültürel aktarım ve kültürel yapıların işlevi ve özellikleri; kimlik ve aidiyet örüntüsü başlığında kültürel kimlik ve kaynak kişiler tarafından tanımlanan kimliklerden hareketle oluşturulan adlandırmalara; dil örüntüsü başlığında ise kaynak kişilerin dil özelliklerine ve bunun yanı sıra çokdillilik ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Araştırma alanının sınırlılığını Balkanlıların yoğun olarak yaşadığı köyler ve ilçeler oluşturmaktadır. Ankara’da bulunan Balkan köyleri tespit edilmiş ve alan araştırması yapmak amacıyla o bölgelerin bazılarına gidilmiştir. Tez çalışması süresince COVID-19 salgınına uygun şartlarda ve imkânlarda derleme yapılmıştır.

1.1.4.Araştırmanın Varsayım ve Hipotezleri

Tez çalışmasının varsayımını ve hipotezini göç hadisesi sonrası yeni bölgelere yerleşen göçmenlerin folklorik özelliklerinde değişikliğe yol açtığı ve bu değişikliğin hem kaynak (menşe) ülke özelliklerinde hem de hedef ülke özelliklerinde gözlemlendiğidir.

1.1.5. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Tez çalışmasının temel yöntem ve teknik örüntüsünü folklor (halkbilimi) disiplinin kuramları ve araştırma yöntemleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda halkbilimci Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu’nun *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş* (2019) adlı kitabı, çalışmanın yaratım ve icra bağlamını inşa ederken kullanılan temel kaynaktır. Bunun yanında çalışmanın yönteminde Amerikalı antropolog Ruht Benedict’in *Patterns¹ of Culture* (Kültür Örüntüleri) (1960) adlı çalışmalarının hem İngilizce hem de Türkçe çevirisi olmak üzere uygulanış sistematüğinden faydalanılmıştır.

¹ Bu kelimenin çevirisi farklı yayınevleri tarafından “örüntü”, “desen” veya “kalıp” şeklinde yapılmış olup tez çalışmasında “örüntü” çevirisi tercih edilmiştir.

Tez çalışmasındaki veriler alan (saha) araştırması sonucu elde edilmiştir. Alan araştırması süreci, “planlama”, “derleme” ve “değerlendirme” şeklinde icra edilmiştir. Planlama sürecinde tez çalışmasının etik ilkeler doğrultusunda yapılmasına özen gösterilmiş ve Hacettepe Üniversitesi Senatosu tarafından verilen “Etik Komisyon İzni” alınarak alan (saha) araştırması gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırmasına çıkılmadan önce tez çalışmasında veri elde etme esnasında kullanılacak olan formlar hazırlanmıştır. Yaş grupları doğrultusunda hazırlanan formlar, “Yetişkin Görüşme (Mülakat) Formu”, “Ergen Görüşme (Mülakat) Formu” ve “Çocuk Görüşme (Mülakat) Formu” şeklinde sınıflandırılmıştır. Derleme sorularının içeriğini göç hadisesinin sebepleri, etkileri ve sonuçları; kaynak kişilerin folklorik özelliklerine dair sorular oluşturmuştur.

Alan araştırmasına çıkılmadan önce tez konusuna yönelik sözlü, yazılı, basılı literatür ve arşiv belgelerinin taraması yapılarak çalışmaya özgü bir kaynakça oluşturulmuştur. Tez çalışmasının kapsamını teşkil eden alanlarda akademik okumalar aracılığıyla alan araştırmasına yönelik ön hazırlık yapılmıştır. Alan araştırmasından önce çalışma konusuna yönelik akademik kaynaklar okunmuş ve yazarları ile kaynak kişiler hakkında temasta bulunularak yönlendirici tavsiyeler alınmış; araştırma alanı hakkında yazılı kayıtlardan çalışma alanına dair fikir edinmek amacıyla yararlanılmıştır.

Bu çalışma kent merkezli ve köy merkezli alan araştırmasından elde edilen veriler aracılığıyla hazırlanmıştır. Mevcut çalışmanın alan araştırması COVID-19 salgını sebebiyle örneklem alınarak tamamlanmıştır. Araştırma sürecinde yaşanan “karantina” uygulaması derleme faaliyetlerini zaman zaman aksamaya uğratmıştır. Salgın sürecinde alınan önlemler alan araştırmasında da uygulanmış ve kaynak kişilerin mağduriyet yaşamaması amacıyla her türlü sağlık önlemi alınmıştır.

Alan araştırmasının “derleme” sürecine kent merkezli olarak başlanmıştır. Tez çalışmasında derinlemesine görüşme (mülakât) yoluyla derleme yöntemi kullanılmış olup kimi zaman yönlendirilmiş görüşme (mülakât) kimi zaman da yönlendirilmemiş görüşme (mülakât) yapılmıştır. Görüşme sürecinde sosyal ve kültürel imkânlar dâhilinde folklor ürünlerinin mahiyeti doğrultusunda bazen katılımlı gözlem bazen de katılımsız gözlem yapılmıştır.

Çalışma kapsamında bulunan bölgelerin Ankara’daki durumu alan araştırması öncesinde tespit edilmiş ve bölgelere ait kültürel yapılarla (Sivil Toplum Kuruluşları) ve temsilcileriyle iletişim kurulmuş; kaynak kişilere ulaşılmasında yardım alınmıştır. Tez çalışması kapsamında öncelikli kaynak kişiler ulaşılabilir olmaları sebebiyle STK başkanları, dernek yöneticileri ve üyeleri olmuştur. Derlemeler yoğun olarak dernek merkezine kaynak kişilerin davet edilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Dernek merkezine davet edilen kaynak kişilere tez çalışma formunda yer alan sorular yöneltilmiş ve yanıtlar ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış; kaynak kişilerin izni olduğu takdirde görsel arşivde yer alması amacıyla tarafımca fotoğrafları çekilmiş ve çalışmanın *Ekler* bölümünde yer almıştır.

Alan araştırmasındaki derleyici yemekler, ziyafetler, partiler ve yıllık önemli kutlamalarla ilgili davet alır (Goldstein, 1977:47) önermesinden hareketle doğrulanan hadisede derleme sürecinde kaynak kişiler tarafından davet edilen çeşitli kültürel toplantılara (iftar yemeği, düğün, kültürel sergiler, anma günleri vs.) icabet edilmiş, gözlem süreci çalışma verilerine dâhil edilmiştir. Tez çalışmasına veri elde etme süreci alan araştırması ile sınırlı kalmamış; derleme sonrası hedef topluluk tarafından internet ortamında oluşturulmuş -özellikle dernek tarafından kurulan- Balkan derneklerinin yöneticilerinin ve üyelerinin yer aldığı Whatsapp gruplarına dâhil olunarak katılımlı gözlem süreci devam ettirilmiştir.

Çalışmanın ikinci aşaması köy merkezli alan araştırmasıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma yapılacak köylerin tespiti hakkında daha önceden yapılmış akademik çalışmalardan istifade edilmiştir. Çalışma alanının başlangıç kapsamı hakkında derleme

esnasında kaynak kişiler tarafından da genişletici bilgiler verilmiştir. Köy merkezli alan araştırması için köylerin ileri gelenleri ile iletişim kurulmuş ve çalışma boyunca köy muhtarlarının yönlendirmesi doğrultusunda kaynak kişiler seçilmiştir. Kent merkezli alan araştırmasının gözlem ortamı yapay (sunî) bir bağlamda gerçekleştirilirken köy merkezli araştırma esnasında yapılan gözlemler doğal (tabii) ortamda yani folklorun sosyal ortamında (Çobanoğlu, 2019:86) gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda köy merkezli çalışma esnasında derleme yapılması daha az sınırlanmıştır. Köy merkezli derleme esnasında kaynak kişilerin evlerine gidilmiş ve izin verdikleri takdirde derleme yapılmıştır. Kaynak kişiler arası temaslar sağlanmış ve kartopu tekniğiyle², kaynak kişiler vesilesiyle kişi sayısı arttırılmıştır.

Köy merkezli ve kent merkezli alan araştırmasında derleme alanının mekânsal bağlamları gözlenmiş ve görsel iletişim araçları vesilesiyle kayıt altına alınmıştır. Tez çalışmasının derleme sürecinde kaynak kişilerin sosyal ve fiziki durumları; kaynak kişi sayısının fazla olduğu ortamlarda anlatıcıların dinleyiciler ile ilişki kurma biçimleri, duygularını aktarım süreçlerine dair şahsi notlar alınmış ve analiz edilmek üzere arşivlenmiştir.

Alan araştırması sürecinde köy merkezli derlemelerin bir kısmına eğitilmiş yardımcıları (Çobanoğlu, 2019:83) eşliğinde gidilmiş; derleme sürecinin eksiksiz tamamlanmasına gayret edilmiştir. Kaynak kişilerin seçiminde yaş ve cinsiyet dengesine dikkat edilmesinin dışında sınırlayıcı veya ayrıştırıcı bir yaklaşım benimsenmeyip holistik bir yaklaşım ile derleme süreci yürütülmüştür.

Tez çalışmasında yer alan bazı bölgelerde göçmen sayısının yoğun olması o bölgelerdeki kaynak kişi sayısının fazla olmasına neden olmuş fakat bölge özellikleri sebebiyle her bölgede eşit sayıda kaynak kişi kullanımı tercih edilememiştir. Kaynak kişilerin ad, soyad, doğum tarihi, eğitim durumu ve meslekleri hakkındaki bilgiler, verdikleri izinler

² Kartopu Tekniği (snowballing technique, snow ball sample): Kartopu, bir bilinen ögeler merkezinden başlar ve sonra, orijinal örneklemin üyelerinden elde edilen yeni ögeler ilave edilerek arttırılır (Marshall, 1999:391).

doğrultusunda kaydedilmiş ve bu bilgiler çalışma sonunda Kaynak Kişiler Dizini'nde numaralanmış, kodlanmış ve listenerek çalışmanın künyesine dâhil edilmiştir.

Derleme süreçleri büyük ölçüde yüz yüze yürütülmüş olmakla birlikte COVID-19 salgını sebebiyle zaman zaman dijital kitle iletişim araçları ile gerçekleştirilmiştir. Zoom Programı ve Whatsapp uygulaması ile kaynak kişilerle dijital ortamda çevrim içi derleme yapılmış ve izin verdikleri doğrultuda sesli ve görsel verileri kayıt altına alınmıştır. Kaynak kişilerle planlanan bazı görüşmelerde zaman zaman aksaklıklar yaşanmış; bazı kaynak kişiler görüşmeleri planlandığı hâlde keyfi sebepler ile iptal etmiş bazı kaynak kişiler ise çalışmayı çok önemseyerek ellerinden geldiği katkıyı sunmaya çalışmış; farklı kaynak kişileri çalışmaya katılmaları doğrultusunda teşvik etmiştir. Kaynak kişilerdeki bu yaklaşımın kimlik-aidiyet örüntüsü ile ilişkili olduğu aşikârdır.

Tez çalışması hakkında kent merkezli derleme ortamlarında daha önceden yapılmış akademik çalışmalar istifade edilmek üzere bazı STK'lardan satın alınmıştır. Bu bağlamda sürece katılımlı gözlem yapılarak dâhil olunmuş hem etik hem de emik yaklaşım benimsenmeye çalışılmıştır. Derleme süreci öncesinde ve sonunda kaynak kişilere tez çalışması hakkında teknik bilgiler verilmiş, kaynak kişilerin herhangi bir konuda endişelenmesi önlenmeye çalışılmış ve kendi arzuları dışında hiçbir bilgileri tez çalışmasında kullanılmamıştır. Tez çalışmasının “değerlendirme” aşamasını derleme ses kayıtlarının yazıya aktarılması (deşifre), sınıflandırılması, bilimsel bir yöntemle analiz edilmesi ve arşivlenmesi oluşturmaktadır. Ses kayıtları bölgelere göre dosyalar olarak yazıya geçirilmiştir. Alan araştırması verileri içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Türk kültür ekolojisi ana çatısı altında her bir bölgenin folklor hususiyetleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Türk, Boşnak, Arnavut, Gagauz ve Tatarlardan oluşan kaynak kişilerin kültürel şahsiyetleri göç folkloru bağlamında İşlevsel Halkbilimi Kuramı ve Performans Teori doğrultusunda bilimsel bir bakış açısı ile incelenmiş; disiplinlerarası bir yaklaşım ile sosyoloji, antropoloji, tarih, coğrafya, hukuk ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinin bilimsel hususiyetlerinden de faydalanılmıştır. Derleyici, mülakât süreci sonunda bir dost

ve iyi niyetli olduğunu anlatmak amacıyla kaynak kişilere hediyeler verebilir (Goldstein, 1977:117). Alan araştırması sürecinde derleme yapılan kaynak kişilere tarafınca iyi niyet göstergesi olarak teşekkür amaçlı küçük kolonyalar hediye edilmiş, çalışma hakkında kültürel bir hatıra bırakılması amaçlanmıştır. Tez çalışmasında Balkan STK'larına ait dijital veriler de internet sitelerinden faydalanılmak suretiyle kullanılmıştır.

1.1.6. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

Tez çalışmasının araştırma alanı Ankara şehrindeki Balkan göçmenlerinin meskûn bulunduğu köy ve ilçelerdir. Alan araştırması köy merkezlerinde yer alan kahvehanelerde veya kaynak kişilerin evlerinde yapılmış olup kent merkezli derleme sürecinde dernek merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Köy merkezli derleme sürecinde Ankara'ya yerleşen ilk göçmen kabilelerine ait mimari yapıların incelenme imkânı bulunmuş ve fotoğrafları çekilmek suretiyle görsel arşive dâhil edilmiştir. Araştırma alanının genel nitelikleri hakkında tarihsel kaynaklardan yararlanılmış; göç hareketinin başladığı kaynak (menşe) ülke hakkında siyasî, coğrafi ve ekonomik özelliklerine değinilmiştir. Derleme alanındaki köyler hakkında müstakil olarak ele alınan her bölümde açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Tez çalışmasının kapsamındaki bölgeler Türk kültürü ve tarihinin bir parçası olması hasebiyle tarihî Türk yurdu Balkan coğrafyası ve Balkan göçlerine ilişkin bilgiler ilgili bölümlerde paylaşılmıştır.

Derleme alanı seçilirken COVID-19 salgını göz önünde bulundurulmuş; ulaşılabilirlik açısından ideal olan bölgeler tercih edilmiş, Balkan göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı yerlerin öncelikli alanlar olmasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda Boşnaklardan oluşan Fevziye Köyü (Mahallesi), Kırım-Romanya-Bulgaristan göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı Gökçehöyük Köyü (Mahallesi), Kırım Türklerinin ve Tatarlarının yoğun olarak yaşadığı Ballıkpınar Köyü (Mahallesi), Bulgaristan göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı Pursaklar (Ayyıldız Mahallesi), Kırım-Tatarları ve Balkan göçmenlerinin yoğun olarak yerleştiği Polatlı-Temelli, Balkan göçmenlerinin karışık hâlde yaşadığı Varlık Mahallesi ve Makedonya göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı Yenimahalle ilçesi ziyaret edilen yerlerdir.

Mevcut yerler dışında kaynak kişilerin tercihi doğrultusunda evlerine veya iş merkezlerine gidilerek derleme süreci tamamlanmıştır. Köy merkezli alan araştırması sürecinde kaynak kişilerin yaşam alanları hakkında gözlem yapılmıştır. Bu bağlamda camiler, okullar, dernekler, kahvehaneler, muhtarlıklar, mezarlıklar ziyaret edilerek folklorik hususiyetleri tespit edilmeye çalışılarak kayıt altına alınmıştır. Bölge yer adlarının (toponim) ve coğrafi terimlerin kökenleri hakkında araştırma yapılmış, kaynak kişilere bu konularda sorular yöneltilmiştir.

Araştırma alanının geniş kapsamı olan Ankara şehri hakkındaki bilgilere müstakil bölgelerdeki göç hareketleri çerçevesinde yer verilmiştir. Araştırma alanına bakıldığında Balkan coğrafyasının farklı bölgelerinden gelen göçmenler tarafından olduğu görülmektedir. Göç hadisesi sonucu Osmanlı Devleti'nin tarihi ve kültürel mirası olan Evlâd-ı Fatihân Türkler ve Müslümanların hem geldikleri kaynak bölgelere ait alan özelliklerini taşıdıkları hem de kültürel bütünleşme sürecinde Ankara şehrine ait alan özelliklerini benimsedikleri tespit edilmiştir. Alan araştırması esnasında derlenen sözlü kültür unsurlarının orijinal ağız özellikleri doğrultusunda kayıt altına alınmasına özen gösterilmiştir. Konuşma dilinin yerel özelliklerine, bölgelerde kullanılan yazılar ve bölge içindeki şive değişikliklerine (Acaloğlu, 1997:15) yazıya geçirilmesi (deşifre) sürecinde dikkat edilmiş ve mümkün olduğu ölçüde ağız özellikleri muhafaza edilerek çalışmaya dâhil edilmiştir. Türkiye Türkçesi dışında kullanılan kelimelerin anlamları dipnotlarda verilerek anlam bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

Metin merkezli ve bağlam merkezli olarak hazırlanan tez çalışmasının bilgi örüntüsünü hem alan araştırmasından elde edilen veriler hem de tamamlayıcı olması hedefiyle daha önceden yapılmış akademik çalışmalardan alınan bilgiler oluşturmasının yanında çalışmasının bilgi örüntüsünde yoğun olarak derleme bilgilerinden elde edilen veriler yer almaktadır. Çalışmanın orijinalliğinin artırılması ve Balkan göç folkloru çalışmalarına daha fazla katkı sağlaması amacıyla bu yaklaşım tercih edilmiştir.

1.2. LİTERATÜR BİLGİSİ

Folklor alanında yapılan tez çalışmalarının ortaya çıkış süreçlerinde hem yazılı hem de sözlü kaynaklardan faydalanılmaktadır. Folklor ürünlerinin derleme yoluyla elde edilmesinin öncesinde ve sonrasında bazı analitik yaklaşımlara başvurulmaktadır. Tez çalışmasının bilimsel, etik ve sistematik bir şekilde yürütülmesi amacıyla mevcut literatürden istifade etmek gerekmektedir. Literatür çalışması, planlanan bilimsel çalışmanın çerçevesini anlamak ve o konudaki eksiklikleri gidermek hedefiyle yapılmalıdır. Bu bağlamda mevcut literatürdeki yazılı yayınlar bilimsel çalışmaların başlıca kaynaklarıdır. Literatür çalışmasının tez çalışmasının kuramsal ve analitik boyutunun inşa edilmesinde işlevsel olduğu açıktır. Mevcut tez çalışmasının literatür bilgisinin ana evrenini göç olgusu ve folklor (halkbilimi) disiplini oluşturmaktadır. Göç olgusu gerek yerel literatürde gerekse uluslararası literatürde birçok bilim dalı tarafından çeşitli yönleriyle ele alınmakta ve bilimsel yöntemlerde araştırılmaktadır. Göç hadisesinin katmanlı yapısı bu alanda yapılacak araştırmaların disiplinlerarası bir yaklaşımla yürütülmesine imkân tanımaktadır.

Göç olgusu üzerine çalışan bilim dallarına bakıldığında “Tarih”, “Sosyoloji”, “Uluslararası İlişkiler”, “Antropoloji”, “Ekonomi”, “Coğrafya”, “Kamu Yönetimi”, “Siyasal Bilimler”, “Hukuk”, “Eğitim ve Öğretim”, “Türk Dili ve Edebiyatı”, “Alman Dili ve Edebiyatı”, “İngiliz Dili ve Edebiyatı” ve “Mimarlık” gibi alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Folklor (halkbilimi) disiplini tüm bu beşerî ve sosyal bilimlerin zaman zaman birleşip örtüştüğü zaman zaman da kesiştiği bir kavşak (Çobanoğlu, 2019:21-22) statüsünde olması hasebiyle göç olgusunu birçok boyutuyla kendine konu edinmektedir.

Literatür taraması kapsamında ele alınan çalışmalar yayın cinsine göre “kitap”, “makale” ve “lisansüstü tezler” şeklinde tasnif edilmiş ve bahsi geçen çalışmalardaki muhteva hakkında bilgilendirici açıklamalar yapılmıştır. İlgili bölümlerde tanıtılacak olan çalışmaların kapsamı Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı ve Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı ile sınırlandırılmıştır. Bunun yanında literatür taramasında birincil kaynaklara yer verilmeye özen gösterilmiş; anabilim dalı, bilim dalı,

içerik ve mevcut tez çalışması arasındaki ilişki doğrultusunda eserler seçilmiştir. Literatür taramasında toplanan bilgiler ışığında çalışmanın kapsamına yönelik yönlendirici ve genişletici bilgilerden istifade edilmiştir.

Bahsi geçen bölümde ele alınacak olan yayınların muhteva örgüleri mevcut çalışmaya ilişkin katkı sunması bakımından genel hatlarıyla değerlendirilecek olup çalışmaların odaklandığı hususlar hakkında da ileriye dönük tanıtıcı bilgiler verilecektir. Göç hadisesinin birçok disiplin tarafından incelenmesi farklı araştırma yöntem ve tekniklerinden yararlanmaya imkân verse de bu yaklaşım literatür bilgisini çok genişleteceği için bu bölümde özellikle göç olgusu ve folklor bağlantısını kavramayı kolaylaştırabilmek adına sınırlamaya gidilmiş ve daha çok folklor alanı ana başlığında sosyoloji ve tarih alanında yapılmış çalışmalara yer verilmeye gayret edilmiştir.

Folklor alanında göç olgusuna yönelik çalışmaların fazla olmaması bizleri belirli kaynaklara yoğun bir şekilde yönelmiş ve kimi zaman da sınırlandırmıştır. Özellikle mevcut çalışmanın muhtevasını teşkil eden göç folkloruna dair çalışmaların literatürde oldukça az olması bizleri bu tez çalışmasının göç folkloru literatüründeki eksikliği dolduracak nitelikte olacağı hususunda teşvik etmiştir. Tez çalışmasının literatür taraması hem yazılı hem de dijital kaynaklardan istifade edilmesi suretiyle tamamlanmıştır. Yazılı eserlerin yanında Balcanica, Dergipark Akademik, İSAM, JSTOR, Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi vb. internet sistemlerinden elektronik kaynaklara ulaşılmış; çeşitli kitap ve gazete arşiv belgeleri için Hacettepe Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Millî Kütüphaneden (Ankara) faydalanılmıştır.

1.2.1. Kitaplar

Tez çalışmasının inşa sürecinde hazırlanan literatür bilgisi incelendiğinde genelden özele doğru bir çizgide sosyal ve beşerî bilimler, özel anlamda ise folklor bilimi alanında “Göç Folkloru” nu doğrudan bu adlandırma ile ele alan bir çalışma olmadığı tespit edilmiştir. Ancak göç olgusu ve halkbilimi (folklor) arasındaki ilişkiye gönderme yapılacak mahiyette çalışmalar hazırlandığı fark edilmiştir. Bu durumun sebebinin folklor (halkbilimi) araştırmacılarının göç olgusuna yeterince önem vermemiş olmaları veya bu alanda çalışma yapabilecek yeterli akademik bilgiye sahip olmamaları sebep olarak gösterilebilir. *Göç Folkloru* hakkında etraflıca hazırlanmış bir kitap bulunmamasının yanında ona ilişkin isimlerle hazırlanmış çalışmalar bu bölümün konusudur.

Ayşegül Aydınğün & İsmail Aydınğün (2004), *Kırım Tatarlarının Vatana Dönüşü-Kimlik ve Kültürel Canlanma* adlı kitapta Kırım Tatarlarının 1944 yılında kitlesel olarak Orta Asya coğrafyasına sürgünü ve bu sürgünün tarihsel kaynaklardan hareketle Kırım Tatarlarının 1989 yılı itibarıyla Kırım topraklarına dönüş sürecindeki maddi ve manevi dönüşümü anlatılmaktadır. Alan araştırması verilerden mülhem eserde Kırım Tatarlarının kimlik ve kültür örüntülerinin muhtevası mülakât soruları vesilesiyle tespit edilmiş ve Kırım Tatar kimliğinin muhafazası hususundaki işlevi açıklanmıştır.

Yusuf Hamzaoğlu (2010), *Balkan Türklüğü I, II, III* adlı eser Balkanlarda Türklüğün tarihsel ve kültürel gelişimini derinlemesine işlemesi hasebiyle hem yerli literatürde hem de yabancı literatürde başvurulması gereken temel kaynakların başında gelmektedir. Üç cilt hâlinde hazırlanan bu çalışma, yazarının çokdilli olması vesilesiyle yabancı ve yerli kaynaklardan mülhem yazılmıştır. Balkan Türklüğünün tarihsel temellerinin sistematik bir şekilde açıklandığı çalışmanın muhtevasında farklı coğrafyalardan göç eden tarihi Türk topluluklarının kültürel miraslarına ait örneklerden birçok unsur bulunmaktadır.

Birinci ciltte; Makedonya, Hırvatistan, Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı, ikinci ciltte; Bulgaristan ve Slovenya Türklüğü, üçüncü ciltte; Osmanlı Öncesi Balkan Türklüğü, Osmanlı Dönemi ve Osmanlı Sonrası Sırbistan Türklüğüne dair analitik bilgilere yer verilmiştir. Türk topluluklarının başta Slav toplulukları ile tarihi, siyasi, sosyal ve ekonomik ilişki örüntülerinin anlaşılması adına bu çalışmanın bilgi hazinesi oldukça geniştir. Eserde, Balkan coğrafyasında Türk topluluklarının göç olaylarını yaşama süreci ve bölge topluluklarına olan etkileri derinlemesine çok yönlü bir üslûpla açıklanmıştır.

Orhan Derman (2018), *Evlad-ı Fatihan'ın Torunları Makedonya'daki Türkler* adlı çalışma Makedonya Türkleri hakkında hazırlanmış en kapsamlı çalışmalardan biridir. Sosyoloji alanının kuram ve yöntemleri doğrultusunda hazırlanan çalışmada, Makedonya Türklerinin tarihi ve kültürel kökenlerini belgelerle açıklamaya yönelik bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu çalışmada hem folklorik hem de sosyolojik verilere yer verilmiştir. Makedonya Türklerinin maddi ve manevi kültürel miraslarının derleme yoluyla elde edilmesinden hareketle inşa edilen çalışma, disiplinlerarası bir nitelikte olması bakımından değerlidir.

Gülbahar Kurtuluş (2019), *1989 Bulgaristan Türklerinin Göç Hikâyeleri* adlı eserde 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan zorunlu göç hareketi, tarih disiplini bakış açısıyla ele alınmış ve çeşitli yönleriyle analiz edilmiştir. Sözlü bir tarih çalışması niteliğinde olan eserde Bulgaristan Türklerinin geçmişten günümüze tarihsel varlığı ekseninde 1989 zorunlu göçüne odaklanılmıştır. Göç hadisesinin sözlü kültürel belleği, anlatıcı aracılığıyla göç hikâyesine dönüşmüş ve hem bireysel hem de kolektif hafıza boyutunda değerlendirilmiştir. Bu çalışma folklor ve tarih disiplini arasındaki işlevsel ilişkiyi örneklendirilebilecek bir özgünlüktedir.

Perihan Patat (2019), *Göçle Göçen Kültür* adlı çalışmada, toplumların kültürel hususiyetlerinin göç sonrası değişen profilleri üzerine duran yazar, Türkiye ölçeğinde birçok şehirde farklı yaş gruplarından oluşan bir kaynak kişi evreniyle çalışmasını tamamlamış ve özellikle göçün kültürel değişim süreçleri üzerindeki etkisine

odaklanmıştır. Eserin içeriğinde daha çok soru-cevap şeklinde bir metin hazırlanmıştır. Örneğin, “*Sosyal Yaşamda Kültürel Değişim-Eskiden Nasıl Yaşardık?*” (Patat, 2019:6). Folklor kadrolarına dair genel başlıklar oluşturularak kültürel değişim sonucu kaybedilen hususiyetlere değinilmiş olan eserin kültürel kimliğe ait değerlerin yaşatılması hususunda farkındalık yaratmayı amaçlaması dikkate değer bir yaklaşım olması bakımından önemlidir.

Zeki Taştan; Burcu Tütak; Mehmet Tütak (2020), *Göç Bibliyografyası* adlı çalışmada göç konusunda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların başvurabileceği kaynaklara yer verilmiştir. Ana malzemesini lisansüstü tezlerin (yüksek lisans-doktora) oluşturduğu eserde yüksek lisans ve doktora çalışmaları yıllara ve alanlara göre tasnif edilerek künyeleriyle birlikte araştırmacıların istifadelerine sunulmuştur. Çalışmanın alana dayalı künye sistematığında *Edebiyat Alanında Hazırlanan Göç Konulu Tezler* (Taştan vd., 2020:163) başlığı altında halkbilimi (folklor) alanında yapılmış çalışmalar örneklendirilmiştir.

Burak İşçimen (2021), *Balkanlardan Göçen Topulukların Yemek Kültürlerindeki Farklılıklar: Edirne İli Keşan İlçesi Köyleri Örneği* adlı kitap, karşılaştırmalı verilerden hareketle hazırlanmış olup göç hadisesinin folklorun kadrolarından biri olan halk mutfağı üzerindeki ilişkisini açıklamaya ve örneklemeye yönelik bir çalışmadır. Eserin tarih örüntüsü Balkan Savaşları (1912-1913) ile başlamakta ve göçün Edirne'nin köylerine yerleşen kişiler üzerinde yeniden inşa edilme süreci kültür örüntüsü bakımından ele alınmaktadır.

Fatih Balcı (2021), *Göç-Halkbilimi, Doğu Türkistan'dan Göç Ederek 1965 Senesinde Kayseri'ye Yerleşen Uygur Türkleri Örneği* adlı eserde, Uygur Türklerinin yoğun olarak yaşadığı Doğu Türkistan coğrafyasından anayurttan 1965 yılında Anadolu'nun Kayseri şehrine yapılmış göçün sonuçlarının folklorik özelliklere yansması takdim edilmiştir. Üç bölümden müteşekkil eser; birinci bölümde “göç-halkbilimi” şeklinde ifade edilen ilişkiye yönelik kısa, tanıtıcı bir yazı ile başlamakta akabinde Doğu Türkistan coğrafyasına dair tarihi bilgilere ve “Anayurttan Anadolu'ya” başlığı çerçevesinde Doğu

Türkistan göçünün sebepleri, biçimi ve sonuçları hakkında bilgilendirmelere yer verilmektedir.

Eserin ikinci bölümünde Kayseri’de yaşayan Uygur Türklerinin geçiş dönemlerine ait hususiyetler verilmiş olup üçüncü bölümde gelenek göreneklerine yer verilmiştir. Adı geçen eserin göç sonrası Kayseri’ye yerleşen Uygur Türklerinin folklor hususiyetlerinin kayıt altına alınarak hazırlanmış olması onların kültürel varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılmasına vesile olacak ve Uygur Türk’ü kimliğinin Anadolu coğrafyasındaki kalıcılığına hizmet edeceği şüphesizdir.

Kemal Arı (2023), *Mübadele ve Mübadillik* çalışması Mübadele’nin 100. yılı münasebetiyle yayınlanmıştır. Mübadele’nin tarihsel ve kültürel katmanlarının soru-cevap biçiminde açıklanması suretiyle meydana getirilen bu çalışmada Mübadele’nin toplum üzerindeki etkisi kuramsal bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Eserin içerik örüntüsünde Mübadele’ye ait kültürel motifler ön plana çıkarılmaya çalışılmış, tarihi bir hadiseye nesnel bir gözle yaklaşmış ve içerik hakkında farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

Mehmet Emre Toker (2023), *Patriyotlar- Naslıç ve Grebene Mübadilleri* adlı eserde 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Anlaşması’nın akabinde 1924 yılında Yunanistan’ın Naslıç ve Grebene bölgelerinden Türkiye’ye iskân edilen Türklerin göç hikâyeleri ve folklorik özellikleri anlatılmaktadır. Göçün tarihsel ayrıntılarının anlatılmasıyla başlayan eserde, Naslıç ve Grebene mübadillerine ait gelenek görenek, halk inanışları, yemekleri, şarkıları ve halk oyunları örüntüleri detaylı olarak tasvir edilmiştir. Sözlü kültürel belleğin yazılı kültürel belleğe dönüştürülmesi suretiyle teşekkül eden bu eserin Türk kültür tarihinin mühim bir devresini tanıkları aracılığıyla aydınlatması ve gelecek kuşaklara bu kültürel mirası aktaracak mahiyette olması özelliği çalışmada vurgulanması gereken önemli bir noktadır.

1.2.2. Makaleler

Tez çalışmasının literatür bilgisinin muhtevasını teşkil eden birimlerden bir diğeri mevcut çalışmanın konusuyla ilişkili makalelerdir. “Göç Folkloru” adını taşıyan müstakil bir kitap çalışmasının olmamasının aksine göç hadisesini gerçekleştiren kişilere verilen tanımlamalardan biri olan “göçmen” kavramının tercih edilerek oluşturulduğu birçok makale hazırlandığı tespit edilmiştir. Literatür taraması sürecinde ulaşılan bu makaleler, göç hadisesi ve folklor disiplini arasındaki bağlantıya dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Ulaşılan makalelerin içeriklerindeki temel eğilimin göç olgusunu kuramsal bağlamda genel çerçevesiyle tanıtmak, konu edinilen topluluk veya coğrafya hakkında açıklayıcı bölümler oluşturmak, “göçmen” olarak adlandırdıkları toplulukların folklor kadrolarına dair genel özelliklerini vererek çalışmalarını sonlandırmak şeklindedir. Bu bölümde tanıtılacak makalelerin kapsamı, göç çalışmalarının her bilim alanında yoğun bir şekilde araştırılıyor olması dolayısıyla mevcut çalışmanın araştırma alanına uygun folklor (halkbilimi), tarih ve sosyoloji alanında üretilmiş makalelerle sınırlandırılmıştır.

Tahir Alangu (1970), “Balkan Ulusları ile Türkiye Arasında Karşılıklı ve Sürekli Folklor İlişkileri, Ortak Unsurlar, Göçmen Folkloru Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı makale; Türk folkloru çalışmalarında göç ve folklor arasındaki hususiyete dikkat çekmek adına atılmış başlıca yazılardan olma mahiyetindedir. Özellikle tarihî Türk coğrafyalarından biri olan Balkanlar, göç çalışmalarının en çok yönelinmesi gereken alanlarından biridir. Bu makalede hem Balkanlar hem göç hem de folklor arasındaki ilişkiye yönelik analitik açılımlar ve öneriler yer almaktadır.

Yusuf Sarınoy (2011), “Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara’ya Yapılan Göçler (1923-1990)” konulu makalenin içeriği; üç temel bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde 1923-1990 yılları arasında Balkan coğrafyasından (Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya) Türkiye’ye yapılan tarihî göçlerin sistematığı, ikinci bölümde Balkanlardan yapılan göçlerin Ankara’daki boyutları ve

üçüncü bölümde Balkanlardan göçenlerin Ankara’da iskân edildikleri ilçeler, kasabalar ve köyler hakkında coğrafi bilgiler verilmiş ve bu bölgelere yerleştirilen göçmenlerin sayısal sistematigi açıklamıştır.

Refiye Okuşluk Şenesen (2012), “Çukurova Bölgesi Girit Göçmenlerinin Girit’e Dair Anlatılarının Sosyal Tarihe Kaynaklık Etmesi” adlı makale; Girit’te yaşayan Türklerin Mübadele (1923) öncesi ve Mübadele sonrası Anadolu’nun Çukurova bölgesine göç ediş hikâyelerini tarihî bir kaynak olarak ele almış, Giritlilerin folklorik özelliklerine analitik bir şekilde yaklaşmıştır. Sözlü tarih çalışması yoluyla elde edilen göç hikâyelerinin muhtevasında Girit’te yaşayan Türklerin sosyal hayatına dair bilgiler yer almaktadır. Sözlü tarih çalışmasını yoğun olarak kullanan tarih disiplini ve folklor disiplini arasındaki ilişki diğer çalışmalarda da olduğu gibi burada da örneklendirilmiştir.

Girit Türklerinin tarihsel süreç içinde meskûn bulunduğu Osmanlı coğrafyasına ait topraklar siyasî gelişmeler doğrultusunda kaybedilmiş lakin folklor derlemeleri vesilesiyle onlara ait sözlü kültürel bellek unsurları yazıya geçirilmiştir. Bahsi geçen makalede yer alan derlenmiş halk kültürü unsurlarının böyle bir açık işlevi olduğu ortadadır.

Tuçca Poyraz Tacoğlu, Gülay Arıkan, Adem Sağır (2012), “Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği” başlıklı makalenin konusu; tarihî Osmanlı coğrafyasından özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve sonrasında yaşanan 1912-13 Balkan Savaşları neticesinde Anadolu’ya göçen Boşnakların Ankara’da iskân olarak Fevziye Köyü’ne yerleşmeleri ve göç sonrası ortaya çıkan Boşnak kültürel kimliğini ve bu kimliği oluşturan örüntüleri oluşturmaktadır.

Sosyoloji disiplini bakış açısıyla hazırlanan bu çalışmanın materyali Fevziye Köyü'nde yaşayan Boşnakların sosyal-kültürel yapıları, dil hususiyetleri ve kapsayıcı manada folklor ürünleridir. Boşnak kimliğinin zamansal ve mekânsal bağlamının ortaya koyulmasında folklor disiplininden faydalanılan bu çalışma, sosyoloji ve folklor arasındaki işlevsel bağlantının bir sonucudur.

Özkul Çobanoğlu (2016), “Göçmen Folkloru Bağlamında Brezilya Favelalarıyla Türkiye Gecekondu Mahallerinin Karşılaştırılması” adlı makalede, göç hadisesi sonucu meydana gelen göçmen folkloru bağlamında Brezilya’da görülen “Favela” yaşamıyla Türkiye’de Ankara şehrinde benzer şekilde yaşanan gecekondu kültürü “Çinçin Gecekondu Bölgesi” örneği üzerinden değerlendirilmiştir. Göçün ortaya çıkardığı temel benzeşen durumların yapı, işlev ve temaları çalışmada üzerinde durulan konulardır. Favelalar, Brezilya’da 19. Yüzyılda ortaya çıkmaya başlamış “gecekondu” biçimindeki yerleşim bölgeleridir. 1940’lı yıllarda ülke içinde iş bulmak amacıyla göçlerin başlaması sonucu yaygın hâle gelmiştir. İki bölgenin de içerik özelliklerinde benzer şekilde olumsuz eylemlerin icra edildiği benzer yapılardaki insan özelliklerinin ortak olduğu göçmen folkloru bağlamında örneklendirilmiştir.

Canser Kardaş (2018), “Yasadışı Göçmen Anlatılarında Folklor İzleri” başlıklı makalede; günümüz göç çalışmaları çerçevesinde uluslararası boyutta yaşanan göç, göçmen, sığınmacı ve yasadışı göçmen hareketliliğinin anlatı boyutuna dikkat çekilmiştir. Her bir göçmenin göç ediş serüveninin bir anlatı niteliğinde olduğuna ve bu anlatıların Halk Edebiyatı alanı başta olmak üzere “göç edebiyatı”, “göçmen edebiyatı”, “sürgün edebiyatı” kapsamında incelenmesi gerektiğini vurgulayan yazar, insanlığı etkileyen kitlesel olayların kendi içlerinde bir yaratım, icra ve işlev boyutları olduğundan bahsetmektedir. Güncel bir hadiseye bilimsel bir gözle yaklaşan makale, göç hadisesinin anlatı boyutunun gerçekliğine ve bu anlatılardaki folklor izlerine odaklanmasının hedeflenmesi bakımından göç çalışmaları bağlamında başvurulabilecek önemli bir çalışmadır.

Nilgün Aydın (2019), “Göçmen Folkloru Bağlamında Başhöyük’e (Konya) Yerleşen Karaçay Malkar Türkleri Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı makalenin konusu 1905 yılında Kuzey Kafkasya’nın Elbruz (Mingi Tav) Dağı bölgesinden Konya’nın Sarayönü ilçesine bağlı Başhöyük’e yerleşen Karaçay Malkarlı göçmenlerin göç ediş hikâyeleri ve yeni kurulan yaşamlar doğrultusunda kültürel bütünleşme süreçlerinin folklor hususiyetleri üzerinden analiz edilmesidir. Çalışmada, folklor kadroları kapsamında geçiş dönemlerine odaklanılmış, “göçmen folkloru”nu tanımlamaya yönelik bir girişimde bulunulmuştur.

Elif Ermağan (2022), “Evlilik Göçüyle Ankara’ya Gelen Yabancı Gelinlerin Türkçeyle İlişkileri” konulu makalenin içeriği; göç ve dil ilişkisinden hareketle göç türlerinden olan evlilik göçü yoluyla Ankara’ya gelen yabancı gelinlerin (Fas, Rusya, Ukrayna, Endonezya, Romanya, Arnavutluk, Azerbaycan) kültürel uyum ve kültürel bütünleşme süreçlerinde Türkçe öğrenimi ve kullanımı hakkındaki tecrübelerinden oluşmaktadır.

Göç olgusunun dil örüntüsü üzerindeki etkisinin örneklendiği makalede, Türkçenin yabancı bir dil olarak veya ikinci bir dil olarak öğreniminde hem çevresel hem de bireysel faktörlerin etkili olduğu bu sebeple de dil öğrenim süreçlerinin bireysel bir düzlemde ele alınması gerektiği hususuna dikkat çekilmiştir.

1.2.3. Lisansüstü Tezler

Tez çalışmasının literatür taraması aşamasında faydalandığı kaynakların yoğun bir kısmını Türkiye’de yapılan lisansüstü (yüksek lisans-doktora) tezleri oluşturmaktadır. Göç hadisesinin çok yönlü mahiyeti lisansüstü tez alanlarında da çeşitliliğe katkı sağlamıştır. Bu bağlamda YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde “Göç” konulu tarama yapılmış ve 2975 lisansüstü tez çalışmasının kayıtlı olduğu ancak 2000 tanesine erişim imkânı bulunduğu tespit edilmiştir.³ Göç çalışmalarının özellikle “Tarih”, “Uluslararası İlişkiler”, “Sosyoloji”, “Halk Sağlığı”, “Psikoloji”, “Coğrafya”, “Kamu Yönetimi”, “Antropoloji”, “Alman Dili ve Edebiyatı” alanlarında yoğunlaştığı görülmüştür.

Lisansüstü Program Türü	Halk Bilimi (Folklor)	Türk Dili ve Edebiyatı	Türk Halk Edebiyatı
Yüksek Lisans	12	14	2
Doktora	5	4	X

Tablo 1. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi’nde “Göç” Konulu Halkbilimi (Folklor), Türk Dili ve Edebiyatı ve Türk Halk Edebiyatı Alanındaki Lisansüstü Tez Sayıları.

Göç hadisesi hakkında Folklor (halkbilimi) alanında hazırlanmış olan tezlerin “Göç” başlığıyla taranmış sonuçları tabloda listelenmiştir. Folklor (halkbilimi) alanında olmayan lisansüstü tez çalışmalarının üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapıldığı sonucu, tezlerin içerikleri aracılığıyla tespit edilmiştir.

Folklor (halkbilimi) alanında hazırlanan lisansüstü çalışmalardaki genel eğilimin göç sonrası ortaya çıkan halk kültürü hususiyetlerinin tespiti ve folklor disiplini doğrultusunda analiz edilmesi yönündedir. Folklor alanında tespit edilen tez çalışmaların

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

içerikleri yoğun olarak derleme yoluyla elde edilmiş verilerden mülhem olarak hazırlanmıştır. Folklor disiplinine ait mevcut tez çalışmalarının alan/mekân sınırlılıkları ağırlıklı olarak köy merkezli olsa da bölge veya topluluk eksenli göç folkloru çalışmaları da kayıtlara geçmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlanan lisansüstü tezlerin içerik temayülleri genel ölçüde bir edebiyat eseri veya bir edebî şahsiyetin eserlerinde “göç” konusunu işlemek şeklindedir. Çalışmalarda özellikle belli bir dönemi kapsayan göç hadiseleri araştırmanın sınırlılığı olarak belirlemiş ve yaygın bir şekilde metin merkezli çalışmalar yapılmıştır. Göçün halkbilimsel boyutunu konu edinen 2 çalışmanın Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı'nda hazırlanmış olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda verilen tablodaki lisansüstü tez sayısındaki zayıflıktan hareketle göç çalışmaları bağlamında folklor (halkbilimi) disiplininin bu alana yeterince eğilmediği dikkati çekmektedir. Göç hadisesinin tüm süreçlerinin halkbiliminin (folklor) konusu olması münasebetiyle folklor alanında daha fazla lisansüstü tez çalışması hazırlanması gerektiği tespit edilmiştir. Göç hareketinin özneleri olan “göçmenler” göçün her türlü sürecini folklor ürünleri vasıtasıyla yaşamaktadır. Bu ilişkiye yönelik bilimsel eğilimlerin artması zarurîdir. Göç ve folklor (halkbilimi) ilişkisini ele alan lisansüstü tez çalışmalarının muhtevaları şöyledir:

1.2.3.1. Yüksek Lisans Tezleri

Neriman Palaman (2005), *Sakarya'da Yaşayan Bulgaristan Türklerinde Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)* konulu çalışmada; Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ederek Sakarya ilinin Söğütlü, Ferizli İlçeleri, Serdivan, Beşköprü Beldelerinde ve Soğucak, Seyifler Köylerinde yaşayan Bulgaristan Türklerinin geçiş dönemleri ve varyantları ele

alınmıştır. Araştırma alanı ve kapsamı hakkında ayrıntılı bilgiler verilen çalışmada, Bulgaristan Türklerinden derleme yoluyla elde edilen verilerden hareketle doğum- evlenme- ölüm hususiyetleri göç hadisesi ekseninde değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında Anadolu kültürü ile Bulgaristan kültürü arasındaki benzerliklere odaklanılmış ve bu özellikler Türk kültürü dairesinde değerlendirilmiştir.

Sevilay Kıran (2015), *Trabzon İli Sis Dağı Yaylası Otçu Göçü Geleneğinin ve Değişim Sürecinin Performans Teorisi Üzerinden İncelenmesi* adlı çalışmada; yaylacılık geleneğinin baskın bir şekilde yaşandığı Trabzon şehrinde Şalpazarı ilçesinde yaşayan Çepnilerin geleneksel olarak icra ettiği “Otçu Göçü”ne dair icra, içerik ve işlev özellikleri bulunmaktadır. Otçu Göçü’nün icra bağlamını temmuz ayında yürüyerek ve geleneksel halk danslarını sergileyerek gerçekleştiren Çepniler, göç serüvenlerini şenliğe dönüştürmüş ve bunu geleneksel hâle getirmiştir. Bu gelenekteki değişimler bağlam merkezli halkbilimi kuramlarından olan Performans Teori çerçevesinde analiz edilmiştir.

Kübra Morkoç (2018), *İzmir’de Yaşayan Balkan Türkleri ve Müslümanları (Arnavutluk, Bulgaristan, Kosova, Makedonya, Yunanistan) Geçiş Dönemleri Üzerine İnceleme* başlıklı tez çalışmasında; Balkan coğrafyasından farklı sebeplerle ve farklı dönemlerde İzmir’e gerçekleştirilen göçlerin geçiş dönemi (doğum, düğün, ölüm) hususiyetleri bağlamında incelenmesine dair veriler yer almaktadır. Çalışmanın bilgi örüntüsünü oluşturan veriler, derleme yoluyla elde edilmiş olup İşlevsel Halkbilimi Kuramı kapsamında değerlendirilmiştir. Balkan coğrafyası ana çatısı altında ele alınan kaynak kişiler, Türk ve Müslüman kimliği bağlamında çalışmaya dâhil edilmiştir.

Yıldırım Şafak Üstün (2018), *Bulgaristan’dan 1989 Yılında Yalova’ya Göç Eden Türklerin Sosyo-Kültürel Yaşamı ve Süreç İçindeki Değişimi* başlıklı çalışmada; Türklerin

Bulgaristan'dan 1989 yılında Türkiye'ye gerçekleştirdiği zorunlu göçün mahiyeti Yalova şehrinde meskûn Bulgaristan Türkleri doğrultusunda incelenmiştir. Bulgaristan Türklerinin göç sonrası değişen hayatları hem Bulgaristan bölgesine ait özellikler hem de Yalova'da ortaya çıkan özellikler aracılığıyla tespit edilmiştir. Bu çalışmada güncel bir hadise olan Bulgaristan Türklerinin Avrupa Birliği vatandaşlığı da ele alınmış, göç hadisesi farklı boyutlarıyla analiz edilmiştir.

İlker Kapancıgil (2019), *Bulgaristan Ezerçe Köyünden Göç Eden Türklerin Müzik Kültürü* konulu tez çalışmasında; Bulgaristan'ın Razgrad şehrine bağlı Ezerçe Köyü'nden göç eden Türklerin sözlü kültürel özellikleri müzik kültürü kapsamında sınırlandırılmış ve derleme yoluyla elde edilmiş Bulgaristan türkeleri yer almaktadır. Çalışmada kültürel bellek ve kimlik hususiyetleri türküler üzerinden inşa edilmiş; Bulgaristan'dan Türkiye'ye 93 Muhacereti ile başlayan göç sürecinin 1989 yılı çevresindeki etkileri analiz edilmiştir. Bu çalışmada, türküler aracılığıyla Ezerçe Köyü Türklerinin tarihleri ve kültürel kimlikleri sözlü kültürden yazılı kültüre geçirilmiş, kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sağlanmıştır.

Sedef Hilal Oral (2019), *Kültür Değişimleri Açısından Türkiye'ye Yerleşen Kırım Tatarları (Eskişehir-Ankara Örneği)* konulu çalışmanın içeriğini çeşitli dönemlerde Türkiye'ye göç eden ve Eskişehir-Ankara'ya yerleşen Kırım Tatarlarının öz kültürlerinde yaşanan değişimler ve bu değişimlerin sebepleri oluşturmaktadır. Kırım Tatarlarının geçmişten günümüze kültürel özelliklerinin geleneksel boyutu zaman, mekân, iş, eğitim ve şehirleşme temelinde değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında özellikle göç hadisesinin Kırım Tatarlarının manevi dünyasındaki etkisi bilimsel bir yaklaşımla ele alınmış ve toplumsal kimlik bağlamında açıklanmıştır.

Sevgi Komanlar (2019), *Bulgaristan Göçmeni Kadın Halk Giyim Kuşam Özelliklerinin İncelenmesi: Edirne İli Örneği* adlı çalışmanın konusunu Bulgaristan'dan Edirne'ye göç eden Bulgaristan Türk'ü kadınların göç ve kültürel etkileşim profilleri oluşturmaktadır. Kültürel etkileşim hususiyetlerinin kadın halk giyim kuşamı üzerinden değerlendirildiği çalışmada, anket yöntemiyle elde edilen veriler kadın kaynak kişilerin yaş gruplarına göre giyim kuşam özellikleri hakkında verdiği bilgilerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Göç hadisesi sonrası giyim kuşam hususiyetlerinin kuşaklararası aktarımı hakkında çıkarımlarda bulunulan çalışmada, geleneğe ait özelliklerin ve hassasiyetlerin azaldığı sonucuna varıldığı belirlenmiştir.

Zeynep Demirdeler (2020), *Mersin'de Giritli Olmak: Giritli Göçmenlerin Halk Kültürü Üzerine Bir Araştırma* adlı tezde; Mersin'e yerleşen Girit Mübadillerinin folklorik özellikleri ile Girit kültürünün özellikleri ve göç sonrası ortaya çıkan folklor süreçleri ele alınmaktadır. Göçün Girit göçmenlerindeki ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal etkileri üzerinde durulmuştur. Bunun yanında mübadillerin Girit'e özgü geçiş dönemleri hususiyetleri, yemek kültürleri, dil örüntüleri, kültürel miras ve kuşaklararası aktarım süreçleri çalışmada analiz edilen başlıca konulardır. Kültürel etkileşim sonucu yaşanan süreçler, folklor ürünleri üzerinden analiz edilmiş ve bu ürünlerin işlevlerine değinilmiştir.

Cafer Ersoy (2021), *Konar-Göçer Folkloru: Mersin'de Yaşayan Tırtar Yörükleri Örneği* başlıklı tez çalışmasında; konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş Tırtar Yörüklerine ait geçiş dönemleri, halk inanışları, halk mutfağı, halk oyunları, bayramlar ve kutlamalar hakkında tanıtıcı mahiyette bilgiler yer almaktadır. Tırtar Yörüklerinin folklorik özelliklerinden hareketle onların umumî ve hususî kültürel şahsiyetleri göz önüne alınmıştır. Bu çalışmada dikkati çeken husus, "Konar-göçer Folkloru" tanımlamasının bir akademik çalışmada yer almasıdır.

Fatma Karaman (2021), *Âşıkların Şiirlerinde Avrupa'ya Göç ve Sorunları* konulu çalışmada, 1960'lı yıllardan itibaren özellikle iş göçü sebebiyle Avrupa'ya giden insanların yaşadığı göç sürecinin içeriği ve sonuçları âşıkların şiirleri aracılığıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Göç hareketine dâhil olan âşıklar, bu süreci şiirlerinde işlemişler ve *Âşık Edebiyatı*'nda "göç" konulu şiirler vermişlerdir. Sözlü kültür ürünleri ile hem kendi duygularını anlatmış hem de göç eden diğer insanların hüznü duygularına tercüman olmuşlardır. Göç konulu şiirlerde özellikle vatan hasreti ve gurbet acısı ile ilgili temalar şiirlerin genel içeriğini teşkil etmiştir.

Kadri Dallı (2021), *Balkan Siyasi Göçlerinin Anadolu Geleneksel Oyunları Üzerindeki Etkisi: Selçuk- Şirince Örneği* konulu tez çalışmasında; İzmir ili Selçuk ilçesi Şirince Köyü örneğinden hareketle Mübadele sonrası Girit ve Kavala gibi Osmanlı şehirlerinden gelen mübadillerin kültürlerine ve geleneklerine ait özellikler halk dansları bağlamında ele alınmıştır. Çalışmada, göç ve Mübadele hadisesine odaklanılmış, kuramsal çerçevede değerlendirilmiştir.

Sadık Er (2021), *Uluslararası Göç Bağlamında Küresünnilerin Folklorik ve Etnografik Özellikleri* başlıklı tez çalışmasında; 1920'li yıllarda İran'dan Türkiye'ye çeşitli sebeplerle göç etmek durumunda kalmış Küresünni topluluğunun folklorik özellikleri derinlemesine incelenmiştir. Tarihî kaynaklardan hareketle Küresünni topluluğunun kökeninin araştırılması hedeflenen çalışmada, onların kültürel kimlik yapıları ve sosyo-kültürel yapılarının içerik kodları analiz edilmiştir.

Miraç Osmanoğulları (2022), *Makedonya'dan Türkiye'ye Göç Eden Türklerin Geçmişten Günümüze Taşınmış Olan Kültürel Unsurları* adlı tez çalışmasında kadim Türk yurdu Balkan coğrafyasında yaşayan Makedonya Türklerinin Türkiye'ye göçü ve akabinde

yaşadıkları uyum süreçleri, folklorik hususiyetleri ele alınmış, derleme yoluyla tespit edilen bilgiler kaydedilmiştir. Göç hadisesi ve kimlik ilişkisi üzerinde ayrıntılı bir şekilde duran çalışmada, Makedonya Türklerinin Türkçe dil varlığı dair tarihî belleği üzerinde de özellikle durulmuştur. Makedonya Türklerinin kültürel anlamda sahip olduğu maddi ve manevi miras, Türk kültür coğrafyasının bir parçası olarak değerlendirilmiş ve Türk kültür tarihi alanına dâhil edilmiştir.

Neslihan Karagöz (2022), *Kırım- Tatar Edebiyatında Göç: Şiirler ve Türküler* konulu çalışmanın içeriğini; Kırım Tatarlarının ayrı dönemlerde yaşadığı zorunlu göç hadisesi ve bu göç hadisesi sonucu ortaya çıkan sözlü kültür oluşturmaktadır. Göç serüvenlerinin anlatı metnine dönüştüğü göç hikâyeleri aracılığıyla aktarılan sözlü kültür ürünleri özellikle türküler, göç hadisesine dair lirik yaratmalardır. Kırım Tatar edebiyatındaki göç konulu türküler, millî kimliğin inşasında ve sürdürülmesinde önemli bir işleve sahiptir. Göç türküleri üzerinden Kırım Tatar tarihi ve kültürüne dair birçok husus kuşaklararası nesilden nesile aktararak Kırım Tatar kimliğinin muhafazasına katkı sağlamıştır.

1.2.3.2. Doktora Tezleri

Zehra Kaderli Yapıcı (2008), *Bulgaristan Göçleri Bağlamında Türk Kadınlarının Göç Anlatıları* başlıklı tez çalışmasında; 1950’li yıllardan başlayarak Bulgaristan’dan farklı dönemlerde ve sebeplerle Türkiye’ye göç etmiş Bulgaristan Türk’ü kadınlarının göçe dair anlattıkları sözlü anlatı metinleri ve içerikleri derinlemesine analiz edilmiştir. Göç hadisesinin anlatı boyutuna odaklanılan çalışmada, göç anlatılarının yapı, anlam ve işlev örüntülerine dair hususiyetleri hem kişisel boyutta hem de kolektif boyutta değerlendirilmiştir. Üç ana bölümden oluşan bu hacimli çalışmanın ilk bölümünde kişisel deneyim niteliğindeki anlatıların türleri ve içerik özellikleri, ikinci bölümde; Bulgaristan Türk’ü kadınların folklor özelliklerine ve sözlü anlatı geleneğini inşa eden unsurlara üçüncü bölümde ise çalışmanın temel malzemesini oluşturan göç anlatı metinlerinin anlatıcı, dinleyici özellikleri ve metinlerin icra bağlamlarının analizine yer verilmiştir.

Göçün anlatı boyutunu ele alması bakımından oldukça mühim olan bu çalışmada, göç deneyiminin duygusal, düşüncel ve davranışsal boyutları anlatı metinleri üzerinden tespit edilmiştir. Göç anlatılarının kültürel etkileşim ve etkili iletişim süreçlerindeki işlevlerine değinilmiş, anlatıların kaynak kişilerdeki terapatik, kişisel ve kolektif hafıza derinlikleri analitik olarak değerlendirilmiştir.

Hande Devrim Küçükebe (2019), *İzmir’de Yaşayan Makedonya Göçmenlerinin Müzik Geleneği* adlı tez çalışmasında; özellikle Yugoslavya döneminde İzmir’e göç etmiş Makedonya Türklerinin halk müziği hususiyetlerine odaklanılmıştır. Balkan coğrafyasından göç ile beraber İzmir’e sirayet eden Makedonya Türk müzik geleneği, kültürel kimliğin bir parçası olarak günümüzde kuşaklararası bağlamda icra edilmekte ve kültürel etkileşim yoluyla nesilden nesile aktarılmaya devam etmektedir. Bu çalışmada, göç sonrası İzmir’de şekillenen Makedonya Türklerinin müziğine dair özellikler göç, kültür, kimlik ve aidiyet bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın içeriğini alan araştırması sonucu elde edilen veriler oluşturmakla beraber tez çalışmasının malzemesinin teşkil eden müziğin amatör ve profesyonel icracılarından da faydalandığı belirtilmiştir. Üç farklı grup icracı ile görüşülmüş ve geleneksel Balkan müziğini icra etme biçimleri değerlendirilmiştir.

Demet Şafak (2022), *Manisa-Yunus Emre İlçesi Yunanistan Göçmenlerinin Folkloru* konulu çalışmada, 1923’te Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Lozan Anlaşması sonrası başlayan kitlesel göç hareketinde yer alan Yunanistanlı göçmenlerin Manisa’nın Yunus Emre İlçesi’ndeki yeniden kurulan yaşamlarının ayrıntıları anlatılmaktadır. Toplumsal Kimlik Kuramı bağlamında değerlendirilen çalışma, Yunanistan’dan gelen göçmenlerin “öteki” olarak tanımlayabilecekleri gruplarla karşılaşmalarını ve bu sürecin devamındaki kültürel süreçlerini folklor ürünleri ile ilişkili olarak analiz etmektedir. Mübadillerin göç yolculuklarını anlatan göç hikâyeleri, halk kültürü unsurları

özelliklerinden hareketle göçmenlerin kendilerini diğer göçmen gruplarından coğrafi sınırlar ile ayırdığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Özlem Akgün (2022), *Göçebe Aşiretlerde Hayvancılık ve Doğa-Kültür İlişkisi: Alikan, Duderan ve Soran Aşiretleri Örneğinde Halkbilim Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme* başlıklı tez çalışması, göçebe yaşam tarzını geleneksel anlamda icra eden aşiretlerin folklorik özelliklerinin karşılaştırılmasını içermektedir. Sabit bir mekâna sahip olmayan Alikan, Duderan ve Soran Aşiretlerinin doğa-kültür ilişkisi ve buna bağlı olarak göçebe yaşam tarzına bağlı geleneksel hayvancılık uygulamaları karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Katılımlı gözlem yoluyla verilerin elde edildiği çalışmada göç süreçleri yazar tarafından kaynak kişilerle beraber kalınması suretiyle derlenmiştir. Antropolojik yaklaşımlarında etkisinin görüldüğü çalışma, göçebe tarım kültürüne dair orijinal bilgileri içermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir.

2. BÖLÜM: GÖÇ OLGUSUNUN TANIMI, KURAMLARI VE TÜRLERİ

2.1. GÖÇ OLGUSUNUN TANIMI VE GÖÇE İLİŞKİN KAVRAMLAR

Uluslararası göç hareketleri son yarım yüzyılda beş kıtayı da tahakküm altına alan, farklı faktörlerden meydana gelen, millet kavramını sorgulamayı sürdüren, demografik bağlamda binlerce insanı etkileyen bir süreç olmaya devam etmektedir (Abadan-Unat, 2017:51). Göç; ekonomik, siyasî, coğrafi ve çeşitli sosyo-kültürel sebepler doğrultusunda bireysel veya kitlesel biçimde gerçekleştirilen yer değiştirme hareketidir. Göç olgusunun tanımına dair gerek yerel gerekse uluslararası alanlarında birçok bilimsel tanımlama bulunmaktadır. *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*'te Göç: "1. Ekonomik, toplumsal, siyasî sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret." şeklinde tanımlanmaktadır; bunun yanında göçle ilişkili olarak "Göç etmek (veya eylemek): Oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek, göçmek." fiili yer almaktadır (2011:954) şeklinde açıklanmaktadır. *Göç Terimleri Sözlüğü*'nde ise "Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir." (2009:22) biçimindedir. Marshall'ın *Sosyoloji Sözlüğü*'nde Göç, "Göç (az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir." şeklinde açıklanmıştır (1999:685).

Göç, insanların sosyo-ekonomik, siyasî veya tabî sebeplerden dolayı coğrafi anlamda yer değiştirmesidir. Bu hareket uluslararası bir sınırı geçerek veya aynı devlet/ülke sınırların dâhilinde de gerçekleşebilir (Adıgüzel, 2016:3). Göç, toplumun kültürel, ekonomik ve politik özellikleri ile yakından ilişkili insanları derin bir biçimde etkisi altına alan bir sosyal hadisedir. Göç, insanların gönüllü veya zorunlu nedenlerle coğrafi bölgeler arasında yer değiştirmesidir (Bulak, 2015:43). Coğrafi bir olgu olan göç, insanların yaşadıkları yerden uzak bir şehre veya ülkeye yerleşmesi, aynı zamanda binlerce yıl öncesine dayanan insanlık tarihinin müşterek bir vakası olarak yoğun şekilde deneyimlemesidir (Bortam vd., 2019:13). Göç ve sonrasındaki yerleşme faaliyeti

göçmenin veya göçmenlerin göçten sonraki hayatlarını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkisi altına alabilecek uzun soluklu bir süreçtir (Castles & Miller, 2008: 28). İnsanların coğrafi hudutların ilerisine geçerek yeni yaşam alanlarına sahip olma sürecidir (Marshall'dan aktaran Akbaş, 2020:6). Göç olgusunun tanımı konusunda ortaya atılan görüşlerin müşterek noktası göçün amacı ve sebepleri ile beraber göçün yol açtığı değişim noktalarıdır (Çevik, 2020:14). Göç olgusu hakkındaki tanımlara bakıldığında sebep-sonuç ilişkisine yönelik tanımlamalar geliştirildiği görülmektedir. Göç hareketi diğer yer değiştirme hareketlerinden farklı olarak kişinin yaşadığı yerden geri dönmek üzere yerleşme, geri dönmek üzere uzunca bir süre kalma veya tekrar göç etme ya da geri dönmek üzere uzunca bir dönem kalma şeklinde gerçekleştirilmektedir (Baklacioğlu, 2010:8). Göç, insanların mekânsal anlamda sınırları geçmeleri sürecinde kişisel ve toplumsal biçimde düşüncel, duyuşsal ve davranışsal sınırları da geçmeye çalıştıkları bir deneyim hâlidir. Belli bir zamanda gerçekleşir ve sadece bu süreçte değil göçmenlerin göç sonrasındaki yaşam deneyimlerini inşa eden ve genelde ömür boyu yaşanacak olan bir süreçtir (Kaderli, 2008: 85-86). Göç olgusunun icra ediliş yönüne göre bazı tanımlamalar yapılmaktadır.

2.1.1.Kaynak Ülke

Düzenli veya düzensiz göç hareketlerinde “göçmen”in göç hareketini başlattığı çıkış yaptığı ülkedir (Adıgüzel, 2016:8). Kaynak Ülke, uluslararası göç hukuku alanında “Menşei Ülke (Country of Origin)” olarak da tanımlanmakta ve şu anlama gelmektedir: “Göç akınlarının yasal ya da yasadışı kaynağı durumundaki ülke.” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:41).

2.1.2.Hedef Ülke

Düzensiz ya da düzenli göç hareketlerinde, ulaşılması hedeflenen ülkedir (Adıgüzel, 2016:8).

2.1.3.Geçiş (Transit) Ülkesi

Varılması hedeflenen ülkeye veya bölgeye giderken bu ülkeden menşe/mutat ikamet⁴ ülkesine dönüş yapılırken kişinin içinden geçtiği ve belli bir müddet kaldığı ülkedir (Adıgüzel, 2016:8). Göç Terimleri Sözlüğü'nde Geçiş (Transit) Ülkesi: “Göç akınlarının (yasal ya da yasadışı) içinden geçtiği ülke.” (2009:57).

2.2. GÖÇ KURAMLARI

Göç olgusu üzerine farklı disiplinlerde çeşitli sayıda göç kuramı ortaya konmuştur. Kimi göç kuramları varsayımlarını insan faktörü üzerinden kimi kuramlar ekonomik, toplumsal ve iklimsel veriler üzerinden hareketle öne sürmüştür. Herkes tarafından kabul edilmiş bir göç kuramı mevcut olmasa da göç kuramlarının temelini insanı göçe iten sebepler oluşturmaktadır. Göç etme hareketini özünde itici veya çekici aktörler bulunmaktadır (Akbaş, 2020:26). Kaynak ülkenin özellikleri ile hedef ülke arasındaki çeşitli sosyo-ekonomik, siyasi ve coğrafi farklılıklar göçün itici ve çekici unsurlarını oluşturmaktadır. Göç hareketinin muhtevasını göre kuramsal açıklamalar yapılmaktadır.

2.2.1. Temel Göç Kuramları

2.2.1.1. Ravenstein Göç Kanunları (1885)

Ravenstein'in Göç Kanunları Kuramı, 1871-1881 yıllarındaki İngiliz nüfusunun istatistiksel sonuçları üzerinden kurulmuş olup göç hadisesinin genel kanunlarını açıklamaktadır. 1885 yılında yayınlanan bu çalışma, göç araştırmalarına yönelik ilk çalışma olma niteliğindedir (Adıgüzel, 2016:24). 1885-1889 yıllarında Göç Kanunları (The Laws of Migration), konulu çalışmalarında göçün temel sebeplerini sanayi ve ticaret hareketlerinin bir sonucu olarak gören Ravenstein, göçe yedi kanun etrafında açıklamaya çalışmıştır (Bulak, 2015:23).

⁴ Menşe/Mutat İkamet Ülkesi: “Bir kişinin yaşadığı ülke yani gündelik zamanını normalde geçirdiği, yaşadığı bir yerinin bulunduğu ülke. Eğlence, tatil, arkadaş ve aile ziyareti, iş ziyareti, tıbbi tedavi ya da dinsel sebepli hac amaçlı geçici yurt dışı seyahatler, bir kişinin ikamet ettiği ülkeyi değiştirmez.” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:42).

1. Göç ve Mesafe: Coğrafi özelliklerden hareketle göçmenler tarafından kısa mesafelerde göç hareketi ilk olarak yakın bölgelere tercih edilmektedir. Bu da göç hareketliliğini sanayi ve ticaret ekseninde büyük göç dalgalarına sebep olmasına ve göç edilen yerlerdeki iş olanaklarının fazlalığının bölge nüfusunun değiştirmesine yol açmaktadır.

2. Göç Basamakları: Ravenstein'a göre göç hadisesinin gerçekleştirilmesi basamaklı olarak boşalan alanların mesafe olarak yakın bölgelerden gelen göçmenler aracılığıyla doldurulmasıyla oluşan dalgalardır. Göç Basamakları Kanunu, göçün mesafeyle olan ilişkisine vurgu yapmaktadır. Kentsel bir bölgede sanayileşme ve ticaret faaliyetlerinin artması sonucu kırsal alanlarda ortaya çıkan seyrelme farklı bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulur. Göç sürecindeki her bir basamak kent alanına yaklaştıkça şehirlerin özellikleri diğer göçmenler tarafından keşfedilmekte ve göç tüm ülkeye yayılmaktadır.

3. Yayılma ve Emme: Göç hadisesinin yayılma ve emme boyutu birbirini tamamlayan iki önemli paralel süreci ifade etmektedir. Bu iki sürecin müşterek ulaşılması hedeflenen amaç bulunmaktadır. Kent yaşamının fırsatlarından faydalanmak veya daha refah bir hayat yaşamak isteyen göçmenler, yayılma sürecini başlatmakta ve bunu teşvik etmektedirler. Sanayi faaliyetleri için gereken iş gücü, göç hareketi ile karşılanmakta ve bölgeye yapılan göç, kentsel sanayi aktörleri ve merkezlerince emilmektedir. Yayılma ve emme süreci, ihtiyaçların göçe dayalı yer değiştirme hareketi vesilesiyle karşılanması amacının bir sonucudur.

4. Göç Zincirleri/Dalgası: Ravenstein, göçe bağlı yer değiştirme hareketinin yani her bir göç dalgasının itici veya tetikleyici bir kuvvetle başka bir göç dalgasının veya zincirinin oluşmasını teşvik ettiğini savunmaktadır. Zaman içerisinde göç hareketinin kaynak ülkesi veya alanı göç alan ya da hedef ülke statüsüne; hedef ülke olan göç bölgeleri ise göç veren alanlar hâline dönüşebilmektedir. Bu göç hareketi zincirlemedir ve dalga dalga yayılarak etkisini arttırmaktadır.

5. Doğrudan Göç: Ravenstein'in sanayi ve ticaret temelli ilk dört kanunu, zincirleme bir hareketini içermektedir. Buna göre iki yönelim mevcuttur. Birincisinde göç, basamaklı bir biçimde kısa mesafede ve zincirleme hâlde ticaret ve sanayi merkezlerine doğru yapılırken ikinci yönelimde göç uzun süreli veya mesafeli olarak doğrudan ticaret ve sanayi bölgesine yapılmaktadır. Bu iki yönelimde müşterek noktanın göç hareketine bağlı yer değiştirme hadisesinin sanayi ve ticaret alanları merkezli olduğu görülmektedir.

6. Kırsal ve Kent Yerleşimleri Farkı: Kırsal kesimde yaşayanlar kent merkezlerinde yaşayanlara göre daha yoğun bir şekilde göç etmeye meyillidirler. Kente doğru yapılan göçler kent merkezli yerleşimi çok fazla etkilemezken kırsal bölgelerden farklı kırsal bölgelere yapılan göçler, kırsalda yaşayanları yerinden oynatma, göç dalgaları ve basamaklı bir göç yaratma ile sonuçlanmaktadır.

7. Kadın Erkek Farkı: Ravenstein'in bu kanunu göçün cinsiyet bağlamında ifade edilmiş biçimini içermektedir. Kadın ve erkeğin göç etme eğilimleri söz konusu edildiğinde kadınların erkeklere göre daha fazla göç etmeye meyilli olduğu ifade edilmektedir. Ravenstein, 1889'daki çalışmasında erkeklerin uzun mesafeli ve yurt dışı göçleri daha çok tercih ettiği ve daha yüksek bir göç eğilimi taşıdığını açıklamış kadınların ise iç göçlere ve kısa mesafeli göçlere daha çok eğilimli olduğunu söylemiştir (Adıgüzel, 2016; Akbaş, 2020; Bulak, 2015; Çağlayan, 2006).

Ravenstein'in yedi kanunu göçe dair ilk çalışma olmasıyla hem önemlidir hem de bu girişimi ile göç çalışmalarına alanda birçok yeni açılıma imkân sağlamıştır. Göçün süreçlerini bir bütün olarak eleme yaklaşımı ile iç ve dış göçlerin temel ilkelerini sistematik bir şekilde tespit etmiştir. Uluslararası göçleri tıpkı yerel göçler gibi iktisadî sebeplere dayandırmış ve onların da sanayi ve ticaret hareketleri sonucu arttığını savunmuştur. Göçleri meydana getiren ana unsurların ekonomik imkânlarla dayandığını belirten Ravenstein; baskıcı kanunlar, elverişsiz iklim koşulları ve ağır vergileri de göçün diğer

sebepleri olduğunu ifade etmektedir. Ravenstein özellikle sanayi ve ticaret alanındaki faaliyetlerin göçlerin devamlılığını etkileyen unsurlar olduğunu savunmaktadır (Akbaş, 2020:32-33).

2.2.1.2. Petersen'in Göç Tipleri (1958)

Göç konusunda ayrıntılı araştırma yapan kişilerden bir diğeri de William Petersen'dir. Petersen, göçün ortaya çıkan sebeplerinin sadece itici veya çekici sebepler olmadığı sosyo-ekonomik ve siyasi şartların da kişilerin göç kararı almasında etkili olduğunu savunmuştur. Petersen göçleri temel boyutta iç ve dış göç olarak tasniflemekte göç analiz biçimini yenilikçi ve muhafazakâr ayrımı içinde yapmaktadır. Tarihi göçü beş temel ana kategoride ele almaktadır; ilkel, zorunlu, yönlendirilmiş, serbest, kitlesel göç (Akbaş, 2020: 37-39; Yalçın, 2004:14-17).

1. İlkel (Primitive) Göç: Fiziki çevrenin belirleyici olduğu göçtür. Nüfus üzerinde doğal ortamın özelliklerinin itici bir gücü sebep olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu göç tipinde ifade edilen ilkel kavramı insanlığı gelişimiyle ilgili olmayıp kuraklık, kötü hava şartları vb. fiziksel ve iklimsel zorlukları anlatmaktadır.
2. Zorunlu/Zorla Yapılan (Forced) Göç: Siyasi otoritelerin etkisi sonucu gerçekleşen göçlerdir. İlkel göç türünde temel nitelik doğa koşullarıyken zorunlu göç tipinde sosyal durumun yarattığı baskı ayırt edici bir özellik olarak yer almaktadır. Bu göç tipi iki şekilde icra edilmektedir. Birincisinde, göçe tabî tutulan topluluk belli bir ölçüde göç sürecini kendisi kontrol edip yönetebiliyorken ikinci kategorideki göç sürecinde kontrol tamamen topluluğun iradesi dışında gelişir. Bu göç tipinin bir örneği Nazi Almanya'sından göçe zorlanan Yahudiler verilebilmektedir. İlk olarak göçe özendirilmiş (birinci tip), sonrasında ise zorla hayvan taşınan vagonlarla toplama kamplarına götürülmüşlerdir.
3. Yönlendirilmiş (Impelled) Göç: Göçmenlerin göç etme kararının kendi tercihleri doğrultusunda gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Sosyal bir baskı hâline rağmen topluluklar bu durum karşısında göç etme konusunda bir iradeye sahiptir ve bu konudaki karar mekanizmalarına onlara aittir. Zorunlu göçlerde göç edilecek bölge belirlenirken kişisel kararların etkisi yokken yönlendirilmiş göçte bireylerin kararları göç edilecek bölgelerin belirlenmesinde belirleyicidir.

4. Serbest (Free) Göç: Göç kararını bireyler tek başlarına ya da topluluklar hâlinde aldığı göç türüdür. Bu göç tipinde herhangi bir zorluk veya baskıya maruz kalma durumu yoktur. Bir başka ülkeye veya bölgeye çalışmak amaçlı gidilmesi yoluyla emek göçünü gerçekleştiren işçilerin göçü bu göç tipine örnek olarak verilmektedir.

5. Kitlesele (Mass) Göç: Petersan, serbest göçlerin bir uzantısı olarak kitlesele göçü düşünmektedir. Başka bir yere serbest şekilde göç eden kişilerin hayat tarzları ve maddi imkânları göç ettikleri yerlerdeki kişilerin dikkatini çekmekten ve böylece bir göç hareketi zinciri ortaya çıkmaktadır. Güncel kitle iletişim ve ulaşım araçları vesilesiyle kurulan göçmen ağları, yeni göçmenleri göçe teşvik etmekte ve bu da kitlesele göçü başlatmaktadır (Adıgüzel, 2016; Akbaş, 2020; Çağlayan, 2006; Yalçın, 2004).

2.2.1.3. Everett Lee Göç Kuramı (1966)

Everett Lee tarafından 1966 yılında Göç Teorisi (A Theory of Migration) başlıklı makaleyle tanıtılmıştır (Akbaş, 2020:35). Göçmenden daha çok göç olgusuna odaklanmış fakat göçmenin de göç sürecinin önemli bir unsuru olduğunu kuramında vurgulamıştır. İtme ve Çekme Kuramı olarak da bilinen bu kuramda göçlerin meydana gelmelerini sağlayan itici ve çekici unsurlar olduğu görüşü açıklanmıştır. Bu unsurlar, göç alan ve göç veren bölgeler üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere yol açmaktadır. İtme-çekme modelleri insanları menşe yerlerinden dışarı ittiği ve hedef yerleri çektiği varsayılan ekonomik, çevresel ve demografik faktörleri belirtmektedir. İtici faktörler genellikle nüfus artışı ve yoğunluğunu, ekonomik fırsatların eksikliğini ve siyasi baskıyı “çekici faktörler” ise iş gücü talebini, boş araziler, ekonomik fırsatlar ve siyasi özgürlükleri kapsamaktadır (Castles & Miller, 2022:54). Lee, göç hadisesinin göç alan ve göç veren olmak üzere iki ana nokta arasında gerçekleştiğini ve ona göre karar verme sürecinde de bu itici ve çekici unsurların aktif rol oynadığını söylemektedir (Lee’den aktaran Akbaş, 2020:35). Lee (1966:50) göre göç sürecinin dört temel unsuru vardır:

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler (Göç veren yerleşim yeri)
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler (Göç alan yerleşim yerleri)
3. İşe karışan engeller
4. Bireysel faktörler

Göçün hacmi insanların çeşitliliğine göre değişir (Lee, 1966:52). Göç hadisesini gerçekleştirmek isteyen kişiler zaman zaman bazı engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu engellerin başında göç mesafesi gelmektedir. Kimi zaman kısa süreli bir bölgeye göç edilecek dahi olursa da göç mesafesinin tehlikeli oluşu göçmenlerin önünde aşılması gereken bir engel ve dikkatle yürütülmesi gereken bir süreçtir. Bunun yanında sosyal, kültürel, ailevi veya başka sebepler dolayısıyla göç eden kişilerin sahip olduğu özellikler itici ve çekici sebepler olarak göç süresinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Göçü ortaya çıkartan ve yönlendiren üç önemli etmen vardır. Bunlar göçü önleyen pozitif faktörler, göçe neden olan negatif faktörler ve herhangi bir ehemmiyeti olmayan durumlar ise nötr faktörlerdir (Akbaş, 2020: 36). Göçlerin bireysel veya toplumsal boyutları ülkelerin itici veya çekici sebepleri arasında zaman içerisinde mevcut siyasi gelişmelere bağlı olarak değişikliklere sebep olabilmektedir. Lee çalışmasında engelleyici unsurları “makro”, “mikro” olarak sınırlandırmaktadır. Mikro faktörler göçle beraber ortaya çıkan hukuksal ve sosyal belirsizlikler, göç mesafeleri, ulaşım giderleri ve imkânlarına dair ayrıntılardır. Göçü engelleyen makro faktörler ise katı ve sert göç kanunları, ırk ya da millî kimliğe atıf yapıda içerikte göç sistemleridir (Çağlayan, 2006:74).

2.2.2. Sosyo-Kültürel Göç Kuramları

2.2.2.1. Denge Kuramı

Modernleşme Okulu araştırmacıları tarafından tesis edilen Denge Kuramı'na göre göç, sanayileşmiş bölge veya ülkeler ile sanayi faaliyetlerinin yeterince gelişmediği bölgeler arasındaki nüfus hareketi ve iş gücü aktarımı imkânı vererek bir dengenin sağlanmasıdır (Adıgüzel, 2016:31).

2.2.2.2. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı

Çevre ile merkez arasındaki ilişkiyi açıklama üzerine ortaya atılan kuram, merkez ile çevre arasında doğal kaynak, iş gücü ve hammadde gibi alanlarda sıkı ve zorunlu bir ilişki olduğunu varsaymaktadır. Dünya'yı merkez (center) ve çevre (periphery) şeklinde iki ana

bölümde kurgulayan Bağımlılık Okulu temsilcileri tarafından geliştirilmiş bu kuram, göçün yönünün gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerden (çevre) gelişmiş kapitalist Batı ülkelerine (merkez) yöneliktir (Adıgüzel, 2016:32). İki parazit yapıdan bahseden kuramın temsilcileri Samir Amin, Immanuel Wallerstein ve Andre Gunder gibi isimlerdir. Zorunlu hâller ve karşılıklı bağımlılık temeline dayanan ilişkide merkez kapsamında gelişmiş ülkeler, geri kalmış ya da gelişmekte olanlar ise merkez bölgedeki ülkeler tarafından kuşatma altına alınmış çevre ülkeleri temsil etmektedirler. Merkez ülkelerin iş gücü kapasitesi ve hammadde sermayesi çevre ülkeleri etkisi altına almakta ve bu şekilde iş gücüne dayalı göç hareketliliğini sistemini yönetmektedir. Merkez ülkeler ile çevre ülkeler arasında bağımlılık bir ilişki örüntüsü mevcuttur. Küresel göç hareketleri, gelişmemiş veya az gelişmiş ülkeler aleyhinde ilerlemekte ve bu gelişmemişlik hâli giderek zararlı bir durumda ilerlemektedir.

2.2.2.3. Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı)

Göçmen ilişkiler ağı kavramı, geldikleri ülkeler ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan bireyler arasında müşterek köken akrabalık ve dostluk bağlarından müteşekkil bireyler arası bağlantılardır (Abadan-Unat, 2017:64). Göçmen ağları arasındaki iletişim uluslararası göçü hızlandıran ve geniş kitlelere yayılmasına imkân sağlayan bir iletişim içeriğine sahiptir. Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı, bir bölgede göç akının sürmesinde öncü göçmenlerin oluşturdukları ağları ifade etmektedir. Göçmen ağları ile öncü göçmenler daha önceden göç edilen bölgeyi ve bölge şartlarını tecrübe ettiği için bu tecrübesi vesilesiyle hem yeni gelecek göçmenleri teşvik etmekte hem de aynı veya farklı göç bölgesindeki göçmenlere katkı sağlamaktadır (Adıgüzel, 2016:33). Nermin Abadan-Unat, Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı'nın dayandığı varsayımları şöyle maddelendirmiştir:

1. Göçmen ilişkiler ağları, göç hareketine teşvik etmek amacıyla göç etme isteğini sürekli yaygınlaştırmaktadır.

2. Göçmen ilişkiler ağı vesilesiyle göçe karar veren bireylerin ulaşım masrafları göçmen akraba veya hemşehrileri vasıtasıyla azaltılmaktadır, bu da göçmeni göç hareketliliğine teşvik etmektedir.
3. Göçmen ilişkileri ağı kurumsallaştıkları oranda sosyo-ekonomik açıdan daha az seçici davranmakta ve gönderen ülke topluluğunu daha çok temsil etmektedirler.
4. Göçmen ilişkiler ağı kurulduktan sonra kabul edilen ülkelerin devletleri bu akımı denetlemekte ciddi zorluklar çekmektedir. Bu bağlamda göçmen politikaları tam anlamıyla işlevsel olmamakta göçmen örüntüleri genişlemeye devam etmektedir.
5. Göçmen kişiler ve onların farklı bölgelerindeki ailelerin birleşmesini amaçlayan politikalar göçmen ilişkiler ağını giderek güçlendirmekte belli bir ilişki ağına dâhil üyelerin aile bireyelerine hususî giriş hakkı tanımaktadırlar (2017:65).

Göçmen dayanışma ağları veya sosyal ağlar kuramı, göç sebeplerinden çok göç hareketliliğinin devam etmesini sağlayan unsurları ve göç ile birbirine bağlanan mekân ve insanlar arasındaki paylaşımı ve çeşitli yönlerdeki etkileşimleri içermektedir (Öner, 2012:311). Göçmen ağları ile kurulan ilişkiler özellikle hemşehricilik ve akrabalık ilişkilerinin göç sonrası süreçte yoğun şekilde kullanıldığı bir vaziyettir. Türkiye'deki birçok göç hadisesi ve özellikle Balkan coğrafyasından çeşitli dönemlerde Anadolu'ya yapılmış göçlerde yaygın şekilde göçmenler arası ilişkiler ağı kurulmuş ve göç sürecinin olumsuzlukları giderilmeye çalışılmıştır. Göçmen ilişki ağları, kurulan çeşitli sosyal ağların biçimi vesilesiyle göç edilen yeni ülke veya bölgede hayata göçmenlerin yumuşak bir uyum süreci geçirmesine katkı sağlamaktadır (Çağlayan, 2006:86). Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı'nın çeşitli alanlarda etkileri ve temel düzeyde birçok fonksiyonu vardır:

1. Göçmenler, göç sonrasında meydana gelen veya gelebilecek olan sıkıntı ve masraflardan önemli ölçüde muhafaza edilirler.
2. Göçmenler, göç ettikleri bölgelerdeki insanlardan soyutlanarak geldikleri yerle bağlarının kopmamasına katkı sağlarlar.

3. Göç sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesine dair işlevsel bir sistematik kurulum.
4. Göçmenlerin yerleşmek amacıyla geldikleri bölgelerde daha önceden yaşayan halk ile uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır.
5. Anavatandan göç etme niyeti taşıyan bireyler veya kitleler, bu ilişkiler ağı vesilesiyle göç edilmesi planlanan bölgenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısına dair bilgilerin paylaşılmasını sağlar.
6. Göçün şiddetini ve büyüklüğünü büyük oranda belirlerler (Akbaş, 2020:46-47) işlevlerinden hareketle Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı, daha önce göç etmiş birey ile göçe yönelen potansiyel göçmen arasındaki sözlü veya yazılı iletişim süreçlerinin tümünü içerdiği anlaşılmaktadır. Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı'nın sistematığı iç göç hareketlerinden çok ulus-ötesi (transnational) göç hareketlerini analiz etmede kullanılmaktadır (Abadan-Unat, 2017:69).

Genel anlamda Göçmen İlişkiler Ağı'nın göçmenlerin göç kararı alma, göçe dair yasal prosedürler ve izinler, hedef ülkenin kanunları, göçmen siyaseti, göçmenlerin sahip olduğu haklar, sağlık-egitim ve ekonomi alanındaki sıkıntılar ve iş imkânları, uyum süreçleri, toplumsal ve kültürel süreçler ve uyumlar ve dil konuları çözümü dair katkılar sunmaktadır (Görgün, 2017:1326).

2.2.2.4. Göç Sistemleri Kuramı

Uluslararası Göç Sistemi, genellikle merkez durumunda olan bir veya birkaç ülkeden meydana gelen bir bölge ile olağanüstü yüksek oranda göçmen yollayan belli sayıdaki ülkeden müteşekkildir (Zlotnik'ten aktaran Abadan-Unat, 2017:67). Göçleri uluslararası ilişkiler bağlamında değerlendirip ekonomi ve politik bir temelde açıklamaktadır (Akbaş, 2017: 42). Genel olarak göç alan ve göç veren devletler arasında göç ilişkisinden önce de bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkiler geçmişten kültürel, siyasi veya tarihi olarak sürdürülüyor olmaktadır (Adıgüzel, 2016:34). Göç Sistemleri Kuramı, tek bir sistem yerine karşılıklı

coğrafi mesafelerin bulunduğu ve çeşitli mihraklar doğrultusunda harekete geçen çoklu sistemlerdir (Abadan-Unat, 2017:69).

2.3. GÖÇ TÜRLERİ

Göç olgusunun sebepleri, sonuçları ve yöntemleri ve gelişme şekillerine saptanmış ve gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde kabul edilmiş türleri mevcuttur (Çevik, 2020:15).

2.3.1. İç Göç

Ülke içi göç hareketliliğinin genel anlamda ifadesi olan iç göç, Göç Terimleri Sözlüğü'nde: "İç Göç (Internation Migration): Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleri. Bu göç, geçici veya daimî olabilir. İç göçmenler, menşei ülke içinde yer değiştirirler, ama yine menşei ülkede kalırlar (örneğin, kırsal alandan şehre göç)." (2009:27) şeklinde açıklanmaktadır. Bir ülkenin idari hudutları dâhilinde yaşayan nüfus kitlesinin sosyal, siyasal, kültürel, nedenlerle bu hudutlar içinde yer değiştirmesi hareketidir (Akbaş, 2020:8). İç göçler, kırsal veya kentsel ölçekçe karşılıklı olarak gerçekleştirilmektedir.

2.3.2. Dış Göç

Kişilerin çeşitli sebeplerle yaşadıkları ülkenin idari hudutları dışına çıkmaları ve buldukları bölgeleri daimî veya geçici surette değiştirmeleri biçiminde meydana gelen nüfus hareketlerine dış göç denmektedir (Üner'den Aktaran Akbaş, 2020: 9). Dış göçler, kişisel irade ile gerçekleşebileceği gibi zorunlu/zarurî hâllerin ortaya çıkması sebebiyle de gerçekleştirilebilmektedir. 1955'ten sonra dış göç, devlet gücüne dayalı kamu aktörlerinin yönetimi aracılığıyla örgütlenen ve ikili anlaşmalara dayanan bir sosyal yapıyı ifade etmektedir (Abadan-Unat, 2017:175).

2.3.3. Zorunlu Göç

Zorunlu göç veya yerinden edilme, kişilerin iradeleri dışında yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları anlamına gelmektedir (Akbaş, 2020:11). Zorla Göç (Forced Migration): “Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini tanımlamak için kullanılan genel terim.” (2009:69). Göç Terimleri Sözlüğü, Zorla Yer Değiştirme (Forced relocation): Bir devletin yetki alanında bulunan kişilerin ya da grupların bir devlet politikasının parçası olarak kendi düzenli ikametlerinden uzaklaştırılması ve gönüllü olmadıkları şekilde transfer edilmeleri (2009:69).

2.3.4. Serbest (Gönüllü) Göç

İnsanların bireysel istek ve iradesi ile karar alarak hiçbir kısıtlama veya zorlamaya maruz kalmadan gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketidir (Akbaş, 2020:13).

2.3.5. Tersine Göç

Göç Terimleri Sözlüğü’nde tersine göç şöyle tanımlanmaktadır: Dönüş Göçü (Return Migration): “Genelde, bir kişinin en az bir senesini başka bir ülkede geçirdikten sonra menşei ülkesine veya mutad ikamet yerine gitmesidir. Bu dönüş gönüllü veya istek dışı olabilir. Dönüş göçüne gönüllü geri dönüş de dahildir.” (2009:13).

2.3.6. Evlilik Göçü

Evlilik eylemini gerçekleştiren eşlerden bir tanesinin veya her ikisinin de evlenmeden önce yaşadığı ülke veya bölgeden eşinin yanına veya yeni belirledikleri bir yere taşınmasıdır. Evlilik göçünün erkeğin veya kadının göç ettiği mekânla bir itme-çekme ilişkisinden ziyade evlilik hadisesini birlikte gerçekleştiren kişilerin bir arada yaşamak amacıyla yer değiştirme hareketini gerçekleştirmeleridir (Aydın; Özgür, 2010:27).

2.4. GÖÇ VE FOLKLOR (HALKBİLİMİ)

2.4.1. Göç ve Folklor (Folklor) İlişkisi

Göç olgusu sadece göç alan, göç veren ve transit ülkeleri değil ayrıca sosyal bilimleri de dönüştüren uluslararası bir hadisedir. Yer değiştirmeye bağlı olarak insan hareketliliğinin artışı, büyük demografik değişimler ve bunların farklı sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sonuçları, benzeri görülmeyen bir kuramsal ve ampirik ilgiyi göç olgusuna çekmiştir (Zapata-Barrero; Yalaz, 2018:1). Göç hadisesi birçok bilim dalının inceleme alanında yer almıştır. Her bir disiplin alanı göç çalışmaları etrafında çeşitli kuram ve yöntemler öne sürmüş ve göç olgusunu anlamaya çalışmıştır. Göç hadisesi ile ilgili birçok alanda çalışmalar yapılsa da yoğunluklu çalışmaların sosyoloji, tarih ve uluslararası ilişkiler alanında yapıldığı düşünülmüştür.

Geçmişten günümüze gerçekleşen göçler temelde ekonomik imkânlarla dayanan bir hadise olsa da sosyolojik ve tarihsel bir altyapı üzerinde ilerlemiştir. Göçler, kendi iç dinamikleri doğrultusunda ve göç hadisesini kendine konu edinen disiplinler tarafından kendi yöntem ve ilkeleri ile göç kavramını ve süreçlerini farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiştir. Bu bağlamda göç araştırmalarında multidisipliner bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmuştur (Akbaş, 2020:44-45). Brettel ve Hollifield (2015:4), yaptıkları araştırmalar ile göç olgusunu farklı disiplinlerle ilişkilendirmiş ve bu disiplinlerin göçü ele alış biçimlerini şöyle analiz etmiştir:

Tablo 2: Disiplinlerarası Göç Teorileri

Disiplin	Araştırma Sorusu	Analiz Düzeyleri/Birimleri	Baskın Teoriler	Örnek Hipotez
Antropoloji	Göç, kültürü nasıl etkiler? Kültürel kimliği değiştirir ve etkiler?	Mikro/Bireyler, Haneler, Gruplar	İlişkisel veya yapısal ve ulusötesi	Sosyal ağlar kültürel farklılığın korunmasına yardımcı olur.
Demografi	Göçmenler ve yerliler ne ölçüde benzer hâle gelirler?	Bireyler, Göçmen Grupları, Etnik Gruplar, Yabancı Uyruklu Nüfus	Göç teorileri (maliyet/fayda ve yapısal; entegrasyon teorileri (asimilasyon ve çoğulcu temelli);	Göçmenler önemli ölçüde üyelikten dışlanma yaşadıklarında başarılı bir

			göç etkileri teorileri (ekonomik, sosyal yapısal ve kültürel)	şekilde uyum sağlanmayacaktır.
Ekonomi	Göç eğilimini ve etkilerini ne açıklar?	Mikro/Bireyler	Akılcı: Maliyet-fayda ve faydayı en üst düzeye çıkarak davranış	Kuruluş göçmenlerin beşerî sermaye düzeyine göre değişir.
Coğrafya	Göçün sosyo-mekânsal kalıplarını ne açıklar?	Makro, Orta ve Mikro/Bireyler, Haneler ve Gruplar	İlişkisel, yapısal ve ulusötesi	Kuruluşa bağlıdır, etnik ağlar ve konut kalıpları.
Tarih	Örneğin, göçün nedenleri, yapıları, süreçleri, sonuçları veya bir ilişki (Örneğin, toplumsal cinsiyet ve göç) zaman içinde nasıl değişti veya devam etti?	Zamansal olarak (kısdan orta ve uzun vadeye) ve mekânsal olarak değişir.	Periyodizasyon	Genellikle uygulanmaz.
Hukuk	Hukuk, göçü nasıl etkiler?	Makro ve mikro/politik ve yasal sistem.		Haklar, göç ve şirketleşme için teşvik edici yapılar oluşturur.
Siyaset Bilimi	Devletler neden göçü kontrol etmekte zorlanıyorlar?	Daha fazla makro/politik ve uluslararası sistem		Devletler genellikle göçmen yanlısı çıkarların eline geçer.
Sosyoloji	Birleştirme ve hariç tutmayı açıklayan nedir?	Makro/etnik gruplar ve sosyal sınıf		Kuruluş, sosyal ve beşerî sermayeye göre değişir.

Tablo 2’de gösterilen verilerden hareketle göç olgusunun çeşitli disiplinler alanındaki görünüşleri gerek göç olgusunu ele alışları gerekse yaygın teorileri bakımından farklılıklar arz etmektedir. Göç çalışmalarında disiplinlerarası kuramsal ve yöntemsel farklılıklar bulunsa da birçok disiplinin birbiriyle etkileşim içinde olduğu durumlar da söz

konusudur. Disiplinler arasında hâlihazırda epeyce değiş tokuş bulunmaktadır. Tarihçiler, sosyologlar tarafından formüle edilen birçok teoriden yararlanır; demograflar hem sosyolojik hem de ekonomik teoriye ve giderek artan bir şekilde siyaset biliminden ortaya çıkanlara özenli; hukuk tüm sosyal bilimler ve tarihle yakın bir yakınlığa sahipken, siyaset bilimi, sosyoloji ve hukuk kadar ekonomi ve tarihten de büyük ölçüde bilgileri ödünç alır. Göç çalışması söz konusu olduğunda siyaset bilimi antropoloji, tarih, sosyoloji ve coğrafya ile çok şey paylaşır (Brettel & Hollifield, 2015:21-22). Göç olgusunu ele alan sosyolojik araştırmaların zamanla artmasına bağlı olarak sosyoloji disiplini bünyesinde “Göç Sosyolojisi” adıyla bir alt dal oluşmuştur (Kirman, 2021:12). Sosyolojik göç araştırmaları, farklı farklıdır ve genelde akrabalık, toplumsal ilişkiler ya da iktisadi gelişme gibi hususlara yönelik incelemeler gibi geniş ölçülü sorunların parçasını oluşturur (Marshall, 1999:685). Sosyoloji için temel sorular şunlardır: Göç neden meydana gelir ve kim göç eder- yani seçicilik sorunları-? Geçiş zaman içinde nasıl sürdürülür (ağlar) ve bu nüfuslar ev sahibi topluma yerleştğinde ve genellikle etnik terimlerle tanımlanan kaynaklar ve statü için çok kuşaklı bir rekabette yer almaya başladığında ne olur? (Brettel & Hollifield, 2015:5).

Antropologlar, etnolojik çalışmalarında bağlama özgü olma eğilimdedir ve teorileştirmelerin çoğu idiografiktir. Ancak hiçbir zaman bağlamdan bağımsız teoriler formüle etmedikleri iddia edilse de durum bu olmak zorunda değildir. Bağlam genellikle antropologlar için çok önemli olsa da bazı kuramlaştırmalar ondan uzaklaşır (2015:5). Göçün antropolojik incelemesindeki sorular, hareket eden insanlar için sonuçların sosyal, kültürel ve cinsiyete dayalı konumları tarafından şekillendirildiği ve göçmenlerin davranışlarının failleri oldukları her zaman yorumladıkları, inşa ettikleri ve yeniden inşa ettikleri varsayımlarıyla çerçevesizdir. Sosyologlar, antropologlarla ortak bir teorik çerçeveyi paylaşırlar ve aralarında oldukça karşılıklı etkileşim vardır. Her ikisi de sosyal teorinin klasik eserlerine (Marx, Durkheim, Weber) dayanır ve her biri göç ve göçmen entegrasyonu süreçlerini anlamak için sosyal ilişkileri merkezi olarak vurgulama eğilimdedirler (Brettel & Hollifield, 2015:6).

Coğrafyacılar öncelikle mekânsal ve alansal ilişkilerle ilgilenirler, (Brettel & Hollifield, 2015:5). İstihdam kalıpları ile yerleşim kalıpları arasındaki ilişkiyi etnik yerleşim bölgelerinin oluşumu ve gelişimi ve çeşitli etnik ve ırksal grupların değişen ayırım kalıplarını incelemeye işaret ediyor. Coğrafyacılar, tıpkı antropologlar gibi göçün ulusötesi ve diasporik boyutlarını ve sosyal ağların uzaydaki popülasyonları ve bireyleri birbirine bağlamadaki rolünü araştırırlar ama coğrafyacılar göçle ilgili teorilerinin merkezine mekân-zaman ilişkilerini ortaya koyarlar (Brettel & Hollifield, 2015:6). Tarih disiplininin göç olgusunu araştırırken göçün nedenleri, sonuçları, yapıları ve sonuçlarını ortaya koymaya yönelik sorular sormaktadır. Örneğin toplumsal cinsiyet ve göç hadisesi arasındaki ilişkiyi analiz etmeye çalışan bir tarihçi toplumsal cinsiyetin göç sebebiyle nasıl ortaya çıktığı ve zaman içinde nasıl değiştiğini tespit etmeye çalışmaktadır. Göç olgusunun gerek tarihi gerek coğrafi gerekse ekonomik boyutu incelenmekle beraber göçün kültürel boyutuna yönelik çalışmalar ağırlıklı olarak sosyoloji veya psikoloji disiplini tarafından incelenmiştir. Ancak sosyoloji ve antropoloji disiplininin göç olgusuna bağlı kültürel süreçleri kapsayıcı bir mahiyette analiz edemediği özellikle iki disiplin alanında da bağlamın birinci sırada olmadığı göçü araştırma yöntemlerinden anlaşılmıştır. Göç hadisesinin çok yönlü ve kapsayıcı bir içerikle ele alınmasında sosyal bilimlerin kavşak noktası olarak düşünülen folklor (halkbilimi) disiplininin araştırma yöntem ve teknikleri oldukça işlevseldir.

Folklor disiplininin konu edindiği alanlar göç hadisesinin sebepleri, sonuçları ve meydana getirdiği dönüşümler ile paralellik göstermekte ve özellikle göçün etki ettiği kültürel süreçlerin değerlendirilmesinde sistematik tasvirlerle imkân sağlamaktadır. Göç süreçleri bireylerin veya toplumların çeşitli türlerde icra ettiği yer değiştirme hareketinin merkezine insanı koymaktadır bu bağlamda göçün insan merkezli bir olgu olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Folklor disiplini de insanı merkeze alarak onun çevresinde gelişen her süreci ve olguyu kendine konu edinerek anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Göç olgusunun hem folklor ile ilişkisi mevcut hem de folklor disiplininin göçü açıklama sürecinde diğer disiplinlerle etkileşimi söz konusudur.

Halkbilimi bir topluluğun geleneksel ve anonim dünya görüşünü ve bunun dışı vurumları olarak kabul edilen söze, harekete ve nesneye dayalı olarak ifade edilen her türlü anlamlı formu ve bunların oluşumları, geliştirilip ve pekiştirmelerine yönelik iletişim olaylarının içinde konu edildiği bir bilim dalıdır (Çobanoğlu, 2019:22). Folklorun inceleme alanı halk kültürüdür. Folklor, antropolojinin, etnolojinin (budun bilim), tarihin, dil bilimin birer dalı olarak ele alındığına dair görüşler öne sürülmüştür. Fakat folklorun kendine has yöntem ve okulları aracılığıyla değerlendirmesi ve sonunda belli veriye ulaşması dolayısıyla bağımsız bir bilimdir. Folklor birçok disipline malzeme verir (Tan, 2003: 9). Sosyal bilimlerin en kapsayıcı disiplini olan folklor (halkbilimi), disiplinlerarasılık bağlamında çalışma konusuna göre yoğun olarak tarih, sosyoloji, antropoloji, etnoloji, dil bilimi ve coğrafya disiplini ile paylaşım içindedir.

Malzeme verme bakımından folklorun dil bilimi, sanat, tarih, dinler tarihi edebiyat, sosyoloji (toplum bilim), etnografya, arkeoloji, onomastik (ad bilimi), müzikoloji, ekonomi ve hukuk ile yakından ilgisi vardır (Tan, 2003:19). Halkbilimi bu tarz bir “disiplinler” (interdisciplinary) ve “kültürlerarası” (intercultural) çalışma sistemi içinde yerellikten ulusallığa ve ulusallıktan da evrenselliğe geçerek insanlığın ortak kültürüne veya uygarlığa katkıda bulunmaktadır (Çobanoğlu, 2019:26). İnsanı ve kültürü anlamaya yönelik bütün bilimlerin kavşak noktasında bulunan halkbilimi, araştırmalarında insanlık tarihinin ve bilimin ortaya koyduğu birçok sonucu dışlamak yerine onun çalışmalarından faydalanmak birçok açıdan faydalı olacaktır (Keskin, 2019:28). Folklor çalışmalarının temel araştırma alanları “folklor kadroları” olarak ifade edilmektedir. Folklor çalışmalarında temel kadrolarını çalışma alanına ait fiziki ve tarihi çevre, beşerî durum ve ekonomik yapı, sosyal yapı, töre ve töre düzeni, inanç yapısı, mimari/ev-bark yapımı, el sanatları, beslenme ve temizleme, giyim-kuşam (örtünme) süslenme, törenler, hekimlik, danslar, müzik, eğlenceler ve sözlü edebiyat konularını ve alt başlıklarını içermektedir (Çobanoğlu, 2019:57-64). Göç ve folklor ilişkisinden hareketle göç hadisesinin folklor kadroları üzerinde ortaya çıkardığı sebepler ve sonuçlar folklor alanının konularındadır. Folklor, göç hadisesinin insanî boyutlarını ve göç sonrası kültürel yaratımları analiz etmeye çalışmaktadır. Göç hadisesinin birden fazla boyutu vardır ve folklor disiplininin amaca yönelik kullanımı bu boyutları çok yönlü olarak

açıklamaya imkân vermektedir. Folklor disiplininin göç olgularını konu ederek yaptığı çalışmalar “Göçmen Folkloru (Immigrant Folklore)” başlığı çevresinde ilerlemektedir. Geniş manada göçmen folkloru Çobanoğlu tarafından “Esasen göç faktörüne bağlı olarak ortaya çıkan ve kalıplaşan her türlü sözlü, sözsüz, maddi kültürel bireysel ve toplumsal ifade edişleri sosyalleşme ve kültürel yaratım ve kullanım bağamlarını da dikkate alarak “göçmen folkloru” (immigrant folklore) olarak adlandırıyoruz.” şeklinde tanımlanmıştır (2016:181). Richard Dorson (1969:135), American Folklore adlı çalışmasında II. Dünya Savaşı sonrası Amerika’da yaşayan göçmen hareketliliğini ifade etmek için “immigrant folklore” ve onlara ait kültürleri ifade etmek için de “immigrant folk culture” ifadesini kullanmıştır. Amerika’da yaşayan Macar göçmen gruplar arasında araştırma yapan Linda Degh, göçmenlerin eski geleneklerini farklı bir bağlama yerleştirdiklerinde de eski ülke yani kültür özelliklerini devam ettirdiklerini tespit ettiğini ifade etmiştir (1966:552). Bunun yanında Çobanoğlu’nun göçmen folkloru hakkındaki bir diğer tanımı şöyledir: “Göçmen folkloru, bir yandan iç ve dış göç gibi iki ana kola ayrılarak farklılıklar gösterirken diğer yandan bu kolların her birisi de kendi içinde sözlü, maddi, kültürel ve harekete dayalı unsurlar etrafında teşekkül etmiş aile gelenekleri olarak son derece geniş alt araştırma alanlarına ayrılmaktadır” (Çobanoğlu 2001: 247). Göç ve göçmen folkloruna dair bir diğer tanım Zehra Kaderli’ye aittir ve şöyledir: “Göçmen folkloru göçmenlerin içine göç ettikleri bağlamı içeriksiz bir bilişsel ve bedensel hafıza ve sorunsuz bir psikoloji içinde özümsemeye ve ona adapte olmaya çalışmalarının doğrusal bir neticesi değildir. Semboller üzerinden çıkarım göçmen folklorunun içerik, anlam ve işlev açısından deneyimsel farklılıkların yok sayılarak genelleştirilmesine neden olur.” (Kaderli, 2016:1085).

Göçün hem bireyler hem de toplumlar üzerinde kültür ve kimlik eksenindeki değişimleri göç folklorunun kapsamına girmektedir. Bu bağlamda göç folkloru ayrıca, göç folklorunun nasıl ortaya çıktığı, kimler tarafından icra edildiği ve nesilden nesile nasıl aktarıldığı, göç folklorunun yapı, içerik ve işlev örüntülerinin muhtevası hakkında sorular sorar ve bu konudaki verileri uygun yöntem aracılığıyla anlamaya çalışmaktadır. Göç sonrası ortaya çıkan sözel metinler, folklorik ürünler, tüm maddi ve manevi kültür unsurları göç hadisesinin bireyler veya toplumlar üzerindeki etkisinin analiz edilmesi

bakımından önemli malzemelerdir. Göçün folklor disiplini aracılığıyla araştırılması çalışmaları genel anlamda “Göçmen Folkloru” başlığında ilerlemiştir lâkin bu tanımlamanın kapsamı hakkında bazı tartışmalı durumlar bulunmaktadır. Mevcut çalışmanın adlandırılmasındaki tercih sebebinin de olduğu adlandırma farklılığını açıklamak yerinde olacaktır. Göçmen folkloru tanımı, göç hadisesi sürecinin öznelini tamamen tanımlamamakla beraber göç hareketini gerçekleştiren öznelin adlandırmalarındaki farklılıklar sebebiyle göç çalışmalarını göçmen folkloru olarak sınırlandırmak kapsayıcı bir yaklaşım değildir. Gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan göçmen folkloru (immigrant folklore) yerine “Göç Folkloru (Migration Folklore)” olarak güncellenmesinin veya tercih edilmesinin daha kapsayıcı olacağı ve göç sürecini daha anlaşılır hâle getireceği bu tez çalışmasının öne sürdüğü görüşlerdendir. Kavramsal göç çalışmalarını örneklemek gerekirse şöyle bir misal vermek mümkündür; Kırım’dan Türkiye’ye göç eden Türkleri Kırım göçmeni olarak adlandırdığımızda onların Kırım’dan getirdiği tarihi ve kültürel kökenleri hakkındaki kimlik unsuru ortadan kaldırmış olmaktadır. Oysaki bu tanımlamayı Kırım Türklerinin Göç Folkloru şeklinde sınırlandırdığımızda veya tanımladığımızda hem menşe ülke/bölge hakkında bilgi verilmiş olmakta hem de göçün ortaya çıkardığı kimlik problemini bir ölçüde azaltma imkânı bulunmaktadır. Bir diğer örnek ise şöyledir; günümüzde güncel göç hadiselerinden olan Suriye’den Türkiye’ye yapılan göçlerdeki hem halk arasındaki hem de uluslararası yabancılar hukukundaki kavramsal karmaşaları sebebiyle Suriye’den gelen bireyleri “göçmen” olarak tanımlamak zorlaşmakta ve onların folklorlarına yönelik araştırmalar yapıldığında “Suriye Göçmenleri” ifadesi sorunlu bir adlandırma olarak karşımıza çıkacaktır. Göç folkloru çalışmalarındaki bir diğer güncel örnek şöyledir ki özellikle tarihsel süreç içinde tedricen tarihi Türk kültür coğrafyası olan Balkanlardan Türkiye’ye göç eden Türkler veya Osmanlı millet sisteminin bir mirası olarak Türkiye’ye gelen Müslüman Boşnaklar ve Arnavutlar için çeşitli adlandırmalar bulunmaktadır.

Bu bağlamda Bulgaristan’dan göç eden Türklere “Bulgar”, Makedonya’dan göç edenlere “Makedon” göçmeni şeklinde tamamen bilgi yetersizliğine dayalı yanlış tanımlamalar gerek günlük dilde gerek medya iletişim araçlarında ve akademik çalışmalarda

karşılaşılan elem bir örnektir. Bu bağlamda göç hadisesinin genel anlamda gerçekleştiren kişisini sağlayan “göçmen” kavramı hem göç bölgesini hem de etnik kültürel kimliği tanımlama kısmında yetersiz kalmaktadır. Göç bir olgudur ve folklor disiplini de göç olgusunu genel manada ele alarak özel manada analiz etmeyi tercih ettiği malzeme üzerinden bir tanımlama yoluna gitmelidir. Göç olgusu hakkında çalışmalar yapan diğer disiplinlerin göçü müstakil bir hâlde ele alarak onu mevcut disiplin ile birleştirici bir yaklaşıma gitmeleri göçün folklor alanındaki adlandırmaları da bir örnek teşkil edecektir.

Göç olgusunun hukuksal boyutunu ele alan çalışmalar “Göç Hukuku”, göçün sosyolojik boyutunu ele alan çalışmalar bu alana “Göç Sosyolojisi”, göçün tüm tarihsel boyutlarını özellikle sebep sonuç ilişkisi içinde açıklayan tarih disiplinin “Göç Tarihi”, göç olgusunun edebî boyutunu “Göç Edebiyatı” biçiminde ifade eden örneklerden hareketle folklorun göç üzerine çalışmalarındaki adlandırılmanın da “Göç Folkloru” şeklinde olması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Göçün folklor üzerindeki etkisi doğrudan gözlenebilir bir biçimdedir. Bu bağlamda göç folklorunun kapsamında hem doğduran folklor kadroları yer almakta hem de bu alana dâhil edilmesi gereken göç anlatılarının folklor kadrolarına eklenerek göç olgusu hakkındaki folklor çalışmalarının güncellenmesi veya genişletilmesi gerekmektedir.

Folklor disiplininin konular üzerinden yaptığı folklor çalışması göç olgusu için oldukça uygundur; “Meslek Folkloru”, “Beden Folkloru”, “İnternet Folkloru” gibi örnekler bu savı destekleyici niteliktedir. Göç hadisesi sonucu folklor ürünlerinin mahiyetinde değişimler meydana gelir ve göç sonrası yeni kültürel yaratmalar yeni yerleşim yerlerinde ortaya çıkar. Bunun yanında göç sonrası kültürel uyum sürecinde dil ve kültür örüntüsü geniş anlamda dikkat çekilmesi gereken konulardandır. Bunun yanında göç folkloru kapsamında göçün tarihsel boyutunun da göç folkloru sürecine dâhil edilmesi gerektiği bir diğer üzerinde durulması gereken konudur.

Göçün tarihsel boyutu hem bilimsel anlamda tespit edilmekte hem de sözlü tarih mahiyetinde alan araştırması yöntemiyle de tespit edilmektedir. Folklor disiplinin göçün bireysel anlatı veya tecrübe boyutundan hareketle göç hikâyeleri ya da anlatıları

üzerinden tespit edilmesine imkân sağlamaktadır. Folklor bu malzemeyi alandan derleyerek tarih disiplinine kaynak olarak sunmaktadır. Göçün ortaya çıkardığı bir diğer anlamsal örüntü dil örüntüsüdür. Çünkü kaynak ülke dili ile hedef ülke dili arasındaki uyum veya farklılıklar bireylerin veya toplumların göç sürecinin içeriğini değiştirmeye sebep olacak mahiyettedir. Göçün bir sonucu olarak dil ve göç ilişkisine yönelik çokdillilik hususiyetleri oluşmaya başlamaktadır. Folklor ve dil bilimi alanının veri paylaşımı aracılığıyla bu süreci açıklayacağı ve hatta göçün dil, kültür ve folklor boyutunun kültürdilbilim çalışmalarına imkân vereceği öne sürülen savlardandır. Göçün folklor disiplini bakımından kendi karakteristiği ve bir anlam örüntüsü içinde olduğu tez çalışmasında tespit edilmiştir. Göçün teorik ve sistematik boyutuyla beraber gözlenebilen gerçekliği folklor disiplininin holistik bir yaklaşımı ile analizi sonucu çokkatmanlı bir değerlendirmeye erişmektedir. Folklor disiplininin araştırma alanında olan folklor ürünlerinin bazı genel özellikleri mevcuttur. Dursun Yıldırım (2016a: 71), bu özelliklere göre folklor (sözlü kültür) ürünlerini şöyle değerlendirmiştir:

Malzemesi tamamen söze dayanan; kısmen söze dayanan ve tamamen sözsüz olan ürünler. Birinci grubun içine atasözleri, bilmece, hikâye ve destanlar, masal ve türküler...İkinci grup; merasimler, inanç ve âdetler, seyirlik oyunlar ve danslar ve şenliklerden oluşabilir. Üçüncü grupta; mimarlık, el sanatları, giyim kuşam, yiyecek vs. gibi geleneği olan unsurlar yer alabilir.

Yıldırım'ın folklor ürünlerinin genel özelliklerinden hareketle göç folklorunun içeriğini şu sorularla açıklamaya çalışmak yerinde olacaktır.

1. Göç folkloru nedir, neyi içine alır, neyi almaz?
2. Göç folklorunu meydana getiren unsurlar nelerdir ve hangi türleri oluşturur ve bunlar nasıl sınıflandırılabilir?
3. Göç folkloru nasıl oluşur ve onu kim oluşturur?
4. Göç folkloru nasıl taşınır, dağılır ve yayılır?
5. Göç folkloru hangi şartlar içinde ve hangi sebeplerle değişmeye uğrar?

6. Göç folklorunun yapısı nasıldır, muhteva ve şekli arasında ne gibi bir ilişki vardır?
7. Göç folkloru neleri ifade eder, hangi fonksiyonları taşır?
8. Göç folkloru yeni unsurları karşılayacak biçimde ve hangi uygulamalarda kullanabiliriz?

Göç folklorunun yapı, içerik ve işlevinin ortaya konulmasına yönelik belirlenen bu sorular, göç folklorunun bilimsel bir mahiyete bürünmesinde katkı sağlayıcı olacaktır. Göç folkloruna dair yapılan bilimsel çalışmaların bu sorular doğrultusunda icra edilmesi göç hadisesinin folklor disiplini tarafından farklı bir boyutta ele alınmasını sağlayacaktır. Göç olgusunun dünya tarihinin önemli bir parçası olması hasebiyle bu alana yönelik çalışmalara ilgi giderek artmaktadır. Bu noktada göç çalışmalarına folklor disiplinin daha fazla yönelmesi ve göç folklorunun kavramsal yapısını genişletmesi gerekmektedir. Gerek Türkiye'nin göç olgusu konusundaki giderek artan etkinliği gerekse dünya sistemlerinin göç aracılığıyla değişiyor olması nedeniyle folklor disiplini de göçe dayalı politikalar üretme hususunda öneriler sunabilecek bir potansiyel disiplin alanıdır.

Folklor disiplinin özellikle kültürel diplomasi odaklı göç politikaları ve yönetimi alanına materyal sağlayarak önerilerde bulunabilecek statüde bir disiplin alanıdır. Kültürel miras yönetimi ve kültür yönetimine dayalı politikalar, göçün folklor disiplininden çıkacak verilerden hareketler geleceğe yönelik şekillenebilecek bir mahiyete bürünmesi gereken bir döneme doğru gidilmektedir. Göçe bağlı kültür politikalarında kültürel diplomasi alanında folkloru politika üretir bir aktör hâline getirmek adına folklor çalışmalarının genişletilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda göç folklorunu tanımlamaya yönelik şöyle bir öneri bulunmak yerinde olacaktır. Göç Folkloru, göç kaynak (menşe) ülke veya bölgeden hedef ülke/bölgeye çeşitli ekonomik, siyasi ve sosyal etmenler sebebiyle bireysel veya kitlesel olarak zorunlu ya da gönüllü bir şekilde kısa vadeli ya da uzun vadeli olarak yer değiştirmesi hareketi sonrası ortaya çıkan maddi ve manevi folklorik ürünlerin folklor kuramları ve araştırma yöntemleri aracılığıyla bir olgu olarak ele alınmasıdır.

2.4.2. Balkan Göç Folkloru

Balkan terimi; Yunancada “Valkania”, Romencede “Balcani”, Bulgarcada “Balkani/Balkanit”, Sırpça-Hırvatçada “Balkanski/Balkanit”, Arnavutçada “Balkanik”, Fransızcada “Les Balkans”, Almandada “Der Balkan”, İngilizcede “Balkans/Balkanic”, Rusçada “Balkanski”, İtalyancada “Balcania/Balcano” şeklinde yer almaktadır. Osmanlı Devleti, Balkan kelimesini resmî kayıtlarda çok kullanmamıştır, bunun yerine Rumeli, Rumeli-i Şahane, Osmanlı Avrupası, Avrupa-i Osmanî terimlerini daha sık kullanmıştır (Hatipler, 2021:45-46). “Balkanlar tarihi, Türk tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. *Balkan* kelimesi dahi, sıra-dağ veya dağlık anlamında Türkçe bir sözcüktür.” (İnalcık, 2005:20). “Balkan, Türkçe bir kelime olup “ağaçlarla kaplı dağ, sık ormanlarla kaplı sıradağ ve kayalık yer” anlamlarında kullanılır. *Balkanlık* ise ormanlık dağları ve engebeli yüzeyleri ifade etmek için kullanılan birincinin türevi bir kavramdır” (Ünlü, 2018:135). Balkan kavramının yanında coğrafi ve tarihi kaynaklarda “Rumeli” adına da sıkça rastlanmaktadır. Rumeli, Osmanlıların Balkan yarımadasına verdikleri coğrafi isim ve bu bölgeyi içine alan bir eyalettir. Osmanlı Türkleri Balkanlar için Rumeli adını Romania’dan almışlar ve denizin ötesinde Bizanslılardan ele geçirdikleri bölgeler için kullanmışlardır (İnalcık, 2015:33). 18. ve 19. Yüzyıl boyunca “Balkanlar” yerine kullanılan genel tanım “Türklerin Avrupa toprakları”ydı (Mazower, 2017:28). Balkan coğrafyası geçmişten günümüze tarihi Türk yurdu olarak varlık göstermiştir. Türklerin M.Ö. 4-5.yüzyıllarda Balkan coğrafyasına intikali ile başlayan Balkanlardaki Türk varlığı günümüzde Kuzey Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk, Kosova, Bosna Hersek, Karadağ, Bulgaristan, Yunanistan, Kırım, Romanya ve Moldova’yı kapsayan bir coğrafi alanı ifade etmektedir. Gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde Türklerin coğrafyaya verdikleri ad olan Balkan kelimesi bugün Türk kültürünün anlatımlarla çizilen somut sınırlarından çok daha fazlasını ifade etmektedir.

Balkan coğrafyası ile Türkiye arasında kültürel olarak bir mesafe olmamakta tam aksine kültürel bir yakınlık bulunmaktadır. Balkan coğrafyası için gönül coğrafyası, kültürel coğrafya ismi sıkça kullanılan bir söylemdir. Balkan coğrafyası birbirine çok benzer kültürlerin bulunduğu bir coğrafi bölge olması hasebiyle Türklerin tarihi kültür alanlarından (Örnek, 1971:148) biridir. Balkanlarda Osmanlı Türklerinden önce kurulan temaslar dönem dönem kesintiye uğrasa da 13. yüzyıl başlarında Osmanlı Türklerinin

tekrar bölgeye fetih amaçlı temas etmesiyle beraber tekrar bir uyanış yaşanmıştır. Yaklaşık olarak 550 yıl süren Osmanlı Devlet sistemi milliyetçilik hareketlerinin bir sonucu olarak Osmanlı coğrafyasını da etkilemiş ve Yunan, Sırp ve Arnavut isyanları Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki nüfuzunu zedelemeye başlamıştır. Bunun sonucunda Osmanlı-Rus Savaşları (1877-1878) ve takibi yıllardaki 1912-1913 Balkan Savaşları ile Osmanlı'yı Balkanlarda zayıflatan süreç başlamış ve bu savaş etkisi yıllarca sürecek mezalim ve katliamlarla dolu göç kaderine dönüşmüştür.

Anadolu toprağından Balkanlara iskân için gönderilen Türkler asırlar boyu Osmanlı coğrafyası olarak Balkanları müdafaa etmiş fakat makus bir şekilde katledilmiştir. Bu makus göç hareketlerinden sağ kalanlar canlarını hiçe sayarak Türkiye'ye anavatan topraklarına varmaya çalışmışlardır. Balkan coğrafyasından gelen Türkler ve Müslümanlar göç sonrası Anadolu'da çeşitli şehirlerde yeniden hayatlar kurmaya çalışmış ve bu hayatların içerisinde çeşitli zorluklarla mücadele etmişlerdir. Balkan Savaşları ile Balkanlardan başlayan göç hareketinden Türk mütefekkirleri de etkilenmiş ve bu konuda mülahazalarda bulunmuşlardır. Mehmet Fuat Köprülü, Balkanlardan yaşanan makûs göçlerin mahiyeti ve Balkan coğrafyasındaki Türk milleti ve kültürünün o toprakların ayrılması üzerine duyduğu üzüntüyü İkdâm Gazetesi'ndeki "Yeni Bir İlim: Halkiyat- Folklore" (24 Kânun-i Sâni 1329/6 Şubat 1914)⁵ başlıklı yazısında şu sözleriyle ifade etmiştir:

Eskiden güzel ve dilrûba Türk şehirleriyle dolu olan Tuna yalılarının hatıratını, oraların şarkılarını, destanlarını saklasaydık bugün eski hâkimiyetimizi yalnız cansız kitap sayfalarında görmezdik. Rumeli'nin son felaketinde düşman eline geçen yerler ahali tabii yavaş yavaş yok edileceklerdir ve biz ileride oraların eski Türk memleketi olduğunu ispat için "Halkiyat"ın canlı vesikalarına muhtaç olacağız. Eğer bugün o vesikaları zapt ve kayıt edebilirsek hiç olmazsa felaketlerimizin hatırasını saklayabileceğiz. Bir millet için bu büyük bir taziyane-i intibahtır.

Balkan Göç Folkloru, Balkan coğrafyasından çeşitli dönemlerde göç etmiş Türklerin ve Müslümanların göç sonrası yeni bölgelerde inşa ettikleri hayatlarının hem yeni hem de

⁵ 2011, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. M. Öcal Oğuz (Ed.), ss. 471. Ankara: Grafiker Yayınları.

kaynak bölgeden getirdikleri folklorik özelliklerin değerlendirilmesini içermektedir. Ele alınan her bir bölgede farklı bir tarihsel göç imajı ve göç türü ortaya çıkmıştır. Balkan göç folkloru, Balkan coğrafyasından yapılan göçleri içerdiği için Balkan ifadesi ile sınırlandırılmıştır. Bugün Balkan coğrafyası Türk folkloruna dair birçok ürünü bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda Balkanlarda teşekkül eden ve mevcudiyetini koruyan folklor varlığı Balkan Folkloru başlığında değerlendirmek yerinde olacaktır. Meslek hayatının uzun bir döneminde Balkanlarda göre yapan Tahir Alangu, Türk kültürel mirasının ve varlığının Balkanlardaki durumu ve Balkan göçleri sonrası Türkiye’de gelişen göç folkloru⁶ hakkında çalışmaların yapılması gerektiğini savunmuş ve bu doğrultusu bazı görüşler öne sürmüştür. Alangu için folklor dinamik bir disiplindir, bu bağlamda göç de dinamik bir süreçtir. Göç olgusu hakkında düşünceleri olan Alangu, göçmen folkloru konusundaki çalışmalarını yoğun olarak Balkan Folkloru bağlamında değerlendirmiştir. Bunun yanında Alangu, dış Türkler dediği Rumeli Türklerinin folklor hususiyetlerine ayrı bir ehemmiyet göstermiş ve göç sonrası süreçte onların kültürel hususiyetlerinin göçmen folkloru bağlamında ele alınması gerektiğini öne sürmüştür. Alangu’nun göç sonrası oluşumu ifade ettiği Rumeli hakkındaki düşünceleri şöyledir:

Dış Türklerin masalları... Bunlardan bilhassa Rumeli muhacereti sahasında bulunan Deliorman halk kültürü süratle ortadan silinmek vaziyetinde bulunmaktadır. Anadolu’ya muhaceret eden bu mıntıka ahali, orijinal eşyalarını kaybettikten başka kostüm, dil ve halk kültürü bakımından göç ettikleri muhite pek çabuk intibak (uyum) karakteri gösteriyorlar. Bu suretle bize kıymetli mukayese imkânları verecek bilgilerin toplanması ihtimalleri ebediyen ortadan kayboluyor. Rumeli’deki bu muhaceret mıntıkaları araştırmacının nazar-ı dikkatini dikkatle üzerine tevcih edeceği (yönelteceği) sahalar olmalıdır (aktaran Görkem, 2006: 43).

Tahir Alangu, Rumeli coğrafyasındaki folklorik malzemenin ehemmiyetini kavramış ve bu ürünlerin göç sonrası süreçte de tekrar bilimsel yöntemlerle derlenip kayıt alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Rumeli’de vücuda gelen Türk kültür varlığına ait mirasların göç sonrası yer değiştirmesiyle unutulmaması Alangu’nun üzerinde durduğu bir husustur. Göç sonrası mekânsal bellek yitimi yaşanmaması amacıyla göç edilen bölgeye ait tüm

⁶ Tahir Alangu, “göçmen folkloru” tanımını tercih etmiştir.

süreçler zaman kaybetmeden sözlü hafızadan yazılı hafızaya geçirilmelidir. Eğer bu halk kültürü ürünleri ivedi bir şekilde derlenmezse yerleşik/yerel/ mevcut kültür içerisine karışacak ve hızla yok olacaktır. Bu bağlamda folklor disiplinin de göçün bu kültürel uyum sürecini kendi kuram ve yöntemleri aracılığıyla tespit edip kayıt altına almalıdır. Folklor disiplini göçün hafıza boyutunun arşivlenmesi hususunda birçok işleve sahiptir. Alangu, kendi ifadesiyle göçmen topluluğu ile bölge topluluğun ilk karşılaşmalarında göçmen topluluklarda ortaya çıkabilecek bazı psikolojik süreçlerden bahsetmektedir:

1. Bu göç olayını yansıtan, eski yurtlarını özlemle tasvir eden türküler, eski yurt manzaralarını ve hayatını yücelten hikâyeler, göçmen cemaatlerinin yeni toplum çevresine intibakını (uyum) engelleyen ve geciktiren bir direnme hâlini tasvir eden folklor unsurları ortaya çıkacaktır.
2. Öte yandan eski yurtlarından birlikte getirdikleri kültür unsurlarına dört elle sarılacak, bu unsurları kendileri için manevi bir kalkan olarak kullanacaklardır (Alangu, 2020:825).

Balkan coğrafyasından gelen göçmenler Anadolu ve Balkan arasındaki kavşak (Alangu, 2020:825) noktasında bulunun bir topluluk olma özelliği göstermektedir bu bağlamda onların halk kültürleri incelenirken kapalı bir folklor ırkçılığı izlenimi veren yaklaşımlardan uzak durulmalıdır. Göçmenler yukarı sayılan maddeler sebebiyle yeni yerleşim yerlerine uyum sağlama sürecinde önce şiveleri, kıyafetleri, âdet ve töreleri, halk kültürlerinin Balkanlarda gelişen Türk kültürüne has olması sebebiyle dikkati çekmekte ve zaman zaman da küçümsenmektedir. Tüm bunlar göç sonrası süreçte göçmenlerin psikolojilerini olumsuz yönde etkileyen ruhsal süreçlerdir. Göçmenler göç travmasının yanında bir de kültürel bir dışlanma yaşamaktadırlar. Oysaki yüzyıllar önce aynı toprağa kök salan asırlık Türk çınarının Balkanlara uzanan kolları olmuş ve sonra anavatana döndüklerinde dışlanma veya yabancı görülme travmasıyla karşılaşmışlardır. Bu bağlamda kültürel hususiyetleri giderek değişmiştir. Göçmen folkloru konusunda önerilerini olan Alangu, göçmen araştırmalarının konuları hakkında şöyle bir öneride bulunmuştur:

1. Eski yerleşim bölgelerinden taşıyıp getirdikleri, aslında o bölgelerde yeni karışımlar ve birleşimlere uğramış olan halk kültürü.
2. Yeni göç olayını, eski yerleşme bölgelerine duydukları özlemleri, göç acılarını tasvir eden intibaksızlıklarını ifade eden yeni oluşum (2020:826).

Bu bağlamda Ankara'ya yapılan Balkan göçlerinin folklor kadroları içeriğinde göç anlatıları, törenleri, halk mimarisi, halk mutfağı, giyim-kuşam, halk dini, halk ekonomisi, halk hekimliği gelenekleri, halk müziği ve dansları, halk sanatları ve zanaatları ve son olarak da sözlü edebiyat gelenekleri ele alınmıştır. Bu folklorik ürünler aracılığıyla kültürel bütünleşme ve kültürel uyum süreçleri, göç sonrası meydana gelen kültür örüntüleri⁷ üzerinde de durulmuştur.

⁷ Pattern: Örnek, model, kalıp (Kornrumpf, 1998:365).

3. BÖLÜM: ANKARA'YA YAPILAN BALKAN GÖÇÜNÜN TARİH, FOLKLOR, KÜLTÜR VE KİMLİK-AİDİYET ÖRÜNTÜSÜ

3.1. BALKAN GÖÇ FOLKLORUNUN TARİH ÖRÜNTÜSÜ

Balkan kelimesi Türkçe bir kelimedir ve dağ anlamına gelir. Yarımada'nın etrafını çevreleyen üç büyük deniz vardır: Batı'da Adriyatik, güneyde Akdeniz, doğuda Karadeniz ve Ege'dir. Dördüncü yön için ise Balkan yarımadasını büyük oranda saran Tuna ile beraber Romen ülkelerini Orta Avrupa'yı ve Rus ovalarını da eklerler (Castellan, 1993:15). *Balkan* sözlüğünün ve adlandırılmasının yarımada'ya Osmanlı Türklerinin gelişiyle beraber girmiş olduğu yaygın olarak kabul görmektedir (Todorova, 2015:64). Balkan coğrafyası: Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Macaristan, Kuzey Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Trakya ve Yunanistan devletlerinden oluşmaktadır, bu devletlerin müşterek özellikleri hepsinin asırlar boyu Osmanlı Devleti yönetimi altına girmiş olmasıdır (Ayhan, 2020:35-36). Balkan coğrafyasında Türk varlığı Osmanlı Türklerinin bölgeye gitmesinden önce başlamış ve tarihsel süreçte Osmanlı Türklerinin bölgeye gidişiyle pekişmiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgeye gitmesinde önce tarihi Türk topluluklarının millî ve dinî faaliyetleri başlamıştı. Avrupa ve Rumeli kavimlerinin hâlâ Pagan inanışında oldukları dönemde Asparuh Han yönetimindeki Proto Bulgar Türkler 679 senesinde Rumeli'ye İslâm'ı getirmişler ve bölgede yaşayan yerli kavimlerin bir bölümünün İslâm'a geçmesini sağlamışlardır. 679-852 yıllarında arasında geçen 173 yıllık süreçte Avrupa'da ilk Müslüman devletini kurmuşlardır (Hamzaoğlu & İsmaili, 2022: 62).

Balkanlar geçmişten günümüze Türk kültürünün canlı olarak yaşatıldığı coğrafyaların başında gelmektedir. Osmanlı Devleti Balkanları Türkleştirmek, Müslümanlaştırmak ve Şenlendirmek amacıyla Anadolu'da yaşayan birçok aileyi bu coğrafyaya göndermiştir. Bu fetihler sonucu Balkan coğrafyası Türk-İslâm kültürü temelinde hem imar edilmiş hem de ihya edilmiştir. Osmanlı medeniyet tasavvurunun bir yansıması olarak Balkan coğrafyasında birçok maddi ve manevî kültür unsurları inşa edilmiştir.

Günümüzde Osmanlı medeniyet tasavvurunun temelinde Osmanlı Millet Sistemi bünyesinde yer alan Türkler, Müslümanlar, Hristiyanlar ve Türk olmayan unsurlar müstakil dil ve din hususiyetlerini muhafaza ederek yaşamaya devam etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin inşa ettiği bu hoşgörü ve güven ortamı fethedilen her bir bölgede devletin asırlarca süre mevcudiyet göstermesini sağlamıştır. Osmanlı Devleti; Arnavutluk'ta 444 (1468-1912), Bosna'da 396 (1463-1878), Bulgaristan'da 483 (1396-1878), Hırvatistan'da 173 (1526-1699), Yunanistan'da 374 (1456-1830), Hersek'te 396 (1482-1878), Macaristan'da 173 (1526-1699), Makedonya'da 542 (1371-1913), Romanya'da 353 (1476-1829), Eflak'ta 353 (1504-1829), Moldova'da (Boğdan) 325 (1504-1829) ve Sırbistan'da 440 (1389-1829) yıl hüküm sürmüştür (Brown, 2000:9-12).

Balkan yarımadasında asırlarca süre hüküm süren Osmanlı Türkleri, 18. ve 19. yüzyılın siyasî kayıpları ve zorlukları içinde büyük bir göç hareketine bağlamış ve makus bir göç tarihine imza atmak zorunda kalmıştır. Balkanlardan Türkiye'ye göç olayı altı yüz yıllık bir imparatorluğun tasfiyesi, büyük bir askerî, iktisadî ve kültürel taşkın hareketinin eski yataklarına geri çekilmesi hadisesidir ki 1877 Savaşı'ndan başlamakta daha sonraları da başka sebepler ve koşullar altında günümüze kadar sürüp gelmiştir (Alangu, 2020:825). Balkan Harbi esnasında (1912-1913) ve I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki Rumeli; Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan aracında kendi istekleri doğrultusunda paylaşılmıştır. Bu şekilde parçalanmış Rumeli Türkleri ve Müslümanları birlik ve beraberliklerini kaybetmiş ve parçalanmışlardır. Bulgar, Yunan ve Sırp baskılarına maruz kalan Rumeli Türkleri Türkiye'ye göç etmiş, kalanların ise camileri tahrip edilmiş, mezarlıklar yakılmış ve şahsî mal varlıkları yağmalanmıştır. 1913-1940 yılları arasında 2 milyondan fazla Türk; evlerini, doğdukları ata topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır.

3.1.1. Osmanlı Döneminde Yapılan Balkan Göçleri

Anadolu Türklerinin Balkanlarda ilk yerleşmeleri 1262'de Selçuklulardan II. İzzeddin Keykavus'un Bizans' a kaçıp sığınması hadisesi ile ilgilidir. Bizans İmparatoru ona ve

askerlerine Dobruca ilini tahsis etmiştir. Bunun akabinde Anadolu'dan kendisini destekleyen bir Türk göçebe grubu Sarı Saltuk Baba ile birlikte Dobruca'ya geçmişler ve orada otuz kırk oba ile yerleşim alanı oluşturmuşlardır. Anadolu'dan gelen Türkmenlerin bu bölgelere yerleştirilmesi hususunda bazı rivayetler bulunmakla beraber yaygın olarak bu yerleşmelerin Sarı Saltuk çevresinde olduğu düşüncesine odaklanılmıştır. Sarı Saltuk 1300'lü yıllarda manevi olarak kendisine bağlı çok sayıdaki Türkmen ile Anadolu'dan Rumeli'ye gelmiş ve İzzeddin Keykavus'la beraber gelen Türkmenlerle birleşmişlerdir (Doğru-Kozlubele, 2011: 246). Sarı Saltuk, Balkanların Türkleştirilmesinde ve Müslümanlaştırılmasında önemli bir tarihi şahsiyet olmasının yanında hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi olmaması sebebiyle de menkıbevi bir kişidir. Sarı Saltuk'un Rumeli ve başka bölgelerdeki fetihlerine dair efsaneler Ebu'l Hayr-ı Rûmî tarafından derlenmiş ve Saltuknâme adıyla yayınlanmıştır⁸. Sarı Saltuk'un destansı hayatına dair hadiselerin anlatıldığı eserde Sarı Saltuk hakkında şöyle bilgilere yer verilmiştir: "Rivayet edenler şöyle anlatırlar ki Sarı Saltuk'ın asıl ismi Hızır'dır. Seyyid Battal Gazi'nin neslindedir. Kırk yaşına geldiğinde evlialar arasına girip Allah dostlarından birisi olmuştur. Onun çok sayıda gazanamesi ile çok sayıda cengi vardır. Baba dedikleri Babadağı'nı Sarı Saltuk fethetmiştir." (2013:21). Zaman içerisinde Hristiyan Bulgarlar Dobruca Türklerini rahatsız ederek bir kısmının Anadolu'ya dönmesini sağlamış bir kısmının da o bölgelerde kalıp Hristiyan olmasına sebep olmuştur. Aydınogulları, Saruhanogulları ve Karesi Beyleri donanmalarıyla Ege Denizi'ni geçerek Balkanlara doğru parça parça akınlar yapmışlardır.

Bu akınlardan en ünlüsü Gazi Umur Bey'dir. Onun vefatından sonra Bizans İmparatoru VI. İonnes Kankakuzen'in kızıyla evlenen Orhan Bey, bu vesileyle Balkanlardaki etkisini arttırmaya başlamıştır. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa kumandasındaki kuvvet Sırp-Bulgarlar ve Yunan arasındaki mücadelelerde önemli rol oynamış ve Bizans'ın iç karışıklıkları Osmanlıların Rumeli'ye ilerleyişini adım adım hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Osmanlıların Rumeli'deki ilk yerleşim bölgesi 1352 senesinde

⁸ Saltuknâme, Prof. Dr. Necati Demir ve Prof. Dr. Mehmet Dursun Erdem tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmış ve tıpkıbasım olarak yayınlanmıştır. Çalışmada yer verilen alıntı metni bu çalışmadan alınmıştır.

Gelibolu'da vuku bulmuştur. Süleyman Paşa Gelibolu ve civarındaki bölgelere Anadolu'dan Türkleri getirmeye ve bu bölgelere yerleştirmeye başlamıştır (İnalcık, 2015:33-34). Süleyman Paşa'nın Gelibolu ve civarında başlayan fetih hareketleri yavaş yavaş uçlara ilerlemiş ve zamanla Rumeli'ye doğru genişçe bir kapı açılmıştır. Süleyman Paşa'nın ölümünün ardında Rumeli diyarındaki fetihlere Evrenos Bey devam etmiştir. Osmanlı Rumeli'deki faaliyetleri uç beylikler olarak ilerletmiştir. Bu bağlamda Rumeli'de fethedilen uç bölgeleri İpsala, Gümülcine, Serez, Kara Feriye oradan iki kol biçiminde Tırhala ve Üsküp'e, sağ koldaki uç ise Yanbolu, Karin ovası, Pravadi'ye oradan ikiye bölünerek biri Tırnova ve Niğbolu'ya diğeri Dobruca'ya intikal etmiştir. Orta uç bölgede Çirmen Zağra, Filibe'ye oradan ikiye ayrılıp Sofya'ya Niş'e veya Köstendil'e ve Üsküp'e geçecektir. Bu üç bölgeden ilerleyen fetih hareketleri Osmanlı'nın hem Rumeli'deki ilerleyişini kolaylaştırmış hem de Rumeli'nin sağ kol, sol kol ve orta kolunu oluşturarak fetih güvenliğinin artırılmasını sağlamıştır (İnalcık, 2015:34-35).

Osmanlı döneminde Balkan coğrafyasında hızla devam eden fetih hareketleri Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanat döneminde güç ve itibarın zirvesine ulaşmıştır. Batılı devletlerin kendi aralarındaki çatışmalar Osmanlı'ya yaramış fakat 17.yüzyılın sonunda olumlu giden devlet yönetiminde yavaş yavaş aksaklıklar ortaya çıkmaya başlamış, bu tarihten itibaren Avrupa'da Rusya ve Habsburg İmparatorluğu'nun başını çektiği güçlü ittifaklar Osmanlı Devleti'ne sert darbeler indirmeyi başarmıştır (Jelavich, 2015:39). Osmanlı'nın Avrupa'dan çekilmesi göç süreci hızlanmış ve özellikle 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan sonra Kırım'ın kaybedilmesiyle 1800'lere kadarki süreçte 500.000'e yakın kişinin Anadolu ve Rumeli'nin muhtelif yerlerine göç etmek zorunda kalmasıyla sonuçlanmıştır (Halaçoğlu'ndan aktaran Ağanoğlu, 2001:32). Türklerin Avrupa'dan çıkarılması düşüncesi Hristiyan aleminin bir ideolojisi hâline gelmiştir. Türkiye'ye ilk göç akınları da başta Rusya olmak üzere Osmanlı Devleti'ne komşu olan devletlerin fetih niyetlerinden doğan savaşlar başlamıştır. Özellikle Rusların XVIII. yüzyılın başlarından beri Osmanlı'nın zayıflamasından faydalanarak önce Karadeniz'in

kuzeyini ele geçirmek sonra da Kafkaslara, Boğazlara ve Balkanlara kısacası Osmanlı sınırlarından güney bölgelere inme politikasını hedeflemiştir (İpek, 1994:1). “Rusların kararlılıkla Müslüman varlığını yok etmek politikası uyguladığından başka bir sonuca varmam mümkün değil.” (McCarthy, 2020:61).

Türk göç tarihinin en derin hadiselerinden başlangıcının ilk adımı 1877-1878 göçleri oluşturmaktadır. “93 Muhacereti”⁹ olarak da bilinen bu elim hadisenin asıl amaçlarında biri Rusya’nın Ege Denizi’ne inerek büyük Bulgaristan’ı kurmak yani İstanbul merkezli Osmanlı topraklarında “çok milletli topraklar üzerinde tek milletli bir devlet” kurmak için başlatılan bir askerî operasyonudur. Rusların Bulgaristan’a girmesinden önceki dönemde 1877’de Tuna Vilayetinde 1.069.580, Edirne Vilayetinde 432.303 olmak üzere toplamda 1.501.883 Müslüman nüfusu yaşıyorken 93 Harbi sonrası Bulgaristan’dan kaçıp 1879’a kadar sağ kalan Türklerin tahmini sayısı Edirne Vilayetinde 105.000, Selanik Vilayetinde 60.000, Kosova ve Manastır Vilayetlerinde 140.000, İstanbul 120.000, Osmanlı’nın Asya topraklarında 90.000 olmak üzere toplamda 515.000 kişi hayatta kalmıştır (McCarthy, 2020:108-109). Berlin anlaşmasından itibaren Türklerin Bulgaristan’da yoğun olarak yaşadığı kuzey ve güney bölgelerden göçler başlamış, bu bölgelerde yaşayan Türkler evlerini, işlerini terk ederek Balkan dağlarını aşarak Anadolu’ya doğru göçe başlamıştır (Doğru-Kozlubele, 2011:33).

Ruslar 93 Harbi sırasında Osmanlı sınırları içindeki Müslümanların yoğun olarak yaşadığı iki önemli bölge olan Tuna ve Edirne Vilayetlerinde yoğun bir askerî operasyon gerçekleştirmişlerdir. Bu amaçla Türklerin silahsızlandırılıp Bulgarların silahlandırılması, Türklere yönelik Bulgarlar ve Ruslar tarafından gerçekleştirilen gasp ve yağma hareketleri, maddî ve manevî baskılar sonucu Osmanlı topraklarından bölge bölge göç hareketleri başlamıştır. Ruslar, Bulgarlar, Kazaklar, Romenler, Sırlar ve çeşitli Avrupalı Hristiyan gönüllülerin yaptığı vahşet verici katliam haberleri Türkler ve Müslümanlar tarafından öğrenilmiş ve binlerce kişi canını ve malını kurtarmak için

⁹ Rumî 1293 senesinde olması sebebiyle tarihimizde “93 Harbi” olarak da anılmaktadır (Ağanoğlu, 2001:33).

İstanbul'a ve oradan eğer geçebilirse Anadolu'ya geçmeye çalışıyordu (Hamzaoğlu & İsmaili, 2022: 309). 93 Harbi esnasında Ruslar tarafından büyük bir mezalim uygulanmış ve bu hadise tarihe "Harmanlı Katliamı" olarak geçmiştir. Ocak 1878'de Skobelev'in emrindeki Rus ve Don Kazakları askerleri Harmanlı'da 20.000 arabada çoğu kadın ve çocuk olmak üzere farklı kaynaklarda sayılarının 40.000- 100.000 arasında değişen sayıda muhacirler katledilmiştir. Bu muhacirlerin üzerine saldıran Rus süvari askerleri ve Don Kazakları muhacirleri kitlesel hâlde katletmişlerdir. Rusların ve Don Kazakları Türk ve Müslüman köylerini yakıp yıkmış ve sayısız katliam yapmıştır. Katliamlardan kaçmayı başaranlar da Meriç Nehri üzerinde ve koca Balkan dağları arasında soğuktan ve açlıktan gözlerini hayata yummuşlardır (İpek, 1994: 19). Balkan Savaşları boyunca Osmanlı ordusu büyük kayıplar vermiştir. Bu kayıplar coğrafyanın her yerinde hissedilmiş ve bu döneme şahit olan kişiler tarafından dile getirilmiştir. Balkan Savaşları yaşandığı tarihlerde savaşta esir düşen Ömer Seyfettin, bu savaşın yıkıcılığına ve insanlar üzerindeki etkisine dair izlenimlerini ayrıntılı olarak günlük şeklinde kaleme almıştır. Bu hatıralar ölümünden sonra Balkan Harbi Hatıraları olarak yayınlanmıştır. Savaşın mahiyetini anlamak adına Seyfettin'in aktardığı iki gününün muhtevasını vermek Balkan Savaşları'nın mahiyetini kavramak adına yerinde olacaktır:

15 Teşrinievvele 1328 (28 Ekim 1912)

Köprülü'den dün geçtik. Bulgarlar bizimle eğleniyorlardı. Şimdi Pirlepe yolundayız. Sözde Edirne tarafından muzafferiyet varmış falan filan... Bunlara kimse inanmıyor. En büyük intizamsızlık açlık, perişanlık içinde ricat ediyoruz. Abdülhamid'in İstanbul'a gittiğini duyduk. Padişah yüz yirmi bin kişi ile Edirne'ye hareket etmiş. Buna da kimse inanmıyor. Artık Rumeli'nin gittiği muhakkak. Fakat bütün şu kolordular, şaşırılmış koyun sürüleri gibi kurşun ve gülle altında kar, çamur ve hastalık içinde mahvolacak...(Seyfettin, 2011:131).

17 Teşrinievvel 1328 (30 Ekim 1912)

Bu geceyi İzidor Köprüsü'nün üzerinde geçirdik. Düşmandan demek hâlâ bir nişan görünmedi. Fakat Köprülü'ye geldikleri muhakkak. Biz bu saat her tarafla münasebetimiz kesilmiş, habersiz ve ümitsiz bu rutubetli taşların, ıslak toprakların üzerinde sürünürken acaba Babıâli ne yapıyor? Mütareke ne vakit olacak? Konferans ne vakit başlayacak? Artık bu korkmuş ve perişan asker geriye dönemez. Rumeli eski şeklini alamaz. Artık Rumeli bir daha yapışmamak üzere Türk ilinden kopmuştur...Sekiz sene evvel mektepten yeni çıktığım vakit gezdiğim bu yerleri bir

gün böyle kaçarak terk edeceğimizi hiç aklıma getirir miydim? Heyhat...(Seyfettin, 2011:132).

93 Harbi'nde binlerce Müslüman ve Türk katledilmiş, mezalime uğramış, kadınları tecavüze uğramış ve daha niceleri tarihe birer vahşet olarak intikal etmiştir. Söz konusu savaşta özellikle Ruslar, Bulgarlar ve Don Kazakları iş birliği yaparak İpek'e göre 1.230.000 kişi muhacir konumuna düşmüş önce buldukları yerlerden kısa mesafeli bölgelere göç etmiş sonra da Rusların o bölgeleri de ele geçirmeleri sebebiyle Anadolu topraklarına doğru göç etmiştir (İpek, 1994:174). Balkanlarda bir Bulgar millî devleti inşa etmek amacıyla Türk-Rus Savaşı ve Rus işgalinde yani 1877-1879 arasında Bulgarlar ve Ruslar; Tuna Vilayetinin ve kısmen Edirne Vilayetinin nüfus dengesini altüst etti, Rusların işgal ettiği bölgelerde Türk nüfusu kitleler hâlinde göç ettirildi ve göç etmeyenler acımasızca katledildi. Göç eden veya kırılan Türklerin malları ve hayvanları özellikle taşınma malları, evleri, tarlaları, çiftlikleri vs. Bulgarlarca ele geçirildi ve gasp edildi, Türklerin tarım toprakları Bulgarlar tarafından zorla alındı ve tüm uluslararası hukuk kuralları yok sayıldı (Şimşir, 2017:69).

Rumeli'de 93 harbinde sonra Müslümanlar, Bulgaristan ve Sırbistan elinde kalan bölgelerden ayrılmak suretiyle Kosova, Manastır ve Selanik gibi vilayetlere yerleştirilmişlerdir. Bunun yanında Anadolu'ya yapılan Müslüman göçü sebebiyle Anadolu'da nüfus oranları da artmıştır. Bu tarihlerde Kosova'dan gelen muhacirler dağınık olarak köylere, Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelenler için ise birçok yeni köy kurulmuştur. Balkan Harbi'nden sonra Osmanlı Devleti'ni en çok zorlayan devlet Bulgaristan'dır. 1878'de Berlin Anlaşması ile özerkliğini kazandıktan sonra 1885'te Doğu Rumeli Vilayeti'ni kendi topraklarına dâhil etmiştir sonra da 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan etmiştir (Ağanoğlu, 2001:39). 93 Harbi'nden sonra Balkan coğrafyasında Osmanlı Devleti'nin gücünün iyice azalmaya başlamasına 1912-1913 I. ve II. Balkan Savaşları sebep olmuştur. Savaşın siyasî hedefi Makedonya ve Eski Sırbistan. Ama askerî hareketlerin asıl alanı, zorunlu olarak Edirne ile İstanbul arasındaki bölge olacak. Savaşın esas yükünü Bulgar ordusu üstlenecek. Sırp, Karadağlılar ve

Yunanlıların başlıca görevi Türklerin batıdaki ordusunu ve Makedonya ile Arnavutluk'taki çeşitli garnizonlarının meşgul etmek buraya bağlamak olacak ti bu da bölgede ciddi muharebelerin olabileceğini ortaya koymuştur (Troçki, 1995 :191).

Balkan devletleri arasındaki toprak anlaşmazlıkları sebebiyle gerçekleşen savaşlarda Osmanlı, 16 Ekim 1912'de Bulgaristan ve Sırbistan'la; 23 Ekim 1912'de Sırlarla Kumanova Meydan Muharebesini yapmış ve 18 Kasım 1912'de Sırlar Manastır'ı işgal etmişlerdir. Yunanlılarla olan Serfice ve Yenice-Vardar savaşlarını yapmıştır (Ağanoğlu, 2001:52-53). Balkan Savaşlarından sonra Müslüman nüfusun dağılımı değişmiş ve bu nüfus yoğun olarak Batı Trakya ve Makedonya'da kalmıştır. Makedonya bölgesindeki Müslüman nüfusun bulunduğu yerler üçe ayrılmıştır:1. Kozana-Kayalar (Batı Makedonya), 2. Yenice-Vardar (Orta Makedonya), 3. Selanik-Serez Havzaları (İpek, 2000: 17). Balkan Savaşları sonunda Osmanlı büyük yenilgiler almıştır, Osmanlı'nın yanında Bulgaristan da mağlup olan taraf olmuştur. Balkan Savaşları'nın Osmanlı cephesinde kaybedilmesinin sebeplerini şöyle saymak mümkündür: Askerlerdeki düzen, talim ve terbiye noksanlığı, soğuk ve yağışlı hava şartları, Kolera salgını, ordudaki subay sayısının azlığı ve kendi aralarındaki anlaşmazlık (alaylı-mektepli), ordunun politikaya bulaşması (Ağanoğlu, 2001: 56-57). Gerek 93 Harbi gerek Balkan Savaşları'nın fikir aşamasında Avrupa'daki devletlerin ve Rusya'nın Sırbistan ve Yunanlılar ile beraber Türk tarihinde büyük yıkımlara yol açacak planlamaların temelleri yüzyıllık nefretlerin bir sonucuydu. Bu düşünce Troçki'nin Balkan Savaşları esnasında yaptığı gözlemlerle bir kez daha ortaya koyulmuştur:

Asıl mesele şudur ki, Balkan halklarını pençeleri arasında mücadele verdiği zor şartlar, yarımadanın etnografik haritası tarafından ya da hiç değilse doğrudan doğruya bunun tarafından değil Avrupa diplomasisinin çıkarıcı faaliyetleri tarafından belirlenmiştir. Avrupa diplomasisi, Balkanları öyle bir şekilde bölmüştür ki burada güttükleri amaç ayrı yapay olarak yalıtılmış parçaların karşılıklı çatışmaya girerek birbirlerini nötralize edip felce uğratmalarıdır. Üstelik Avrupa diplomasisi sadece dışardan eylemde bulunmamıştır hâlâ da aynı şey söz konusudur. Burada kan ve gözyaşlarıyla sulanmış bu topraklarda, Balkan hanedanlarının ve onların politik araçlarının şahsında kendi komisyon acentalarını ve aracı istasyonlarını kurmuştur. Bu satranç tahtasında krallar ve bakanlar, oyuncularından çok başlıca taşlar

durumunda-gerçek oyuncular tahtaya yukardan küçümseyerek bakıyorlar ve eğer oyun kendilerine ters bir yön alırsa tahtanın yukarılarında tehdit edici şekilde sıkılmış yumruklarını sallıyorlar (Troçki, 1995 :182).

Osmanlı döneminde Balkanlardan başlayan büyük göç hareketi sonucu göç eden Müslümanlar, Anadolu toprakları tarafından sahiplenilmiştir. Balkan coğrafyasından gelen muhacirler İstanbul başta olmak üzere birçok şehre yerleştirilmiştir. Balkan muhacirlerinin iskân edildiği şehirlerden biri de Ankara'dır. Rus hakimiyetinin Osmanlı topraklarındaki baskısı hem Balkanları hem de Kafkasya'yı etkisi altına almış ve bu bölgelerden Anadolu'ya Ankara'ya yoğun göçmen akışı olmuştur. Bu bağlamda hem literatür bilgisinden hem de alan araştırması verilerinden hareketle Ankara'ya Kafkaslar, Kırım ve Romanya'dan Tatar ve Nogaylar; Tatar ve Nogaylarla beraber Karaçay-Malkar, Çerkez; Rumeli (Balkan) bölgesinden Türk, Boşnak, Arnavut toplulukları Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Bosna Hersek'ten göç eden muhacirler yerleştirilmiştir. Pustu (2020:72), Osmanlı döneminde Girit'ten göçlerin yapılacağına dair planlanmanın yapıldığı fakat iskânın gerçekleştiğine dair herhangi bir kaydın olmadığını ifade etmiştir. Ankara'ya iskân edilen toplulukların yoğun şekilde Kırım'dan ve Kafkaslar'dan gelen Tatarlar ve Rumeli'den gelen muhacirler olduğu hem literatür bilgilerinden hem de alan araştırması verileri doğrultusunda tespit edilmiştir. Kırım'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılmasından sonra parça parça Osmanlı topraklarına göçler başlamıştır. Ankara'ya gelen Tatarlar Kırım ve yoğunluklu olarak Kırım'dan göçüp uzun yıllar yaşadıkları bugünkü Romanya sınırları içinde kalan Dobruca'dan gelmişlerdir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası birçok Kırım Türkü Dobruca'dan Varna, Şumnu, Pravadı çevrelerine kadar gitmiş ve o bölgelerde özellikle önceden göç etmiş Kırım Türklerinin köylerinde ve evlerinde birkaç ay barındıktan sonra bir kısmı kendi köylerine dönmüş bir kısmı da Edirne, Bursa, Eskişehir, Ankara, İzmir, Adana ve Konya vilâyetlerine yerleşmiştir (Ülküsal, 1966:25). Ankara'ya yerleşen Tatarların yoğunluklu olarak yeni köyler kurmuş ve daha sonra yaşanacak olan 1944 Kırım Sürgününde Türkiye'ye gelen Tatarlara da yeni yerler sağlamışlardır. Tatarlar, Osmanlının Küçük Kaynarca Antlaşmasını imzalamasının ardından Osmanlı idaresinden çıkmak zorunda kalmıştır. 1784-1850 sonrasında Tatarlar, Kırım'dan Dobruca'ya göç etmişler; Köstence ile Babadağ arasına yerleştirilmişlerdir

(İpek, 1994:4). 1913'te Osmanlı döneminde Dobruca'da Türk ve Tatar nüfus oranı %15 (36.000 kişi) civarındaydı (Maxim, 2008:170). Kırım'ın Rusya tarafından 1783'teki ilhâkından başlayarak 150 yıl boyunca kesintisiz devam eden Kırım göçleri özellikle 19. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. 20. yüzyılda Kırım'dan göç eden Kırım Tatarlarının sayısı Kırım'da kalanların kat kat fazlaydı. Göçler her yıl devam etmekle birlikte 1812, 1828-1829, 1860-1861, 1874, 1890 ve 1902 yıllarında büyük kitle göçleri meydana gelmiştir. Büyük göç hareketlerinin Osmanlı-Rus savaşlarının hemen sonrasında ortaya çıkması tesadüfî değildir Her Rus-Osmanlı savaşı patlak verdiğiinde Osmanlılara yardım edecekleri ve Rusları arkadan vuracakları korkusuyla Kırım Tatarları büyük baskılar altına alınmıştır (Kırımli, 2012:457).

Osmanlı Devleti Kırım hanları üzerindeki etkisini kaybedip o topraklardan çekilince millet de kendi kaderiyle baş başa kalmış ve çareyi bölgeden göç etmekte bulmuştur. Kırım'dan Akyar¹⁰ üzerinden başlayan göç hareketi Romanya ve özellikle o zaman Osmanlı toprağı olan Dobruca ve Köstence kazalarına doğru ilerlemiştir. Uzun yıllar bu bölgelerde yaşayan Kırım Tatarları 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ve Balkan Savaşları neticesinde Osmanlının yaşadığı toprak kayıpları sebebiyle Anadolu topraklarına göçe başlamıştır. Bu bağlamda Ankara'ya yapılan Tatar göçünün güzergâhı Akyar'dan (Sivastopol) deniz yoluyla başlayıp Romanya'da uzun bir zaman duraklamış oradan da İstanbul-Eskişehir üzerinden Ankara'da son bulmuştur.

¹⁰ Rusların Kırım'ı ilhâkından sonra birçok yer adı Ruslar tarafından değiştirilmiştir. Kırım Tatar köyü olan Akyar üzerine kurulan deniz üssüne "Sivastopol" adı verilmiştir.

Tablo 3: Tatar Muhacirlerin Göç Ettikleri ve Ankara'ya Yerleştikleri Köyler¹¹

Köken	Göç Bölgesi	Ankara'da Bulunduğu Yer
Kırım (Kerç)- Kazan	Hacıoğlu, Pazarcık, Harman Kuyusu, Çoban Kuyusu	Ahırlıkuyu
Kırım	Ziştovi (Vardım Köyü), Prevadi (Kutlubey Köyü), Mankalya	Ahmetçayrı
Kırım (Bahçesaray- Çongar, Kerç)	Dobruca (Dokuz Sofu), Köstence, Silistre	Ballıkpınar
Kırım (Sucedak-Taraktaş-Kerç)	Dobruca, Silistre (Tatar Atmaca)	Çayraz
Dest-i Kıpçak	Varna, Köstence	Edige
Kırım (Akmescit)	Köstence (Palaz Köyü)	Eskipolatlı
Kırım	Hacıoğlu Pazarcık, Kilikadı	Gökçehöyük
Kırım (Gözleve, Kerç, Bahçesaray)	Dokuz Sofu, Hacıoğlu Pazarcık, Köstence (Karatay)	Günalan (Holoz)
Kırım	Hacıoğlu Pazarcık, Köstence, Kavlaklar Köyü	Karakaya
Kırım (Kerç)	Köstence (Karadurmuş, Hasarlık, Acemler), silistre (Tatar Atmaca)	Karakuyu
Kırım (Kerç-Or)	Mankalya, Hacıoğlu Pazarcık	Karapınar
Kırım (Kerç- Çongar)	Köstence, Hacıoğlu Pazarcık, Tulca	Sakarya (Tırnaksız)
Kırım (Çongar, Bahçesaray, Kerç)	Dobruca, Köstence, Tulca	Sarıbeyler (Lezgi)

¹¹ Pustu, Y. (2020). XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Ankara'da Göç ve İskân (1856-1918). (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 76-77.

Kırım (Çongar, Bahçesaray, Kerç)	Dobruca, Köstence, Mecidiye, Mankalya, Tekirgöl, Hacıoğlu Pazarlık Bayramdede, Dokuz Sofu, Şaman, Beşoğul, Palaz	Taşpınar (Gölbaşı)
Kırım (Kerç, Çongar)	Romanya, Köstence, Hacıoğlu Pazarcık, Hasırlık, Matlımköy, Varna, Murfatça	Taşpınar (Ahmetpınar)
-	Harman Kuyusu, Köstence, Kavlak, Azarlar, Dokuz Sofu, Bekter	Polatlı
Kıpçak Sahası	Vidin (Lom Kazası)	Tatarhöyük (Şedihöyük)
Kırım	Dobruca, Köstence, Bülbül, Karamurat, Dokuz Sofu, Tulca, Engez, Kişke, Asançı	Tatlıkuyu
Kırım	Hacıoğlu Pazarcık, Harman Kuyusu, Çifte Kuyusu	Toydemir
Kırım	Dobruca (Engiz Köyü), Köstence	Üçpınar

Osmanlı döneminde Ankara'ya ciddi oranda Rumeli muhaciri gelmiş ve iskân ettirilmiştir. Türk muhacirler yanında az miktarda Pomak da geldiği kayıtlarda yer almıştır. Pustu, arşiv kayıtları ve mahkeme kayıtlarından edindiği bilgilere göre Ankara'ya Üsküp, Lofça, Ustrumca, Kosova, Pirlepe, İştıp, Manastır, Prevadi, Priştine, Osmanpazarı, Mecidiye'den gelen muhacirler yerleştirilmişlerdir. Muhacirler iskân bölgelerine kara ve deniz yolu ile ana giriş bölgesi olan İstanbul'a ulaşmış oradan demir yolu ile Ankara'ya ulaşım sağlamışlardır (2022:610).

Ankara'ya sevk edilmesine karar verilen 50.000 muhacirden bir kısmı kış mevsimi olması sebebiyle yolculuk yapmaktan vazgeçip sahil kasabalarında ve İstanbul'da kalmayı tercih

ederken bir kısmı da soğuk hava şartları, hastalıklar ve yetersiz beslenme sebebiyle göç yollarında Ankara'ya ulaşmadan vefat etmişlerdir. Söz konusu muhacirlerin yaklaşık olarak 30.000'i Ankara'ya varabilmeyi başarmıştır. 1877-1891 yılları arasında yoğun göçlerin yaşandığı dönemde İstanbul'dan Ankara'ya 25.563 muhacir gönderilmiştir. Muhacirlerin iskân süreci devlet tarafından kontrollü bir şekilde yürütülmeye çalışılsa da bu süreçteki göçe dair hiçbir zaman net rakamlar tespit edilememiştir. Muhacirler iskân bölgelerindeki yerleşim yerlerine bölgenin elverişliliği doğrultusunda hâne olarak veya toplu hâlde iskân edilmişlerdir. Özellikle toplu olarak yerleşim sağlanan bölgelerde büyük bir imar faaliyetleri başlamış ve muhacirler tarafından köyler inşa edilmiştir (İpek, 1994:202).

Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı coğrafyasından göçlerin yoğun olarak yaşandığı bir diğer bölge de Bosna Hersek'tir. Osmanlı'nın Bosna Eyaleti Türk tarihinde Bosna Hersek olarak da adlandırılmakta ve bilinmektedir. Bosna Hersek XV. yüzyıl başından itibaren Türklerin idaresi altına girmiştir (Yıldırım, 2003:145). 1899-1902 yılları arasında başlayan Boşnak göçü Anadolu'nun demiryolları güzergâhında bulunması sebebiyle Ankara'yı da etkisi altına almıştır. Balkanlardan gelen muhacirlerin iskânı hususunda göçmenlere yerleşim için arazi tahsis edilmiş ve genel olarak masraflarını karşılamak üzere iaşeler ödenmiştir. Ankara'ya gelen Boşnaklara da Osmanlı Devleti tarafından hem belli bölgelerde araziler verilmiş hem de iaşeler ödenmiştir. 1900 yılı yazı başında Ankara'ya gönderilen Boşnakların sayılarının temmuz ayında 693 ve devam eden günlerde 870, Ağustos ayında 1469 kişidir (Gündüz, 2012:185). Boşnakların yerleştirildiği araziler zaman içerisinde Boşnaklar tarafından yaşanabilir köylere dönüştürülmüştür. Boşnakların bir kısmı kendilerine tahsis edilen arazileri şartlarının kendilerine uymamaları sebebiyle buldukları yerleri ter edip başka şehirlere göç etmişlerdir. Ankara'da Boşnaklar tarafından kurulan ilk köy Soltaklı/Soltak/Sortak adıyla arşiv kayıtlarında yer alan bugünkü adı ise Fevziye olan en büyük Boşnak köyüdür. Bunun yanında Ankara'da bulunan Kesikkavak, Ördekgölü, Çimenceğiz, Avşar köylerinde yer yer Boşnaklar yerleşmiştir (Pustu, 2020:163-174). Lâkin günümüzde sayıları birkaç hâne ile sınırlıdır. 93 Harbi ve Balkan Savaşları sonrası Balkan

coğrafyasından büyük kitlesel boyutta ilerleyen göç akını Anadolu'da da bir nüfus hareketliliğiyle sonuçlanmıştır. Pustu'nun Ankara Vilayet Salnamelerinden (2020:38) faydalanarak aktardığı verilere göre Büyük Balkan göçü sonrası Ankara'daki nüfus değişimi şöyledir:

Tablo 4: 1878-1929 Yılları Arası Ankara Sancağının Nüfusu

	1878	1882	1883	1891-2	1893	1900	1902	1907	1928-29
Merkez	19.774	12.904	13.876	31.108	26.105	33.051	33.767	75.366	107.641
Ayaş	-	10.080	10.080	21.705	21.700	24.172	24.061	25.732	22.403
Balâ	-	11.322	11.322	21.716	22.614	26.763	26.932	31.781	26.313
Beypazarı	-	8.667	8.668	18.149	16.211	19.315	19.581	23.157	21.195
Çubukabat	-	7.095	7.145	17.288	21.545	19.819	19.845	-	25.973
Haymana	-	10.482	10.482	25.538	27.018	26.461	28.126	33.878	29.085
Kalecik				18.161	35.161	38.285	38.745	46.250	38.315
Keskin	-	-	-	-	-	-	-	-	49.050
Mihalıççık	-	767	167	16.317	18.538	19.171	20.792	21.812	-
Nallıhan	-	6.907	6.864	15.177	18.315	15.492	15.991	16.912	14.237
Polath	-	-	-	-	-	-	-	-	16.660
Sivrihisar	-	12.067	12.067	29.475	34.902	31.073	34.244	35.846	-
Yabanabat	-	21.107	21.107	44.101	48.915	50.456	51.382	52.911	53.709
Zir	-	8.471	8.476	15.465	14.750	17.688	18.296	-	-
Toplam	194.884	109.969	110.254	274.300	305.774	321.331	331.762	363.645	404.581

3.1.2. Cumhuriyet Döneminde ve Sonrasında Yapılan Balkan Göçleri

Osmanlı Devleti'nde devletin özellikle Balkanlarda toprak kayıplarıyla başlayan göç hareketi Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonucu Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da tedricen sürmüştür. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın asırlarca hükmettiği vatan topraklarından gelen göçü kabul ederek Osmanlı'nın bir devamı olacak bir göç politikası izlemiştir (Yıldız, 2018:115). Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden birçok konuyu miras almıştı ve bunlar bir tanesi de göç sorunuydu (Ağanoğlu, 2001: 275). Atatürk döneminde özellikle Balkan göçlerine yönelik geliştirici politikalar izlenmiştir. Atatürk döneminde muhacirlerin iskânına yönelik politikarın temel özelliği millî, insanî, demografik ve ekonomik temellere dayalı faydacı bir yapıda olmasıdır (Pustu, 2022: 47). Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa ve imar sürecindeki göç politikasına dair 1923 senesinde İzmit'te gazetecilere şu demeci vermiştir:

Hakikaten memleketin nüfusu şâyân-ı teessüf bir derecededir. Zannederim ki bütün Anadolu halkı 8 milyonu geçmez...Yemen'e gidip ölen Anadolu çocuklarının miktarı zannederim 1,5 milyondur. Ona göre Suriye'yi, Irak'ı, Afrika'yı muhafaza edebilmek için öldürdüğümüz Türklerin adedini düşürsek yekûnları milyonlara bâliğ olacaktır. Şimdi biz bunu telafi etmek istiyoruz... Bunun için hudud-ı millîye haricinde kalan aynı ırk ve aynı harstan olan anasır da getirmek ve onları da müreffeh bir hâlde yaşatarak nüfusumuzu tezyid etmek lazımdır ki buna da tevessül olunacaktır. Eğer Rusya'dan da getirmek mümkün olursa oradan da getireceğiz. Fakat bence Makedonya'dan Garbî Trakya'dan kâmilten Türkleri buraya nakletmek lazımdır... (İnan, 1982: 53-54).

Uzun ve yorgun bir savaş sürecinden geçen Türklerin Anadolu'ya iskânı Atatürk tarafından hem zarurî hem de makbul görülmüştür. Balkanlardan gelecek göçmenler hem Türkiye Cumhuriyeti'nin savaşlar sebebiyle azalan nüfusunu arttıracak hem de ülke bu göçmenler aracılığıyla homojen bir hâle bürünecekti. Göçmenlerin tarım alanlarına iskân edilebilmeleri için âtil duran araziler yerleşime açılacak hem de tarımsal hareketlilik ve dolayısıyla tarımsal üretim sağlanacaktı. Bunun yanında Balkanlardan gelecek olan nüfusun medeniyet seviyesinin Anadolu insanından daha ileride olması Anadolu'nun kültürel anlamda gelişmesine katkı sağlayacağını düşürdürmüştür (Ağanoğlu, 2001: 276).

Atatürk döneminde yürütülen iskân politikasının iki ana hedefi vardır. Birincisi, Türk kültürünü güçlendirmek ve bunun için de Türkiye'ye Türk kültürüne bağlı muhacir getirmek, Türk kültürüne sahip nüfus vesilesiyle Türk kültürlü nüfusu arttırmak ve Türk kültürünü sağlam bir hâle getirmektir. İkincisi ise askeri, ekonomi ve siyasi bakımdan ülkedeki nüfusun dağılışı biçimini değiştirmektir (Sarı, 1983:3).

Atatürk dönemiyle beraber Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Kosova ve genel manada Yugoslavya'dan göçler yaşanmıştır. Cumhuriyet döneminde Balkanlardan yapılan göçler 1934 İskân Kanunu¹² çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Atatürk döneminde Balkanlardan yapılan göçler çeşitli tarihlerde kabul edilen iskân kanunları kapsamında gerçekleştirilmiştir. Atatürk döneminde uygulanan iskân konunları şunlardır: 1923 Mübadele İmar ve İskân Kanunu, 1926 Tarihli İskân Kanunu, 1934 Tarihli İskân Kanunu. Bu kanunların yürürlüğe girmesiyle beraber Rumeli'den Anadolu'ya gelen muhacirler aracılığıyla yerleştikleri yerlerdeki Müslüman nüfus oranı artmış ve bu durum ülke yapısını giderek homojenleştirmiştir (Sarı, 1983:1-10). 1923-1990 yılları arasında Balkan coğrafyasından Türkiye'ye geçen Türk ve Müslümanların 20.691'i Ankara'da iskân edilmiştir. Bu oran Türkiye'ye gelen Balkan göçmenlerinin %1.18'ine karşılık gelmektedir. Ankara'da iskân edilen Balkan göçmenlerinin %79'unu Bulgaristan'dan gelen Türkler Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya'dan gelen göçmenler takip etmektedir (Sarı, 2011:386-387). Türkiye'ye gelen göçmenler 1934 yılından sonra tekrar iskân sürecine girmiş ve yeni bir iskân hadisesi gerçekleşmiştir. 1936 yılında 25 bin civarında Balkan göçmeni bir kararname ile Ankara, Yozgat, Kayseri, Niğde, Konya ve Adana'nın çeşitli bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Osmanlı döneminde ve sonrasında 1936 yılında Ankara'ya gelen Bulgaristan Türkleri Ahiboz, Gökçehöyük, İkizce ve Dumlupınar köylerine yerleştirilmişlerdir. 1937'de Sincanköy, Ahimesut ve Samutlu köylerine de yine Bulgaristan'ın Kızanlık (Kazanlık) bölgelerinden gelen göçmenler yerleştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde Rumeli göçmenlerinin iskân edildiği ilk yerleşim yeri Kırnarharmanı köyüdür (Pustu, 2022: 51).

¹² 1934 tarihli İskân Kanunu için bakınız. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>

Balkan ülkeleriyle iş birliğinin arttırılması 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası gerçekleşmiştir. Bu dönemden sonra Türkiye'nin Balkanlar hakkındaki politikası üçe ayrılmaktadır: 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı-1934 Balkan Paktı; 1934 Balkan Paktı-1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi; 1936 Montreux-1939 Türk-Fransız-İngiliz Üçlü Attifak Anlaşması (Barlas, 1999:362). Balkan Antantı'nın (1934) etkisini yitirmesi ve Yugoslavya Krallığı'nın Alman-İtalyan odaklı bir dış politikaya yönelmesi, Türkiye'nin Balkanlar üzerindeki "etkinliği"nin Atatürk'ün ölümü ve sonrasında azalması sebebiyle Türkiye dış politikasında Balkanlar konusuna uzunca bir süre ara vermiştir (Kurt-Güveloğlu, 2012:189-190).

3.1.2.1. Bulgaristan'dan Yapılan Göçler

Bulgaristan, Balkan coğrafyasında Türklerin geçmişten günümüze en yoğun olarak yaşadığı bölgedir. Bu bağlamda Bulgaristan Türklerinin göç tarihine baktığımızda birkaç dönem hâlinde gerçekleştiğini söylemek gerekmektedir.

3.1.2.1.1.1949-1951¹³ Göçü

Bulgaristan'dan Türk göçleri İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sürecinde Türkiye'ye göçler çok zayıf bir çizgide devam etmiştir. Bu sayı 1940-1949 arasında 21.353 kişidir. 1945-1949 arasında gelen 631-1670 kişinin çok zor şartlarda Türkiye'ye gelmiştir çünkü Bulgaristan Hükümeti tarafından göç pasaportunun verilmesinin çok zorlaştırıldığı bir siyasî durum bulunmakta ve Türkiye ile Bulgaristan ilişkileri gergin bir süreçteydi (Şimşir, 2012:229-230). 1950-1951 yılları arasında gerçekleşen göçün en önemli özelliği Bulgaristan'daki Türk nüfusun ülke sınırına yığılarak göçe zorlanmasıdır. Bulgar Hükümeti, 1950 yılında Türkiye'ye nota vermiş ve yaklaşık olarak 250.000 Bulgaristan Türkünün en geç 3 ay içinde Türkiye'ye alınmasını talep etmiştir (İnginar-Kemaloğlu, 2012:35). Genelde Anadolu'ya özelde ise Ankara'ya göçmen iskânın tekrar yoğunluk kazanması ise 1950 yılında Türkiye'de iktidara gelen Adnan Menderes liderliğindeki Demokrat Parti yönetimiyle birliktedir. Menderes'in Rumeli coğrafyasında pek çok

¹³ Bu dönemde gerçekleşen göçlerin tarihine dair bazı farklı değerlendirilmeler tespit edilmiştir. Bilal Şimşir'in Bulgaristan Türkleri (2012) adlı çalışmasında bu tarihler 1949-1950 olarak verilmiştir. Ayşegül İnginar Kemaloğlu'nun Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989) adlı çalışmasında 1950-1951 olarak belirtilmiştir (2012).

alandaki mağduriyet yaşayan Türklere kapıları açmasının Ankara’da da yansımaları olmuştur. Menderes döneminde iskânın yoğunlaştığı yıllar 1950 ve 1951’dir (Pustu, 2023:234). Bu tarihlerde Bulgaristan Türklerinin mücadele etmeye başladığı komünist rejim tarafından alınmak istenen ağır vergiler, tarımdan kazandıkları ürünlerin devlete verilmek istenmesi, Türk çocuklarını “Trudovak” adı altında işçi asker taburlarına alıp ağır işlerde çalıştırmaları, okul dönemindeki Türk çocuklarını “Brigadir” denen işçi taburlarında çalıştırmaları, hiç sebep yokken Türk toplumundan ileri gelenlerin tutuklanması, Türk öğretmenlerin, din adamlarının ve esnaflarının sürekli toplantılara çağırılması, Komünist sisteme yönelik eğitim almaya zorlanmaları ve özellikle 1946 yılında Türk azınlık okullarının devletleştirilmesi ve 1949’dan sonra Türklerin tarlalarına el konulup kooperatif sisteminin uygulanmak istenmesi gibi problemler Bulgaristan Türklerini iyice yıldırılmış ve anavatan Türkiye’ye göç etme girişiminde bulunmuşlardır (Şimşir, 2012:232). Bulgaristan’daki bu hareketlilikten sonra Türkiye, Bakanlar Kurulunda 31 Mayıs 1947 günü toplantı yapmış ve Bulgaristan Türklerinin göç etmesinin yolunu açıcı kararlar almıştır. Bu toplantıda alınan kararnamenin maddeleri şöyledir:

1. Balkanlarla ilgili devletle yapılacak anlaşmalara dayanılarak Türkiye’ye nakilleri işinin daha müsait bir zamana bırakılması,
2. Balkanlardan serbest göçmen vizesi ile veya mülteci olarak gelenlerin kabulleri ve uyrukluğumuza alınmaları,
3. Milletlerarası Mülteciler Teşkilatı tarafından İtalya ve Almanya’da bakılmakta olan ve Yunanistan’ın Selanik, Girit ve Şira kamplarında bulunan Müslüman ve Türk kültürlü unsurlardan durumları 2510 sayılı kanunun 4’üncü maddesi hükmüne uyan, umumi ve sağlık vaziyetleri itibariyle memlekete alınmaları muvafık bulunanların pasaport kanununun 22’inci maddesine tevfikeyle yurdumuza mülteci olarak kabul edilmeleri (...),
4. İşgal altındaki memleketlerde bulunan Türk uyruğu Türklerin memlekete getirilmeleri için gereken tedbirlerin acele alınması kararlaştırılmıştır (Şimşir, 2012:234).

Bu maddelerde dikkat çekici olan Bulgaristan’dan gelecek olan Türklerin “serbest göçmen” statüsüyle gelecek olmasıdır. Buna göre Türkiye’ye iskânlı göçmen değil isteğe bağlı bir göç gerçekleştirilecekti Türk hükümetinden yardım almayacak fakat

yine de Türk vatandaşlığına kabul edileceklerdi. Bu maddelerde bahsi geçen “mülteciler” kendi çabalarıyla kaçak olarak Türkiye’ye ulaşmayı başarmış, pasaportu olmayan Türklerdir. Zaman içerisinde Türkiye yetkilileri “serbest göçmen” vizesi vermeye başlamıştır. Bu vizeyi alabilmek için Türkiye’ye gidecek kişinin Türkiye’de oturan bir akrabası olması ve onun tüm masraflarını karşılayacağına dair noter huzurunda bir taahhütname hazırlatması gerekiyordu.

Tüm bu süreçler tamamlandıktan sonra Bulgaristan Türkleri tüm mallarını satarak her şeyi geri bırakmış ve anavatan topraklarına doğru yola çıkmıştır. Türkiye’ye giriş yapan Bulgaristan Türkleri taahhüt ettikleri gibi kimi zaman kısa süreli kimi zaman da uzun süreli olarak akrabalarının yanlarına yerleşmiş ve Türkiye’ye uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bulgaristan Türklerinin bu dönemde yerleştiği yerler İstanbul, Edirne, Bursa, Çanakkale, İzmir gibi şehirler olmakla beraber Ankara’ya da Bulgaristan Türkleri yerleşmiştir.

Bulgaristan’dan gelen Türkler Ankara’nın Bağlum, Bala, Beypazarı, Çankaya, Çubuk, Etimesgut, Haymana, Kazan, Keçiören, Kırıkakale, Kızılcahamam, Nallıhan, Polatlı, bucaklarına yerleştirilmişlerdir (Sarımay, 2011:371). 1949-1951 yıllarında Bulgaristan’dan Türkiye’ye yaklaşık 156.000 civarında Bulgaristan Türk’ü gelmiştir. Bu sayı Bulgar kaynaklarında 1949’da 1.537, 1950’de 55.789 ve 1951’de 98.341 kişi olmak üzere toplamda 155.667 kişi olarak ifade edilmiştir (Şimşir, 2012: 336).1950-1960 yılları arasında Türkiye’ye gelen Bulgaristan Türklerinden 1136 kişi Ankara’da iskân edilmiştir (Geray, 2019: 55-56).

3.1.2.1.2.1969-1978 Yakın Akraba Göçü

1960’lı yıllarda Türkiye ile Bulgaristan arasındaki diplomatik ilişkilerde bir yumuşama başlamıştır (İnginar-Kemaloğlu, 2012:41). 1949-1951 göçlerinin bir devamı olarak yaşanan 1969-1978 Yakın Akraba Göçü, önceki göç döneminde Türkiye’ye göç eden

ailelerin bir kısmı Bulgaristan'da kalmıştır. Göç hareketinin birden duraksatılması binlerce kişinin aile hayatının parçalanmasına sebep olmuştur. Bulgaristan hükümetinin Türkiye'ye göçü birden engellemesi ve göç etmeye hazırlanmış, evlerini satmış, göç vizesi almış birçok Bulgaristan Türk'ü göç edemedi Bulgaristan'da kalmıştır. Bu engeller sonucu aileler parçalanmış, insanlar sevdiklerinden ve akrabalarından ayrı kalmıştır. Göçe dair hem Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türkleri hem de aileleri Bulgaristan'da hazır hâlde göçü bekleyen Bulgaristan Türklerinden istekler devam etmiştir. Bulgaristan devletinin 1949-1956 yıllarında Bulgaristan'daki tarım topraklarının TKZS (Tekezese) adı altında kolektifleştirilmesi üzerine birçoğu çiftçi olan Türkler bu durumu göçe bir sebep saymış ve göçe iyice niyetlenmişti ancak Bulgar hükümetinin göçün olmayacağına dair sert tavrı uzun yıllar devam etmiştir. Bulgar Hükümeti,

Türklerin göç etmesini hem ekonomik olarak hem de ideolojik olarak tehlikeli görmeye başlamıştır, bu sebeple göçlerin önünde durmaya çalışmıştır. O dönemde etkisini arttırmaya başlayan Sosyalist düşüncenin Türkler tarafından da benimsenmesi istenmiş, Bulgar Hükümeti tarafından desteklenerek içerik bakımından Bulgar Sosyalizmini veya Komünizmi destekleyici içerik ile Türkçe eserler yayınlanmaya başlamıştı. Türklerle dil özgürlüğü vermiş gibi görünen Bulgar Hükümeti asıl amaçlarını zamanla gerçekleştirmeye niyet etmiş, 1959-1960 yıllarında Bulgaristan'da bulunan tüm azınlık okulları Bulgar okullarıyla birleştirilmiş ve Türkçe seçmeli ders statüsüne düşürülmüştür. Bulgar Başbakan Todor Jivkov'un başını çektiği Türkleri Bulgarlaştırma veya asimile etme politikası doğrultusunda bu dönemde Türkçe eğitimi yok denecek düzeye indirilmiş ve birçok Türk çocuğun Bulgar okulunda eğitim alması tek seçenek hâline getirilmiştir. Tüm bu olumsuz faaliyetler Türkleri iyice göçe zorlamış ve asimile olma kaygısı taşımaya başlayan Türkler göç etmek amacıyla Filibe başta olmak üzere birçok Türkiye kurumuna dilekçeler yazmışlardır. Tüm bu çabaların sonunda Türkiye ile Bulgaristan arasında yarım kalan göçü tamamlamaya yönelik anlaşma imzalanmıştır.

22 Mart 1968'te Bulgaristan Başbakanı Todor Jivkov'un Ankara'yı ziyareti esnasında imzalanan -Türkiye-Bulgaristan Yakın Akrafa Göçü (Pustu, 2023:229)- anlaşmada hâzır bulunan Bilal Şimşir Bulgaristan Türkleri adlı çalışmasında bu anlaşmanın muhtevasını "Yakın Akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyetinden göç etmeleri hakkında Anlaşma" şeklinde açıklamıştır (Şimşir, 2012:336-349). Bu anlaşmayla başkent Sofya olmak üzere Filibe, Kırcaali, Razgrad, Şumnu gibi bölgelerden Türkiye'ye 116.521 kişi gelmiş bunlardan 718 hanede toplam 2.296 kişisi Ankara'ya yerleştirilmiştir. Bu göçmenlerden 27 hanede 83 kişisi hariç hepsi Ankara'nın merkezine yerleştirilmiş olup 27 hane Polatlı ilçesine yerleştirilmiştir (Pustu, 2023:229). Yakın Akrafa Göçü ile Ankara'ya gelen Bulgaristan Türklerinin bir kısmı farklı köylere dağıtılmış bir kısmı yoğunluklu olarak kent merkezlerine yerleştirilmiştir. Bulgaristan Türklerinin yerleşim yerleri Yenimahalle ilçesi ve yine o dönemde Yenimahalle ilçesi yakınlarındaki Akköprü semtindeki Varlık Mahallesi'dir. Bu mahallede bulunan Göçmenlere Yardım Derneği'nin (1947) Bulgaristan Türklerinin göç süreçlerini ve onların bölgeye uyumlarını kolaylaştırdığı alan araştırması esnasında kaydedilen verilerdendir.

3.1.2.1.3. 1989 Zorunlu Göçü

Bulgaristan Türklerinin göç tarihinde en karanlık dönem olarak adlandırılabilir 1989 Zorunlu Göçü, Bulgar Hükümeti tarafından birçok zulüm sebebiyle gerçekleştirilmiştir. Bu göçü hazırlayan büyük travmatik olaylar yaşanmıştır. Bu olayların başlangıcı Şubat 1989'da daha önceden Türkiye'ye göç etmiş fakat akrabaları veya yakınları Bulgaristan'da kalmış Türklerin akrabalarının hükümet tarafından zorunlu bir biçimde Türkiye'ye gönderilmesiyle başlamıştır. Bunun yanında Bulgaristan'da Türklerin haklarını savunmak amacıyla dernek faaliyetlerine katılan kişiler de Türkiye'ye göç zorlanmıştır. Bulgar Hükümeti, Aralık 1984'te başlayan ve üç ay süren bir uygulama ile Bulgaristan'daki 1 milyondan fazla Türk'ün zor kullanarak ve baskı yaparak Türkçe isimlerini Bulgar isimleriyle değiştirmiştir. Bunun yanında Türkçe konuşmak, Türkçe müzik dinlenmek, Türk gelenek ve göreneklerine bağlı yaşamak ve bu kültürel uygulamaları yerine getirmek (sünnet, mevlit vb.), Türk giyim-kuşamını sürdürmek

(kadınların başörtüsü takması, şalvar giymesi), Türk millî ve dinî günlerini kutlamak, vefat eden Türkleri ayrı bir mezarlığa gömmek, Türklüğe ve Türk düşünce yapısına dair yayın yapmak, fikir üretmek, toplantı yapmak gibi tüm uygulamaları yasaklanmış ve bu hususlardaki her bir davranış Bulgar yetkililer tarafından dikkatle takip edilmiştir. Bu yasalara uymayanlar hem para cezasına çarptırılmış hem de maddi ve manevi engellemelerle karşılaşmış ve psikolojik olarak yıpratılmıştır. Bulgarların sistematik olarak yürüttüğü asimilasyon politikası sürecinde ismini değiştirmek istemeyen birçok Türk, Bulgar askerî kuvvetleri tarafından darp edilmiş, zorla isim değiştirme süreçlerinde Türkler arasında ölümler ve sayısız zulümler yaşanmıştır.

Türlere dair hiçbir unsurun ortada kalmasını istemeyen Bulgar hükümeti Türklerin mezar taşlarındaki isimlerin dahi değiştirilmesini zorunlu kılmış, Türk mezarlıklarındaki Türkçe isimleri değiştirmiş ve bu da yetmezmiş gibi Osmanlıdan kalma tarihî miras olan mezar taşlarını bile kırıp parçalamışlar ve Türklerden hınçlarını almaya çalışmışlardır. Tüm bu dehşet verici hadiselerle Türkleri hızlı bir şekilde asimile etmek ve olası kitle hareketlerine karşı baskı altına almak, herhangi bir ayaklanmaya kalkışacaklara gözdağı verilmek istenmiştir. Bu süreçte Bulgaristan Türkleri tarafından ölüm oruçları tutulmaya başlanmış her türlü baskıya rağmen Türkler arasında örgütlenmeler sağlanmış ve bu zulümlere yönelik adımlar atılmıştır. Bu direniş sürecinde çok kanlı bir hadise yaşanmış ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı aynı zamanda da zorla isim değiştirme uygulamasının merkez bölgesi olan Kırcaali'nin Mogilyane köyünde 1984 yılında 17 aylık Türkan Bebek'in annesinin kucağında şehit edilmiştir. Sistematik asimilasyon politikasının Kırcaali'de uygulanmaya başlanmasında bu bölge nüfusunun yoğun olarak Türklerden oluşması Bulgarların hedeflediği gibi hızlı ve kitlesel bir biçimde asimilasyonun başarılacağı düşüncesi sebebiyle seçilmişti. Ocak 1985 dolaylarında Bulgaristan'ın güneyinde Kırcaali'de büyük ölçüde isim değiştirme tamamlanmış, bazı kişilerin direnişleri kırılmıştı. Kırcaali'de yaşayanlar hariç bu bölgeye tüm girişler yasaklanmış, Kırcaali'ye giden tüm yollar tutulmuş ve bu bölgenin giriş çıkışlarında kontrol noktaları oluşturulmuştu. Bu bölgedeki herhangi bir direnişe yönelik çok sayıda asker ve polis

bölgeye gönderilmişti. Kırcaali yanında Hasköy ve Filibe’de de buna benzer uygulamalar yapılmış, zorla isim değiştirilme uygulanmış ve ocak ayının sonuna kadar güneydoğu Bulgaristan’da Burgaz’a kadarki bölgede zorla isim değiştirme uygulaması büyük oranda tamamlanmıştır. Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı bir diğer bölge olan Deliorman’da Şumnu-Eskicuma-Osmanpazarı yörelerinde de zorla isim değiştirme kampanyasına devam edilmiş ve Türkiye’nin birçok uyarısına rağmen Todor Jivkov bu kampanyayı sürdürmeye karar vermiştir. Bu hadiseler Türklere yapılan zulmün ve Bulgarların vahşetinin en somut örneklerinden biridir.

Tüm insanî değerlerini ve kavramlarını yitirmiş Bulgar Hükümeti özellikle dönemin başbakanı Todor Jivkov önderliğinde bu zulümlere devam etmiştir. Bulgar Hükümeti’nin işlediği bu insanlık suçuna karşı hem Türkiye’den hem de birçok uluslararası kamuoyundan kınama mesajları gelmiştir. Bu süreçte Türkiye, Bulgaristan Hükümeti ile gergin görüşmeler yapmış ve uzun bir süre bu zulümlerin durması yönünde etkinlik sağlayamamıştır. Bulgarların asimilasyon politikaları doğrultusunda isim değiştirmelerin zorla değil gönüllü olarak yapıldığı ve Bulgaristan’da Türk değil Müslüman ve Pomakları kastederek Müslümanlaştırılmış Bulgar olduklarını iddia etmesi üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler iyice gerilmiştir (Şimşir, 2012:388-400).

Bulgaristan’ın Türkleri sistemli olarak asimile etme amacıyla yaptığı birçok zalimce uygulamanın yürütücüsü olan Bulgaristan Sosyal Demokrat Partisi’nden Stefan Tabakov’un asimilasyon konusundaki söylemleri oldukça dehşet vericidir. 1980 yılından itibaren Bulgaristan’daki Türklerin şiddetli baskılara ve zulümlere maruz kaldığını, bu baskılara direnmeye çalışan Türklerin ise Bulgaristan’ın uzak bir bölgesindeki Belene kampına gönderildiğini ve o kamplarda yaklaşık 1.500 Türk’ün olduğunu (1989) bu asimilasyon politikasının arkasında yatan asıl sebebin artan Türk nüfusu olduğunu söylemiştir (İnginar-Kemaloğlu, 2012:147-148).

Zorla asimilasyon uygulandığı dönemde herkesin ismi zorla değiştirilmiş ve değiştirilmeye direnen kişiler üzerinde farklı şekilde yıldırma politikaları uygulanmıştır. Bu süreçte yaş, cinsiyet, eğitim durumu veya meslek farklılıkları gözetilmeksizin herkesin zorla isim değiştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bulgaristan Türk edebiyatının önemli mütefekkirlerinden folklorist Rıza Mollov, zorla isim değiştirme sürecinde ismini değiştirmek istememiş ve bu sebeple baskılara maruz kalmış ve sonunda da hayatını kaybetmiştir. Mollov'un hayatını kaybetmesi üzerine dönemin gazetesinde Mollov hakkında çıkan haberlere yönelik dönemin Sofya Büyükelçisi Ömer E. Lütem, konuyla ilgili şunları söylemiştir:

Bir Türk gazetesinde Mollov'un Bulgar polisince günlerce dövülmesi sonucu vefat ettiği bildiriliyordu. Rıza Bey, adının değiştirilmesine karşı çıktıktan başka asimilasyon politikasını desteklediğine dair bir bildiriyi imzalamayı da reddetmişti. Mollov hakkındaki bu haber Bulgarları telařlandırđı. Çünkü adı geçenin polis dayadığı sonucunda vefat etmemiş olduğunu kanıtlamak gayet zordu. Bu kordiplomatik mensuplarının Rıza Bey'in öldürüldüğü kanaatine varmaları da Türklere yapılan eziyetin duyulmaması için gayret sarf eden Bulgarları telaşa düşürdüğü gözleniyordu... (şimşir, 2012:416)

Bulgaristan'da gelişen Türk edebiyatı ve folkloru hakkında bilimsel çalışmalar yapan Mollov'un hayatını böylesi vahim bir şekilde kaybetmesi Bulgarların uyguladıkları politikaların ne kadar insanlık dışı olduğunu tasvir etmesi bakımından yeterlidir. Bulgaristan'da devam eden zorla isim değiştirme politikasına karşı direnen kişilerden bir diğeri de Bulgaristan Türklerinin kahramanı olmuş Naim Süleymanoğlu'dur. Bulgaristan devletinin millî halter sporcusu olan Süleymanoğlu'na yönelik de baskıcı politikalar uygulanmış bunun sonucunda Süleymanoğlu Bulgaristan Türklerinin sesi olmuş ve Melbourne'de düzenlenen olimpiyatlar esnasında oradan kaçmış ve sonrasında Türkiye'ye sığınmıştır. Süleymanoğlu'nun bu konuda açıklamaları şöyledir:

Dinî inançlarımızı örf ve adetlerimizi bir kenara iterek zor ve baskı kullanarak bizleri Bulgarlaştırmaya çalışıyorlar. Düne kadar Naim Süleymanov olan ismim bu kez Naum şalamanov olarak değiştirildi. Bu olay bardadı taşıran son damla oldu. Daha Bulgaristan'dan annem, babam, biri erkek diğeri kız iki kardeşim var. Ben bütün bu

tehlikeleri göze alarak öz vatanım Türkiye'ye iltica etmek istiyorum... (Şimşir, 2012: 417).

Bulgar Hükümeti'nin Naim Süleymanoğlu üzerinden ulaşmak istediği hedef hem Bulgar Hükümetine hem de Türklere hizmet eden böylesi önemli bir şahsiyetin asimilasyon politikasını kabul etmesi ve onu desteklediğini söylemesi Bulgarları haklı çıkararak ve yaptıkları zulümleri meşru hâle getireceklerdir. Naim Süleymanolu'nun öneminin farkında olan Bulgar Hükümeti onu tüm spor müsabakalarında gözetim altına almıştı. Yaşanan tüm zulümlerin kendisi aracılığıyla dünya kamuoyuna duyurulunca etkili olacağını düşünen Süleymanoğlu, Melbourne'deki spor yarışmalarından sonra Bulgarların elinden kaçmış ve Türkiye'ye sığınmıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından karşılanan Süleymanoğlu, basın mensupları önünde yapılan toplantıda Bulgaristan Türklerine yönelik uygulanan asimilasyon ve zorla isim değiştirme politikalarını dünyaya haykırarak ve bu meselelerin kamuoyunda yankı bulmasını sağlamıştır.

Aralık 1986'da Ankara'ya getirilen Süleymanoğlu, Ankara'nın Bahçelievler semtinde yaşamış ve göç süreci içinde annesi ve kardeşi Muharrem de Ankara'ya getirilmiştir. Babası ise Türkiye'ye hiç gelmemiş olmakla beraber bunun sebebidir ki annesi de Bulgaristan'a tekrar dönmüştür. Türkiye Cumhuriyeti korunmasında hayatının uzun bir dönemini Ankara'da devam ettirmiştir (Şimşir, 2012; Pustu, 2023). Tüm bu olumsuz hadiselerin ardından Bulgaristan'da yaşayan birçok Türk, göç etmek için Türkiye'ye dilekçeler göndermiştir. Türklerin yalnızca Avusturya'ya (Viyana) gitmesine izin veren Bulgar Hükümeti, Türkiye ile yapılan görüşmeler sonucu Türklerin Bulgaristan'dan çıkışına izin vermiştir. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti Devleti de Bulgaristan'dan gelecek Türklerin ülkeye kolay uyum sağlayabilmesi için gerekli yasal ve sosyal süreci başlatmış; göçmenlerin vatandaşlığı ve iskân işlemleri için gerekli yasal değişiklikleri yapmıştır. Bu bağlamda 29 Haziran 1989'da yürürlüğe giren ek maddeye göre "1 Ocak 1984 tarihinden göçe zorlanarak Türkiye'ye gelen ve yerleşmek isteyen Türk soylu

kişiler, Türk kültürüne bağlı serbest veya iskânlı göçmen sayılmışlardır. Bu kişilerden Türkiye’de yakınlarının yanlarına yerleşenler “serbest göçmen”, Türkiye’de herhangi bir yakını bulunmayanlar ise “iskânlı göçmen” olarak kabul edilmiştir (İnginar- Kemaloğlu, 2012:165).

Bulgaristan Türklerine yönelik yasal düzenlemenin yapılmasından sonra Bulgaristan’dan gelecek kişilere yönelik vize uygulaması başlamıştır. Türkiye’ye yapılacak göçleri kontrollü hâle getirmek isteyen Türkiye, bu doğrultuda göçmenlere vize alma uygulaması başlatmıştır. 1989 Zorunlu Göçü ile Türkiye’ye gelen Bulgaristan göçmeleri daha önce Türkiye’ye gelmiş akrabalarının yanlarına sığınmıştır. 1989 Zorunlu Göçü’nde gelen göçmenler Edirne, İstanbul, Bursa, İzmir, Kocaeli gibi şehirlere yoğun olarak yerleşmiş bunun yanında başkente de getirilmişlerdir. Ankara’ya en yoğun göçmen 1989 zorunlu göçü ile Bulgaristan’dan gelmiştir. 1989 zorunlu göçü ile Bulgaristan’dan gelerek Ankara’ya yerleştirilen Türklerin sayısı 6.488 kişidir (Sarıay, 2011:369). Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin menşe şehir bilgileri şöyledir:

1. Deliorman: Razgrad, Şumnu, Rusçuk, Zıstovi, Kemaller (İsperih), Akkadınlar (Dolovo).
2. Dobruca: Silistre, Balçık, Kavarna, Tervel.
3. Gerlovo: Trgovişte, Omurtak, Popovp, Aydos, Velikotırnova.
4. Kırcaali: Mestanlı, Haskova, Kurumavgrat, Paşmaklı, Yakuruda, Velingrad (Pustu, 2023:230).

Göçmenlerin Ankara’ya getirilmesinden sonra onların iskân edilmesi süreci başlamıştır. Kent halkının desteği ile kiralık evler bulan göçmenler buralara yerleştirilmiş, kira bedelleri devlet tarafından karşılanmıştır. Devletten kira yardımı alan kişi sayısı 1990 yılına doğru 871 kişiye ulaşmıştır. Devlet, kira gelirlerinin yanında göçmenlere 150 lira nakdî yardımında bulunmuştur. Bu süreçte göçmenlerin bir kısmı geçici olarak öğrenci yurtlarına ve okullara yerleştirilmişlerdir (Konukman, 1990:85-86). Ankara’ya gelen göçmenlerin geçici olarak okullara yerleştirildiği gerçeği alan araştırmasında bizzat bu olayı yaşamış kişiler tarafından aktarılan bilgilerle doğrulanmıştır. Bulgaristan’dan gelen göçmenler geçici olarak belli yerlere yerleştirildikten sonra ivedi bir şekilde onları iskân

edebilecek konut yapımına başlanmıştır. Bugün Ankara'nın Pursaklar semti 1989 Zorunlu Göçü ile gelen Türklerin yerleştirildiği ve yaşadığı bir bölgedir. Bölgede özellikle Ayyıldız Mahallesi, göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı mahalle durumundadır. 1992 yılının sonralarına doğru tamamlanan bu yerleşim alanı halk arasında “göçmen konutları/blokları” olarak da adlandırılmakta olup 64 blok hâlindeki binadan oluşmaktadır. Cumhuriyet dönemi ve sonrasında Ankara'ya yapılan Bulgaristan göçlerinin genel yapısına bakıldığında belli aralıklarla gerçekleştiği, bu dönemler arasında en yoğun şekilde 1989 Zorunlu Göçü ile kitlesel olarak yaşandığı hem alan araştırmasıyla hem de literatür taramasıyla ortaya konmuştur.

3.1.2.2. Kırım ve Romanya'dan Yapılan Göçler

Hamdullah Süphi Tanrıöver'in Bükreş'e elçi olarak atanmasından sonra Romanya'da yaşayan Türklerin Anadolu'ya göçü hızlanmıştır. Tanrıöver'in faaliyetleri sonucunda Türkiye ve Romanya arasında 4 Eylül 1936 tarihinde Dobruca'daki Türk Halkın Göçünü Düzenleyen Sözleşme imzalanmıştır (Uzman, 2018:130-131). Bu sözleşmeye göre Romanya sınırları içerisinde yer alan Kuzey ve Güney Dobruca'dan (1940'ta Güney Dobruca Bulgaristan'a geçmiştir) Türkler Türkiye'ye göç etmiştir (Yenisoy, 2005:16). 1923-1938 yılları arasında Romanya'dan 75.771 kişi iskânlı, 38.009 kişi de serbest olmak üzere toplamda 113.710 kişi Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır (Ağanoğlu, 2001:332).

Cumhuriyet döneminde Kırım ve Romanya'da Türkler ve Tatarların Ankara'ya göçleri devam etmiştir. Ankara'ya gelen Türkler ve Tatarlar 1926-1927 yıllarında iskân amaçlı açılan Polatlı ilçesi sınırlarındaki Yenidoğan köyü, Romanya'dan göç eden Tatarların yerleştirildiği bir bölge iken Polatlı'ya bağlı Kıranhamanı köyüne Romanya'nın Dobruca bölgesinden gelmiş Türkler yerleştirilmiştir (Pustu, 2022; Kırımlı, 2012). Bu dönemdeki Ankara'ya göçler 1926-1986 tarihleri arasında gerçekleşmiştir (Sarınay, 2011:363-369).

3.1.2.2.1.1944 Kırım Tatarlarının Sürgünü

İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği 1941 yılında Kırım'ı ele geçiren Almanlar Rusların bölgeyi işgaline kadar Kırım'da kalmış ve onlara bazı kültürel ve dinî imkânlar sağlamıştır. Kırım Türklerinin kendilerine ait folklorik hususiyetlerini devam ettirmelerine izin vermiş ve Müslüman olan Kırım Türklerinin dinî geleneklerini yaşamlarına izin vermiştir. Ancak Almanlar da Kırım Türklerinin kimliği hakkında Ruslar gibi düşünmüş, Kırım Türklerinin kendilerine Kırım Tatarı demelerini tavsiye etmiş, basın ve yayın faaliyetlerinde Türk kelimesinin kullanılmasını yasaklamıştır. Bu uygulama ile Kırım Türklerinin Türk dünyasından soyutlanması amaçlanmış ve bir Rus politikası olmasına rağmen Almanlar tarafından da devam ettirilmiştir (Görgen, 2022:292). 11 Nisan 1944 tarihinde Kızıl Ordu'nun Kırım'ın Kerç ve Canköy, 9 Mayıs 1944'de de Akyar'a girmesiyle beraber Almanlar askerleri bölgeden çekilmeye başlamış ve bölgedeki birçok yapı ve tarım arazilerine zararlar vermiştir. Rusların bölgeye gelişiyle beraber Kırım Tatarlarının uzun yıllar sürecektir hazin dolu hikâyesi geçmişte olduğu gibi Ruslar tarafından tekrar ettirilecekti.

Ruslar, İkinci Dünya Savaşı'nda Kırım Tatarlarını Almanları destekledikleri gerekçesiyle/bahanesiyle önce kurşuna dizme, tecavüz ve yağma olayları yaşanmış ve devamında 11 Mayıs 1944 tarihinde Stalin Hükümeti tarafından Kırım'dan tüm Tatarların sürülmesine dair anlaşmanın imzalanmasıyla büyük bir felaket başlamıştır. Ruslar, 17 Mayıs'ı 18 Mayıs'a bağlayan gece Kırım Tatarlarının evlerini basarak yaklaşık olarak 20-25 dakika içerisinde hazırlanıp evlerini terk etmelerini istemiştir, saatler içerisinde binlerce Kırım Tatarı üst üste hayvan vagonlarına bindirilmiş ve haftalarca aç, susuz ve hastalık içinde yolculuk ettirilmiştir. Bu yolculuk esnasında 100.000 kişinin (Kırımlı, 2022:461) olduğu ve bunların neredeyse yarısının yolculukta vefat ettiği ifade edilmiştir. Kırım Tatarları, doğdukları topraklarından bir gecede sürülmüş ve hiç bilmedikleri yerlere götürülerek vagonlardan Orta Asya'da (Özbekistan), Urallar ve Sibirya'da indirilerek kaderlerine terk edilmişlerdir (Kırımlı, 2022:461).

1989'da yayınlanan Yüksek Sovyet Deklarasyonu sonucunda vatanlarına dönme hakkı kazanan Kırım Tatarları çeşitli engellerle karşılaşmalar da kitleler hâlinde vatanlarına dönmüşlerdir. Bu dönüş sonucu 1989'da Kırım'da Tatar nüfusu 38.000 kişiyken 1991'de 142.200'e 1994'te 260.000 kişiye ulaşmıştır (Aydınğün & Aydınğün, 2004:10). Kırım Tatarları ve Kafkasya göçmenleri Karadeniz bölgesinde; Amasya, Samsun, Gümüşhacıköy, İhsaniye, Zile, Niksar, Tokat, Erba, Ladik, Mecitözü, Çarşamba, Bafra, Perşembe, Ünye, Fatsa'ya, Artvin göçmenleri; Merzifon, Eskişehir, Ankara-Polatlı, Adana, Çorum'a yerleştirilmişlerdir.

3.1.2.3. Kosova'dan Yapılan Göçler

Kosova, 1389 yılında yapılan I. Kosova Savaşı ile Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiş ve 1912 I. Balkan Savaşı'na kadar 523 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Kosova nüfusu %80 civarında Arnavut, %25 veya kimine göre %10'u Türk ve geriye kalan kısım ise Sırp, Boşnak ve Goralılardan oluşmaktadır. Müslüman ağırlıklı bir yapı olan Kosova'da yaygın dil Arnavutça olup Türkçe, Boşnakça ve Sırpça da konuşulmaktadır. Türkçe özellikle Osmanlı döneminde geçerli dil olmakla beraber Osmanlı Devleti'nin Kosova'da çekilmesi sonrası diğer Balkan bölgelerinde olduğu gibi Kosova Türkleri de baskılara ve Arnavutlaştırma politikalarına maruz kalmıştır. Sırlar ile Arnavutlar arasında yaşanan çatışmalarda Sırlar dönem dönem Arnavutlara karşı Türkleri desteklemiş, Arnavut Türkleri Sırlarla iş birliği yapmakla suçlamışlardır. 1967-1990 yılları arasında Kosova Türkleri "Arnavutlaştırılma" politikasını kurbanı seçilmişlerdir (Gökdağ, 2013:162). Türkler Kosova'da azınlık olarak yaşamaktadır, bu statü sebebiyle tarih boyunca nüfus sayımlarında net bir rakam ortaya konulamamış, devletlerin siyasî hedefleri doğrultusunda yönlendirmeler yapılmıştır.

1948 senesindeki nüfus sayımında Yugoslavya'da Türkler 95,940 kişi olarak sayılmıştır. 1953 yılında ise sayı 203.908'e yükselmiştir. Bu sayısal artışın sebebinin II. Dünya Savaşı sonrası Türklerin sosyalist rejim tarafından zulme uğraması ve bu sebeple Türkiye'ye göç etmek istemesiydi. Türkiye'nin bu yıllardaki Batı yanlısı politikası Yugoslavya

yetkililerini rahatsız etmiş ve Türkler baskılara maruz kalmıştır. 1953 Balkan Paketi'nde serbest göç hakkında bir madde yer alması Türklerin Yugoslavya'da Türkiye'ye göç edebilmesinin önünü açmıştır. Bu göçten usulünden faydalanmak isteyen Arnavutlar da kendilerini Türk yazdırıp Kosova'da ve diğer bölgelerden göç etmişlerdir. Bu sebeple 1948 yılı ile 1953 yılı arasında ciddi bir artış yaşanmıştır (Gökdağ, 2013:164).

Kosova, 1963 yılında Sosyalist Sırbistan Cumhuriyeti sınırları dâhilinde "Sosyalist Otonom Vilayet" olarak adlandırılmıştır. Tito'nun ölümünden sonra 1987'de göreve gelen Sırbistan Başbakanı Slobodan Milošević tarafından 1989 yılında Kosova'nın özerkliği kaldırılmıştır. Bunun yanında Milošević'in asıl hedefi Kosova'nın kesin suretle Sırbistan'a bağlı olmasıydı. Bu hedefini gerçekleştirmek amacıyla Kosova'daki Komünist Parti'nin Arnavut vilayeti yöneticilerini görevden almış ve Arnavutça eğitim veren okullar ile üniversiteleri de kapatmıştır (Alkan, 2013:39-41).

Sırp lar için Kosova, Bosna'dan daha önemli çünkü Kosova topraklarını Sırp dinî kültürünün merkezi olarak sayıyor, tarihî ve kültüre miraslarına ait birçok unsurun o bölgede olması sebebiyle oraya bir tür Sırp Kudüs'ü gözüyle bakıyorlardı. Sırp tarihçileri Kosova'yı kendi sınırları içinde sayıp kutsallık atfetmektedirler. Bu sebeple Sırp lar, en büyük kilise ve manastırlarını Kosova'da inşa etmiştir. Bunun en somut örneği 1219'da Kosova'nın İpek kenti civarında kurulan Sırp Ortodoks Kilisesi'dir (Türbedar, 2013:136). Kosova, Arnavutluk'tan sonra Arnavutların Balkanlarda yoğun olarak yaşadığı ikinci bölgedir (Arnavutluk %95, Kosova %90, Makedonya %35) (Çelik, 2008:49). Bu bağlamda Arnavutlar hem Kosova'da kendi kültürlerini yaşatmaya devam etmekte hem de Arnavutluk ile sıkı ilişkiler kurmaktadır. Tarihsel süreç içinde Kosova'da Sırp lara karşı yaşanan bağımsızlık mücadeleleri sonucu birçok kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Yugoslavya döneminden sonra da Kosova'dan Türkiye'ye göçler olmuş ancak kitlesel boyutta devam etmemiştir. Kosova'dan Ankara'ya yapılan göçlere bakıldığında özellikle Kosova'nın bağımsızlığı sürecinde savaşan Arnavutlar Türkiye'ye gelmiş, savaşlar bitiminde geri dönmüştür. Kosova'dan Ankara'ya göçler Kosova'nın Prizren ve Priştina

şehirlerinden yapılmıştır. Günümüzde Kosova'dan kitlesel göçler olmadığı tespit edilmekle beraber yapılan serbest (gönüllü) göçlerin eğitim ve evlilik amaçlı olduğu anlaşılmıştır. Kosova'dan yapılan göçler kadar yoğun olmasa da Ankara'ya hane ölçüsünde Arnavutluk'tan (Çamerya) göçler olduğu araştırma alanında tespit edilmiştir.

3.1.2.4. Moldova'dan (Gagauz Yeri) Yapılan Göçler

Tarihî Türk coğrafyasında Tuna ile Karpatlar arası Osmanlı dönemin Eflak, Tuna ile Karadeniz arası Boğdan (Moldova) Tuna beylikleri olarak tanımlanmaktaydı. Eflak XIV. yüzyılda Boğdan XVI. yüzyılda Osmanlı coğrafyasına dâhil edilmiştir. 1806 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalan bölgeler Ruslar tarafından işgal edilmişlerdi. Moldova bölgesinde Gagauzlar da yaşamaktadır. Günümüzde özerk bir yapıda varlıklarını sürdüren Gagauz Türkleri, Moldova Cumhuriyeti'nin (eski adı Besarabya) güneybatısı ve Ukrayna'nın batısında kalan Prut Nehri civarında yaşamaktadırlar. Hristiyanlaşmış fakat millî kimliklerini korumuş Gagauz Türkleri, tarihî Türk boylarından biridir. Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Gagauz Türkleri Emine burnundan Tuna Nehri ağzına dek Karadeniz'in batı kıyısında, özellikle Varna, Balçık, Kavarna kentleri ile bunların bağlantılarında; Basarabya'nın Komrat, İsmail, Çadır-lunga, Bender, Akkermen taraflarında; Bulgaristan'ın Vama, Provadı, Şumnu, Hezargrad (Razgrad), Tutrakan ve Silistre'den Dobruca'ya doğru olan çizgisinden kuzey-doğu çizgisine paralel olan yerlerinde, Tuna yatağı ile Edirne yörelerinde küçük gruplar halinde serpilmiş olarak yaşamaktadır (Manov, 2001:3).Gagauz Özerk Cumhuriyeti'nin Komrat kasabası merkezinde olup 15.000 kişi ile ve yirmi köye dağılmış hâlde yaklaşık olarak 160.000 dolaylarında bir nüfusa sahiptirler. Bunun yanında Ukrayna'da (Odessa) 60.000, Romanya'da da 2000-5000 kişilik bir Gagauz Türk nüfusundan bahsetmek mümkündür.

Gagauz Türklerinin sayılarının tespitinde bazı belirsiz durumlar vardır. Bunun nedenleri Ruslar, Bulgarlar, Romenler ve Ukraynalıların arasında yaşayan Gagauzların sayılarının millî benliklerini kavrayamamış olması veya birlikte yaşadıkları unsurlar tarafından ayrı bir etnik topluluk olarak tanımlanmamalarından kaynaklanmaktadır (Karpat, 2016:288).

Gagauzların Oğuz-Türk menşeli oluşuna dair kesin kanıtlar da gösterilir: Oğuz temelli dil, Gagauz adı, Turanî antropolojik görünüm, folklor örnekleri, müzik, dekorculuk sanatı vs. unsurlar Gagauzların bir Türk boyu olduğunu kanıtlar benzerliktedir (Tanasoğlu, 2015:5556). Hakoğuzların-Gagauzların Balkanlarda XI-XIX.yy'da iki ayrı dönemi vardır. Bunlar XI-XIV. yüzyıl arası Bizans Devleti dönemi, XV-XIX. yüzyıl arası Osmanlı Devleti dönemidir (Tanasoğlu, 2015:5557). Gagauz Yeri bölgesinde Gagauzlar şu köylerde yaşamaktadır: Çadır-Lunga, Komrat, Volkanış; Beş Göz (Kopkuy), Kıpçak, Taşlık, Kazayak; Baurçu, Caltay, Kireyt-Lunga, Haydar, Tomay, Avdarma, Çok-Maydan (Karlık), Dizgince, Kongaz, Kongazçık, Başköy, Çeşme-köy, Tülü-köy, Bucak, Beş-Alma, Kıranlar, Kırbalı (Tanasoğlu, 2015:5555). Gagauzların Ankara'ya olan göçlerini iki döneme ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi 1930'lu yıllarda Türkiye'ye başlayan öğrenci göçü ve 1990'lu yıllarda Türkiye'ye gerçekleşen hem öğrenci hem de işçi göçüdür. Türkiye ile Gagauz Özerk Yeri arasındaki ilişkiler özellikle Atatürk'ün de teşvikiyle dönemin Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver aracılığıyla başlamıştır. Tanrıöver'in Gagauz çocukların Türkiye'ye eğitim amaçla getirilmesi düşüncesi ile başlayan adımlar 1930'lu yıllarda yoğun bir şekilde atıldı. Bu girişimler ile Türkiye Türkleri ile Gagauz Türkleri arasındaki uzun süreli kopukluk ortadan kalmış ve ilişkiler yeniden kurulmuş olmaya başlamıştır (Karanfil, 2016:110). Bu dönemde eğitim amaçlı Türkiye'ye geçen öğrenciler İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlere gönderilmiştir (Bulgar, 2016:374). Gagauz Türklerin Türkiye'ye eğitim almaya gelme süreci hızlı bir şekilde devam etmiş bu dönemde 200 kişilik bir öğrenci grubu eğitim amaçlı gelmiştir, bu eğitim göçü II. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir ancak savaştan dolayı ülkelerine dönemeyen öğrenciler Türkiye'de kalmış ve Türk ismi almışlardır (Bulgar, 2016:374; Temizyürek, 2016:117-119).

Gagauz Türkleri, 1990'lı yıllarda eğitim ve iş gücü amaçlı göç etmeye başlamıştır. Romanya egemenliği altında oldukları dönemde Gagavuz Türkleri ve Türkiye arasındaki ilişkiler azalmış ve Gagauzların Sovyetler Birliği'nde yaşamaya başlamasıyla tamamen kesilmiştir. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmaya başlamasının olduğu dönemlerde

Türkiye ile ilişkiler tekrar hareketlenmeye başlamış ve bu şekilde ilk temaslar kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye iş amaçlı ve eğitim amaçlı birçok kişi gelmiştir. 1930'lu yıllardan başlayan eğitim göçüne uzun yıllar ara verilmiş olsa da bu ilişkiler tekrar canlanmaya başlamıştır. Gagauzların toplumsal düzeyde Türkiye ile ilişkileri 1990'lı kitlesel olarak geldikleri işçi göçüyle başlamıştır (Sağlam, 2020:298). Bu kitlesel göç hareketinde kadınlar genelde Türkiye'ye gelmeyi tercih ederken erkek işçiler Rusya'ya gitmeyi tercih etmiştir (Karanfil, 2015:55). İş amaçlı Türkiye'ye gelen Gagauz Türkü kadınlar genellikle ev hizmetleri alanında çalışmış zamanla başka sektörlerde de çalışmaya başlamışlardır. Gagauz Türklerinin iş amaçlı göç etmelerinin en temel sebebi kendi bölgelerindeki ekonomik yetersizliğin ve iş imkânlarının kısıtlılığıdır. Türkiye'ye gelip çalışma imkânı bulan Gagauz kadınları hem ailelerine ekonomik olarak destek sağlamış hem de onların eğitim masraflarının karşılanmasına yardımcı olmuşlardır.

Gagauz kadınların Türkçe biliyor olması onların iş alanında daha çok tercih edilmesini sağlamış ve bu da onların hızlı bir şekilde iş hayatına uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Türkiye'ye gelen Gagauz Türklerinin yoğun olarak geldiği ilk yer İstanbul olmakla beraber orada belli bir süre çalışan işçiler farklı şehirlere de geçmişlerdir. İşçi göçüyle önce İstanbul'a oradan da akrabalık ilişkileri sebebiyle Ankara'ya gelen kaynak kişimizin verdiği bilgilerden hareketle bu savının doğruluğu onaylanmıştır. Ankara'ya yapılan Gagauz göçünün genel mahiyeti eğitim ve iş göçü odaklıdır. 1990'lı yıllarda başlayan işçi göçü aracılığıyla İstanbul'a sonra da Ankara'ya gelen kaynak kişilerin yanında Ankara'daki Gagauz nüfusunun 1990'lı yılların sonrasında Ankara'ya gelen Gagauz öğrenciler oluşturmaktadır. Türkiye, 1992'de *Büyük Öğrenci Projesi* isimli bir proje başlatmış ve bu proje kapsamında Orta Asya'da bağımsızlığını ilan eden Türk devletlerinden (Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan) başta olmak üzere birçok Türk devletinden yükseköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrenciyi eğitim amaçlı Türkiye'ye getirmiştir. Bu amaçla Balkan coğrafyasında da gerçekleşen bağımsız devlet hareketi beraberinde Türkiye'nin o bölgelerden eğitim amaçlı öğrenci getirmesine katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda Orta

Asya odaklı başlayan eğitim hareketliliğinin sınırları genişlemiş ve Balkan coğrafyasından (Arnavutluk, Batı Trakya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Romanya, Sancak, Sırbistan, Kırım) öğrenciler Türkiye'ye getirilmiştir (Öztürk, 2014:46).

Alan araştırmasında tespit edilen bilgilerden hareketle Ankara'ya eğitim amaçlı gelen öğrencilerin bazıları eğitim aldıkları alanda devam ederken bir kısmı da eğitim alanları dışında başka sektörlere yönelmişlerdir. Bunun yanında son yıllarda Ankara'ya yapılan Gagauz göçlerinin evlilik göçü yoluyla Gagauz kadınları tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Türkiye'nin uluslararası alandaki siyasî gelişmeleri de Gagauzların Türkiye'ye göç etmesinde etkin rol oynamıştır. Ankara'da yaşayan Gagauzların göç ettikleri menşe bölgeler arasında Gagauz Yeri'nden Komrat, Çadırlunga ve Kıpçak yer almaktadır.

3.1.2.5. Yugoslavya'dan Yapılan Göçler

Türkiye ile Yugoslavya'yı teşkil eden memleketler arasındaki kültürel ve tarihî münasebetler memleketlerin Türkler tarafından on dördüncü asırda fethi ile başlamış ve aynı istikamet muhafaza edilerek beş asrı mütecaviz bir zamandan beri devam ettirmiştir (Bayraktareviç, 1943:969). Yugoslavya'nın (Güney Slavlar ülkesi) kuruluşu, bölgede 1912-1913 Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı döneminin resmen sona ermesiyle gerçekleşmiştir. Balkanlar'ın kuzeyinden güneydoğusuna kadar uzanan Yugoslavya'nın yüzölçümü 255.804 km² idi. Kuzeybatıda İtalya, kuzeyde Avusturya ve Macaristan, doğuda Romanya ve Bulgaristan, güneyde Yunanistan ve Arnavutluk ile komşuydu. Batıda Adriyatik deniziyle 2092 kilometreyi bulan bir kıyıya sahipti (Aruçi, 2013:573).

Genel manada Yugoslavya göçleri olarak adlandırılan göçler, Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları sonucu Balkan coğrafyasında birçok bölgeyi kaybetmesinin ardından bölgede yeni başlayan siyasî ve politik oluşumların bir sonucudur. Yugoslavya;1918-

1929 Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (Kraljevina Srba, Hrvata i Slovena), 1929-1941 Yugoslavya Krallığı (Kraljevina Jugoslavija), 1945-1963 Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti (Federativna Narodna Republika), 1963-1991 Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti (Socialistička Federalna Republika Jugoslavija) adıyla varlık göstermiştir. Bu sistem içerisinde farklı yönetim biçimleri uygulanmış 1918-1941 arası Krallık, 1945-1980 arası Diktatörlük, 1980-1991 arası Dönüşümlü Başkanlık uygulanmıştır¹⁴. 1963 yılında monarşi sistemi kaldırılarak Yugoslavya altı cumhuriyete ayrılmıştır: Bosna Hersek (Saraybosna)¹⁵, Hırvatistan (Zagreb), Makedonya (Üsküp), Karadağ (Titograd-Podgorica), Sırbistan (Belgrad) ve Slovenya (Ljubljana). Bu ülkeler arasında Sırbistan’da Arnavut ağırlıklı Kosova (Priştina); Macar, Rumen, Sırp, Hırvat ve Ukrayna ağırlıklı Voyvodina (Novi Sad) otonom (özerk) bölgeleri yer almıştır. Yugoslavya Cumhuriyeti çokdilli ve çokkültürlü bir sistemden oluşmaktaydı. Bu yüzden Sırpça, Hırvatça, Makedonca ve Slovence temel diller olarak kabul edilmiş; Arnavutça ve Macarca ise özerk bölgelerde kullanılmıştır. Üç farklı dinî unsurlardan oluşturulan sistemde İslam ve Hristiyanlık (Katoliklik, Ortodoksluk) sistem içinde temsil edilmeye çalışılmıştır (Jelavich, 2013; Çelik, 2008).

1968-1971 yıllarındaki Hırvat milliyetçilik hareketleri sistemin çokuluslu yapısında sorunlar çıkarmaya başlamış ve başarılı bir şekilde ilerlediği düşünülen sosyalist sistem zaman içerisinde farklı etnik grupların hareketlenmeleri ile çatırdamaya ve nihayetinde 1980 yılında Josip Broz Tito’nun ölümüyle beraber kırılmalara ve son olarak SSCB’nin yıkılmasına paralel tamamen dağılmaya mahkûm olmuştur. Tito’nun vefatını fırsat bilen Sırp milliyetçileri hızlı bir şekilde Sırp Ortodoks Kilisesi ve SANU’nun (Sırbistan Bilim ve Sanat Akademisi) ideolojik ve özellikle örgütsel yönlendirmesi doğrultusunda Yugoslav Halk Ordusu’nu tahakkümleri altına alarak “Tüm Sırplar Bir Çatı Altında” sloganıyla Slobodan Miloşeviç aracılığıyla ülkeyi dağıtmaya çalışmışlardır. Miloşeviç, Tito’nun çıkardığı tüm yasaları özerk bölgelerden çekmiş ve on yıl içinde ülkede üç savaş

¹⁴ 2013, Eski Yugoslavya Kimlik Bilgileri. Osman Karatay& Bilgehan A. Gökdağ (Ed.), *Balkanlar El Kitabı* C.2, (s. 12). Ankara: Akçağ.

¹⁵ Parantez içinde yer alan şehir adları kurulan cumhuriyetin başkentini ifade etmektedir.

çıkmasına sebep olmuştur. Bu savaşlardan birincisi 1990-1991 Hırvatistan Savaşı, ikincisi 1991-1995 Bosna Hersek Savaşı, üçüncüsü 1999 Kosova Savaşı'dır. Bu savaşlarda binlerce insanın ölmesine ve katledilmesine sebep olan Miloşević ve Sırp yönetimi 1999 NATO müdahalesi ile durdurulabilmiştir (Koka, 2013:31).

Yugoslavya'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgeler Makedonya ve Kosova idi. Osmanlı bakiyesi Türkler Makedonya'da oldukça yoğun bir şekilde yaşamışlardı. Kosova'daki Türk nüfusu Makedonya'ya oranla daha düşüktü. Günümüzde Yugoslavya topraklarında Türkler ve Arnavutlar özellikle Kuzey Makedonya ve Kosova'da yoğun olarak yaşamaya devam etmektedirler. Günümüzde Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk ve Arnavut nüfusun sayısına yönelik kesin ve güvenilir saptamalar yapılamamıştır. Devlet politikası olarak özellikle Türk nüfusun oranı düşük gösterilmektedir. Kuzey Makedonya'da yapılan son nüfus sayımına göre Türk, Boşnak ve Arnavut nüfus oranı şöyledir:

İstatistik kurumunun açıkladığı 2021 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre **Kuzey Makedonya'da nüfusun yüzde 3,86'sını Türkler oluşturuyor. Diaspora ile birlikte ise Türklerin oranı yüzde 3,98.**Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu 2021 Nüfus Sayımı'nın sonuçlarını açıkladı. Sayıma tabi tutulan vatandaşların yüzde 54,21'i Makedon, yüzde 29,52'si Arnavut, yüzde 3,98'i Türk, yüzde 2,34'ü, yüzde 1,18'i Sırp, yüzde 0,87'si Boşnak ve yüzde 0,44'ü Ulah olarak kayda geçti. *Kuzey Makedonya'da ikamet edenlerin* yüzde 58,44'ü Makedon, yüzde 24,3'ü Arnavut, yüzde 3,86'sı Türk, yüzde 2,53'ü Roman, yüzde 1,3'ü Sırp, yüzde 0,87'si Boşnak ve yüzde 0,47'si Ulah olarak kayda geçti. *Kuzey Makedonya'da ikamet eden 1 milyon 836 bin 713 vatandaşın etnik olarak dağılımı şöyle:* 1 milyon 73 bin 299 Makedon, 446 bin 245 Arnavut, 70 bin 961 Türk, 46 bin 433 Roman, 23 bin, 847 Sırp, 16 bin 42 Boşnak, 8 bin 714 Ulah.¹⁶

Yugoslavya sistemleri içinde yaşanan siyasî değişimler neticesinde Türkler, 1953 yılında Türkiye ve Yugoslavya ile imzalanan Serbest Göç Anlaşması doğrultusunda Türkiye'ye göç etmişlerdir. Kitlesele olarak yaşanan bu göçlerin öncesinde dönem dönem Yugoslavya'dan göçler yaşanmıştır. Çavuşoğlu, bu göçlerin 1923-1951 arasındaki

¹⁶Ayrıntılı bilgi için bakınız. [https://yenibalkan.com/tr/gundem/2021-nufus-sayimi-turkler-makedonya-nufusun-yuzde-3-86-sini-olusturuyor\(03.03.2022\)](https://yenibalkan.com/tr/gundem/2021-nufus-sayimi-turkler-makedonya-nufusun-yuzde-3-86-sini-olusturuyor(03.03.2022)).

dönemde fert ve aile düzeyinde, 1952-1967 arasında kitlesel düzeyde, 1968-1996 arasında fert ve aile düzeyinde (2007:124) gerçekleştiğini ifade etmiştir. Yugoslavya'dan 1923-1933 arasında 26.120 ailede 108.179 kişi, 1934-1940 yılları arasında 5.894 kişi, 1934- 1949 arasında ise 3.139 kişi *serbest göçmen* statüsünde Türkiye'ye gelmiştir (Ağanoğlu, 2023:200). Yugoslavya'dan göç eden kişilerin sayısı konusunda farklı tespitler bulunmaktadır. Uzman'a göre ise bu sayı 1923-1947 yılları arasında 184.172'dir (Uzman, 2018:151).

Yugoslavya'dan yapılan göçlerin çeşitli sebepleri vardır. Ağanoğlu bu sebepleri "Mali, sosyal, dinî ve millî sebepler" şeklinde tasnif etmiştir. Buna tasnife göre, 100 dekardan büyük toprak veya arazi sahiplerinin topraklarına Yugoslavya tarafından el konulması, Türklerin yüksek oranda vergiler ödemek zorunda bırakılmaları, Türk hânelerin mahremiyetlerine saygı duyulmayarak özellikle Müslüman kadınların başörtülerine müdahale edilmesi, Türk-Slav evlilikleri yaptırılmak istenmesi ve köylerde Türk-Slav beraber oturtulmak istenmesi, dinî ve millî günlere karşı saygısız tavırlar sergilenmesi, camilere gidenlerin cezalandırılması gibi sebepler Türkleri göçe itmştir (2023:214-215).

1953 yılında Türkiye ile Yugoslavya yönetimi arasında imzalandığı düşünülen anlaşma sonrası Türkler "serbest göçmen" statüsüyle Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. Kitlesel olarak başlayan bu göç hareketi Türkiye'de birçok şehirde hissedilmeye başlanmıştır. Yugoslavya topraklarından gelen göçmenler ilk olarak akrabalarının yanında yerleşmiş daha sonra kendi imkânlarıyla farklı bölgelere yerleşmişlerdir. 1952-1960 döneminde Ankara'ya gelen göçmen sayısı 684 hanede 2.351 kişidir. Bu göçmenlerden 2.185 tanesi Ankara'nın merkezinde özellikle Altındağ (Hamamönü), Yenimahalle (Demetevler), Akköprü (Varlık Mahallesi) gibi bölgelere yerleştirilmişlerdir. Bunun dışında 166 kişi de Polatlı ilçesine yerleştirilmiştir (Pustu, 2023:225-226). 1968-1988 arasında Yugoslavya'dan 48 hanede 131 nüfus ve bulunmaktadır (Sarıay, 2011:369). Ankara, Yugoslavya göçlerinin ilk etapta iskân bölgesi olmasa da göçmenlerin başka şehirlere

yerleşip daha sonra Ankara'ya geldikleri alan araştırılmasında ulaşılan bilgilerdendir. Ankara'da yaşayan Yugoslavya göçmenleri yoğun olarak şimdiki adı Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olan Makedonya'nın Kalkandelen şehrine bağlı Urviç köyünden gelen Türkler ve Türk kültürüne bağlı kişiler ve Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı Gostivar şehrinden gelen kişilerdir. Bunun yanında hane bazında Üsküp ve diğer şehirlerden de gelenler olmuştur. Ankara'ya yapılan Yugoslavya göçlerinde o dönemde Sırbistan'ın özerk bölgesi olan Kosova'dan da Türkler ve Arnavutlar bulunmaktadır. Özellikle Kosova'nın Prizren şehrinden gelen göçmenler Ankara'da "Prizrenliler" olarak yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. Türkiye ile Makedonya arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilere bakıldığında son yıllarda kitlesel bir göç olayı yaşanmadığı onun yerine eğitim, iş veya evlilik amacıyla yapılan göçler olduğu tespit edilmiştir.

3.1.2.6. Yunanistan'dan Yapılan Göçler

3.1.2.6.1. 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi

Göç hakkında Atatürk döneminde gerçekleştirilen en önemli girişim Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanmıştır. Bu önemli girişim Lozan Anlaşması temeline dayanmaktadır (Pustu, 2022:46). Balkan Savaşları'nın ardından mübadele diplomasisi ile ilişkili görüşmelere başlanmıştır, bu konudaki ilk deneme Osmanlı ile Bulgaristan arasında 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Anlaşması akabinde gerçekleşmiştir. 15 Kasım 1913'te Edirne'de nüfus mübadelesi üzerine bir anlaşma imzalanmıştır. Bulgar bölgesinde bulunan 48.570 Müslüman, Doğu Trakya'dan (Kırkkilise, Edirne) 46.764 Bulgarla değiştirildi. Bu hadiseden kısa bir zaman sonra Osmanlı ve Yunan hükümetleri arasında Makedonya ve Yunan Epir'deki Müslümanlar, Aydın'daki Rumlarla değiştirildi (Yıldırım, 2016 :63). Lozan'da 30 Ocak 1923 tarihinde, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol" sürecin önemli bir halkasıdır. Bu sözleşme, İstanbul dışındaki Türkiye topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks Türk uyrukları ile, Batı Trakya dışındaki Yunanistan topraklarında yerleşmiş Müslüman Yunan uyruklarını 1 Mayıs 1923'ten başlayarak zorunlu mübadelesini (değiş tokuş) içeriyordu (Arı, 2000:1). Cumhuriyet sonrası uygulanan bu

dış politika ile büyük savaşlardan çıkmış Anadolu nüfusunun homojenleştirilmesi hem de azınlıklar sorununun çözülmesi planlanıyordu.

Mübadele yoluyla Türkiye'ye giriş yapacak mübadillerin meslek grupları veya uğraşı alanlarına uygun köylere yerleştirilmeleri ön görülmüş ve bu sebeple terk edilmiş Rum arazileri işlevsel hâle getirilmeye çalışılmıştır. İzmir ve çevresi, Eskişehir-Ankara çizgisi, Samsun ve çevresi örnek köylerin yapımı için uygun bölgeler olarak tercih edilmiştir (Arı, 2000:65). Erken Cumhuriyet döneminde başlayan Büyük Mübadele göçü ile Ankara'ya birçok göçmen ve mübadil iskân edilmiştir. Bu uygulamadaki amaç Ankara'nın yerleşim yerlerinin müsaitliği ve Ankara'yı göçmenler için "çöl ortasında kurulmuş bir çadır" imajından kurtarmaktır (Pustu, 2022: 48). Mübadele sürecinin kontrollü bir şekilde yürütülmesi için Muhtelit Mübadele Komisyonu¹⁷ kurulmuş, resmî olarak mübadele hareketi 10 Kasım 1924'te başlamıştır. Mübadillerin göç sonrası kontrollü bir şekilde iskânının gerçekleştirilmesi için ve Türkiye'ye giriş yaparken gönderilecekleri yerlere ilişkin sürecin tamamlanması amacıyla mübadillerin yanlarında bazı belgeleri taşımaları zorunluydu:

1. Aile Kimlik Belgesi: Bu belgede, ailenin Yunanistan'dan ayrılacağı limanın adı, aile reisi olan erkeğin ve diğer yetişkin erkeklerin adları, kadın ve çocukların sayısı, ailenin toplam nüfusu, kimliğin düzenlediği tarih, düzenleyen karma komisyonun resmî mühürlü onayı, yolculuğun ücretli olup olmadığına ilişkin karma komisyonun notu yer almaktaydı.
2. Aşı Belgesi: Göçmen ailesindeki hangi bireye hangi aşuların uygulandığına ilişkin, sağlık kuruluşlarının kaydı yer almaktaydı.
3. Tasfiye Talepnamesi: Göçmen ailesinin Yunanistan'daki mal varlığının miktarını ve paraca değerini ayrıntılarıyla gösteren ve Muhtelit Mübadele Komisyonu'na sunulması gereken belgenin bir kopyası. Bu belgeler göçmenin kendisi tarafından doldurulmuş, yerel ihtiyar heyetince imzalanmış ve karma komisyon tarafından da

¹⁷ Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren bir ay süre içinde Muhtelit Mübadele Komisyonu kurulması planlanmıştır. Bu komisyonda tarafsız ülkelerden bir kişinin başkanlığında üçü tarafsız dördü Türk ve diğer dördü de Yunan olmak üzere on bir üyeden kurulacaktı. Komisyonun temel görevleri göç hareketine nezaret etmek, emval-i menkule ve gayr-i menkuleyi tasfiye etmektir. Muhtelit Mübadele Komisyonu, 17 Temmuz 1923 tarihinde Selanik, Hanya, Drama, Kandiye ve Kavala'da görev yapmak üzere beş tane tâli komisyon kurmuştur. Bu komisyonda tarafsız bir başkan ve bir Türk, bir Yunan olmak üzere iki üye bulunmaktaydı. Bu üyeler adı geçen şehirlerdeki halktan göç etmek isteyenlerin sevkıyatıyla meşgul olmuşlardır (İpek, 2000: 30-31).

onaylanmıştı. Göçmen ailesinin talepnamede gösterdiği mal varlığının sonradan yapılacak incelemesinde doğruluğu saptandığında Türkiye'deki terk edilmiş mallardan hakkını alması öngörülüyordu.

4. Göçmen Yunanistan'dayken Yunan makamlarınca müsadere edilen mallarına karşılık verilmiş makbuzlar ve resmî tutanak (Arı, 2000:89-90).

Tüm bu belgeleri taşıyan mübadillerin ülkeye girişine izin veriliyordu. Türkiye sınırına gelen mübadiller İstanbul'da karşılanmak suretiyle herhangi bir salgın hastalık riskine karşın tahaffuzhanelere götürülüp sağlık kontrolünden geçiriliyordu. İstanbul dışında mübadiller İzmir, Samsun ve Mersin limanlarında da ülkeye giriş yapmışlar, yine aynı sağlık kontrollerinden geçirilmişlerdir. Sağlık kontrollerinden sonra iskân işlemleri başlayan mübadillerin öncelikli iskân tercihleri geldikleri yerlere yakın olmalarının yanında meslek gruplarıyla ile de ilgiliydi. Örneğin çiftçi bir aile tarım arazisi olan yerleri tercih etmiştir. Mübadele sürecinde ve sonrasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti ve Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti tarafından mübadillerin güvenli bir şekilde iskân bölgelerine ulaşabilmeleri, yiyecek ve barınma problemleri yaşamamaları için yoğun şekilde iskân sürecine dâhil olmuşlardır. Naslıç, Grebene/Grevene, Kozani ve civarından gelen mübadiller 1924 yılının Mayıs ayında 3000, Haziran ayında 6000, Temmuz ayında 6500 kişi olarak Türkiye topraklarına taşınmıştır (Toker, 2023:55).

Zaman zaman mübadillerin onlara verilen iskân bölgelerine gitmemek istememeleri sebebiyle zorlu süreçler de yaşanmıştır. Örneğin Ankara'nın Keskin ilçesine gitmek isteyen mübadillerin İnebolu'da iskân edilmek istemeyip Ankara'ya gitmeyi istemeleri hadisesi yaşanmış ve mübadiller bu isteklerinde ısrar edince iskân haklarından vazgeçmek zorunda kalmışlardır (Arı, 2000:109). Ankara mübadillerin iskân sürecinde öncelikli şehirlerden olmamakla birlikte önce Ankara'dan Rumların Yunanistan'a gönderilmesi süreci başlamış ve sonrasında Ankara'ya mübadil Türklerin yerleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. "Rumeli'den Türkiye'ye doğru sürüp gelen bu göç akımı karşısında bizden de Balkanlara doğru akan bazı göç akımları olmuştu.

Bunlardan en büyüğü Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Anadolu'dan Yunanistan'a doğru yönelen "Mübadele Göçü" oldu. Bu yerleşme olayının ortaya çıkardığı sorunların, kendi bölgelerindeki halk kültürü karışımlarının da araştırılması gerekmektedir." (aktaran Görkem, 2006:45). Ankara'ya yerleşen mübadil sayısının tam olarak tespit edilemediği Pustu (2023:222) tarafından ifade edilmiş Sarıncay (2011:363) tarafından 185 hânedeki 925 nüfus; Emgili (2012:927) tarafından ise 1.700 kişi olarak verilmiştir. 1924-1933 seneleri arasında Ankara'ya göç eden mübadillerin sayısı 185 hanede 925 kişi olup bu kişilere mesken, dükkân, bağ ve bahçe, arsa, arazi verilmiştir. Bunlar hane olarak 135, dükkân 159, tarla 16.426 dönüm, bahçe 290 dönüm, arsa 56 şeklindedir (Geray, 2019:86; Ağanoğlu, 2001:298). Ankara'ya yerleşen mübadiller Selanik başta olmak üzere Yunanistan'ın Kesriye, Kozani, Naslıç, Grebene, Kayalar bölgelerinden göç eden kişilerdir. Ankara'da yaşayan mübadillerden bazıları ilk olarak farklı şehirlere iskân olmuş daha sonra gerek ekonomik şartlar gerekse iskân arazilerinin yapısı sebebiyle buldukları yerleri terk ederek Ankara'ya yerleşmişlerdir. Örneğin, İstanbul'da mübadile bölgesinde yaşayan Rumların şehri terk etmemek istemesi üzerine bazı mübadiller Çatalca'ya iskân edilmiştir (Toker, 2023: 55). Ankara'ya Çatalca'dan göç eden Kozani-Naslıç- Vrongışta köylü 2. kuşak mübadil KK-62'nin söylemleri bu bilgileri destekler niteliktedir: "*Baba ve anne tarafım Kozani-Naslıç bölgesinden Vrongışta köyü mübadillerinden olup Çatalca'nın Elbasan köyüne iskân edilmişler.*" Mübadillerin İç Anadolu bölgesinde Niğde, Burdur, İzmir, Nevşehir ve Mersin gibi şehirlere de iskân edilmişlerdir.

3.1.2.6.2. Batı Trakya'dan Yapılan Göçler

1923'teki nüfus mübadelesinin ardından Yunanistan'da dört grup Müslüman bulunmaktaydı: 1. Makedonya, Teselya ve Epir'de Arnavutça konuşanlar, 2. Rodos ve Kos'ta Türkçe konuşanlar, 3. Rodop'un Yunanistan'a ait kısmında Bulgarca konuşanlar, 4. Batı Trakya'da Türkçe konuşanlar (Popovic, 1995:332). Osmanlı Devleti'nin 14 Mart 1914'te düzenlediği resmî bilgilere göre Batı Trakya'da 362.445 Türk, 86.255 Rum,

68.656 Bulgar, 1.296 Ermeni ve 3.952 diğerk unsurlar bulunmaktaydı. Londra Anlaşması'ndan sonra Yunanistan, Batı Trakya ve Doğu Trakya'ya saldırılarda bulunmuş ve 30 Kasım 1922'de Doğu Trakya Türkiye'ye bırakılmıştır (İpek, 2000:14).

Türkler, Batı Trakya'yı 1363'te fethetmişlerdir, bölgede Osmanlı hakimiyeti I. Balkan Savaşı'na kadar devam etmiştir. Günümüzde Bulgaristan-Türkiye sınırı civarındaki bölgede 50.000, Türk-Batı Trakya, Dedeağaç, Gümölcine ve İskeçe'de yaşamaktadır. Batı Trakya Türklerinin tarihinde 1989 ve 1990'da Gümölcine ve İskece merkezli yaşanan kanlı olaylarda sayısız Batı Trakya Türkünün canları ve mallarına Yunanlılar tarafından saldırılar düzenlemiş tüm bu mücadeleler sonucu Batı Trakya Türkleri 29 Ocak'ı Bağımsızlık Günü olarak ilan etmiştir (Ayhan, 2020:32). Batı Trakya'dan Cumhuriyet dönemi sonrası yapılan göçlere bakıldığında göçlerin ağırlıklı olarak eğitim amaçlı yapıldığı tespit edilmiştir. Türkiye ve Yunanistan Krallığı arasında 20 Nisan 1951'de imzalanan Kültür Anlaşması sonucu birçok Batı Trakyalı Türk genci Türkiye'ye özellikle üniversite eğitimi için gelmiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyet sonrası Ankara'ya yapılan göçlerin içeriğini genel manada hem eğitim göçü hem de 1989-1990 olayları sonucu yapılan göçler olarak ifade etmek yerinde olacaktır.

3.2.BALKAN GÖÇ FOLKLORUNUN FOLKLOR, KÜLTÜR VE KİMLİK- AİDİYET ÖRÜNTÜSÜ

Folklor, bitmiş ve kapanmış bir kültür olayı değil aksine sürekli çözümlenip yeniden birleşen ve halkla yeniden yaratılan bir dinamizm içindedir. Göç, ticaret, savaş gibi büyük olgular etkisiyle statik hâlden dinamik hâle dönüşmekte ve çeşitli sonuçlara yol açmaktadır. Bu bağlamda olgulara yönelik folklor araştırmalarından göç folkloru düşünüldüğünde göçün icra edildiği coğrafyanın mahiyeti folklor araştırmasının temalarını belirlemektedir. Balkan coğrafyası, Türk kültürünün dinamik bir şekilde yaşandığı kadim topraklardır. Balkan ülkeleri ile Türkiye arasında hem tarihî evrim hem de ayrı köprü üzerinde kurulan sürekli bir ilişki örüntüsü mevcuttur. Bu bağlamda tarihsel göçler vesilesiyle Orta Asya'dan Balkan yarımadasına M.S. 4-5. yüzyılda Türk boyları aracılığıyla İslamiyet öncesi Türk kültürü, 13.yüzyılın başlarında Osmanlı Türkleri aracılığıyla Türk-İslam kültürü Anadolu'dan Türkmen ve Yörükler aracılığıyla, 19.yüzyıldan itibaren de

Balkanlardan Balkan Türk kültürü, göçler vesilesiyle Anadolu'ya göç etmiştir. İnsanlık tarihi boyunca büyük yer değiştirme hadiselerinin aktörü olan Türkler, göçe dair çeşitli folklorik hususiyetler geliştirmişlerdir. Göçmenlerin göçüp geldikleri vatanlarına yönelik duydukları hasreti içeren folklorik ürünler yayılmaya başlamıştır. Bunun sonucunda göçmen ve yeni yerleşimdeki topluluklar arasındaki direnme, çatışma ve gerilimlerin gücü azalırken bir yandan Rumeli türküleri, yemekleri, töreleri, elişleri ve kılıkları yeni yerleşme bölgelerine yayılmaya başlamakta ve yerli unsurlarla karışmaktadır. Bu unsurlar arasında Rumeli'ye ait türkülerin Türkiye'ye yayılımı görülmüştür (Alangu, 2020:826).

Ecdat arasındaki sınırlar, türkülere engel olamamıştır. Balkan göçleri vesilesiyle Anadolu'ya göç eden kültür, sanıldığı gibi yabancı bir kültür değil asırlar önce Osmanlı Türklerinin Anadolu'dan Balkan coğrafyasına götürdüğü kültürdür. Bu bağlamda Osmanlı Devleti Balkanları sadece siyasî olarak fethetmekle kalmayıp oraları Türk kültürünün yayılımına da açmıştır. Osmanlı Balkan coğrafyasını bünyesindeki asırlık Türk kültürel mirası ve sonrası İslam mirası ile imar ve ihya etmiştir. Özellikle maddi kültür hususundan Türklerin Balkanlardaki tesiri din ayırmaksızın bütün Balkanlar üzerinde son derece kuvvetliydi. Türkler Balkanlarda pek çok yeni şehir, köprü, su bentleri, hamamlar, çeşmeler, camiler, mektepler, kütüphaneler ve daha nice başka kültür müesseseleri vücuda getirmişlerdir. Bunun yanında Türkler muhtelif zanaatların, halk kıyafetlerinin, yemeklerinin, ev inşaatının, ev eşyasının, mutfak ve sonra takımlarının vs. inkişafından son derece müessir olmuşlardır. Bu da demektir ki Türkler Balkanların özellikle içtimai hayatı ve şehir hayatına etki etmişlerdir. Balkan şark şhirciliğini Balkanlara sokan kişiler Türklerdir (Bayraktareviç, 1943:963). Folklor Örüntüsü başlığını taşıyan bu bölümde Balkan coğrafyasından Ankara'ya göç eden unsurların hem menşe ülke kültürel hususiyetlerini hem de Ankara özelinde göç sonrası yaratmaları alan araştırmasından elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilecektir.

3.2.1. Göç Hikâyeleri

Göç esnasında yaşanan hadiseler göçten önce ve sonrasında göçe niyetlenen kişiler arasında yaygın olarak anlatılmaktadır (Kardaş, 2018:134). Göç hadisesini bağlı yaratılan ve anlatılan hikâyeler, folklor disiplini tarafından da ele alınmaktadır. Bu konuya yönelik çalışmalar yoğun olmamakla birlikte göç hikâyelerinin mahiyeti hakkında folklor araştırmacıları tarafından da açılımlar yapılmıştır. Bu konuda kapsayıcı bir çalışma yapan Çobanoğlu göç hikâyelerini şöyle nitelendirmektedir:

Türk halk kültüründe göç hikâyeleri, bireyin veya ailenin geçmişini veya tarihini yeni kuşaklara aktararak onlara kim olduklarını ve nereden geldiklerini anlatıp eğitmek ailenin kökenini ve geçmişinde yaşanan acı ve sıkıntılı günlere dair hatıraları anlatarak aile birliğini ve beraberliğini sağlamaya yönelik birleştiricilik ve yönlendiricilik; ailenin veya ailenin bir bireyinin başından geçmiş bir anıyı, şaka veya espriyi hatırlayıp yâd ederek eğlendirip hoşça vakit geçirmek, ailenin karşılaştığı sıkıntıları aşmaya yönelik olarak geçmişte yaşanan daha kötü veya sıkıntılı günleri naklederek bireylere moral vermek yahut yeni mücadeleler için yüreklendirmek, kolaylıkla görülüp gözlenebilen yaygın, açık ve gizli işlevleri oluşturmaktadır (2001:248).

Göç hikâyelerinin yapısı, içeriği ve işlevlerinin açıkça ifade edildiği tanımda, göç hikâyelerinin tarihsel bir kaynak olarak da ele alınması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Göç anlatıları hakkında analitik incelemelerde bulunan Kaderli-Yapıcı şu tanımlamayı yapmıştır:

Göç anlatıları, insanların bireysel, ya da toplu olarak, bir yerden başka bir yere göç etme deneyimlerini anlatan hikâyelerdir. Bu anlatılar, göç olayları ile ilgili oldukça kapsamlı ve ayrıntılı bilgiler içerirler. Ancak, bu anlatıları, içerdikleri bilgi açısından değerli kılan en önemli özellik, bu anlatılarda göçün gerçekleşen bir olay olarak değil; kişisel bir subjektivite çerçevesinde yaşanan bir deneyim olarak anlatılmasıdır. Diğer bir deyişle, bu anlatılarda göç, dışarıdan gözlemlenen ve belirli özellikler gösteren bir olay gibi değil; bu olayı yaşayan ve bu olaydan etkilenen insanlar tarafından kişisel olarak yaşanmış bir deneyim olarak anlatılır. Dolayısıyla, bu anlatılar yalnızca, bir göç olayının nasıl gerçekleştiği ile ilgili olduğu kadar; bu olayın insanlar tarafından nasıl yaşandığı ile ilgili de ayrıntılı ve eşsiz bilgiler verir (Kaderli, 2008:83).

Geçmişten günümüze Balkan coğrafyasından Türkiye'ye çeşitli tarihlerde kitlesel göç akınları yaşanmıştır. Bu göçlerin anlatı/hikâye boyutu üzerinde pek durulmamıştır. Gerçekte hiçbir resmî belge veya kayıt göç öncesi şartlar, göç hazırlığı, göç sonrası süreç ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunları tam anlamıyla yansıtamaz. Göç hareketini gerçekleştiren hiçbir göçmenin göçe dair duygularını, yaşadıkları travmaları veya vatanlarına duydukları özlemi tüm boyutlarıyla hiçbir arşiv belgesinde bulamazsınız. Buna rağmen Türkiye'de Balkan göçleri ve göçmenleriyle alakalı sözlü tarih veya alan araştırması çalışmaları çok az yapılmaktadır (Ağanoğlu, 2023:197). Balkan tarihi hakkında araştırmalar yapan Baklacioğlu-Özgür, göç sonrası çalışmaların ehemmiyeti hakkında şöyle demiştir:

Balkanlar coğrafyasında göçleri çalışmak çok zordur, devlet arşivlerinde belgelerini bulmak zordur, resmî erkânın hatıratında göçlere ilişkin notlar bulmak zordur, basında ise devlet propagandası ve resmî söylemin niyet okuması dışında bir okuma yapmak zordur. Dolayısıyla Balkanlar'da çalışan bir göç araştırmacısının ve fiilen yaşanmış göçler tarihinin en önemli kaynağı göçmenlerin kendisidir. Onların sözlü tarih hikâyeleri tarihin unutkanlığına terk edilmiş göçlerin gerçek tarihinin sansürlenmiş ayrıntılarını ortaya serer ve göçün sebep, sonuç ve uygulanmasına ilişkin birçok detayı gün yüzüne çıkarır (2015:194).

Dış göç olgusuyla beraber Türkiye'ye gelen göçmenlerin taşıdığı unsurlar “folklorik metin” ve “sözel tarih” özelliği taşıyan anlatı ürünleridir (Görkem, 2006:42). Göç hikâyeleri; uzun, zor ve tehlikeli yolculukları, her türlü insanlık dışı davranışları göze almış insanların göç sürecinde var olma mücadelelerini anlatmaktadır. Göç hikâyeleri, bu zor ve uzun yolculuklar sonunda ortaya çıkan hüznü hatıraların toplamıdır. Her bir göç hareketi muhtevasında sayısız hikâye barındırmaktadır. Bu hikâyeler belli bir zaman sonra sözlü kültür ortamında anlatı geleneği doğrultusunda kısa veya uzun anlatılara dönüşmektedirler. Göç hikâyeleri, folklor alanı için yeni bir araştırma konusu olmakla beraber onu dair çalışma sistematigi hakkında bir çerçeve bulunmamaktadır. Halk edebiyatındaki göç hikâyelerinin gurbet konusu özellikle de gurbetteyken ortaya çıkan ruh hâli münferit veya anonim halk şiirinde en çok işlenen konulardandır fakat gurbet duygusunun nasıl ortaya çıktığı, gurbetin sebepleri, gurbete çıkma aşamalarına dair motifler halk şiirinde çok işlenmemiştir. Göç yollarında ortaya çıkan anlatılar, halk

edebiyatı için önemli malzemeler içermektedir. Anonim olarak anlatılacak hikâyeler hızlı bir şekilde fıkralara dönüşebilmekte ve yapısında ders verici motiflere yer vermesi bakımından da halk edebiyatı dairesinde ele alması faydalı olacaktır (Kardaş, 2018: 130-134). Göçmenlerin özellikle kültürel uyum süreçlerinde çeşitli yanlış anlaşılmalara aracılığıyla başlarına gelen olaylar anlatılarak fıkraya dönüşebilmektedir. Göç sonrası ortaya çıkan komik olaylar Makedonya Türk'ü iki göçmen tarafından derlenmiş ve bir kitap olarak yayınlanmıştır. Makedonya'dan İzmir'e göç eden emekli Milletvekili Kemal Vatan, Makedonya göçmenlerinden derlediği komik olayları, "Rumeli-Balkan Fıkralarımız ve İlginç Öykülerimiz" adıyla 2013 yılında yayınlamıştır. Vatan, bu kitabın ön sözünde şu cümleleri sarf etmiştir:

Tarihimize birlikte fıkralarımız, öykülerimiz, hikâyelerimiz ve masallarımız da kültürümüzü oluşturmakta, şüphesiz dünümüzle bugünümüz arasında anlamlı bağlarımızdır. Bu nedenle bizi biz yapan Rumeli'de Balkanlar'da asırlarca Osmanlı Türk kültürü ile yaşamış ve çeşitli zamanlarda da Atayurtlarımız Balkanlardan Rumeli'den anavatanımız Türkiye'ye göç eden atalarımızın bu güzel kültürüne folkloruna sahip çıkmamız ve gelecek nesillere de taşımak görevimizdir düşüncesiyle bu kitabı oluşturduk (2013:1).

Manisa'da yaşayan Makedonya göçmeni İzzet Karasu, yöresinde yaşayan Makedonya göçmenleri başta olmak üzere birçok kişiden göç sonrasında yaşadıkları süreçlere dair hikâyeleri derleyip "Balkan Fıkraları ve Mizah Öyküleri" adıyla 2011 yılında yayınlamıştır. Eserde yer alan fıkralar derlendiği bölge ağız özelliklerine göre orijinal dilde aktarmıştır. Sözlü göç anlatısı aracılığıyla dil-kültür ilişkisi kurulmaktadır. Karasu, çalışmasında Mizo Ağa isimli bir fıkra karakteri yarattığını ifade etmiştir. Örnek çalışmalarda görüldüğü üzere göç hikâyelerinin içeriği halk edebiyatı türlerine dair malzemeler içermektedir. Göç hikâyesinin mahiyetinin belirlenmesinden sonra türüne karar vermek ikinci bir adım olacaktır. Sözlü anlatı geleneğindeki göç hikâyelerinin yazılı hâle getirilip incelenmesi göç hikâyesini meydana getiren çevreye veya mekâna dayalı bir sözlü tarih repertuarı oluşmasına imkân sağlayacaktır. Göçmenlik içindeki yaşam, bir süreklilik oluşturmaktan çok, "önceki" ve "yeni" yaşam hikâyeleri içine dağılmış anı parçacıklarına ayrılmaktadır (Teber, 1993:13).

Kardaş'ın ifade ettiği gibi göç hikâyeleri, halk edebiyatı çerçevesinde yer almakla beraber münferit olarak yaratılsalar da anlatı geleneği içinde zamanla anonim hâle dönüşme ihtimalleri yüksek folklorik metinler olarak folklor kadroları içinde yer almalıdırlar. Folklor, halk kültürünün kaynaklarını tarihi belgelerde arayarak tarihten yararlanır (Tan, 2003:19). Folklor, sözlü tarih aracılığıyla alandan topladığı bilgileri hem kendi kullanmakta hem de tarih disiplinine veri sağlamaktadır. Sosyal bilimler alanlarında üzerinde çalışılan nesnenin hem tarihsel hem de insan tarafından üretiliyor olması sebebiyle sosyolojik ve psikolojik boyutları olan bir olgudur (Ersoy, 2009:18). Sözlü tarih, bireysel yaşam öykülerinin belgelenmesi olsa da folklor paradigmasında kolektif bir bilincin ürettiği bir ürün olarak meydana gelmiştir. Göç, iskân ve tarihi olaylar incelenmesi bakımından daha çok sözlü tarihin kapsamına alınmıştır (Bayat, 2009:85-93).

Göç hikâyeleri içerik örüntüleri hasebiyle folklor kadrolarına dair birçok unsuru barındırmaktadır. Örneğin bir anlatıcı kendi göç hikâyesinin anlatırken göç bölgesine dair hafızasında taşıdığı kültürel belliği de anlatı aracılığıyla aktarmış olur. Göç hikâyesinin geçtiği mekânlar, kişiler, şehirler kültürel bir birikim meydana getirir. Folklor da bir bilmece gibi bu örüntüleri takip ederek kültürel motifleri anlamaya çalışır.

3.2.1.1.Göç Hikâyelerinin İçerik Tahlili

Balkan göçleri, Balkan Türklerinin düşünce ve duyu dünyasında önemli bir yere sahiptir. Göç, yurtlarından sürülmüş, nice zulümler görmüş insanların Türkiye'ye gelişlerinin acı hikâyelerini bünyesinde barındırmaktadır. Balkan Türkleri ve akraba toplulukların için göç, büyük bir felaket anlamına gelmektedir. Göç etmek, katliamlardan, zulüm ve baskılardan kurtulabilmek için son ve belki de tek çaredir (Yenisoy, 2005:3). Göç hikâyelerinin içeriğini oluşturan örüntüler, folklor disiplini için keşfedilmeyi bekleyen bir hazine gibidir. Göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası bağlamlara dair etraflıca bilgiler içeren göç hikâyeleri işlevleri doğrultusunda folklorcular tarafında sistematik bir yapıya dönüştürülebilir.

3.2.1.2.Göçün Sebepleri, Süreci ve Uygulanma Biçimi

Ankara'ya yapılan Balkan göçlerinin sebeplerinin göç dönemlerinin siyasî özellikleri belirlemektedir. Osmanlı döneminde yapılan göçlerle ilgili birinci kaynak kişilere ulaşamazken göç hadisesini gerçekleştiren kişilerin torunları veya akrabaları tarafından göçe dair bilgiler aktarılmaktadır. Ankara'ya Osmanlı döneminde yapılan göçlerin en temel sebebi Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında yaşadığı topraklar kayıplarıdır. Bu sebep Ankara'ya göç eden Balkanlıların yakınları tarafından müşterek olarak anlatılan en yaygın hikâyedir. Balkanlardan anavatana göç etmek isteyen Müslümanlar, düşmandan kaçıp anavatan topraklarına sığınmışlardır. Yollarda çok eziyetler çekmiş, Ankara'ya geldiklerinde yeniden bir hayat kurmuşlardır. Osmanlı Dönemi göçlerine dair sözlü belleğin unutulduğu fakat münferit çabalar sonucu hatırlanmaya çalışıldığı kaynak kişilerin tavırlarından anlaşılmıştır. Ankara'da yaşayan Balkan göçmenlerinin Cumhuriyet dönemi göçlerine dair hafızaları daha canlı ve aktif hâldedir. Alan araştırmasından elde edilen verilerden hareketle Cumhuriyet dönemi ve sonrasında Ankara'ya yapılan göçlerin müşterek sebeplerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Balkan ülkelerinde Türklere, Müslümanlara karşı uygulanan baskılar
2. Batı Trakya'dan yapılan göçlerde eğitim göçü
3. Bosna Hersek'ten yapılan göçlerde evlilik ve eğitim göçü
4. Bulgaristan'da Türklere yönelik uygulanan dinî ve millî baskılar
5. Gagavuz Yeri'nden yapılan iş, eğitim ve evlilik amaçlı gönüllü göçler
6. Kırım ve Romanya'dan yapılan göçlerde 18 Mayıs 1944 Kırım Sürgünü'nün yansımaları
7. Kosova ve Arnavutluk'tan yapılan göçlerde Sırp-Arnavut savaşının etkisi; eğitim ve evlilik göçleri
8. Yugoslavya döneminde Türklere, Boşnaklara ve Arnavutlara uygulanan baskılar millî, dinî ve ekonomik baskılar
9. Yunanistan'dan yapılan göçler 1923 yılında imzalanan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi

Balkan göçlerine dair göç hikâyelerinden hareketle tespit edilen bu unsurlar, göçün sosyolojik boyutunu da ortaya koymaktadır. Göç hareketinin sebebinin göç hikâyeleri aracılığıyla belirlenmesi sonucu Balkan göçlerine dair sosyolojik göç tipleri ortaya konmuştur. Bunun yanında ekonomik şartlara yönelik baskıların içeriği ekonomik disiplini, göçün siyasî sebepleri ise hem tarih hem de uluslararası ilişkiler disiplininin ilgilendirmektedir. Bu sonuç folklorun sosyal bilimlerin kavşak noktası olduğunu savını açıkça desteklemektedir. Göç hadisesin ortaya çıkmasında çeşitli ekonomik, sosyo-kültürel ve politik sebepler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bununla beraber bu sebeplerin dışından göç sebebi olarak terör-güvenlik, ailevi, çevresel, psikolojik ve dinî sebepler göçe neden olmaktadır (Özyakışır, 2012:18). Folklorun meydana geldiği bölge sınırlarının dışına sözlü olarak yayılması topluluğun veya bireylerin evliliği sonucu başka bir bölgeye göç etmesi yoluyla da gerçekleşebilir (Çobanoğlu, 2019:144). Ankara'ya gelen göçmenlerin göç hikâyelerinden hareketle Ankara'nın Osmanlı döneminde ve Cumhuriyetin ilk döneminde gerçekleşen göçlerde birinci iskân bölgesi olmadığı ancak başka bir şehre gidip daha sonraki süreçte Ankara'ya yerleştiği kitlesel göçlerde tespit edilmiştir. Bunun yanında doğrudan Ankara'ya yapılan göçlere de rastlanmanın yanında serbest (gönüllü) olarak yapılan göçlerin hedef bölgesi Ankara olmuştur. Ankara'nın Balkanlı göçmenler tarafından tercih edilmesinin sebepleri şöyledir:

1. Resmî makamlar tarafından Ankara'ya iskâna izin verilmesi
2. Akrabaların/Tanıdıkların Ankara'da yaşıyor olması
3. Balkan göçmenlerinin Ankara'nın sosyo-ekonomik imkânlarının diğer şehirlere göre daha iyi olduğunu düşünmeleri
4. Türkiye ve diğer devletler arasında yapılan eğitim anlaşmaları doğrultusunda Ankara'daki okullara gelinmesi
5. Evliliğe bağlı olarak Ankara'ya yerleşme durumu

Balkan coğrafyasından Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin göç hikâyelerinde göçün sebeplerine ve şekline dair bilgiler mevcuttur. Göç anlatılarından hareketle Ankara'ya yapılan Balkan göçlerinin türlerini Petersen'in Göç Tipleri tasnifinden hareketle şu şekilde sıralamak mümkündür: Zorunlu göçler, serbest göçler, kitlesel

göçler. Serbest (gönüllü) göçleri evlilik göçü ve eğitim göçü olarak genişletmek mümkündür. Tez çalışması kapsamında Ankara'ya göç eden birinci kuşak kaynak kişilerin verdiği bilgilerden hareketle göç hadiselerinin Balkan coğrafyasından çeşitli aşamalardan geçilerek gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Göç sebebiyle yer değiştirme zorunlu hâle gelmiş ve bu amaçla birçok kişi çeşitli ulaşım yollarıyla Türkiye toprağına ayak basmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen göçlerin türü ulaşım türünü de etkilemiştir. Türkiye'ye gelen göçmenlerin bazıları bir anlaşma çerçevesinde bazıları ise serbest bir biçimde Türkiye'ye gelmiştir. Bir anlaşma dâhilinde gelen göçmenlerin ne şekilde hangi ulaşım yolu ile ne zaman ve nereye gideceği, yol masrafları devlet tarafından belirlenmişken serbest şekilde gelenler ise tamamen kendi imkânlarıyla gelmişlerdir.

Türkiye'ye yapılan göçler farklı zamanlarda ve şekillerde yapılmıştır. Bu sebeple göçmenlerin göç yolları ve araçları geldikleri bölgelere ve tarihlere göre çeşitlilik göstermiştir. Romanya'dan gelen göçmenler kara, demir ve deniz yolunu kullanmıştır (KK-58). Demir yolu ve kara yolu ile gelenler Bulgaristan ve Edirne üzerinden Türkiye'ye giriş yapmışlardır. Deniz yoluyla gelen göçmenler ise Varna veya Köstence limanından hareket eden vapurlarla İstanbul'a gelmişler oradan da Ankara'ya tekrar trenle ulaşmışlardır. Bulgaristan'dan gelen Türkler de kara, deniz ve demir yolu ile yolculuk yapmışlardır. Kara ve demir yolu ile Edirne ve İstanbul üzerinden, demir yolu ile gelenler ise Belgrad, Niş, Sofya, Belova, Filibe, Edirne güzergâhı ile yolculuklarını tamamlamışlardır. Osmanlı döneminde Bulgaristan'dan ve Romanya'dan gelenler arasında deniz yolu ile Tuna Nehri'ni de kullanarak Anadolu'ya varmayı hedefleyenler olmuştur (Uzman, 2018: 101).

Yunanistan'dan gelen mübadiller, Mübadele Anlaşması çerçevesinde yoğun olarak deniz yolu ile Türkiye'ye getirilmişler/gelmişlerdir. Mübadele İmar ve İskân Vekaleti, Seyr-i Sefain İdaresi şirketleriyle bir anlaşma imzalamış ve mübadillerin sorunsuz bir şekilde Yunanistan'dan Türkiye'ye taşınmasını sağlamışlardır (Uzman, 2018:102). Selanik,

Kavala, Hanya, Kandiye ve Resmo'dan gelen mübadil vapurlarının İstanbul, İzmir, Samsun, Mersin ve Antalya limanlarına çıkarılmalarına karar verilmişti. Mübadiller, Ayvalık, Mudanya, Bandırma, Erdek, Gelibolu, İzmit, İzmir, Fethiye, Çeşme, Urla, Tekirdağ, Mersin, Tuzla, Çanakkale, Antalya, Sinop, Samsun, Giresun ve Polathane liman ve iskelelerine çıkarılmışlardır (İpek, 2000: 48). Tarihi kayıtları örneklerdirici bilgiler göç hikâyelerinde de karşımıza çıkmaktadır: *“Gülcemal gemisiyle Mersin limanına geliyorlar. Oradan Güzelyurt'a yerleşiyorlar (Aksaray). Bir kısmını Niğde-Bor'a yerleştirmişler. Benim annemin dayısının çocuklarıyla oraya gittiğimizde tanıştım.”* (KK-63).

Yunanistan'dan gelen mübadillerin taşınması için ücret istenmiştir. Mübadiller yol paralarını kendileri karşılamış, karşılayamayacak durumda olanlara ise devlet kefil olmuştur (KK-62). Buna göre İstanbul ve yakınlarına gidenler kişi başı 400 kuruş, Karadeniz, Mersin ve civarına gidenler 600 kuruş, koyunlardan 100-150, sığırlardan 400-500 kuruş taşıma ücreti alınmıştır (Arı, 2000:84). Mübadiller Akdeniz, Gülcemal, Cumhuriyet, Dumlupınar, Sadıkzade, Giresun, Sakarya, Ümit, Hacıpaşa, Rumeli, Bahr-ı Cedit, Nilüfer, Timsah, Rize, İstanbul, Canik, Sürat, Sulh, Ankara, Kırkzade, Salih, Reşit Paşa, İsmet Paşa, Karabiga, Reşadiye, Altay, Arslan, Millet, Mahmudiye, Türkiye, Kartal, Bozkurt, Teşvikiye, Mahmut Şevket Paşa, Trabzon, Gülnihal ve Mahmut Şevket Paşa (Eyduran, 2018:80; İpek, 2000:49-53) isimli vapurlarla Türkiye'ye taşınmıştır. Mübadilleri taşıyan gemilerden bir tanesi olan Mahmut Şevket Paşa vapuruyla ilgili olarak alan araştırmasında bazı verilere rastlanmıştır. 68 numaralı kaynak kişinin hem derleme aşamasında hem de kendi kitabında aktardığına göre akrabası bu gemide doğmuştur ve bu yüzden adı gemiyle müsemma olmuştur: *“Şevkiye ablamızın bu gemide anneannesinin ebeliğinde doğumu gerçekleşmiş ve geminin ismi dikkate alınarak gemi kaptanı tarafından adı Şevkiye konulmuştur.”* (Palaz, 2020: 20).

Yugoslavya ve diğer ülkelerden gelen göçmenler asıl dağıtım merkezine ulaşırken şehirler arası yolculuklarda ağırlıklı olarak demir yolunu kullanmış, Türkiye'ye doğru hareket ettiklerinde hem demir yolu hem de deniz yolunu kullanmışlardır. Göçmenler

kaynak ülkeden hareket ettikten sonra yolculuk güzergâhı doğrultusunda Üsküp, Selanik, Edirne gibi yerlerde toplanmış ve oralarda günlerce bekledikten sonra Türkiye içlerine doğru yolculuklara devam etmişlerdir. Kaynak ülkeden başlayan göç hareketi yoğun olarak karayolu ile icra edilmiştir. Trenle başlayan göç serüveni gemilerle İstanbul-Mersin ve İzmir limanlarına doğru yapılmıştır. İstanbul'a gelen gemilerden inen göçmenler trenlerle Ankara'ya ulaşmışlardır. Bu yolculuklara dair anlatılar kaynak kişiler tarafından belli ölçülerde hatırlanmakla beraber bazı kaynak kişiler göç süreçlerine dair anılarını dile getirmek istememiş, göç acısını tekrar tekrar yaşamıştır. Osmanlı dönemi gerçekleşen göçlerde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kitlesel olarak gerçekleşen göçlerde göç yollarında çeşitli zorluklar çekilmiş, kayıplar verilmiş ve anavatana varış süreci çok sancılı geçmiştir. Özellikle Osmanlı dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan göçlerle ilgili anlatılan Balkan göç hikâyelerinde bir “kaçış”, “vatandan kopuş”, “hasret”, “gurbet” ve “anavatana gidiş”, “zulüm”, “katliam”, “sürgün” temaları yoğun şekilde hissedilmiştir. Birinci kuşak kaynak kişilere göç öncesi sürece dair Türkiye hakkındaki tahayyülleri sorulduğunda müşterek bir biçimde Türkiye için “Hayal edilen bir yer,” “Balkanlardaki Türklerin anavatan masalı”, “doğan her çocuğun bir gün Türkiye'ye gideceği/göç etmek zorunda olduğu inancı” yaygındır.

Balkan göç hikâyelerinde Balkan Savaşları'na dair birçok hikâye göçmenlerin hafızalarında yer almaktadır. Bu folklorik metinler kaynak kişiler tarafından “aile mirası” olarak kuşaklararası boyutta anlatılmaktadır. Göç hikâyeleri göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası sürece dair birçok bilgi vermektedir. Bunun yanında göçün yaşandığı menşee ülkedeki tarihi, kültürel ve coğrafi hayata dair bilgiler de göçmenler aracılığıyla aktarılmakta göçü inceleyen disiplinlere dair bilgi sunmaktadır. Her bir göç hikâyesi biricik olarak yaratılmaktadır. Bu hikâyeler kaynak kişiler tarafından tekrar icra edildiği süreçte onların belleklerinde hüznü anları anımsatmakta ve her daim göç ettikleri yerlere dair hasretlerini tazelemektedir. “Türk, nereye gitse (yurd-ı aslî'yi unutmazdı çünkü atalarının mezarı oradaydı. Çocukluk çağı, baba ocağı, ana kucağı hep orada bulunurdu.” (Ziya Gökalp, 1976:145). Göç hikâyeleri folklorik metinlerdir ve bu sebeple folklor kadrolarına dâhil edilip bilimsel olarak incelenmelidir.

3.2.2.Törenler

3.2.2.1.Geçiş Dönemi (Doğum-Evlenme-Ölüm) Törenleri

Geçiş törenleri (rites of passage), statüdeki bir değişimin örneğin, gençlikten yetişkinliğe, bekârlıktan evliliğe geçişin beraberinde getirdiği ritüellerdir. Bu ritüellerin sembolik anlamları vardır ve bu anlamlarla birbirlerinden ayrılırlar (Marshall, 1999:257). Artun (2014), geçiş törenlerini şöyle açıklamıştır: “Yer, durum(statü), sosyal pozisyon ve yaş ile ilgili değişmelere eşlik eden törenlerdir. Geçiş dönemleri genellikle “statüdeki bir değişimin beraberinde getirdiği ritüeller”, “bireyin yaşamında önemli geçişlerde düzenlenen törenler” şeklinde tanımlanmaktadır” (201). Geleneksel halk yaşamının başarılı bir bireşimine varabilmek, birçok başka şeyin yanı sıra bu önemli şey “geçiş” döneminin de sistemli bir şekilde araştırılması gerekmektedir (Örnek, 2014:183). Törenler, toplumsal bir gerçekliğe işaret etmektedirler. İki cins için de gündeme gelen törenler ayrıdır fakat aynı örüntüleri izlerler (Benedict, 2015:56-57). Türk kültüründeki önemli üç evre doğum, evlenme ve ölümdür.

3.2.2.1.1.Doğum Öncesi, Sırası ve Sonrası Gelenekler

Geçiş dönemlerinin başlangıcı sayılan doğum gelenekleri incelendiğinde Balkan göçmenlerinde ortak kültürel benzerlikler mevcuttur. Bir kadın hamile kalmak istiyorsa artık öncelikle modern tıbbi tercih etmektedir (KK-50, KK-42, KK-7, KK-9, KK-20, KK-33, KK-26). Kaynak kişilerin yaş grubunun orta yaş ve üzeri olması bu cevabın frekansını oldukça yüksek çıkarmıştır. Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar bunun yanında inanç yapısı çerçevesinde kutsal yerleri ziyaret edip çocuk sahibi olmak için dua etmektedirler. Hamile bir kadının çocuğunun cinsiyeti belirlenirken daha çok gebe kadının karnının aldığı şekle göre yorum yapılmaktadır. Bu noktada eğer kadının karnı yuvarlak ve genişse kız bebek, eğer sivri ise erkek bebek olacağına işaret eder. Bunun yanında annenin fiziksel görünümündeki değişimin de çocuğun cinsiyetini işaret ettiğine dair inanışlar mevcuttur. Hamilelik sürecinde annenin kaşları dökülürse kız bebek eğer anne güzelleşirse erkek bebek olacağına inanılmaktadır. Orta yaşın üzerindeki kaynak kişiler bu yöntemlerin etkisinin az olduğu artık gelinlerinin veya kızlarının cinsiyet öğrenmek amacıyla

hastanelere gittiklerini belirtmişler ancak yine de sohbetleri esnasında geleneksel yöntemlere dair de zaman zaman bu uygulamaları yaptıklarını ifade etmişlerdir (KK-17, KK-43, KK-58). Doğum sürecinde eskiden geleneksel yöntemlerle evde doğum yapıldığını ifade eden birçok kaynak kişi artık bu uygulamanın ne kent merkezlerinde ne de köy merkezlerinde uygulanmadığını ifade etmiştir. Günümüz modern tıbbının giderek yaygınlaştığı uygulamalar anneleri özel veya devlet hastanelerinde doğum yapmaya sevk etmektedir. Ancak mevcut konuya dair hanım kaynak kişiler, önceden yapılan doğumların hep evlerde ebeler veya doğum yaptırmayı bilen yaşlı kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Orta yaş üstü hanım kaynak kişilerin neredeyse tamamı bu cevabı vermiştir. Balkanlarda da geleneksel yollarla evde doğum uygulamasının yaygın olduğunu, Balkanlardan göçen annelerinin veya büyüklerinin hep evlerde doğum yaptığını aktarmışlardır. Balkan göçmenlerinde doğum sırası geleneklerinde müşterek bir durum gözlenmektedir.

Doğum sonrası geleneklere bakıldığında anne ile bebeği içeren kapsamlı bir süreçten bahsedilmektedir. Ailenin tercihinine göre bebeğin doğumu gerçekleştikten sonra anne ile bebek eve getirilmektedir. Anne ile bebeğin kırk gün evde kalması inancı Balkan göçmenlerinin hepsinde ortaktır. Anne ile bebeğin manevi herhangi bir sıkıntı yaşamaması amacıyla kırk gün evden çıkmaması ve anne ile bebeğin yalnız bırakılmaması düşüncesi Türk dünyası gelenekleri kapsamında da çok yaygındır. Anne ile bebeğin kırk gün evde kalması inancı Boşnak, Arnavut ve Kırım Tatarlarında da mevcut olmakla beraber Gagauz Türklerinde de böyle bir inanç olduğu kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir (KK-33, KK-10, KK-56). Türk dünyası geleneklerinde “Alkarası/Alkarası” olarak ifade edilen manevi sıkıntı durumların için Ankara’da Balkan göçmenlerinde buna benzer bir ifadeye rastlanmamakla beraber “Kırk basması/lohusalık hâli” gibi adlandırılmalarla bu süreçlerin ifade edilmeye çalışıldığı görülmüştür (KK-17). Bebek dünyaya geldikten sonra anne ile arasındaki kordon bağının kesilmesine yönelik uygulamalar geçmişte daha fazla önemseniirken günümüzde genel hatlarıyla yaşatılmaktadır. Eskiden özellikle köylerde bebeğin göbek kordonunun kesilip kişinin bebeğin meslek veya eğitim hayatına dair dileklerini gerçekleştirmesini umduğu bir yere

gömerlerken (cami, türbe) artık bu uygulamanın genç nesil tarafından yoğun şekilde uygulanmadığı kaynak kişiler tarafından ifade edilen bir durumdur.

Doğum sonrası anneyi ve bebeği nazar veya olumsuz hâllere karşı korumak amacıyla bebeğin yastığının altına bıçak, süpürge teli, Kur'an-Kerim koyma geleneği ortak bir uygulamadır. Bunun yanında Gagauz Türklerinde inanca bağlı uygulamalar tercih edilirken anne ve bebeği nazardan korumak amaçlı anneye ve bebeğe kırmızı bir ip veya kırmızı bir kurdele takılmaktadır (KK-33, KK-32, KK-34). Doğumdan sonra anne ve bebeğin rahat edebilmesi için tüm imkânlar sağlanmakla beraber anne ve bebek için ayrı bir oda hazırlama geleneği bütün göçmenlerde mevcuttur. Doğum sonrası süreçte annenin sütü gelmediği takdirde anneye soğan veya tatlı şeyler yedirme uygulamaları yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Doğum sonrası geleneklerde bebeği görmeye gelenlerin hediyeler getirdiği eskiden daha çok el işi yiyecekler yapılırken şimdi hazır gıdaların tercih edildiği kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır. Doğum sonrası bebeğe mevlit yapma geleneği aktif olarak geçmişten günümüze devam ettirilmektedir. Bu uygulamalar hem kent merkezlerinde hem de köy merkezlerinde yaygın bir şekilde icra edilmektedir (KK-8, KK-15, KK-9, KK-6, KK-45, KK-23). Bebek mevlitlerinin yapılması hususunda Balkan göçmenleri muhafazakâr bir yaklaşım içinde olarak bu geleneği devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Doğumdan sonra bebeğe ad verme süreci başlamaktadır. Bebeğe ad verirken Türk dünyasında da yoğun olarak uygulanan büyüklerin adlarının verilmesi geleneğinin günümüzde büyük ölçüde anne veya babaya bırakıldığı ancak geçmişte öncelikle büyüklerin adlarının verilmesinin beklendiği ve bu şekilde uygulanmazsa aile büyüklerine saygısızlık edilmiş olunacağı düşüncesi yaygındır (KK-4, KK-6, KK-7, KK-12, KK-17). Doğum sonrası geleneklerden bir diğeri de son zamanlarda uygulanmaya başladığı tespit edilen kız bebeğe yapılan "Altıncı ay kınası" uygulamasıdır. Bu uygulama Balkanlarda olmayıp Ankara'da yaşayan göçmenlerin sosyal ilişkiler aracılığıyla bunu öğrendiği ve son zamanlarda gerçekleştirmeye başladığı ifade edilmiştir (KK-33, KK-44).

3.2.2.1.2.Düğün Öncesi, Sırası ve Sonrası Gelenekler

Evlilik gelenekleri geçiş dönemleri içerisindeki en aşamalı devrelerden biridir. Ailelerin ve evlenecek çiftlerin mutluluk içerisinde geçirdiği bir dönem olan evlilik, iki kişinin birlikte bir hayat kurmalarını ifade eder. Evliliğin iç içe geçmiş renkli birçok aşaması vardır. Eş seçimi süreçleri eskiden aile büyükleri tarafından planlanırken günümüzde bu tercihler genel anlamda evlenmek niyetinden olan kadın ve erkeğe bırakılmıştır. Eskiden köylerde yoğun olarak “görücü usulü” olarak adlandırılan evlilik türü yaygınken günümüzde bu geleneğin çok zayıf bir oranda uygulandığı ifade edilmiştir. Balkan göçmenlerinin geldikleri menşe bölgelerde özellikle köylerde görücü usulü evlilik uygulamasının devam ettirildiği aktarılmıştır.

Evlilik yaşı geçmiş dönemlerde kadın için 14-15 yaş arası erkek için 17-18 yaş arası başladığı ancak günümüzde evlilik yaşlarındaki gerilemenin evlilik çağındaki kişilerin eğitim durumları ve ekonomik durumları ile bağlantılı olduğu açıkça ortaya konmuştur. Bunun yanında Ankara’da Balkan göçmenleri arasında günümüzde kız kaçırma olayları görülmediği ifade edilirken Balkanlarda yaşayan akrabalarının olduğu bölgelerde veya köylerde kız kaçırma olaylarına Ankara’ya göre daha sık rastlandığını ifade etmişlerdir (KK-17, KK-26, KK-49, KK-56). Evlilik kurumuna önem veren Balkan göçmenlerinde akraba evliliği yapılmamaktadır. Bu konuda oldukça muhafazakâr olan Balkan göçmenleri evlilik için en az yedi kuşak geçmiş olması gerektiğine inanmaktadır. Akraba evliliği yapılması konusunu Ankara’ya göç ettikten sonra öğrendiklerini ifade eden kaynak kişiler böyle bir uygulamayı çok yanlış bulmakla beraber akraba evliliği yapan kişileri yadırgadıklarını ifade etmişlerdir (KK-1, KK-1, KK-2, KK-6, KK-7, KK-13, KK-20, KK-29, KK-31, KK-35, KK-38, KK-42, KK-45, KK-47, KK-48, KK-46, KK-49, KK-53, KK-57, KK-62, KK-69). Balkanlardan göç eden Türklerinin evliliklerinde görülen bu husus, Türk kültürünün de müşterek özelliklerinden biridir. Evliliğin soy ile ilişkisine dikkat çekilen bu durumu Ziya Gökalp şöyle açıklamıştır: “Soy, Batı Türkleri’nde yedinci göbeğe değin çıkardı. Soyun dışında kalanlar yabancı sayılırlar; Bunlara yad yabancı ya da yedi yad denilirdi. "Kızımı yedi yabancıya veririm.", "Yedi yabancından kız alırım"

tümceleri eski zamanlarda evlenmenin yedi göbeğin dışında gerçekleştiğini ima ediyor.” (1991:228).

Balkan göçmenlerinin evlilik yapacakları kişilerin yedi kuşak uzaktan olması şartı Türk dünyasıyla da ortak olan geleneklerden biridir. Türklerin, genelde soylarına da önem verdikleri, dokuz ve en azından yedi nesil geriye gittikleri söylenir. Kazak ve Kırgızlarda yakın vakte kadar 9 veya 7 göbek hususuna titizlikle riayet edilirdi (Baykara, 2001:153). Tez çalışmasında Balkan Türk kültür ekolojisinin bir parçası olarak yer alan Boşnak ve Arnavutlarda da bu hususun oldukça önemli olduğu anlaşılmıştır. Balkan göçmenlerinin akraba evliliği hususundaki hassasiyetleri çocuk yaştan itibaren nesilden nesile aktarılmaya başlanmaktadır. Bu noktada aileler akrabalık ilişkilerini kardeşlik ilişkileri kadar yakın tutmakta ve çocuklarını öyle bir kültürle yetiştirmektedirler. Bunun yanında eş seçiminde kültürel özelliklerin birinci sırada olması düşüncesi geçmişe göre daha esnek bir yapıdadır. Ankara’ya ilk göç eden toplulukların genelde köylere yerleşmesi sebebiyle farklı bir köyden veya kültürden olmayan kişilere kız vermedikleri veya kız almadıkları alan araştırmasında ortak olarak ulaşılan en yaygın sonuçlardan biridir. Osmanlı dönemi göçlerde ve Cumhuriyet dönemi Ankara’ya yapılan Balkan göçlerinde kültürel uyum süreçlerinde evlilikler hususunda kapalılık yaşanmıştır. Balkan göçmenleri “yerliler” olarak ifade ettikleri Ankara halkı ile ilk zamanlarda bazı sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir (KK-54, KK-44, KK-37, KK-28, KK-29, KK-22, KK-10, KK-3). Balkan göçmenleri kendi kültürlerini muhafaza etmek ve gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla farklı bir kültür çevresinden evlilikleri özellikle uyum süreçlerinde pek tercih etmemişlerdir. Polatlı/Temelli bölgesinde yapılan alan araştırmasında kaynak kişiler Balkan göçmenlerinin Ankara’ya ilk gelen büyüklerinin yerliler tarafından dışlandığını benimsenmediklerini fakat zamanla aralarındaki ilişkiler başlayınca yerlilerdeki Balkan göçmenlerine yönelik algıların da değiştiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada Balkan göçmenlerinin “ahlaklı, saygılı, dürüst, vatansever, temiz” insanlar oluşu çevre köylerden insanların Balkan göçmenlerinin yaşadığı köylerdeki kızlarla evlenmek istediklerini aktarmıştır (KK-68, KK-29, KK-28, KK-23).

Farklı bir kültürden bir kişiyle evlenmeme tercihi günümüzde zayıflamış bir şekilde devam etmekle beraber Arnavutlarda baskın bir unsur olarak muhafaza edilmeye devam etmektedir (KK-47, KK-48). Türk kültür ekolojisi bağlamında bakıldığında Türk-Boşnak, Türk-Arnavut, Türk-Gagauz evliliklerin Ankara'da görüldüğü tespit edilmiştir. Ankara'ya Osmanlı döneminde yerleşen göçmenlerin iskân edildikleri bölgelerde Türk, Tatar, Çerkez ve yerli olarak ifade ettikleri Ankaralı unsurlar da yer almaktaydı. Balkan coğrafyasında gayrimüslim veya Türk olmayan unsurlarla birlikte yaşayan Balkan göçmenleri Ankara'ya geldiklerinde de bazı köylerde mevcut unsurlarla beraber yaşamaya devam etmiş ve Balkanlardan getirdiği birlikte yaşama kültürünü göç sonrası süreçte de icra etmeye devam etmiştir. Bu bağlamda Rumeli göçmenleri, Kırım-Romanya Tatarları ve Çerkezlerin birlikte yaşadığı Gökçehöyük Köyü birlikte yaşama kültürüne bir örnek teşkil etmektedir.

Üç farklı kültürün yaşandığı köyde ilk yerleşmelerde çatışmalar olduğu fakat zamanla bu çatışmaların aşıldığı ifade edilmiştir. Bu köyde her bir unsurun kendi geleneklerini uygulamaya devam ettiği bir yaşam kültürü söz konusudur. Bunun yanında köy içi evliliklerin çok sık görülmediği fakat günümüzde eş seçimlerinde kültürel bir sınırlılık olmadığı izlenmiştir. Kırım Tatarlarının yoğun olarak yaşadığı Ballıkpınar köyünde ise eş seçiminde Kırım Tatarı olunması hususuna daha yaygın olarak dikkat edildiği gözlenmiştir. Bu durumun canlılığını korumasında Kırım'ın gerek siyasi gerekse kültürel mahiyetinin günümüzdeki durumunun etkili olduğunu söylemek mümkündür. Kırım Tatarlarının folklorik hususiyetlerini ve Kırım Tatar kimliğini korumak amacıyla böyle bir yaklaşımda bulunduğu açıktır (KK-41, KK-38, KK-40).

Osmanlı döneminde Ankara'ya göç eden Boşnakların kurduğu Fevziye köyünde günümüzde 250 kişi civarında (KK-6) sabit bir nüfus yaşamaktadır. Kuruluşunda Boşnaklardan müteşekkil köyün mevcut yapısı Türk ve Boşnaklardan karma bir yapıya dönüşmüştür. Boşnak ve Türk evlilikleri aracılığıyla köyde Boşnak nüfus dışında da

genişlemeler yaşanmıştır. Balkan göçmenlerinin yaşadığı köylerde bu yönlü bir genişleme müşterek olarak hepsinde gözlenmiştir. Tarihi göçler yanında günümüzde gönüllü olarak yapılan serbest göçlerden bir tanesi de evlilik yoluyla göçtür. Alan araştırmasında fark edildiği üzere evlilik göçünün cinsiyete bağlı olarak gerçekleştirilme frekansı erkeklere göre kadın ağırlıklıdır. Bu bağlamda evlilik yoluyla göçlerin en yoğun yaşandığı bölge Bosna Hersek, Kosova ve Gagauz Yeri'dir. Bu evliliklerdeki uyum süreçleri metin içinde ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

Balkan göçmenlerinin evlilik öncesi geleneklerine bakıldığında evlilik kararı alan çiftlerin bu isteklerini ailelerine söylemeleri sonrası evlilik ile ilgili resmî süreçler başlamaktadır. Evlilik isteğini ailelerine bildiren gençlerin aileleri tanışmak amaçlı bir araya gelmektedirler. Ailelerin tanışma süreçlerinde eskiden damat adayı katılmazken günümüzde böyle bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Geçmişte damat adayının kızın ailesiyle tanışmaya gitmemesinde evlilik kararında ailenin rolünün baskın olması düşüncesi etkilidir. Aileler tanışmaya gittikleri gelin adayının ailesine küçük hediyeler götürerek ilk adımı atarlar. Aile tanışmalarında Balkan göçmenlerinde genellikle Balkan mutfağından yiyeceklerin de zaman zaman hediye olarak götürüldüğü ifade edilmiştir (KK-26, KK-35).

Aileler tanıştıktan sonra çiftlerin evlilik kararıyla ilgili bir süreç başlamakta ve evlilik aşamasına yönelik adımlar atılmaktadır. Evlilik kararının resmî bir boyuta taşındığı aşama “kız isteme” törenidir. Geçmiş evlilik geleneklerinde kız isteme aşamasında erkeğin aile büyükleri kızın ailesine yönelik hediyelerle beraber kız evini ziyaret etmekteydiler. Alan araştırmasında evlilikle ilgili oluşan verilerde şu görülmüştür ki görücü usulü evliliklerde olduğunu anlaşılan bir uygulamada kız isteme merasiminden önce erkek tarafından özellikle hanımların (kayınvalide, görümce, elti, yenge) gelin adayını görmek amacıyla gelinin aile evini ziyaret ettiği ve gelin adayının bu süreçte erkek tarafının ailesine hizmet ettiğini ifade etmişlerdir. Bu hizmet esnasında erkek

tarafından hanımların gelin adayının davranışlarını gözlemlediğini ve bu ziyaretler sonrasında evliliğe karar verdiklerini dile getirmişlerdir. Bu ziyaretlerin özellikle gelin adayı bakımından çok heyecan verici ve özenilmesi gereken bir süreç olduğu o ziyarete yönelik özenli kıyafetler giyilerek hizmet edildiği yoğun olarak Kosova Türkleri tarafından ifade edilmiştir (KK-42, KK-44, 53). Balkan göçmenlerinin evliliklerinde “saygı yapmak”, “saygılı davranmak” şeklinde ifade edilen hususlar çok önemlidir. Balkan göçmenlerinin bu konuda kuşaklararası aktarımları canlı bir şekilde muhafaza edilmektedir.

Kız isteme aşamasına gelen çiftlerde, kız isteme niyeti gelin adayının ailesine iletilir. Geçmişte yaşanan evliliklerde gelin adayı istemeye giden ailelerin en az üç kez istemeye gittiği kaynak kişiler tarafından dile getirilmiştir (KK-1, KK-3). Günümüzde böyle bir uygulamanın olmadığı açıkça ifade edilmiştir. Kız isteme aşamasında damat adayının ailesinden büyükler ve damat adayı gelin adayının evine bazı hediyelerle gitmektedirler. Bu hediyeler arasında yaygın olarak ailenin ekonomik imkânları dâhilinde gerçekleştirilen çiçek ve çikolata götürülmesi geleneği günümüzde yoğun olarak yaşanmaktadır. Bunlar yanında Balkan mutfağına ait bazı tatlıların da kız isteme aşamasında gelin adayının ailesine götürüldüğünü ifade etmişlerdir. Kız evine varan erkek tarafı gelin adayının büyüklerinden oluşan bir toplulukla beraber kız isteme töreninin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Bu noktada damat adayının ailesi tarafından seçilen kişi (baba/dede/yaşlı akraba) gelin adayı kendi kültürel dil özellikleri doğrultusunda evlilik isteklerini ifade edecek söylemlerle istemektedir. Bu noktada iki dilli ailelerde Türkçe baskın dil olmakla beraber Arnavutça, Boşnakça, Tatarca söylemler kullanılmaktadır. Alan araştırmasında görüşülen Gagauz Türk’ü kaynak kişilerde günümüzde kız isteme gibi bir adetin yaşanmadığı bunun yerine evlilik niyetindeki gençlerin direkt evlilik işlemlerini gerçekleştirdiğini aktarmıştır (KK-33, KK-32). Kız isteme süreçlerinde gelin ve damat adayının ailelerinin uzakta bulunma hâllerinin özellikle uluslararası evliliklerde yaygın olarak yaşandığı anlaşılmaktadır. Aileler arasında uluslararası mesafeler bulunması durumunda kız isteme uygulaması için damat

adayının ailesinin genellikle birçok kişinin (aile büyükleri) mevcut ülkeye gidebildiği bazı kaynak kişilerde hiç gidilemediği ve bazı kaynak kişilerde ise gelin adayının ailesinin yurt dışından Ankara'ya geldiği ifade edilmiştir (KK-34, KK-31, KK-50, KK-44). Kız isteme aşamasının ailelerin imkânları dâhilinde gerçekleştirilebildiği gerçeği geleneklerin yaşatılmasında bireysel tasarrufların da olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Geçmişte kız isteme aşamasında sonra aileler nişan sürecine dair ayrıntıları görüşmekteydiler. Ancak günümüzde yaygınlaşmaya başlayan kız isteme töreni ve nişan törenin aynı anda yapılması eğilimi sıkça karşımıza çıkmıştır. Özellikle orta yaş üzerindeki kaynak kişilerde kız isteme merasiminden belli bir süre sonra nişan veya yüzük takma merasiminin gerçekleştirildiği aktarılmıştır. Bu aşamada kız isteme süreci gerçekleştirildikten sonra kimi aileler o gün nişan sürecine dair görüşmeler yaparken kimi ailelerde bu konu hakkında tekrar aileler arası görüşmeler yapılmaktadır. Evlilik niyetinde olan çiftlerin bu niyetlerini resmî olarak ifade ettikleri evlilik öncesi süreci ifade eden “nişan” geleneği Balkan göçmenlerinin tamamında yaşatılmaktadır. Bu geleneğe göre, evlilik niyetinde olan çiftler arasında bazı geleneksel uygulamalar bulunmaktadır.

Bunlar gelin ve damat adayının birbirlerinin aileleri için alınıp hazırlanan “nişan bohçası” sürecini ifade etmektedir. Nişan geleneğini icra etmek amacıyla damat adayının ve gelin adayının istekleri doğrultusunda alışverişe çıkılır. Geçmişte nişan alışverişlerine gelin ve damat adaylarının aile büyükleri katılırken günümüzde bu aşamanın kişisel tercihlere bağlı olarak da gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Bu noktada alışverişe çıkmak isteyen gelin adayı, erkek tarafından bir kişi veya damat ile nişan alışverişini tamamlamaktadır. Nişan alışverişinin temel içeriğinde gelin ve damat adayının karşılıklı olarak hediyeleşmesi amacı bulunmaktadır. Nişan alışverişinde geçmişten günümüze alınması devam edilen unsurlar gelin ve damat adayının kıyafetleri olmakla beraber her ikisi için de kişisel bakım ve kozmetik ürünleri ve çeşitli hediyelerdir. Nişan bohçası olarak adlandırılan hediyeler günler öncesinden tül veya ona benzer süsleme unsurları ile

görsel olarak hazırlanmaktadır. Gelin ve damat adayının aile büyüklerine de hediyeler alınmakta ve bu bohçalara da hediyeler koyulmaktadır. Nişan bohçası hazırlanırken özellikle el iş ile yapılmış havlular Balkan göçmenlerinin kültüründe önemli yer tutmaktadır. Marama/Peşkir (KK-50, KK-49) olarak adlandırılan “havlu”lar nişan bohçasında ve ilerleyen süreçte gelin ve erkek çeyizinde önemli unsurlardandır. Nişan alışverişinin tamamlanmasının ardından nişan töreni gerçekleştirilmektedir. Bu törenler geçmişte kız tarafının evinde yapılırken günümüzde bu gelenek devam ettirilmekle beraber nişan için ayrı bir mekân tutma tercihlerine de rastlanmıştır. Bu uygulamanın ailelerin ekonomik durumları ile ilgili olduğu göz önünde bulundurulmakla beraber nişanın gelinin ailesi tarafından yapıldığı uygulaması Balkan göçmenleri arasında yaygındır. Nişan aşamasında evlilik niyetindeki çiftlere genel olarak aile büyüklerinin seçilmesi vesilesiyle yüzük takılmaktadır. Yüzük takıldıktan sonra aileler tarafından gelin ve damat adayına tercihlerine göre bazı takılar ve nişan törenine davet edilen kişiler tarafından takı (altın, para) takıldığı anlaşılmaktadır. Nişan törenleri ailelerin tercihleri doğrultusunda müzikli veya müziksiz yapılmakla beraber müzikli yapıldığı takdirde eğer her iki taraf da göçmen ise Balkan müzikleri/türküleri ve oyunları icra edilerek gerçekleştirilmektedir.

Ailelerin tercihleri doğrultusunda nişan töreni için davetiye bastırılması uygulaması da nişan töreninin mekânıyla ilgilidir. Kız tarafının evinde yapılacak nişanlarda taraflar bu tören ile ilgili davetlerini sözlü olarak gerçekleştirirken günümüzde bu davetler çeşitli iletişim araçları vesilesiyle gerçekleştirilmektedir. Nişan törenlerinde müzik, eğlence ve bunun tamamlayıcısı olarak ikramlar yapılmaktadır. Balkan göçmenlerinin nişan ve düğün törenlerinde yaygın olarak “kol pidesi, börek, börek, pita” isimleriyle anılan Balkan böreği yapılmaktadır. Bunun yanında hususi kültürel özellikler doğrultusunda tatlı ve hamur işleri tercih edilmektedir (KK-54, KK-55, KK-56). Nişan töreni düzenlendikten sonra çiftler evlilik süreçlerini devam ettirirler. Evliliğe kadar nişanlılık süreci yaşayan çiftler bu süreçlerde de birbirlerine hediye verme geleneğini devam ettirirler. Özellikle İslam inancını yaşayan Balkan göçmenlerinde Kurban Bayramı öncesinde gelin adayı

koç/koyun hediye edilmesi geleneği ailelerin ekonomik imkânları doğrultusunda devam ettirilmektedir. Süslenerek gelin adayının evine götürülen kurbanlıkla beraber gelin için takı (bilezik) hediye etme geleneği de devam ettirilmektedir. Nişanlılık süreçlerinin temel işlevi çiftlerin evliliğe hazırlanmaları içindir. Nişanlılık süreci devam ederken bir yandan da düğün törenine yönelik hazırlıklar yapılmaktadır. Balkan göçmenlerinde kına gecelerine ayrı bir özen gösterilmektedir. Bu sebepler nişanlılık sürecinde kına gecesine özel kıyafetler diktirilmeye başlanmaktadır.

Balkan göçmenlerinde geçmişte düğünler özellikle köylerde Perşembe başlayıp cumartesi gününe kadar devam etmekteymiş ancak günümüzdeki düğün geleneklerinde böyle bir tercih yapıldığı bilgisine rastlanmamıştır. Bu uygulamanın büyükleri tarafından yapıldığını aktaran kaynak kişiler günümüzdeki düğün törenlerinin “kına gecesine” ve “düğün” aşamasından oluştuğunu belirterek bu geleneğin kısmen devam ettirildiğini aktarmışlardır (KK-50, KK-62, KK-45, KK-58, KK-26, KK-2).

Kına gecesine, düğünden bir gece önce gelin adayının aile evinde geçirdiği son gecede yapılan eğlenceyi ifade etmektedir. Kırım Tatarları bu geceye “qına qoyuv gecesine” adını vermektedirler (KK-38). Geçmişte kına geceleri kız evinde sadece kadınlardan oluşan bir toplulukta yapılırken günümüzde kına gecesine törenleri özel mekânlarda yapılmaktadır. Balkan göçmenlerinin köy merkezlerinde gerçekleştirdikleri “kına gecesine” törenleri kent merkezliyelerden farklıdır. Köy merkezli kına gecelerinde köy içinde özellikle kına gecesine için yapıldığı ifade edilen yapılar bulunmaktadır. Bu oluşum alan araştırması yapılan her bir köyde ortak olarak gözlenmiştir. Bu bağlamda genel olarak iki katlı, genişçe bir şekilde inşa edilmiş yapıdaki binalar kına gecelerinin icra edilmesi için tahsis edilmiştir. Geçmişte Balkan coğrafyasında köylerde yaşayan kişiler avlu/avlu alanında kına gecelerini yapmaktalardı. Günümüzde Balkan coğrafyasında bu uygulama devam ederken Ankara’da şahsi tercihler dışında daha çok köydeki ortak alanlarda yapılmaktadır. Kına eğlenceleri kadınların kendi aralarındaki müzikli eğlenceyi ve geline

kına yakılması törenini ifade etmektedir. Balkan göçmenlerinin Ankara'daki kına gecesi geleneklerinde Balkan müzikleri tercih edilirken buna ek olarak Ankara yöresine ait müzik ve oyun kültürüne ait unsurlar da kına gecelerinde tercih edilmektedir. Bu amaçla kına gecesini müzikli olarak gerçekleştirmek amacıyla başka şehirlerden veya Ankara semtinden müzik gruplarının kına gecelerine iştirak etmektedir.

Balkan göçmenlerinin icra ettiği kına gecesi törenlerinin en önemli aşaması gelinlerin kına gecesine özel diktirdiği veya satın aldığı genel olarak “Şalvar” adıyla anılan kına gecesinin geleneksel kıyafetlerini giymeleridir. Günümüzde Balkan coğrafyasının karakteristik geleneksel giyimini ifade eden şalvarlar bölgelere göre farklı isimlerle anılsa da kına gecelerinin olmazsa olmazlarıdır. Kosova'da “Çityan, Şalvar”, Kuzey Makedonya'da “çinkan” Bulgaristan'da “bindallı” olarak adlandırılan şalvar kıyafeti Balkan göçmenlerinin yaygın olarak tercih ettiği geleneksel giyim unsurlarıdır (KK-20, KK-42, KK-43, KK-50, KK-53). Kına gecesi gelinin abiye olarak seçtiği bir kıyafet ile başlar daha sonra geline kına yakılması aşamasına gelinmeden ona kıyafet değiştirilir ve şalvarlar giyilir. Gelin şalvarları damat adayının ailesi tarafından özel olarak diktirilir veya satın alınır. Bu amaçla Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri gerek Balkanlardan (Kosova, Bulgaristan, Kuzey Makedonya, Bosna Hersek) gerekse İstanbul'dan özel olarak şalvar getirtmektedir. Şalvarlar, yaygın olarak beyaz olmakla beraber kişilerin tercihlerine göre altın rengi tonlarda yapılmaktadır. Ancak Bulgaristan Türklerinin kına gecesi törenlerinde giyilen bindallıların geleneksel olarak kırmızı veya bordo renklerde olduğu gözlenmiştir. Kına yakma töreni için şalvarlarını giyen sadece gelin değildir, kına gecesine katılan evli veya bekâr hanımlar da şalvar giyip kına halayına iştirak etmektedirler. Kına gecesinde şalvar ve gelin mendili Balkan göçmenlerinin kına gecelerinin en temel iki unsurlarındandır. Balkan göçmenlerinde kullanılan “göçmen mendilleri” nin kullanım bağlamlarına göre işlevleri vardır.

Balkan göçmenlerinin kına gecelerinde yaygın olarak iki kıyafet giyilirken özellikle Arnavut düğünlerinde üç veya daha fazla kıyafet değiştirilmesi geleneği yaygındır. Özel kıyafetlerini giyip gelen gelin, kayınvalidesinin elini öper ona saygılarını ifade eder. Bu törenin adı “Temenna” olarak bilinmektedir. Balkan göçmenlerinde yaygın olan “Temenna” adeti Kosova ve Makedonya ağırlık olarak uygulanmakla beraber günümüzde popüler kültür aracılığıyla Balkan göçmeni olmayan hanımlar tarafından da uygulanır olmuştur. Balkan göçmenleri bu noktada Balkanlarda da yaygın olarak uygulanan bu adeti Ankara’da uygulanır hâle getirmiştir. Kına gecesi eğlencesi devam ederken geline kına yakılması merasimi yapılmaktadır. Gelinin eline kına yakma geleneği Balkan göçmenlerinde müşterek olarak uygulanmaktadır. Kırım Türklerinde kına yakılırken genk kızlar tarafından yırlar (türküler) söylenmekte ve gelini hüznendirici mâniler de kimi zaman icra edilmektedir. Kına gecesi gelenekleri baştan sonra birçok eğlenceli aşamayı içerse de geline kına yakılması anı oldukça hüznüldür. Kına yakılırken gelinin aile evinde son gecesi olduğu, artık o evden ayrılacağını düşünerek hüznlenmesi ve hatta ağlaması beklenmektedir. Bu esnada gelinin hüznlenmesi için ağıt veya hüznü türküler söylenmektedir. Balkan göçmenleri arasında en yaygın kına türküsü Anadolu’da yaygın olarak söylenen “Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar” isimli kına türküsüdür. Geline kına yakılmadan önce gelin elini yumruk şeklinde yaparak kapatır ve kayınvalidesinin ya da erkek tarafından bir hanımın geline hediye vermesi beklenir, gelin, hediye verilene kadar avucunu açmayı tercih etmez.

Gelenekler gereği altın veya bilezik takıldıktan sonra gelin avcunu açar ve kına yakılmaya başlanır. Kınayı kız tarafından bir hanım yakmaktadır, kınayı yakacak hanımın kuvvetli ve mutlu bir evlilik yapmış bir kişi olması beklenmektedir. Kına yakıldıktan sonra gelinin avucuna hediye olarak verilen altın veya bilezik koyularak mendil veya kına eldiveni ile kapatılır. Kına yakılması uygulamasından sonra kına eğlencesi devam etmektedir. Geçmişte kına eğlenceleri sadece kadınlar tarafından icra ediliyorken günümüzde kent merkezli kına eğlencelerine erkeklerin de katıldığı bilinmektedir. Günümüzde Balkanlarda icra edilen kına gecelerinin sadece kadınlar toplanılarak yapılması geleneği

Ankara'ya göre daha yoğun olarak devam ettirilmektedir. Günümüzde Balkan göçmenlerinin kına gecesi geleneklerinde kına yakılma töreninden sonra kına, çerez gibi hediyelikler kına gecesi törenine katılan misafirlere dağıtılmakta ve bunun yanında geline özel hediyelikler hazırlanarak o günü hatırlatıcı hediyeler de dağıtılmaktadır. Evlilik öncesi geleneklerinden olan kına gecesi eğlencesi bittikten sonra gelinin kınayı yıkaması merasimi yapılmaktadır. Bu geleneğe göre gelin, kınasını damat evinde yıkamakta ve erkek evi de gelin tarafına ikramlarda bulunmaktadır. Kına yıkama geleneğini gerçekleştirmek köy merkezli düğünlerde yapılırken kent merkezlerinde bu uygulamanın kişisel tercihe kaldığı gözlenmiştir. Balkan göçmenlerinde geleneksel olarak gerçekleştirilen kına gecesi gelenekleri tarihi ve kültürel bir miras olarak kuşaktan kuşağa aktarılmakla beraber günümüze daha yakın zamanlarda özellikle evlilik yoluyla göç etmiş hanımların kına gecesi yapma geleneğine pek sıcak bakmadığı da tespit edilmiştir (KK-9). Kına gecesi gelenekleri tamamlandıktan sonra düğün gelenekleri başlamaktadır. Balkan göçmenlerinde yaygın eğilim düğün törenini düğün için özel tahsis edilmiş mekânlarda yapma eğilimi bulunmaktadır. Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri düğünlerini düğün salonunda yapmakla beraber düğünleri yemekli olarak yapmayı daha çok tercih etmektedirler. Ancak bu geleneğin de kişisel imkânlar dâhilinde olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Balkan coğrafyasında düğün törenlerinin yemekli olarak yapılması geleneğinin bir aktarımı olarak Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri de düğünleri yemekli yapmayı tercih etmektedirler. Düğün töreni aşamalı olarak ilerlemektedir. Balkan göçmenlerinde düğün eğlencesi akşam olmakla beraber gündüz vakitlerinde düğün için hem gelin evinde hem de damat evinde özel yemekler hazırlanmaya başlanmaktadır. Düğün yemekleri içerisinde mutlaka çorba, sulu yemek ve pilav/makarna olmakla beraber ağırlıklı olarak et yemekleri ve geleneksel hamur işi yiyecekler düğün yemeklerinde misafirlere ikram edilmektedir. Bu bağlamda Balkan göçmenlerinin düğün yemeklerinde yer alan en yaygın yiyecek bölgesel olarak adı değişen Balkan/göçmen böreğidir. Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri arasında müşterek bir yemek kültürü oluşumu mevcuttur. Düğün yemeği

yapılırken köy merkezli Balkan göçmenlerinin yaşadığı yerlerde Balkan-Rumeli ve Ankara müziklerinin söylenip geleneksel olarak danslar yapıldığı da ifade edilmiştir (KK-1, KK-2, KK5, KK-12, KK-16, KK-20, KK-22, KK-35).

Düğün eğlencesi başlamadan önce “gelin alayı” erkek tarafı ve yakınları hazırlanarak gelin evine giderek kız alma merasimini uygularlar. Balkan coğrafyasında gelin alma alayı köy merkezlerinde Türk bayrağı eşliğinde yürüyerek gerçekleştirilirken uzun mesafeli yerler için araç konvoyu ile beraber gerçekleştirilmektedir. Balkan coğrafyasındaki gelin alaylarının en önemli özelliği Türk bayrağının mutlaka en önde yer almasıdır. Yeni kurulacak yuvanın/ocağın temeli Türk bayrağının gölgesinde inşa edilmektedir. Ankara’da gerçekleştirilen gelin alma alaylarında yakın mesafelerde erkek tarafından misafirlere ve geleneksel Balkan müzikleri icracıları ile beraber gelin alma süreci gerçekleşir. Bu sırada gelin evde hane halkı ile vedalaşır. Gelin evden çıkarken bolluk ve bereketli olması amacıyla kayınvalide veya erkek tarafından bir kişinin şeker ve buğday atması hem Anadolu’da hem de Ankara’daki Balkan göçmenlerinde yaygın olarak uygulanmaktadır. Gelin alma merasimi gerçekleştikten sonra Balkan göçmenlerinde genel olarak düğün salonuna gitmeden önce Balkan müzikleri eşliğinde “Göçmen Halayı” çekme geleneği vardır. Balkan göçmenlerinde yaygın geleneksel dans biçimi halaydır, buna “oro/horo oynamak” adı da verilmektedir (KK-49, KK-51, KK-55).

Balkan coğrafyasında günümüzde gelin alayı esnasında maniler söylenmekte ve geleneksel çalgılar ile bunlar icra edilmektedir. Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin düğünlerinde geleneksel çalgıların icrası aktif olmamakla beraber bu gelenek profesyonel müzik gruplarının düğünlere davet edilmesi aracılığıyla sürdürülmektedir. Balkan göçmenlerinin düğünlerinde yaygın olarak Balkan geleneksel Türk müzikleri çalınmakla beraber menşe ülkelerine ait müzikler de Balkan düğünlerinde çalışmaktadır. Bunun yanında birinci kuşak göçmenlerin düğün müzik tercihleri ağırlıklı olarak kendi kültürlerine yönelikken zaman içinde bu tercih zayıflamıştır. Örneğin, 1924 yılında

Yozgat'a sonra da Ankara'ya yerleştirilen amerya Arnavutları, birinci kuşakta geleneksel Arnavut düğün müziklerini ve danslarını tercih ederken bu özellikleri zaman içinde azalmış ve Ankara müziği etkisi artmıştır (KK-1). Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri hem Balkan kültürünü Ankara'ya getirmiş hem de Ankara'daki kültüre uyum sağlamışlardır. Bu bağlamda Balkan göçmenleri tarihi Balkan Türk coğrafyası ile Anadolu arasında bir köprü görevi işlevindedirler. Düğün eğlencesi yapıldıktan sonra düğün sonrası gelenekler başlamaktadır. Bu doğrultuda Makedonya Türklerinde hemen düğün ertesini gerçekleşen "Suya Götürme Geleneği" uygulanmaktadır.

Makedonya Türklerinde düğün günü geleneksel olarak perşembedir, bu bağlamda ertesini gün cuma gününe gelir. Düğün ertesini erkek tarafından hanımlar (kayınvalide, görümce, elti veya yenge) gelinin evine gelir ve gelini yakında bulunan bir eşme veya suya gtrrleri. Gelin, suya götürme geleneğinin uygulanacağı gün de özel olarak "inkan" adı verilen şalvarlarını giymektedir. Suya giderken Cuma Türküleri adı verilen türküler söylenir ve gelinin özellikle sabrını denemeye yönelik uygulamalar yapılır. Gelini kızdırmaya çalışmak amaçlı şakalar yapılır. Gelin, eşine ve eşinin ailesine saygısı gereği yapılan bu şakaların hiçbirine kızmaz. Suya Götürme Geleneği icra edilirken gelin, erkek tarafından kayınvalide başta olmak üzere misafirlere teker teker "Temenna" yaparak saygısını sunar. Makedonya'da yaygın olarak uygulanan Suya Götürme Geleneği, Makedonya'daki halk mimarisinin geniş bahçelere ve avlulara sahip olması sebebiyle icra bağlamları daha uygunken Ankara'da yaşayan Makedonya Türkleri bu uygulamayı bahçelerinde imkânlar lsnde icra ettiklerini aktarmıştır (KK-50).

Balkan göçmenlerinde gelin-kayınvalide-görümce-elti ilişkileri oldukça olumlu ve saygı içeriklidir. Balkan coğrafyasında yaşayan Türkler uzun yıllar birlikte yaşamışlardır, günümüzde bu kültür Balkan coğrafyasında özellikle Makedonya'da yoğun olarak köylerde korunmaya ve geleneksel olarak devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda Balkan göçmeni hanımlar Ankara'da şahit oldukları gelin-kayınvalide

ilişkilerindeki olumsuzlukları yadırgadıklarını ve yanlış bulduklarını ifade etmişlerdir (KK-53, KK-43, KK-42, KK-64, KK-68, KK-20). “*Ben kayınvalidem ile 9 yıl beraber oturdum. O da dört eltisiyle beraber yaşamış. Biz hiç sorun yaşamadık. Ben Ankara’da olumsuzluklar olduğunu öğrendim. Bizde öyle şeyler olmaz.*” (KK-20). Bu özellik Romanya göçmenlerinde de yaygındır: “*Ben 36 yıldır kayınvalidem ile oturuyorum. Bizim hiç ayrı gayrımız yoktur.*” (KK-60).

Düğün geleneklerinin bir parçası olan resmî nikah ve dinî nikahın düğünden önce yapılması eğilimi ağırlıkta iken resmî nikahın düğün esnasında yapılması eğilimi de alan araştırılmasında aktarılmıştır. Düğün eğlenceleri arasında yer alan sünnet eğlenceleri, Balkan göçmenleri tarafından aktif olarak icra edilmektedir. Ankara’da yaşayan Balkan Türklerinde ve Müslümanlarında sünnet gelenekleri Balkan coğrafyasındaki gelenekler ile paralellik göstermekler beraber Ankara kültürüne de uyum sağlayarak icra etmeye devam etmektedirler. Eğlence törenleri içinde sayılabilecek asker eğlenceleri Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinde kişisel olarak icra edilmekle beraber özellikle Fevziye Köyü gençleri tarafından asker eğlenceleri köy içinde inşa edilmiş Köy Konağı adı verilen mekânlarda Ankara müzikleri eşliğinde icra edilmektedir.

3.2.2.1.3.Ölüm Öncesi, Sırası ve Sonrası Gelenekler

İnsanların hayatî fonksiyonlarını yitirerek ömürlerinin sonlanması anlamına gelen ölüm, gerçekleşmeden önce bazı fiziksel belirtiler göstermektedir. Bu belirtilere bakılarak kişinin vefat edeceğinin anlaşılması inancı halk arasında yaygındır. Balkan göçmenlerinde ölüm hâlinin yoğun olarak sarı beniz ile anlaşıldığı ifade edilmiştir. Bunun yanında evin yakınlarında baykuş veya Gagauz Türklerine göre saksagan ötmesi de evde ölüm olacağına işarettir (KK-33, KK-30, KK-5, KK-64). Ölüm sırası geleneklerinde kişi evde vefat ettiyse onu uygun bir alana alarak üzerine beyaz bir çarşaf ile örterek bekletmek ve üzerine bıçak veya metal bir araç koyma geleneği yaygındır. Vefat eden kişi uzun süre bekletilmeden defin işlemleri eğer akşam vefat etmemişse o gün uygun namaz vaktine müteakiben gerçekleştirilir. Balkan göçmenlerinde vefat eden kişinin

bekletilmesi uygulaması eğer uzaktan gelecek bir misafir yoksa pek yaygın değildir. Ölüm sonrası geleneklerde ilk olarak vefat eden kişinin mezarına dair düzenlemeler yer almaktadır. Vefat eden kişinin evine veya meskûn bulunduğu yerleşim yerine yakın bir camide vefat ettiğinin ilan edilmesi amacıyla selası okunur ve cenaze namazının zamanı bildirilir.

Vefat eden kişinin cenaze namazı kılınmadan önce cenaze evi olarak adlandırılan evde cenaze sonrası dağıtılmak üzere helva yapılmaktadır. Taziyeye gelen insanlar cenaze evine yiyecek getirirler ve hane halkının acısını paylaşmaya çalışırlar. Gagauz Türklerinde ölen kişinin ardından 9 gün yas tutulduğu ve bunun kişisel tercihlere göre 20-40 gün devam ettiği ifade edilmiştir. Yas süresi içinde siyah giyilerek yas tutulması gerektiği ifade edilmiştir (KK-33). Anadolu ölüm geleneğinde yas rengi karadır (Örnek, 2017:100). Bu gelenek Gagauz Türklerinde yaygın bir şekilde uygulanmakla beraber diğer Balkan göçmenlerinde 40 gün siyah giyilmesi geleneğinin aktif bir şekilde uygulandığı hakkında bir veriye ulaşamamıştır. Ölüm geleneklerinin temel uygulamalarından olan defin işlemlerinden sonra vefat eden kişinin yerleşimine gelen erkek misafirlere yaygın olarak helva ikram edilmekle beraber kişilerin tercihlerine göre yiyecekler de vefat eden kişinin hayrına dağıtılmaktadır. Bunun yanında Gagauz Türklerinde “kolba” adı verilen bulgurlu bir yiyecek yapılır ve bu yiyecekten kişiler üç kaşık yerler. Ölüm sonrası geleneklerde taziyeler iletilirken Gagauz Türklerinde “Allah rahmet eylesin, ilin toğraa olsun” gibi taziyeler yer almaktadır. Bu taziyeler Ankara özelinde Türkçe olmakla beraber Gagauz Türklerinde Rusça olarak da söylenmektedir (KK-33). Diğer Balkan göçmenlerinde ölümle ilgili taziye ifadelerinde özellikle birinci kuşak göçmenlerde “rahmete kaldı, rahmet olsun canına” şeklinde kullanılmaktadır.

Ölüm sonrası Balkan göçmenlerinde 7 gün Kur’an okutmak geleneği varken Gagauz Türklerinde 40 gün dua okuma ve 9 gün “Güllük” adı verilen kokuyu yakma geleneği yaygındır (KK-33). Ölüm sonrasında Gagauz Türklerinde mezar ziyaretleri Balkan göçmenlerinde olduğu gibi yapılmakta ve vefat eden kişi için mezarlığa yiyecek

götürerek hayır yapma şeklinde icra edilmektedir. Ölüm sonrası geleneklere bakıldığında Ankara'daki yaşayan Balkan göçmenlerinde köy merkezli yerleşimlerde müşterek mezarlar kullanıldığı ifade edilmiştir. Balkan göçmenlerinde vefat eden kişinin kişi için hayır yapma ve senelik mevlit okutma gelenekleri Gagauz Türklerinde de görülmekle beraber kendi inanç örüntüleri doğrultusunda icra edilmektedir.

3.2.2.2.Kutlama Törenleri

3.2.2.2.1.Dinî ve Millî Bayramlar

Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri Türk kültürünün bir parçasıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin resmî olarak kutladığı tüm bayramlar Balkan göçmenleri tarafından da büyük bir coşku ve sevinç içinde kutlanmaktadır. Balkan göçmenleri, göç hadisesini yaşamadan önce bazı bölgelerde (Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Kırım) dinî günlerini kutlayamamaların yanında millî bayramlarını da kutlama konusunda yasaklamalara maruz kalmışlardır. Bu bağlamda dinî ve millî bayramlar Balkan göçmenleri için önemlidir. Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri millî bayramları bireysel olarak kutlamanın yanında çeşitli Balkan STK'ları aracılığıyla kitlesel olarak da kutlamaktadırlar. Bu bağlamda Ankara'da millî bayramlar kutlanırken STK üyelerinin bir araya gelerek Anıtkabir'i ziyaret etmeleri ve çelenk bırakmaları yaygın olarak gerçekleştirdikleri bir uygulamadır. Bunun yanında göç bölgelerine bağlı olarak özel günler de Balkan STK'ları liderliğinde kutlanmaktadır. Örneğin, Kuzey Makedonya Türklerinin Türkçe Eğitim Bayramı olarak kullanan 21 Aralık Kuzey Makedonya Türklerinin Türkçe Eğitimi Bayramı¹⁸ 2021 yılından itibaren Ankara'da düzenli olarak kutlanmaktadır (KK-49).

Balkan göçmenlerinde kutlanan iki dinî bayram İslam inancı doğrultusunda Ramazan ve Kurban Bayramı'dır. Bunun yanında Gagauz Türkleri de inançları doğrultusunda özellikle Gagauzlar Derneği liderliğinde bir araya gelerek millî ve dinî bayramlarını Ankara'da kutlamaya gayret etmektedirler (KK-32). Balkan göçmenlerinin İslamî

¹⁸ Bu etkinlik, Ankara Rumeliler Kültür ve Dayanışma Derneği (2018) tarafından gerçekleştirilmektedir.

geleneklerinde bir ay oruç tuttuktan sonra Ramazan Bayramı kutlama inancı vardır. Balkan göçmenleri Balkan coğrafyasında dinî geleneklerinin uygulanmasının yasaklandığı zamanlar yaşamış ve bu yasaklar doğrultusunda Türkiye'ye göç etmiştir. Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri dinî ve millî hassasiyetleri doğrultusunda bu alanlara bağlı geleneklerini icra etmeye devam etmektedirler. Bu hassasiyetler kültürel olarak kuşaktan kuşağa aktarılmakta ve kültürel devamlılık sağlanmaktadır.

3.2.2.3.Bereket Törenleri

3.2.2.3.1.Adak, Yağmur Duası, Hıdrellez

Ankara'da yaşayan Balkan göçmenlerinde adak gelenekleri şahsi olarak uygulanmaktadır. Köy merkezli yapılan alan araştırmalarında kaynak kişilerin yağmur duasından haberdar olduğu fakat bu konuda herhangi bir tecrübeleri olmadığını ifade etmişlerdir (KK-29, KK-2). Balkan coğrafyasında Hıdrellez gelenekleri aktif olarak tüm toplumlar tarafından kutlanmaktadır. Balkan coğrafyasında yaşayan Türkler, Türkiye'ye göç etmeden önce eski yerleşim yerlerinde de Hıdrellez kutlaması yaptıklarını fakat Ankara'da bunları devam ettirmediklerini yaygın olarak ifade etmişlerdir. Günümüzde özellikle Kuzey Makedonya'nın Valandova bölgesinin Çalık Köyünde geleneksel olarak Hıdrellez Şenlikleri yapılmakta ve bu şenliklerde çeşitli gelenekler uygulanmaktadır. Hıdrellez geleneği yeni bir doğuşu ve baharı temsil etmekle beraber bereketi simgeleyen bir gelenektir. Hıdrellez geleneği Türk kültür ekolojisinin müşterek/birleştirici bir unsurudur.

3.2.3. Halk Mimarisi Gelenekleri

Halkın geleneksel anlayışı doğrultusunda inşa edilen mimariye verilen isimdir. Geleneksel halk mimarisinde evler genellikle bahçelidir. Halk ağzında bahçeye "avlu" da denilmektedir (Artun, 2014:230).

3.2.3.1.Yerleşim Yerleri ve Tipleri (Köy, Kasaba, Kent)

Ankara'da yaşayan Balkan göçmenlerinin yerleşim tipleri iki şekildedir. Bunlardan birincisi köy merkezli yerleşim tipi ve ikincisi de kent merkezli yerleşim tipidir. Balkan

göçmenlerinin kent ve köy merkezli iki ayrı yerleşim tipine sahip olmalarının temel nedeni farklı tarihlerde göç etmiş olmalarıdır. Ankara'ya yerleşen Balkan göçmenlerinin yerleşim tipleri şöyledir:

- a) Değişmeyen geleneksel halk mimarisi
- b) Değiştirilmiş geleneksel halk mimarisi
- c) Modernize edilmiş geleneksel halk mimarisi
- d) Modern halk mimarisi

Osmanlı döneminde Ankara'ya iskân edilen göçmenler yoğunluklu olarak mevcut köylere yerleştirilmiş veya kalan göçmenlerin iskânı göçmenler için ayrıca köyler kurulması suretiyle gerçekleştirilmiştir. Osmanlı döneminde gerçekleşen göçlerde devlet tarafından göçmenlere belli ölçüde destek sağlanmış fakat bu yardımlar ev inşasında göçmen yoğunluğu nedeniyle zaman zaman yetersiz kalmıştır. Atatürk döneminde Balkanlardan gelen göçmenler için “numune köy” uygulaması başlatılmış ve bu doğrultuda günümüzde Polatlı ilçesi sınırlarında yer alan Temelli/Samutlu ve Sincan köyleri inşa edilmiştir. Temelli kasabasında inşa edilen ilk mimari yapıların tasarımı özel olarak hazırlanmış, ay ve yıldız oluşturacak şekilde sıralanmıştır. Bu köylerin tasarım amacı Ankara halkına ve Balkanlardan gelecek olan göçmenlere yönelik bir örnek köy tasarımı sunmaktır. Bahse konu yerleşim alanları Ankara halkına ve köylüsüne örnek teşkil edecek mahiyette tasarlanmış ve hayata geçirilmiştir (Pustu, 2023:234). Ankara'ya gelen göçmenler vesilesiyle hem nüfus artmış hem de göçmenler için köyler yapılması köy sayısını arttırmış; numune köy projesiyle Ankara halkı modern mimari yapılarla tanışmıştır (Pustu, 2022:62). 1927'de Bulgaristan'dan gelenler 27 hane olarak Temelli'ye yerleştirilmiştir. Buraya modern bir yapı olarak taş evler yapılmış, tuvaletleri vs. hepsi içinde bir şekilde tasarlanmıştır. Bu evler ay şeklinde yapılmış, ortasına da nahiye¹⁹ binasını/karakolu yapmışlar etraf köyleri de buraya bağlanmıştır (KK-28). Tez çalışması kapsamında Temelli kasabasına gidilmiş ve numune köy çalışmalarına ait mimari yapıların fotoğrafları çekilmiştir. Bugün bu yapılardan ayakta kalan çok az bir yapı bulunduğunu belirtmekle beraber köy halkının mevcut imkânları doğrultusunda köy

¹⁹ 1. Bucak. 2. Bölge. (TDK Sözlük, 2011: 1745).

mimarisinde de değişiklik yaptıkları anlaşılmasıdır. Mevcut köydeki her evin bahçeli oluşu geleneksel halk mimarisi geleneklerinin somut olarak devam ettirildiğini yansıtmaktadır. Geleneksel Türk halk mimarisine ait unsurlardan bir tanesi de evin çevresinin en az bir kat boyu kadar bahçe duvarı ile örölmüş olmasıdır.

Mevcut çalışma kapsamında ziyaret edilen köylerde bu geleneksel yapıların müşterek bir özellik olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bunun yanında köyde bir müze evi oluşturulmak suretiyle kültürel mekânlar üzerinden kültürel kimliğin korunmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Kültürel mekânların hafıza ve kimlik üzerindeki işlevleri kuşaklararası kültürel aktarım boyutundadır. Ballıkpınar Köyünde inşa edilen “Kültür Evi” bu yapılara bir örnek olacak mahiyettedir. Folklorun sergilenmesi amacına yönelik ortaya çıkarılan müzelerin Balkan göçmenleri arasında aktif işlevleri olduğu gözlenmiştir. Balkan göçmenlerinin köylerini inşa süreçlerinde bazı yer değiştirmelerin yaşandığı kaynak kişiler tarafından aktarılmış olmakla beraber Balkan göçmenlerinin geldikleri coğrafyalara benzer yer arama refleksi onları buldukları yerlerden de farklı bölgelere göç etmeye itmiştir. Türkler, evini kurmak istedikleri yerin havasının güzel, ferah, uygun ve sağlam olup olmadığı hemen anlıyordur. Türklerin bilinmesi gereken en önemli özelliklerinden biri yerinin “yurd”unun belli olması önceliğidir. Bu sebeple Yurt, Türk’ün evinin bulunduğu, evinin zemini ve toprağa temas ettiği yer demektir (Baykara, 2001:62-75). Türkler yerleşim yerlerini bu doğrultuda inşa etmişlerdir.

Cumhuriyet dönemi Ankara’ya yerleşen Balkan göçmenlerinin köylere yerleşmesinin dışında kent merkezlerinin gelişmesi sebebiyle kent merkezlerinde de yerleştikleri gözlenmiştir. Bu bağlamda Akköprü semtine bağlı Varlık Mahallesi, Balkan göçmenleri için dönemin Varlık vergisi ile oluşturulmuş ve göçmenlerin iskânına açılmıştır. Günümüzde iki veya daha çok katlı, geniş bahçeli evlerden oluşan Varlık Mahallesi, her bölgeden Balkan göçmeninin yaşadığı mozaik bir mahalle olma özelliği taşımaktadır. Bu mahallede yer alan mimari yapıların Balkanlardaki mimari yapıları anımsattığı anlaşılmasıdır. Balkan göçlerinin kitlesel olarak en son yaşandığı göç olan 1989

Bulgaristan Zorunlu Göçü ile Ankara'ya gelen Bulgaristan Türkleri için bugün Pursaklar ilçesi sınırlarında bulunan Ayyıldız Mahallesi inşa edilmiştir. Göçmen Konutları/Blokları olarak da ifade edilen yapılar birkaç odalı ve 4-5 katlı bloklardan oluşmaktadır. Göç edilen tarihlere bağlı olarak şu sonuca varılmaktadır. Osmanlı döneminde yapılan göçler sonrası iskânlarda köy yerleşimi yaygınken Cumhuriyet dönemi ve sonrası kent merkezli yerleşim tipi yaygınlaşmıştır.

3.2.4.Halk Ekonomisi Gelenekleri

Halkın geçimi karşılamak amacıyla oluşturduğu, üretim ve tüketim alışkanlıkları, davranışları ve bu süreçte faydalandığı geleneksel yol, yöntem ve araç gereçlerin derlenmesi halk ekonomini ifade etmektedir (Artun, 2014:231).

3.2.4.1.Tarım, Hayvancılık, Arıcılık, Ticaret

Balkan göçmenlerinin halk ekonomisi gelenekleri, köy merkezinde yaşayanlar ve kent merkezinde yaşayanlar bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Köy yerleşim tipini benimseyen Balkan göçmenlerinde tarım faaliyetleri görülürken kent merkezli yerleşim tipini benimseyen Balkan göçmenlerinde devlet memurluğu ve özel sektörde yer almak eğilimi olmakla beraber ticaret faaliyetlerinde de buldukları alan araştırmasında tespit edilmiştir. Balkan göçmenleri köy merkezlerine yerleştiklerinde buradaki âtıl arazilerin yeniden işlenmesini sağlamış ve bunun yanında yerli halka tarım işlerinde kullanmak üzere yeni araçları öğretmişlerdir. Göçmenler tarafından kullanılan dört tekerlekli çelik telmiyeli at arabaları Ankara halkına da öğretilmiş, bu arabalar yerlilerin kullandığı iki tekerlekli sığır ve mandalar tarafından sürülen kağnıların yerine kullanılmaya başlanmıştır. Bunun yanında göçmenlerin gelişiyle beraber tarla sürme faaliyetlerinde de atların kullanımı yaygınlaşmıştır (Pustu, 2022:62).

Ticaret faaliyetlerinde Balkan ülkeleri ve Türkiye arasında çeşitli sektörlerde iş birlikleri yaptıkları kaydedilmiştir (KK-32, KK-21, KK-45). Göç edilen bölgelerin coğrafi özellikleri ve toprak yapısı halk ekonominin çeşitliliğini belirleyen unsurlardan biridir. Bu bakımdan Osmanlı döneminde yaşanan Balkan göçlerinde, göçmenlerin çoğunlukla

çiftçi olması onların verimli arazi arayışına girmelerine yol açmış ve arazi imkânlarının elverişsizliği doğrultusunda Ankara içinde köyler arası göçler yaşanmıştır.

3.2.5.Halk Sanatları ve Zanaatları

Sanat tarihi, halk el sanatlarıyla ilgili temel bilgileri folklordan öğrenirken folklor da el sanatlarının kaynağını sanat tarihinde bulur (Tan, 2003:19). Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin halk sanatlarına ve zanaatlarına dair geleneksel özelliklerin kitlesel ölçüde devam etmediği ancak kişisel tercihler doğrultusunda aktarıldığı gözlenmiştir. Osmanlı döneminde Ankara’ya yerleşen birinci kuşak göçmenlerde geleneksel halı ve kilim dokumacılığı icra edildiği kaynak kişiler tarafından ifade edilmiş ancak bu durumun kendileri için yalnızca bir anı olarak zihinlerinde yer ettiğini dile getirmişlerdir. Bunun yanında Ballıkpınar Kırım Tatar köyünde geleneksel Kırım motiflerinin öğretilmesinde yönelik Ballıkpınar İlkokulunda el sanatları kursları düzenlendiği tespit edilmiştir. Geleneksel Kırım el sanatlarının yeni nesillere öğretilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması amacıyla Kırım’dan el sanatları öğretmeni (KK-39) getirilmesi suretiyle halk sanatlarının icrasına ve sürdürülmesine devam edildiği ancak hususi olarak tespit edilebilmiştir.

3.2.6.Halk Giyim-Kuşam Gelenekleri

Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin giyim-kuşam özellikleri denince hem günlük giyimleri hem de geleneksel giyimleri akla gelmektedir. Balkan göçmenlerinin günlük giyimlerinde Ankara toplumuna uyum sağladıkları gözlenmekle beraber özel günlerde Balkan geleneksel kıyafetlerinin tercih edildiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda Balkan göçmenlerinin kına gecesi ve sünnet geleneklerinde geleneksel Balkan giyim kuşamını icra ettikleri tespit edilmiştir. Giyim-Kuşam özellikleri kültürel kimliğin bir parçası olmakla beraber maddi kültürel unsurların geleneksel örneklerindedir. Balkan geleneksel giyim-kuşam folkloru Ankara’daki Balkan STK’ları tarafından dernek merkezlerinde sergilenmektedir. Bunun yanında Ankara’da yapılan kültür tanıtımı içerikli programlarda geleneksel Balkan kıyafetleri sergilenmekte ve Balkan kültürünün tanıtımı sağlanmaktadır.

3.2.7.Halk Mutfağı Gelenekleri

Halk mutfağı gelenekleri/kültürü; beslenmeyi sağlayan yiyecek-içecekler ve bunların hazırlanma, pişirilme ve saklanma sürecini; bu işlemlere bağlı mekân ve mutfak aletlerini; yeme içme geleneği ile bu gelenek etrafında ortaya çıkan inanış ve uygulamalardan ortaya çıkan kendine özgü bir bütüncül kültürel yapıyı ifade eder (Artun, 2014:239). Halk mutfağı gelenekleri bir toplumun beslenme biçiminin dışavurumudur. Beslenme biçimiyle ilgili gelenekler tarım, ekonomi, coğrafya, dinî inançlar, demografi, eğitim vb. unsurların etkisiyle olur ve gelişir (Artun, 2017:415). Doğa, sanat veya bir insanın yaşama dâhil olmasını gerektiren ifade biçimlerinden biri mutfak kültürüdür. Aktif bir geleneğin örneği olan mutfak kültürü yeniliğin meyvesidir ve bu yüzden nesilden nesile aktarılan unsurlardır (Kul, 2019: 33-34). Yemek kültürü bir milletin kimliğinin önemli göstergelerinden biridir. Halk mutfağı gelenekleri bir toplumun kim olduğunu anlatmakta ve köklerini yeniden keşfetmesine yardımcı olmaktadır (Kul, 2019:50).

İnsanlığın kültürel anlamda müşterek olarak paylaştığı faktörlerden biri de yiyeceklerle ilgili değerler ve geleneklerdir (Kul, 2019:34). Halk mutfağı gelenekleri toplumların gelenek ve görenekleri, sosyo-kültürel boyutları, refah durumları vb. faktörlere paralel biçimde birbirlerinden farklı gelişim evreleri geçirmiştir. Toplumların yaşam yerlerini belirleyebilmek için verdikleri mücadelelerin ve göçlerin yol açtığı gelişmeler ve yer değiştirmeler de mutfak kültürünün belirlenmesinde önemlidir (Düzgün & Özkaya, 2015:42). Türkiye'nin coğrafi konumu ve tarihsel süreç içinde meydana gelen medeniyetlerin etkisiyle Türk mutfak kültüründe yeni açılımlar olmuş, Türk mutfağının kültürel çeşitliliği artmıştır. Yüzyıllar boyu Anadolu ve Rumeli'de ortaya çıkan Türk mutfak kültürü ve yemek töreleri Asya'nın tarihsel birikiminden hareketle oluşmuş, gelişmiş ve ünlenmiştir (Artun, 2017:415-416). Türk halk mutfağı geleneklerindeki kültürel çeşitliliğin artmasına aracı olan hadiselerden biri de göçtür. Bu hadiseye bağlı olarak mevcut halk mutfağı gelenekleri farklı coğrafyalara göç etmiş ve kendine has hususiyetlerini muhafaza etmekle beraber yeni açılımlar da yaşamıştır. Göç eden kişilerin kültürel belleklerini ve kimliklerini göç ettikleri yerlerde de muhafaza etmek ve gelecek

nesillere aktarmak amacıyla sürdürdüğü geleneklerden önemli bir tanesi beslenme ve halk mutfağı kültürüdür (İşçimen, 2021:107).

Türk halk mutfağı geleneklerinin aktif olarak bulunduğu coğrafyaların başında gelen Balkan yarımadası kültürel çeşitliliğin de bir arada gözlendiği bölgelerdendir. Özellikle Osmanlı Türklerinin bölgeyi fethinden sonra Türk mutfağının da bu coğrafyaya sirayet etmesi Balkan haklarının da yemek kültürünün genişlemesine katkı sağlamıştır. Orta Asya'dan başlayarak Anadolu geleneksel mutfak kültürüne yönelik yemekler Türkler aracılığıyla Balkanlara taşınmıştır. Tarihsel süreç içinde Balkanlardan başlayan makûs göçler sonrası Anadolu'ya göç eden Türkler ve Müslümanlar aracılığıyla Türkiye'de Balkan mutfağına dair de hususiyetler görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Balkan göçmenleri, farklı tarihsel örüntülerde Ankara iline göç ederek zamanla burada “göçmen mahalleri/bölgeleri” inşa etmiş ve kendilerine has alt kimliklerde göçmen folkloruna bağlı olarak halk mutfağı geleneklerini icra etmişlerdir. Göçmen grupların ağırlıklı yerleşim içeriğini oluşturduğu göçmen konutlarında veya köylerinde yerlilere ait mutfak hususiyetlerin etkisi daha az görülmüştür. Bilhassa göçmen yerleşim tipinin etkin olduğu bölgelerde hem geçmişe ait hem de geleneksel halk mutfağı kültürü hem de çağdaş Türk yeme-içme ve sosyalleşme biçimleri (Kaderli, 2022: 175) etkinliğini sürdürmektedir.

Ankara'da yaşayan Balkan göçmenlerinin halk mutfağı hususiyetleri oldukça zengindir. Balkan coğrafyasından getirilen yemek kültürü özellikleri icra edilmeye devam edilmekle birlikte Ankara'ya özgü yemek kültürü de benimsenmiştir. Göç sonrası kültürel yaratmalar aracılığıyla Ankara'da Balkan göçmenleri aracılığıyla müşterek bir Balkan mutfağı oluşturulmuştur. Balkan göçmenlerinin halk mutfağı geleneklerinin temelinde et ve ete dayalı yemekler ağırlıkta olmakla beraber hamur işi ve tatlı kategorisindeki yiyecekler de yoğun olarak bulunmaktadır. Balkan coğrafyasında et ürünlerine dayalı türketimin yoğun olması Balkan göçmenlerinin de bu yönde bir beslenme alışkanlığına dayalı gelenek oluşturmalarını sağlamıştır. Balkanlardan göç eden Türklerin et ürünlerine dayalı bir mutfak kültürüne sahip olmasının temelleri Orta Asya'da et ve mayalanmış süt

ürünleri ile biçimlenen bir beslenme sistemi (Artun, 2017: 415) içindeki geleneğin aktarıcıları olmasından kaynaklanmaktadır. Bu gelenekler kültürel bir kimlik unsuru olarak hem kaynak kişiler tarafında icra edilmekte hem de kültür endüstrisi bağlamında Ankara halkının istifadesine sunulmaktadır.

Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin yemek kültürü bağlamında meslekleri incelendiğinde özellikle Makedonya’dan gelen Türklerin börek, pasta, dondurma ve tatlı yapımında başarılı olduğu ve bu içerikte Ankara merkezinde birçok dükkân açtığı gözlenmiştir (KK- 49, KK-55). Bu dükkanlar vesilesiyle Balkan mutfağı Ankara’ya da taşınmış ve göçmenler aracılığıyla kültürel köprüler inşa edilmiştir. Türk insanı, farklı zamanlarda farklı amaçlar için ayrı ayrı yemek tertipleri yapmaktadır. Mesela gündelik olarak yenilebilen yemeklerden gayri, bazı işlerin yemekleri ayrıca tertiplenir. Hele bayramlarda, toylarda veya ziyafetlerdeki tertipler daha farklıdır (Baykara, 2001:103). Balkan göçmenlerinin mutfak kültürü hususiyetlerinde törenleri yemekli olarak kutlamak veya icra etmek yaygın bir gelenektir. Yemek kültürüne dair hususiyetler coğrafyalara göre anlam bulduğu gibi yemek yapımında kullanılan araçlar da mutfak kültürünün bir parçası olarak yer almaktadır. Ankara’ya göç eden birinci kuşak göçmenler geldikleri bölgelerden alabildikleri kadar mutfak araç ve gerecini de yanlarında getirmiştir. Otantik maddi kültürel folklorik ürünlerden sayılabilecek bu araç ve gereçler göçmenlerin ilk yerleşimlerinde temel ihtiyaçların karşılanmasında işlevsel olarak yer almışken günümüzde bir aile mirası olarak muhafaza edilmeye çalışılmaktadır (KK-26, KK-7).

Balkan göçmenlerine ait yemek kültüründe Balkan yemek kültürüne has adlandırmalar mevcuttur. Örneğin Boşnak göçmenlerin yemeklerinde Boşnakça isimler, Arnavut göçmenlerinin geleneksel yemeklerinde Arnavutça isimler, Kırım Tatar Türklerine ve Gagauz Türklerine ait yemeklerde etnik kimlikten getirilen dil hususiyetleri aktif olarak kullanılmaktadır. Dil aracılığıyla folklor unsurları kültürel bir mahiyet kazanmakta ve kuşaklararası aktarımlarda katkı sağlamaktadırlar. Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin mutfak kültüründen örnekler verilmek gerekirse Makedonya Türklerinin

halk mutfağı geleneğinden kol pidesi(böreği), haşlama, tavçe gravçe²⁰, izvarka²¹, ayvar²², kapama²³, kaymaçına; Bulgaristan Türkleri²⁴ mutfağından akıtma, kıvrıma dolangaç (kol böreği), manca, dızmana, pesmet; Boşnak mutfağından Boşnak mantısı (mantiya), pita²⁵, kuşkonmaz, tufahiya²⁶, Begova supa²⁷, soka, cevapi, pleskavitsa²⁸, Bosanski lonac, kuru baklava, dudove; Arnavut mutfağından fliya, trileçe, samsa, Elbasan tava, Arnavut ciğeri, pırasa böreği, mişoriz, kaçamak; Tatar mutfağından çibörek, kobete, sarburma; Batı Trakya Türklerinin mutfağından kırıklı helva, ciğer sarması, düğün eti, sütlü çorba; Gagauz mutfağından kaurma, mamaliga, manca, sarma, paça, bulgur, plaçinta, kaniska ve kolac, Yunanistan (Mübadil) mutfağından; petura, tırhana, piliç yahnisi, kayışka, mantya adlı yemekler Balkan mutfağını yansıtan en yaygın yiyeceklerdir. Bunların yanında Balkan halk mutfağı kültüründe içeceklerden en fazla kahve ve türevleri tüketilmektedir. Ankara'ya evlilik yoluyla gelen Balkan Türkleri ve Müslümanları Balkan halk mutfağı gelenekleri ile Ankara'daki Türk mutfağı geleneklerini harmanlayarak aktarmaya ve öğrenmeye devam etmektedirler. Bunun yanından Balkanlardan göç eden birinci kuşak göçmenlerden bazılarının göçmen olmayan kişilerle evliliklerinde eşleri tarafından Balkan halk mutfağı geleneklerinin de öğrenildiği bilgisine ulaşılmıştır: *“Benim eşim yerli olmasına rağmen macır yemeklerinin hepsini öğrendi.*

²⁰ Kuru fasulyenin güveç kabında fırında pişirilmesidir.

²¹ Kaymaklı sarı biber. Bu yiyeceğe Boşnak mutfağında Soka adı verilmektedir.

²² Makedon mutfağında “ajvar” olarak kullanılan ayvar, Makedonya Türklerinin de sıklıkla tükettiği bir sostur. Kırmızı biber, domates, havuç ve közlenmiş patlıcanla yapılmaktadır.

²³ Kırmızı et veya beyaz etin piriçle baharatlar eşliğinde fırında pişirilerek yapıldığı bir yemektir. Kapama bazı yörelerde “büryan” olarak da adlandırılmakla beraber Arnavut halk mutfağı kültüründe “mişoriz” olarak adlandırılmaktadır. Kapama, Makedonya Türklerinde bayram sabahı kahvaltıda yenmesi sebebiyle de önemli tören yemeklerinden biri olarak bilinmektedir.

²⁴ Ankara'ya 1989 Zorunlu Göçü ile gelen Bulgaristan Türkleri Pursaklar ilçesine bağlı Ayyıldız Mahallesinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Burada Bulgaristan'dan getirilen ürünlerin satıldığı bir market açılmıştır. Bu markette Bulgaristan Türklerinin geleneksel mutfak kültüründe bulunan yiyecekler dışında Bulgar ürünlerinin satıldığı gözlenmiştir. Bu markette yaygın olarak Bulgar gofreti (vafla), baniçka, boza, zakuska, kifla, Nova Brasila Kahve ve Bulgar sucuğu olan lukanka satılmaktadır. Kaderli (2022:175), - derleme aşamasında tarafımızca da tespit edilen- bu yiyeceklerin Bulgaristan'da Bulgar kimliğine ait görülürken bu davranışın göç sonrası göçmenler tarafından yerli kimliği ve kültürü karşısında bir kültürel kimlik unsuru hâline dönüştürüldüğünü ifade etmiştir.

²⁵ Boşnakçada “börek” anlamında gelen pita, yaygın olarak yapılmaktadır. Bu pideye Makedonya, Bulgaristan ve Kosova mutfağında da rastlanmakta ve “burek” adıyla da anılmaktadır.

²⁶ Boşnakça “tufahiya” şeklindedir. Elma ile yapılan, sunumu ile Türk mutfağındaki ayva tatlısına benzeyen Osmanlı mutfağından miras bir tatlıdır.

²⁷ Paşa çorbası.

²⁸ Kaşarlı köfte.

Annemden daha iyi yapıyor (KK-65); “*Ben Türk yemeklerini öğrendim ama bazı yemekleri Gagauz usulü yapıyorum, eşim de öyle seviyor.*” (KK-37). Balkan göçmenleri Ankara mutfağına birçok yiyeceği tanıtmış ve Ankara mutfağının zenginleşmesine katkı sağlamışlardır.

3.2.8.Halk Müziği ve Dansları/Oyunları Geleneği

Klasik müzik ya da sanat müziği dışında halk tabakasının meydana getirdiği geleneksel nitelikte, sade bir güzellik taşıyan anonim veya ferdi eserlerden oluşan müzik tarzını ifade etmektedir (Artun, 2014:231). Ankara’da yaşayan Balkan göçmenleri halk müziği ve dansları hususiyetlerini hem Balkanlardan getirilen müzik ve halk dansları geleneği devam ettirilirken Ankara yöresine ait halk müziği ve halk dansları unsurları belli oranlarda benimsenmiştir. Balkan coğrafyasına türküler Balkan göçmenleri tarafından yoğun olarak icra edilmekte ve aktif gelenek taşıyıcıları ile gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Balkan kültürünün ve Ankara halk müziği ve dansları kültürünün müşterek olarak icra edildiği örnek bölgelerden bir tanesi Boşnaklardan müteşekkil Fevziye Köyü’nde hem Boşnak halk müziği icra edilmekte hem de özellikle düğünlerde Bosna Hersek’te de oynanan halk oyunları kullanılmaktadır. Ankara düğünlerinde yaygın olarak erkekler tarafından icra edilen kaşık oyunu Boşnaklar tarafından gerek açık mekânlarda gerekse köy içindeki köy konağında icra edilmektedir. Bunun yanında Balkan göçmenleri arasında özellikle düğünlerde dinlenen “Deryalar, Göçmen Kızı, Ramize, Güldaniyem” gibi türküler müşterek olmakla beraber Balkan düğünlerinin karakteristik halk danslarından olan “Damat Halayı ve Payduşka” oyunları müşterek olarak Ankara’da yaşayan Balkan göçmenleri tarafından icra edilmektedir. Bu oyunlar Balkan göçmeni olmayan gelinler tarafından da öğrenilmiş ve Balkan göçmeni ailelere uyumu kolaylaştırmıştır. Balkan kültürü sadece Ankara hayatına kültürel bir zenginlik sağlamamış, Gagauz Yeri’ne Ankara’daki Balkan kültürünün de tanıtılmasını sağlamıştır. Balkan göçmenlerinin icra ettiği Damat Halayı isimli halk dansı Ankara’da yaşayan Gagauzlar tarafından Gagauz Yeri’ne taşınmıştır (KK-32). Göç sonrası Ankara kültürüne uyum sağlayan Arnavut göçmenler Ankara’nın geleneksel halk danslarından olan

Seymen Oyunlarını öğrenmiş ve bu oyunların icra edildiği mekânlarda halk dansı icracısı olarak görev almışlardır (KK-46).

3.2.9. Sözlü Edebiyat Geleneği

Edebî ve sanatsal niteliği olan Halk Edebiyatı ürünlerinin “dış göç” ü yaşayan bireylerin oluşturduğu toplum içerisinde gördüğü işlev ise yaygınlığı ve gücü bakımından önemlidir. Bu özelliği XX. yüzyılda Balkanlardan parça parça Türkiye’ye göçen “Evlâd-ı Fatihân”ın yaşatmaya devam ettiği sözlü kültür ürünlerinde görmek mümkündür (Görkem, 2006: 43). Kültürün kayıtlara geçen veya yazılı gelenekte yer alan unsurları, tespit edildikleri andaki hususiyetlerini korurken sözlü gelenekte yaşayan veya şekil bulan kültür unsurları geleneğin kendi dinamizminden kaynaklanan sürekli değişim ve gelişim sebebiyle yapı, biçim, muhteva ve fonksiyon bakımından çeşitli derecelerde değişikliklere uğrarlar (Yıldırım, 2016a: 66).

Göçmenlere yönelik küçümsemeler ve alaylar biçiminde başlayan ilk temaslar ile göçmen ve yerli toplumlar arasında gerilim ve çatışma olmakta fakat bu durum temas arttıkça azalmakta ve yeni durumun acılarını özlemle yansıtan bir yenileşme ve birleşme evrimi başlamaktadır. Balkan göçmenleri arasında sözlü edebiyat geleneği ürünleri genel anlamda bireysel boyutta icra edilmektedir. Kuşaklararasılık bağlamında sözlü edebiyat gelenekleri hususiyetleri birinci ve ikinci kuşak arasında aktif bir şekilde devam ederken kültürel uyum süreçlerinin hızla yaşanması ve kayıt altına alınmaması sonucu bir kısmı unutulmuş veya kuşaklararası biçimde aktarılamamıştır. Alan araştırması esnasında kaynak kişilerden sözlü edebiyat geleneğine ait ürünlerin icra edilmesi istendiğinde yaygın olarak bunları hatırlamadıklarını dile getirip Türkiye’de icra edilen sözlü edebiyat hususiyetlerini benimsediklerini ifade etmişlerdir. Tez çalışmasındaki bölgelere ait literatür taranmış ancak sözlü edebiyat kültürüne ait düzenli bir çıktıya ulaşılamamıştır. Genç kuşağın Türkiye’deki sözlü edebiyat geleneklerine hâkim olduğu gözlenirken orta yaş veya daha yaşlı kaynak kişilerin Balkanlara ait bazı hususiyetleri bildikleri gözlenmiştir. Bunun sebebinin göçü icra eden kişi olmaları vurgulanması gereken bir husustur. Bunun yanında geçiş dönemlerine ait törenlerde mâniler ve türküler yoğun

olarak icra edilmektedir. Kaynak kişilerinin bireysel sözlü edebiyat hafızası, kültürel aktarım ve etkileşim kapasitesini değiştirmektedir. Sözlü edebiyat geleneği kapsamındaki söylemelik türden olan türküler Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin müşterek sözlü kültürel belleklerinde aktif bir şekilde yaşamaktadır. Özellikle Balkan coğrafyasındaki Türkler, Balkan coğrafyasına dair anılarını ve sadakatlerini anlatırken Türk tarihindeki tarihi bir hadiseden müteşekkil Tuna Nehri²⁹ Türküsünü anmaktadırlar. 93 Harbi, Rumeli Türklerinin bitmeyecek facialarının başlangıcı olmuş, Rumeli’yi yerinden oynatmıştır. Moskof Muharebesi, Rumeli’yi bozguna uğratmış, Türk halkı bu elem hadiseye Büyük Bozgun adını vermiştir. Bu savaşta yaşanan olaylar, sözlü edebiyatta özel bir motife dönüşmüştür. Rusların Tuna’yı geçmesi ve Osmanlı Paşası Osman Paşa’nın Plevne’yi savunması dillere destan olmuştur (Yenisoy, 2005:6-7). Balkan Türklerine etkileyen bu hadiseye bağlı olarak birçok Plevne türküsü varyantı ortaya çıkmıştır. Plevne türküleri günümüzde Türkiye, Balkanlar (Adakale, Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya, Moldova, Romanya, Kırım, Ukrayna), Kazakistan ve Kerkük’te söylenmektedir (Önal, 2011:23). Sözlü edebiyat geleneğinin yaygın bir türü de masallardır. Alan araştırması esnasında Gagauz Türk masallarına dair yaratmalar kayıt altına alınmış ve sözlü bellekten yazılı belleğe aktarılarak arşivlenmiştir. Ankara’ya göç eden Balkanlı yazar, şair ve akademisyenler tarafından edebî yaratmalar teşekkül ettirilmiştir, bu yaratmaların bir kısmı göç anılarını da içeren deneme türünde yazılar olmakla beraber bir kısmı da roman türünde yazılardır.

Balkan yarımadasında yaşayan milletlerin kavmî yayılmaları birbirine karışmış durumdadır ve Türk dili aracılığı ile bu coğrafyaya taşınmıştır. Türklerin ve Türkçenin etkileri, çeşitli Balkan milletlerinin dillerinde Türkçe kelimeleri korumaları ile ilgili gelenekler ve “hayat görüşleri”nde “göze çarpan izler şeklinde” yeterlidir. Balkan coğrafyasında masal merkezli olarak diğer etkiler de görülmektedir. Balkan masalları -ve diğer folklor unsurları- arasında “bu çapraz tesirlerin baskısı altında, “harika bir karışım meydana gelmiş” olur. Alangu, çeşitli Balkan dillerinde anlatılan masalların sadece o

²⁹ Plevne Türküleri için Tuna Nehri Türküsü de denmektedir.

milletlere ait oldukları şeklindeki görüşü kabul etmez (Görkem, 2006:45-46). Alangu'nun bahsettiği çapraz tesirin Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri arasında müşterekleşme biçiminde zuhur ettiği tez çalışmasında tespit edilmiştir.

3.2.10. Halk Dini Gelenekleri

Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin müşterek dinî hususiyeti Gagauz Türkleri hariç İslam dinine bağlı kişiler olmalarıdır. Balkan coğrafyasını Türkleştirmek ve İslamlaştırmak amacıyla Balkanlar coğrafyasına gönderilen ecdadın torunları olan bugünkü göçmenler, Balkan coğrafyasında Müslüman oldukları için katliamlara uğramış ve yine bu sebepten kadim Balkan coğrafyasından göç etmek zorunda bırakılmıştır. Balkan coğrafyasında Türk ve Müslüman nüfusu birbirine eş değer görülmekte ve Müslüman olmayan unsurlar tarafından dahi böyle kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin Bosna'yı ve sonra da Hersek'in fethiyle Müslümanlığı kabul eden Boşnaklara da bu gözle bakılmaktaydı. Bosna Hersekli Müslümanlar hem Ortodoks dünya hem de Katolik âlem tarafından yalnızca Türkler diye kabul ediliyor ve Türklerin ta kendileri olarak görülüyorlardı (Popovic, 1995:195). Osmanlı Devleti, Balkanları fethettikten sonra bu bölgelerdeki varlığını din ve dil hoşgörüsü aracılığıyla sürdürmüştür. Osmanlı medeniyet tasavvurunun bir gereği olarak dine ve dile saygı her bir topluma uygulanmış ve Balkan halkları Osmanlı Millet Sistemi içinde kendilerine özgü folklorik özellikleri ile yer bulabilmiştir. Osmanlı Devleti, Hıristiyanlara serbestlik ve garanti vermiş, kimsenin diline, kültürüne karışmamıştır. Gagauzların Hristiyanlığına da aynı şekilde dokunmamış ve baskı altına almamıştır (Tanasoğlu, 2015:5558).

Balkan coğrafyasında çokkültürlü ve çok dinli yapılar arası iletişim, Osmanlı Devleti'nin insanî değerler merkezinde inşa ettiği medeniyet tasavvuru vesilesiyle tesis edilmiştir. Balkan coğrafyasında yaşanan siyasi gelişmelere bağlı olarak Osmanlı'nın inşa ettiği huzur ortamı bozulmuş ve dinî hususiyetlere dayalı savaşlar meydana gelmeye başlamıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak Balkanlardaki Osmanlı mirası unsurlar dinî hayatlarına dair birçok yasağa ve baskıya maruz kalarak dinî geleneklerinin icrasından

uzun yıllar mahrum bırakılmıştır. Din temelli baskıların artması sonucu anavatana göçen Balkanlılar iskân edildikleri bölgelerde, geldikleri bölgelerle ilişkilendirilerek dinî bilgileri dahi sorgulanmadan “gavur” olarak ilan edildiklerini göçü gerçekleştiren birinci kuşak kaynak kişiler tarafında yoğun şekilde ifade etmiştir. Bu yakıştırmalar zaman içerisinde Balkan göçmenleri ve Ankara’da yaşayan halk arasında bağlayan ilişkilerde değişmiş ve Balkan göçlerinin kültürel bütünleşme süreçleri hızlanmıştır. Ankara’da yaşayan Müslüman Balkan göçmenleri dinî geleneklerini şahsi tasarrufları ölçüsünde icra etmekle beraber Gagauz Türkleri de dinî gelenekleri icra edebilecekleri imkânları özellikle İstanbul’daki din adamlarının bazı din uygulamaları için Ankara’ya gelmesiyle yerine getirmeye çalışmaktadırlar (KK-37).

3.3. BALKAN GÖÇ FOLKLORUNUN KÜLTÜR, DİL VE KİMLİK-AİDİYET ÖRÜNTÜSÜ

Kültür kalıbı/örüntüsü, belli bir kültürü oluşturan komplekslerin ve öğelerin bütünleşmesi; bir kültürün çevresinde kutuplaştığı belirgin bir tema; bir kültürün genel yön alışması ve niteliğini ifade etmektedir (Örnek, 1971:150). Kültür, tüketim ve kullanım maddelerinden ve çeşitli halk topluluklarının hak ve yapısal görevlerinden, insana ait düşünce ve becerilerinden, alışkanlık ve inançlarından meydana gelen tümel bütündür. Kültürü oluşturan temel olgu, öğrendiğimiz, yaşadığımız ve bilimsel şekilde gözlemlediğimiz insanların kalıcı gruplar şeklinde örgütlenmesidir. Kültür, kısmen özerk kısmen de eş güdümlü olan kurumlardan inşa edilmiş bir bütünseldir (Malinowski, 1992: 69-70). Kültürün yapı ve içerik sistematliğini bilimsel bir teori olarak araştıran Malinowski, kültürün özelliklerini şöyle ifade etmiştir:

- a. Kültür özünde araç olan bir aygıttır; insan çevresinde ve ihtiyaçlarının giderilmesi sürecinde karşılaştığı özel, somut problemleri onun sayesinde daha iyi çözme durumunda olur.
- b. Kültür bir nesnelere, eylemler ve zihniyetler sistemidir, bu sistem içerisinde her parça bir amaca hizmet eden bir araç olarak bulunur.
- c. Kültür, çeşitli unsurları karşılıklı birbirine bağlı olan bir bütündür.

ç. Böyle eylemler, önemli yaşamsal ödevler çevresinde kurumlar hâlinde örgütlenmiştir. Sözelimi aile, klan, kabile gibi ekonomik iş birliği için politik, hukuksal veya eğitsel etkinlikler için örgütlenmiş birlikler gibi (1992: 21-22).

Kültürün yapısını ayrıntılı olarak açıklayan Malinowski kültürün insanların bazı temel ihtiyaçlarına işlevsel tepkiler verdiğini öne sürmekte ve temel ihtiyaçlara bağlı olarak kültürün buna verdiği içerikleri tanımlamaktadır:

<p>A. Temel İhtiyaç</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Metabolizma 2. Üreme 3. Bedensel Rahatlık 4. Güvenlik 5. Hareket 6. Büyüme 7. Sağlık 	<p>B. Kültürün Tepkisi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Beslenme sistemi 2. Akrabalık 3. Konut 4. Koruma 5. Faaliyetler 6. Eğitim 7. Hijyen (sağlık bakımı) <p>(1992:105).</p>
---	--

İnsanın sahip olduğu temel ihtiyaçlar varlığının devam etmesi bakımından önem arz etmektedir. Temel ihtiyaçların hususiyetleri ilk manada fiziksel boyutta olmakla beraber kültürün bu ihtiyaçlara verdiği tepkiler hem fiziksel hem de duygusal boyuttadır. Kültür birçok katmanı ve unsuru içeren bir bütündür. Bu özelliği kültür üzerine tek bir tanım yapılmasını güçleştirmiş ve kültürün tanımlanması konusunda farklı fikirlerin ileri sürülmesi durumunu meydana getirmiştir. Ziya Gökalp, kültür kavramını “hars” olarak ifade etmiş ve hars ile medeniyet arasında müşterek ve farklı olan hususiyetlere değinmiştir. Ziya Gökalp’e göre hars (kültür) millîdir ve bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, muakelevî, bedîî, iktisadî ve fennî hayatlarını içeren ahenktar bir mecmuadır. Buna karşın medeniyet beynelmileldir ve birçok milletin içtimaî hayatlarının müşterek bir mecmuasıdır. Medeniyet, usul aracılığıyla ve bireysel iradelerle meydana gelen içtimaî hadiseleri içermektedir. Harsa dâhil olan unsurlar, usul ile kişilerin iradesi ile vücuda gelmemişlerdir, bu unsurlar sunî değillerdir. Kültüre dair unsurların teşekkülü ve

tekâmülü kendiliğinden ve tabîî bir şekilde inkişaf etmektedir. Örneğin, harsa dair ilk numuneler dilin kelimelerindedir çünkü lisanın kendi doğasından gelen bir değiştirilemezliği mevcuttur. Ancak medeniyetin örneklerinden olan lisana ait yeni lafızlar değiştirilmeye müsaittir ve hem de ferdî tesislerdir. Hars ve medeniyetin farklı noktaları olsa da müşterek hususiyetleri ikisinin de bütün içtimaî (dinî hayat, ahlâkî hayat, hukukî hayat, muakalevî hayat, bedî hayat, iktisadî hayat, lisanî hayat, fennî hayat) hayatları câmî kılmasıdır. Hars ile medeniyet ilişkisinin toplumsal veya ferdî boyutları toplumların birbirleri karşısında farklı konumlarda olmasına yol açmaktadır. Harsı kuvvetli ancak medeniyeti zayıf bir millet harsı bozulmuş fakat medeniyeti yüksek diğer bir millet arasında siyasî bir mücadele olduğunda harsı kuvvetli olan millet her zaman galip olmuştur (1976:25-37).

“Kültür” kelimesinin menşei Latince olup Fransızcadan Türkçeye geçmiştir. Latince söylenişi “cultura” olan kelime, toprağa bir şeyler ekmek ve bunun sonucunda ürün alma, üretme anlamında kullanılmıştır. Fransız Devrimi öncesi bu sözcük Voltaire tarafından insan zekasının karşılığı olarak kullanılmıştır. Fransızcadan Almancaya “cultur” biçiminde geçen kelime zaman içinde Avrupa’daki dillere yayılmıştır. Toplumların yaşam biçimlerini, müşterek görüş, inanış, kabulleniş gibi değerlerin bütünü o toplumda yaşayan kişilerin kültürel hususiyetlerini meydana getirmektedir (Artun, 2014:328-329). Bozkurt Güvenç’e göre kültür; toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel içerik şeklinde değişkenlerin ve bu değişkenler arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevi olarak tanımlanmıştır. Güvenç, kültürün dört farklı manada kullanımının bulunduğunu ifade etmiş ve bu manaları şöyle açıklamıştır: Bilim alanında kullanılan kültür kavramı uygarlığı, beşerî alanlardaki kültür eğitim sürecinin bir ürünü, estetik alandaki kültür, güzel sanatları, maddî (teknolojik) ve biyolojik alandaki kültür üretim, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirme anlamını ifade etmektedir (2018:125-129). Hilmi Ziya Ülken Sosyoloji Sözlüğü’nde kültürü şu şekilde açıklamıştır:

Belirli bir toplum karakterini meydana getiren fikirler, bilgiler, inançlar, teknik mahsulleri, davranış ve tavır tipleri sistemidir. Kültürün iki şekli birbirine ne kadar sıkı bağlı olsa da yine araştırma bakımından ayrılabilir. 1) Maddî kültür, bütün üretim araçları, taşıtlar, saklama ve korunma aletleri buraya girer. 2) Manevî kültür, fikirler, inançlar, duygular ve davranışlar da buraya girer (1969:185).

Sosyoloji disiplini kültür kavramının tanımlanmasına yönelik birçok yerli ve yabancı literatürde tanım geliştirmiştir. İngiliz sosyolog Gordon Marshall' a göre kültür, toplumlarda biyolojik olarak değil, toplumsal araçlar aracılığıyla aktarılan her unsuru ifade etmektedir (1999:442). Kültür denince sosyal bilimlerde toplulukların hayatî sorunlarını çözmek üzere deneyimlediği ve uzun yıllar sonucunda standart bir hâle getirdiği usuller ve vasıtalar anlaşılmalıdır. Bir topluluğun maddi ve manevi her türlü ihtiyacını karşılamak üzere benimsemiş olduğu hayat biçimi, tüm maddi ve manevi unsurlarıyla beraber onun kültürünü oluşturmaktadır (Güngör, 2019:57). Kültür, (Almanca *Kultur*, Fransızca *Culture*, İngilizce *Culture*): Bir halkın ya da bir toplumun maddî ve manevî alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümü; yiyecek, giyecek, barınak, korunak gibi temel ihtiyaçların elde edilmesi için kullanılan her türlü araç-gereç, uygulanan teknik; fikirler, bilgiler, inançlar; geleneksel, dinsel, toplumsal, politik düzen ve kurumlar; düşünce, duyuş, tutum ve davranış biçimleri; yaşama tarzıdır (Örnek, 1971:148). *Türkçe Sözlük*'te kültür, "1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. 3. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi. 4. Bireyin kazandığı bilgi. 5. Tarım." (2011:1558) biçiminde birden fazla anlamıyla tanımlanmıştır. Kültür, icra edilmiş biçimi, yapısı ve işlevleri değerlendirildiğinde bazı özelliklere sahiptir. Kültür öğrenilir, tarihî ve süreklidir, toplumsaldır, ideal ya da idealleştirilmiş kurallar bütünüdür, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır, bunun yanında değişir, bütünleştiricidir ve bir soyutlamayı ifade etmektedir (Güvenç, 2018:130-134). İnsana dair her şeyi kapsayan kültür, zaman ve mekâna bağlı olarak farklı süreçler içerisinde mevcudiyet göstermektedir. Güvenç, kültüre dayalı yaygın süreçleri kültürlenme, kültürel yayılma, kültürleşme, kültürlenme, kültür şoku, zorla-kültürlenme, kültürel özümseme veya kültürel değişme/kültür değişmesi (2018:159) olarak tanımlamıştır. Birbirleriyle ilişki içinde olan kültürel süreçler kısmen veya tamamen insan ve kültür temasına dayalı olarak etkileşim içindedir. Kültürel süreçleri genel manada karşılayan kavram kültür değişmesidir. Güvenç, kültürel

değişmeyi tüm kültürel süreçlerin ve öteki etkenlerin bir bileşkesi olarak, toplumun tümüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi veya farklı unsurlar aracılığıyla değiştirilmesi olarak tanımlamıştır (2018:159).

Özey, kültürel değişimleri etkileyen sosyal ve kültürel faktörlerin varlığından bahsetmekte ve bu faktörleri dört madde ile sınıflandırmaktadır: “1. Teknolojik ve ekonomik sebepler, 2. Fizikî çevre, 3. Başka kültürlerle temas, 4. Kültürün kendi içindeki değişme ve gelişmeleri.” Kültürel değişim, bir topluma ait kültürel yapının herhangi bir kültürel süreç sonucunda belli ölçüde veya tamamen değişmesi ya da değişikliğe uğratılmasıdır. Teknolojiye bağlı yenilikler, savaşlar ve göçler kültürel değişmelere yol açmaktadırlar. Kültürel değişimin engelleri vardır, bu engeller doğal ve kültürelidir. Örneğin Himalayalar doğal bir değişim için, Çin Seddi ise kültürel bir değişim için engel teşkil etmiştir. Kültürel değişme, oluş şekillerine göre serbest veya zorunlu bir biçimde meydana gelmektedir. Kültürel değişimin herhangi bir zorlama ile olmaması serbest, zorunlu bir iradeye bağlı olarak veya zora dayanarak sistematik bir şekilde gerçekleşmesi ise zorunlu kültür değişmesidir (2014:75). Mümtaz Turhan (1972) *Kültür Değişmeleri* adlı çalışmasında kültür değişmelerinin mahiyetini şöyle açıklamıştır:

Serbest kültür değişmesinden bir içtimaî grup veya cemiyetin yabancı bir kültüre sahip grup veya cemiyetle temasa geldiği zaman hiçbir dahilî veya haricî tazyik altında bulunmaksızın münferit unsurlar yahut o kültürün muayyen bir kısmını alıp benimsemesi neticesinde bünyesinde husule gelen tehavüller kastolunmaktadır. Mecburi veya empoze kültür değişmesi diye ayrı kültürlere sahip iki içtimaî grup veya cemiyetten biri kendi kültürü veya muayyen bazı unsurlarını kabul etmesi için diğerine tazyik eder veya idarî bir nüfuz ve iktidara sahip bir zümre yabancı bir kültürü veya bunun muayyen bazı unsurlarını ekseriyetin arzusu hilâfına kendi cemiyetine zorla kabul ettirmeğe çalışırsa neticede meydana gelen değişmelere denir (61).

Göçmenler yeni koşullarla karşı karşıya kaldıklarında pek çok inanç, değer ve kültürel sembol ile davranış kalıpları değişime uğramaktadır. Bazı eski inançlar, sosyal kurumlar, görünüşte bozulmamış olarak kalırken yeni ortamlarda biçim ve işlev olarak sadece üstü kapalı da olsa değişebilmektedir (Foner, 1997:965). Örnek, Kültür değişmesi kavramını

şöyle açıklamıştır: “Bir kültürün davranış modellerinde ve tiplerinde meydana gelen değişme sürecidir. Kültür değişmelerinde rol oynayan etkenler iç ve dış olmak üzere ikiye ayrılır: İcat, yenilik, çeşitleme, ihtiyaç, iç; kültür teması, yayılma, kültür alma da dış etkenlerdir. İçerden ya da dışardan bir zorlama olmaksızın alınarak benimsenen kültür öğelerinin oluşturdukları değişmeler serbest; iç ya da dış baskılar sonucu alınan kültür öğelerinin oluşturdukları değişmeler zorunlu kültür değişmeleridir.” (Örnek, 1971:150). Ruth Benedict de hiçbir kültürün kendini değişme ve katkılardan koruyamayacağını savunmaktadır (2015:109). Kültür değişmesi, cemiyetin ihtiyaçlarına cevap veren örf ve adetlerin ihtiyaçların değişmesiyle veya cemiyetteki umumî sosyal değişme ile birlikte birtakım örf ve adetlerin değişmesini ifade etmektedir (Güngör, 1986:95). Malinowski, *The Dynamic of Culture Change* (Kültür Değişiminin Dinamikleri) adlı çalışmasında kültürel değişimi şöyle tanımlamıştır:

Kültürel değişim, bir toplumun mevcut düzeninin, yani onun sosyal, manevi ve maddi uygarlığının bir türden diğerine dönüştürüldüğü süreçtir. Bu nedenle kültür değişimi, bir toplumun siyasi anayasasında, yerel kurumlarında ve bölgesel yerleşim biçimlerinde, emirlerinde ve bilgi sistemlerinde, eğitiminde ve hukukunda, maddi araçlarında ve kullanımlarında az ya da çok hızlı değişiklik süreçlerini kapsar ve sosyal ekonomisinin dayandığı malların tüketimi. Terimin en geniş anlamıyla kültür değişimi, insan uygarlığının kalıcı bir faktördür; her yerde ve her zaman devam eder. Topluluk içinde kendiliğinden ortaya çıkan faktörler ve güçler tarafından tetiklenebilir veya farklı kültürlerin teması yoluyla gerçekleşebilir (1945:1).

Kültürel değişmeler toplumları veya bireyleri büyük oranda etkileyen olgular aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Kültürel değişmelere sebep olan olgulardan olan göç hem kitlesel boyutta hem de bireysel boyutta kültürel süreçlerin ortaya çıkmasında aktif bir aktördür. Göç hadisesi sonra ortaya çıkan kültürel süreçler kültürel değişmelere sebep olurken bu değişmeler yoğun olarak asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük biçiminde ortaya çıkmaktadır (Adıgüzel, 2019:161). Bu çalışmada, Ankara’ya göç eden Balkan kökenli kişilerin göç sonrası ortaya çıkan kültürel süreçleri, ampirik saha çalışması yöntemleri, her bir özel durumda kültür değişiminin net bir resmini vermek için en uygun yöntemdir (Malinowski, 1945:13) savından hareketle derleme sonucu elde edilen veriler doğrultusunda

kültürel bütünleşme ve çokkültürlülük kapsamında değerlendirilmiştir. Göç sonrası yaşanan kültürel yaratmalar, değişimler veya kuşaklararası aktarımlar çalışmanın kültür örüntüsünü oluşturmaktadır.

3.3.1.Kültürel Bütünleşme

İnsan tarihinin başlangıcından beri tüm dünyadaki halklar başka halkların ve ırkların kültürlerini benimseyegelmişlerdir (Benedict, 2015:44). Göç, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel bir değişimin yaşanmasına sebep olan bir olgudur. Bu unsurlar göç hadisesini deneyimleyen toplumları, bireyleri veya aileleri etkilemekte ve değişen toplumsal özelliklere uyum/bütünleşme temayülü önem kazanmaktadır.

Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü'nde Entegrasyon (Integration) şöyle tanımlanmıştır: “Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi hem de ev sahibi devlet kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur” (2009:17). Uyum, göçmenlerin yerleşilen yerde yeniden bir yaşam inşa etme çabası ve kültürleşme sürecinin bir sonucudur (Asar, 2021:345). Uyum kavramı gerçekleşmesi bakımından psikolojik, sosyo-kültüre ve ekonomik boyutlarda gerçekleşmektedir (Çevik, 2020: 23).

Göçmenlerin yeni topluma dair geçirdikleri süreçler uyum, entegrasyon veya bütünleşme yönünde ilerlerken bu olumlu yaklaşımlarının karşısında olumsuz bir yaklaşım olarak asimilasyon kavramı karşımıza çıkmaktadır. Asimilasyon, güçlü bir toplumun veya kültürün kendine göre daha zayıf kültürleri kendi içinde dönüştürerek eritmesidir (Çevik, 2020: 24). Genel bir sosyolojik kavram ve bir devlet olarak bütünleşme, çevresiyle farklı sınırları olan bir sosyal sistem içindeki istikrarlı, iş birliğine dayalı ilişkileri ifade eder. Bu anlamda bir sosyal sistemin bütünleştiğini söyleyebiliriz. İşlevselci teori,

entegrasyonu, hayatta kalmasını sağlamak için herhangi bir sosyal sistemin işlevsel ön koşullarından biri olarak görür (Heckmann, 2005:8). Göçmenlerin kendi etnik kültürünü devam ettirmesi suretiyle ev sahibi toplum ile bütünleşmesidir (Adıgüzel, 2019:165). Esser, göçmenlerin bütünleşmelerini sistem bütünleşmesi ve sosyal bütünleşme olarak sınıflandırmıştır. Esser'e göre göçmenler, yaşamaya başladıkları toplumda çalışıp vergi ödüyor ve ülke ekonomisine katkı sağlıyorsa yasalara ve mevcut devletin yasal sistemine göre davranıyor demektir. Bu örnek, göçmenin sistem bütünleşmesi yaşadığını örneklendirmektedir. Sosyal bütünleşme ise daha çok manevi değerler ile ilişkili olup kültürel bütünleşmeyi ve değişimleri içermektedir (Esser'den aktaran Adıgüzel, 2019:166).

Sosyal bütünleşme olarak bütünleşme, göçmenlerin yeniden canlanan toplumun temel kurumlarına, ilişkilerine ve statülerine dahil edilmeleri ve kabul edilmeleri için nesiller boyu süren bir süreç olarak tanımlanabilir. Göçmenler için entegrasyon, yeni bir kültür öğrenme, hakların kazanılması, pozisyonlara ve statülere erişim, kabul eden toplumun üyeleriyle kişisel ilişkilerin kurulması ve göç toplumuna karşı aidiyet ve kimlik duygularının oluşması sürecini ifade eder. Entegrasyon, göçmenler ve kabul eden toplum arasında etkileşimli bir süreçtir. Kabul eden toplum, yeni gelenlerle etkileşimde bulunmanın yeni yollarını öğrenmeli ve kurumlarını ihtiyaçlarına göre uyarlamalıdır. Ancak bu süreçte alıcı toplumun çok daha fazla gücü ve prestiji vardır (Heckmann, 2005:18). Süreç olarak entegrasyon kavramı, bir yandan bir sosyal sistem içindeki ilişkilerin daha da güçlendiğini gösterirken, diğer yandan entegrasyon, mevcut bir sosyal sisteme ve onun temel kurumlarına yeni ve ek aktörler veya gruplarla ilişki kurma ve bunlara dahil etme çabasını ifade eder. Göçmenlerin entegrasyonu öncelikle süreç olarak entegrasyonla ilgilidir. Bu süreç başarılı olursa, bir toplumdaki veya sosyal bir sistemden "bütünleşmiş" olarak söz ederiz. Sosyal entegrasyon, yeni bireysel aktörlerin bir sisteme dahil edilmesini, aktörler arasında karşılıklı ilişkilerin kurulmasını ve bir bütün olarak sosyal sisteme karşı tutumlarını ifade eder. Sosyal entegrasyon, bireysel aktörlerin ve grupların bilinçli ve motive olmuş etkileşimini ve iş birliğini ifade eder (Heckmann, 2005:8-9).

Uyum faaliyetlerinin bazı konu başlıkları vardır; siyasi yapı, dil, hukuk sistemi, kültür, tarih, hak ve yükümlülükler, eğitim, çalışma, sosyal ve kültürel iletişim, kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma ve temel sağlık hizmeti almaktır. Uyum faaliyetlerine katkı sağlayabilecek kurum ve kuruluşlar şöyledir: a) Kamu kurum ve kuruluşları, b) Yerel Yönetimler, c) Sivil Toplum kuruluşları, ç) Üniversiteler, d) Uluslararası kuruluşlar (Asar, 2021:350-351). Tüm bu aktörler göçmenlerin alıcı toplumla sosyal bütünleşmesinin içeriğini belirleyen ve kolaylaştıran unsurlardır. Heckmann (2005:24-25), “*Integration and Integration Policies: IMISCOE Network Feasibility Study*” (Entegrasyon ve Entegrasyon Politikaları: IMISCOE Network Fizibilite Çalışması) adlı çalışmasında sosyal bütünleşmenin boyutlarını ve unsurlarını açıklamıştır:

Tablo 5: Heckmann’ın Sosyal Bütünleşme Tasnifi

<i>1.Yapısal Bütünleşme:</i>
a) Ekonomi: İş gücü piyasası, etnik girişimcilik
b)Eğitim ve mesleki/mesleki eğitim.
c)Vatandaşlık.
ç)Konut.
<i>2.Kültürel Bütünleşme:</i>
a)Dil yeterlilikleri.
b)Değerler, normlar.
c)Rol modelleri (Örneğin, cinsiyet rolleri).
ç)Din
d)Karşılıklı Kültürleşme (Toplumunu kabul etme kültürünün değişimi).
<i>3.Etkileşimli Bütünleşme:</i>
a)Arkadaşlıklar.
b)Ortaklıklar, evlilikler
c)Toplumunu kabul eden özel kuruluşlara üyelikler
<i>4.Kimlik Bütünleşmesi:</i>
a)Kolektivelere ait öznel duygu
b)Göçmen ülkesinin kimlik politikaları
<i>5.Öğrenme ve Sosyalleşme Süreci Olarak Bütünleşme:</i>
a)Göç eden ailenin kültürel ve sosyal sermayesi.
b)Kalış süresi ve bütünleşme
c)Üretim ve bütünleşme
ç)Menşe ülke ve bütünleşme

6.Sosyal Bütünleşmenin Önündeki Engeller
a)Kurumsal ayrımcılık
b)Önyargı ve ayrımcılık
c)Ayrımcılık mı yoksa insan sermayesi mi?
ç)Önyargı ve ayrımcılıkla mücadele

Sosyolog Heckmann'ın verdiği bilgilere göre sosyal bütünleşme dört ana başlıkta gerçekleştirilmektedir. Bu bölümde, göç kararını kendi alan birinci kuşak kaynak kişilerin göç sonrası Ankara'da hayatta kalmak ve Ankara'ya uyum sağlamada yaşadıkları zorluklar ve bütünleşme stratejileri Heckmann'ın sosyal bütünleşme tasnifinden hareketle derleme verilerine göre dört ana başlıkta açıklanacaktır.

1. Yapısal Bütünleşme

Bireylerin gruplara herhangi bir sosyal entegrasyon biçiminde bir boyut ve mekanizma olarak yerleştirilmesi, göç bağlamında yapısal bütünleşmeye karşılık gelmektedir.

a) Ekonomi: İş Gücü Piyasası, Etnik Girişimcilik

Göç hareketi toplumların veya devletlerin ekonomik özelliklerine bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bireysel veya kitlesel göç hareketlerinin sebebi olarak ekonomi, göç öncesi sebeplerin başında gelmekteyken göç sonrası süreçte de göçlerin mahiyetini ve kalıcılığını belirleyici bir hususiyet taşımaktadır. Ekonomik imkânlar göçmenlerin hedef ülkede tutunabilme ve varlık gösterebilmek adına sahip olması gereken önemli aktörlerden biri olarak göçmenlerin hayatlarında yer almaktadır. Ekonomik sistemlerin içeriklerini belirleyen iş gücü piyasası göçmenlerin hedef ülkede bütünleşmelerini ve o ülkeye sağlayacakları katkıları içermektedir. Ankara'ya yapılan Balkan göçlerinin sebeplerinden biri göçmenlerin mevcut ülkelerindeki ekonomik şartların yetersiz veya kısıtlı olmasıdır. Kaynak ülkedeki ekonomik imkânların yetersizliği göçmenleri göçe ittikten sonra hedef ülke olan Türkiye'de yeni bir hayat kurabilmesi için gerekli önkoşul olarak göç sonrasında da hayatlarının merkezinde yer almıştır. Ankara'ya yapılan göçlerin yapısal bütünleşme sürecini Osmanlı döneminde yapılan göçler ve Cumhuriyet döneminde yapılan göçler olmak üzere iki başlıkta açıklamak mümkündür. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmeye başlamasıyla beraber başlayan göç süreci Balkan

coğrafyasından Türklerin ve akraba topluluk olan Boşnaklar ve Arnavutların Anadolu'ya gelmesiyle sonuçlanmıştır.

Balkan göçmenlerinin Anadolu'ya gelişiyle beraber temel ihtiyaçların karşılanması zorunluluğu ortaya çıkmış ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır. Ankara'ya gelen Balkan göçmenleri Osmanlı Devleti'nin planladığı doğrultuda yerleştirilmiş ve iskân oldukları bölgelerin ekonomik imkânlarıyla yeni hayat kurmaya çalışmışlardır. Osmanlı döneminde yapılan göçlerle Ankara'ya gelen göçmelerin yerleştirilme usulü köy merkezli olması hasebiyle göçmenlerin ekonomik sisteme katılımları tarım ve hayvancılık faaliyetleri temelinde şekillenmiştir. Balkan göçmenleri göç etmeden önce Balkan coğrafyasında çiftçilik ve tarım ile geçimini sağlıyordu. Bu özellikleri sebebiyle iskân edildikleri yeni bölgelerde de yoğun olarak çiftçilik faaliyetleri yürütmüşlerdir. Ankara'ya yerleşen Balkan göçmenleri özellikle Sincan ve Haymana bölgelerinde boş tarım arazilerinin olduğu alanlara yerleştirilmişlerdir. Bu bölgelerdeki arazi şartlarının uyumsuzluğu sonucu bazı göçmenler mevcut iskân bölgelerinden farklı köylere göç etmişlerdir.

Cumhuriyet döneminde Ankara'ya yapılan göçlerin yapısal ekonomik bütünleşmesi köy merkezli yerleşimlerde çiftçilik yapılmaya devam edilerek icra edilmiştir. Ankara'ya gelen Türkler ve Müslümanlar devlet eliyle özellikle Haymana ve Polatlı bölgesindeki köylere yoğun olarak yerleştirilmiştir. Balkan coğrafyasında çiftçilik ile meşgul olan göçmenler devlet tarafından kendilerine verilen arazilere devlet eliyle yapılan evlerin yanında kendi imkânlarıyla ekonomik işlere girişmişlerdir. Balkan göçmenleri çiftçilik dışında iş bulmak amacıyla çevre köylere gitmiş ve "Ortakçılık" adı verilen tarım sistemine dayalı olarak günlük veya mevsimsel periyotta tarlalarda çalışmışlardır. Balkan göçmenleri cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin içinde bulunduğu dönemlerde ekonomik sistemlere dâhil olmaya devam etmişlerdir. Balkan coğrafyasında toprağa dayalı mülkiyete sahip olan Türkler ve Müslümanlar, Ankara'da ekonomik bütünleşme

sürecinde yaşadıkları yerlerden gelirken sattıkları mallarının sermayesi ile hem geçinmeye çalışmış hem de kendilerine yeni bir hayat kurmaya çalışmışlardır.

Tarihi göçlerden günümüze yaklaşıldığında Balkan göçmenlerinin Ankara'ya göç ettikten sonra ekonomik bütünleşmelerinde daha kolay bir süreç yaşadıkları gözlenmiştir. Çiftçilik ile başlayan ekonomik faaliyetler özel sektördeki iş imkânlarının gelişmesiyle beraber çeşitlenmiştir. Bununla beraber toplumsal boyutta gerçekleşen sosyo-ekonomik süreçlere dâhil olmuşlar ve devlet kamu-kuruluşlarında çeşitli konumlara sahip olmuşlardır. Balkan göçmenlerini sahip oldukları bilgi ve beceriler sayesinde hem özel sektördeki iş alanlarına hem de devlet kadrolarında memuriyetler edinmeye başlayarak ekonomik bütünleşmelerini gerçekleştirmişlerdir. Günümüze yakın dönemde göç eden Balkan göçmenleri etnik kimliklerinden kaynaklanan yeterliliklerini ekonomik bir kaynağa dönüştürmüş ve göç ettikten sonra Ankara'da yaşamak için kendilerine imkânlar yaratabilmişlerdir. Özellikle Boşnak göçmenler arasında yaygın olarak gözlemlenen geleneksel Boşnak halk mutfağına ait olan yiyecekler Ankara'nın mutfak kültürüne kültür ekonomisi kapsamında dâhil edilmiştir. Boşnak göçmenler yanında Kosovalı Türkler ve Kırım Tatarları da gerek kent merkezinde gerekse köy merkezlerinde açılan işletmeler aracılığıyla etnik özelliklerini sermayeye dönüştürerek hayatta kalmayı hem de bu vesile ile kültürel süreklilik sağlamayı başarmaktadırlar.

b) Eğitim ve mesleki/mesleki eğitim

Göçmen veya mültecilerin yeni bir topluma sürdürülebilir, anlamlı ve kalıcı katılımının sağlanması eğitim aracılığıyla mümkün olmaktadır (Kuru, 2020:163). Ankara'da yaşayan Balkan göçmenlerinin eğitim ve mesleki eğitim hususiyetlerini iki temelde açıklamak mümkündür. Osmanlı döneminde göç eden Balkan Türklerinin ve akraba topluluk Boşnak ve Arnavutların eğitim bilgileri araştırıldığında birinci kuşağın yaşadıkları bölgelerde eğitim aldıkları derleme esnasında tespit edilmiş olup kaynak bölge eğitimine dair belleğin oldukça zayıf olduğu gözlenmiştir. Osmanlı dönemindeki eğitim sistemine dair bilgiler ikinci ve sonraki kuşaklar tarafından büyüklerinden duydukları kadarıyla

aktarılmıştır. Bu bilgilere göre Osmanlı döneminde Balkan coğrafyasında yaşayan göçmenlerin eğitimlerinin din odaklı olduğu fakat buna rağmen Ankara’da yaşayan kişilerden daha ileri kültürel bir seviyede oldukları derleme esnasında kaynak kişilerce aktarılmıştır. Ankara’ya Cumhuriyet döneminde gelmeye başlayan Balkan göçmenleri ile günümüze değin süren göçlerde eğitim sisteminde verilen bilgiler daha düzenli bir şekilde ifade edilmiştir.

Cumhuriyet döneminde Ankara’ya yapılan göçlerin düzenli göçler olması birçok konunun aydınlatılmasına imkân verdiği gibi eğitim konusunda da aydınlatıcı bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. Ankara’ya gelen birinci kuşak Balkan göçmenlerinden köy merkezlerine yerleştirilen kişiler köylerdeki mevcut eğitim sistemine dâhil edilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara’ya gelen göçmenlerin ilk amaçları eğitim ile ilgili faaliyetler yerine öncelikli olarak ekonomik güvenlik sağlamak ve barınmak olmuştur. Balkanlardan aileleriyle beraber göç eden insanların bebekleri ya da küçük yaşlarda eğitim çağında çocukları da bulunmaktaydı. Bu sebeple Ankara’ya yerleşen göçmenler kendi eğitim özelliklerini geliştirmekten öte çocuklarının eğitimine önem vermiş ve onların eğitim almasını tercih etmiştir. Eğitimsel bütünleşme sürecinde göçmen ailelerin çocukları iskân edildikleri bölgelerde eğitim almış ve Ankara’daki bütünleşme sürecini eğitim sistemi aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Eğitim bütünleşmesi sürecinde Balkan coğrafyasından gelen çocukların Türkiye’deki eğitim sistemine dair hazırbulunuşluk seviyelerinin yetersiz olduğu durumlar çocukların eğitim sistemine uyum sağlayamadığı kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır. Ankara’ya yapılan göç türlerinden bir tanesi de eğitim amaçlı yapılan göçlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve diğer devletler arasında (Yunanistan, Moldova) imzalanan eğitim içerikli anlaşmalar doğrultusunda Balkan coğrafyasından birçok Türk ve Ankara’ya gelmiştir. Lise ve üniversite seviyesinde gerçekleşen eğitimler sonrası birçok Balkan Türkü genç Türkiye’de kalmış, memleketlerine dönmemiştir. Bu eğitim biçimini göç sonrası yeni topluma devlete ve topluma uyum politikaları için yapılan

eğitim sistemlerinden ayırmak gerekmektedir. Eğitim faaliyetleri sonrası toplumla bütünlüşme sürecini tamamlayan birinci kuşak göçmenler gereken meslekî yeterliliklere sahip olmaya başlamışlar ve bunun sonucundan da Ankara içinde çeşitli alanlarda faaliyetler yapmaya başlamışlardır. Balkan coğrafyasından Ankara'ya gelen Balkan göçmenlerinin birinci kuşakları genel itibarıyla meslek sahibi kişilerdir. Bu sebeple mesleklerine yönelik bir iş dünyası kurmuş ve bütünlüşme sürecini o şekilde yaşamaya çalışmışlardır. Bunun yanında meslek sahibi olup da iş bulamayan göçmenler Ankara'da bulunan iş gücü ihtiyacına göre meslek alanlarında yer almış ve kimi zaman da kendi çabalarıyla meslek edinmeye çalışmıştır. Örneğin, Yunanistan'dan Mübadele ile gelen Türkler, Ankara'da yaşayan Macar ustalardan duvar/sıva yapımına dair bilgileri öğrenmiş ve daha sonra da inşaat yapımı ve müteahhitlik alanında kendilerini geliştirerek hem ekonomik anlamda iyi bir konuma gelmiş hem de yeni bir meslek öğrenmişlerdir. Onların bu şekilde imkânlarını iyileştirmesi başka şehirlerde yaşayan mübadillere Ankara'ya göç için motive edici bir durum olmuştur. Ankara'daki birçok eski binanın inşa edilmesinde mübadiller yer almış ve Ankara'nın mimari çehresine katkı sağlamıştır (KK-62). Göç sonrası bütünlüşme sürecinde meslekî yeterliliklere bağlı örüntüler ortaya çıkmıştır. Örneğin, Ankara'da pastacılık, dondurma ve tatlıcılık işiyle yaygın olarak Makedonya'dan göç eden Türklerin ve Arnavutların, hayvan ve hayvancılığa dayalı meslek gruplarında Kosovalı Türklerin ve Arnavutların, hamur işine dayalı iş gruplarında Boşnakların ve Kırım-Romanya Tatarlarının ağırlıkta olduğu gözlenmiştir. Bu örnekler, Balkan göçmenlerinin bir kısmının menşee ülkedeki mesleklerini yapmayı sürdürdüklerini yansıtmaktadır. Ankara'ya göç eden Balkanlı kadınlar, alıcı topluma uyum sürecinde çalışma hayatında aktif olarak yer almışlardır. Günümüzde de bu özelliklerini koruyan Balkanlı birinci kuşak göçmen kadınlar çalışma hayatında yer aldıkları için Ankara'da yaşayan yerliler tarafından yadırgandıklarını ve hatta bu yüzden eleştirildiklerini aktarmışlardır. Bunun yanında çalışan bir kadın olarak ekonomik özgürlüklerini kazanmaları bakımından zaman içinde kendilerini eleştiren kişilere örnek olmuş ve o ailelerin genç kızlarını da çalışmaya teşvik etmelerine katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir (KK-20). İş hayatındaki yaklaşımlar kültürel olarak farklılık göstermektedir.

Bu farklılıklar göçmenlerin iş hayatıyla bütünleşme sürecini de etkilemektedir. Kültüre bağlı iş hayatında uyum üç şekilde gerçekleşmektedir.

1. Kültürel zorunluluklar: Kültürel zorunluluklar kişiye uyumlu olmalıdır.
2. Kültürel seçmeler: Kültürel olarak uygundur ya da uygun değildir.
3. Kültürel ayrıcalıklar: Sadece yerel olarak mümkündür. Örneğin, yerel giyimler, yerel yiyecekler ve dinî uygulamalarda farklılık mümkündür veya olmayabilir (Özey, 2014:33).

Göçmenlerin eğitim özellikleri göç hadisesine bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Birinci kuşak göçmenlerin eğitim seviyeleri ağırlıklı olarak ilkokul olmakla beraber cumhuriyet sonrası yapılan göçlerdeki göçmenlerin eğitim seviyeleri lise ve üniversitesi düzeyine giderek yükselmiştir. Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin eğitim özelliklerine dair bir tasnif yapacak olursak şu şekilde izah etmek doğru olacaktır.

- a) Doğduğu ülkede eğitimini tamamlayanlar
- b) Doğduğu ülkede belli bir seviyeye kadar eğitim alıp göç sebebiyle eğitimine ara verip eğitimine Ankara'da devam edenler
- c) Eğitimini tamamen göç ettiği ülkede (Türkiye-Ankara) tamamlayanlar
- d) Eğitimini belli bir seviyede tamamlayıp ileri eğitim amaçlı Ankara'ya göç edenler

Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin eğitimlerini doğdukları ülkede tamamlayan kesimleri orada aldıkları eğitimin özelliklerinden hareketle kültürel anlamda Türkiye'deki "yerli" olarak adlandırdıkları kişilere göre daha zengin içerikli eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Balkan coğrafyasının farklı bölgelerinde doğan ve eğitim alan Türkler, Boşnaklar, Arnavutlar, Tatarlar ve Gagauzlar bölgelerinde aldıkları eğitim aracılığıyla Ankara'da özellikle yabancı dil yeterliliği olarak nitelendirilebilecek Balkan dilleri ile iş imkânları edinmiş ve göç sonrası bütünleşme süreçlerini bu şekilde ilerletmişlerdir. Bu bağlamda Arnavutça, Bulgarca, Makedonca, Boşnakça ve Rusça bilen göçmenler bu nitelikleri aracılığıyla hem devlet kadrolarında hem de özel sektörde önemli konumlara gelmişlerdir. Balkanlardan gelen göçmenlerin eğitim ve meslek özellikleri Ankara'daki alıcı toplumla uyum sağlama noktasında yardımcı bir unsur olmuş ve bu

durum aracılığıyla Balkan göçmenleri Ankara'daki sosyo-ekonomik hayata katkı sağlamıştır. Bu hususiyetleri günümüzde de devam ettiren Balkan göçmenleri ülkeler arasında bir köprü görevi oluşturmaktadır. Ankara'ya gelen birinci kuşak Balkan göçmenlerinin mesleklerini genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür; turist rehberi, mali müşavir, öğretmen, esnaf, çiftçi, tercüman, akademisyen, kuaför, işçi, pasta ustası, memur, inşaat ustası, ev hanımı.

c) Vatandaşlık

Vatandaşlık, bir kişinin devlete olan hukukî ve siyasi bağlılığını ifade etmektedir (Asar, 2021:25). Göçmelerin vatandaşlığa geçmeleri veya göçmen olarak anılan çocukların doğum aracılığıyla vatandaşlık elde etme hakları göç çalışmalarında entegrasyon sürecinde dikkatle incelenen konulardandır. Vatandaşlık statüsü göçmenlere göç ettikleri ülkeye dair üyelik, katılım, aidiyet, eşitlik ve paylaşma haklarını vermektedir. Vatandaşlığın yasal hakları herkes için aynı şekilde ilerlememekte ve aynı sonuçları doğurmamaktadır (Güzel & Selçuk, 2020: 229). Ankara'ya Osmanlı döneminde Balkanlardan göç eden Türkler, vatanları olan Balkan topraklarından yine anavatanları olan Anadolu topraklarına dönmüşlerdir. Osmanlı Türklerinin fetih politikası doğrultusunda anavatan topraklarından Balkanlara gönderilen Türkler Balkanları vatan edip makûs göçler sonrası anavatana dönmüştür. Osmanlı dönemi göçlerinde Türkler Anadolu'ya gelir gelmez vatandaşlığa geçirilmiş ve bu konuda hiçbir sorun yaşamamıştır.

Osmanlı döneminde Balkan Türklerinin yanında Osmanlı Millet Sistemi'ne dâhil olan Müslüman unsurlar da (Boşnak, Arnavut) Anadolu'ya gelmiş ve burada yaşamıştır. Cumhuriyet döneminde Ankara'ya gelen göçmenler Türk soylu olmaları bakımından hızlı bir şekilde hukuki sisteme adapte edilmiş ve vatandaşlığa geçirilmişlerdir. Kitlesele olarak yaşanan Balkan göçlerinde vatandaşlık süreçleri ivedilikle gerçekleşmiş ve bu göçmenlerin Ankara'ya iskân işlemleri yasal olarak yürütülmüştür. Kitlesele göçler dışında bireysel olarak gerçekleştirilen göçlerde vatandaşlık süreci daha yavaş ilerlemiş ve o göçmenlerde Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Kanunu'na göre işlemler yapıldığı ifade edilmiştir. Özellikle evlilik yoluyla Balkanlardan Ankara'ya gelen Balkan

göçmenleri vatandaşlığa geçebilmek için hâlâ beklediklerini ifade etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Balkan göçmenleri tüm temel hak ve özgürlüklerden faydalanmışlardır. Vatandaşlığın verdiği haklardan biri olan siyasi temsil hakkı ile bugün Ankara’da bazı siyasi üyelikler göçmenler arasında gözlenmiştir. Bugün Balkan göçmenleri vatandaşlık yoluyla siyasi topluluklara üyelik, siyasi sistemde bir etki yaratma gücünü erişmişler ve birçok bürokratik görevde yer almışlardır. Bugün ulusötesi düzlemde vatandaş olan göçmenler siyasi sistemler içerisinde iktidar olarak kendilerine yer edinmelerinin yanında geldikleri ülkeler ile Türkiye arasında gerçekleşen siyasi temaslarda etkin olarak yer almaktadırlar.

ç) Konut

Göçmen ve mülteciler ülkelerinde yaşanan savaş, can güvenliği riski, ayrımcılık, ekonomik şartlar vb. sebebiyle göç etmek zorunda kalırlar ve bunun sonucunda kendilerine yeni bir yaşam kurmak için hedef ülkedeki ilk barınma merkezlerinde veya geçiş kamplarında barınmaktadırlar. Göçmenlerin çoğu barınma merkezlerinin yanında eğer varsa akrabalarının veya tanıdıklarının yanına sığınmaktadır. Bu iki seçeneğe de sahip olamayan göçmenler ise kendi kısıtlı imkânları doğrultusunda bir barınma şekli bulmaya çalışmaktadırlar. Yetersiz ve kısıtlı fiziki koşullar içinde yüksek fiyatlı kirali evlerde birkaç aile birlikte yaşamak zorunda kalmaktadırlar (Şimşek-Karataş, 2020:175). Balkan göçmenleri öncelikli olarak temel ihtiyaçlarından biri olan barınma sorunu çözmek için konut inşa etme sürecine girmiştir. Birinci kuşak göçmenler Ankara’ya geldikten sonra ilk olarak yerleşmelerini kalıcı hâle getirmek amacıyla ev yapmış ya da ev sahibi olmaya çalışmışlardır. Osmanlı döneminde gerçekleşen göçlerde özellikle devlet tarafından sağlanan konut yardımları aracılığıyla barınma süreci kolaylaşmış fakat süreç içerisinde çeşitli aksaklıkların olması bu aşamayı zorlaştırmıştır. Cumhuriyet döneminde Ankara’ya göç eden Balkan göçmeleri devlet planlaması gereği öncelikli olarak Ankara’nın çeşitli köylerine yerleştirilmişlerdir. Ankara’nın Haymana ilçesi cumhuriyet döneminde Balkan göçmenlerinin iskânının yoğun olarak gerçekleştirildiği bölgedir. Balkan göçmenleri bu bölgede yer alan Çerkez köylerine ve Ankara’nın yerli ahalisinin yaşadığı köylere yerleştirilmiştir. Bu bölgelere yerleştirilme sürecinde devlet

tarafından köylere göçmenlerin yerleştirilmesi konusunda bir duyuru yapıldığı ve bu duyuruya istinaden köy yetkililerinin Balkan göçmenlerini köylere talep ettiği tespit edilmiştir. Göçmenlerin farklı topluluklardan olan köylere yerleştirilmesi devletin göçmenlerin alıcı toplum ile bütünleşmesi hedefiyle yaptığı bir uygulamaydı (KK-59). Cumhuriyet döneminde yapılan Balkan göçlerinin konut inşa şekillerini maddede tasnif etmek mümkündür:

- a) Devlet tarafından arazi verilmek suretiyle konut inşa edilmesi
- b) Devlet yardımı olmadan kendi imkânlarıyla konut inşa edilmesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında Temelli nahiyesinde “örnek köy/numune köy” projesi adı altında Balkan göçmenleri için bir köy inşa edilmiştir. Bu köy taş duvarlardan yapılmış, tuvaleti içinde olan dönemine göre modern bir mimariye sahip şekilde inşa edilmiştir. Ay-yıldız şeklinde inşa edilen köyün yapısı, ortada karakol ve çevresinde hilal olacak şekilde sıralanmış evlerden oluşmaktadır. 1927’de Bulgaristan’ın Kızanlık/Kazanlık bölgesinden gelen Balkan göçmenleri için inşa edilen köy, döneminde bölgenin kontrolünün sağlandığı bir yer olma özelliği taşımıştır. Bunun yanında 1936 yılında Romanya’nın Kilikadi bölgesinden gelen Türkler için devlet Çerkezhöyük³⁰ Köyü’nde taştan ve çamurdan evler inşa etmeye başlamış fakat ancak duvarlarını tamamlayabilmiştir. Burada yerleşen göçmenler kendi imkânlarıyla evlerin çatılarını kapatarak genelde iki gözlü odalarda birkaç aile biçiminde yaşamaya çalışmışlardır. Balkan göçmenleri yerleştirildikleri köylerde ilk zamanlar pek sıcak karşılanmamışlar ve bu durum belli bir süre onların içlerine kapanık yaşamalarına sebep olmuştur. Zaman zaman hem fiziksel hem de psikolojik şiddetin de yaşandığı öğrenilen köylerde kız alıp verme ve çeşitli konularda iletişim kurulması aracılığıyla ilişkiler düzelmiş ve Balkan göçmenlerinin de konutlarına ve çevrelerine olan bütünleşme süreçleri kolaylaşmıştır. Ankara’da yaşayan Balkan göçmeleri yoğun olarak Bulgaristan’dan gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Bulgaristan’dan tedricen yaşanan göçler sonrası Ankara’da da konut inşa süreci bu bakımdan devam etmiştir. Bunun bir başka örneği olarak Bulgaristan’dan 1989 Zorunlu Göçü ile gelen göçmenlere devlet tarafından Pursaklar semtinde bir yerleşim

³⁰ 1960’lı yıllarda Gökçehöyük adını almıştır (KK-59).

alanı yapılmasıdır. Bulgaristan'dan gelen birçok Türk, borçlanmak suretiyle burada inşa edilen göçmen konutlarında yaşamaya başlamış ve kendilerine ait bir dünya kurmuşlardır. Ankara'ya göç eden Balkan göçmenleri Türkiye'ye göç ettikten kısa bir süre sonra vatandaşlık elde etmişlerdir. Türkiye'de aldıkları eğitim ve meslekî yeterliliklerinin geçerliliği, Türkçe ve Balkan dillerini bilmeleri onların yapısal bütünleşmeyi gerçekleştirmelerini kolaylaştıran başlıca özelliklerdir.

2.Kültürel Bütünleşme:

Kültür; coğrafya, tarih siyaset, teknoloji ve sosyal kurumlardan (din, aile, okul, medya, hükümet) etkilenir ve bu unsurlar doğrultusunda şekillenir (Özey, 2014:32). Göçmenlerin kendi toplumlarından yanlarında getirdikleri kültürel anlayışlar, anlamlar ve semboller göçmen yaşamını anlamada kritik öneme sahiptir (Foner, 1997: 962). Göçmen ailelerin veya bireylerin beraberinde taşıdığı kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye yeni toplumdaki koşullara uyumda önemli bir rol oynamaktadır. Menşe (kaynak) ülke ile alıcı ülke arasındaki kültürel yakınlık -ortak bir dil için sosyalleşme sürecini kolaylaştıracaklardır. Ankara'ya göç eden Balkanlıların kültürel bütünleşme sürecinde müşterek faktör Türk kültürüdür. Türklük, dil ve kültürden oluşan bir sentezdir sadece ırk değildir (Güvenç, 1994:88). Yeni göçmen kalıpları göçmenlerin Türkiye'deki sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin yanında kendi ülkelerinden göçle getirdikleri kültürel anlamlar ve sosyal uygulamalarla şekillenmektedir.

a) Dil Yeterlilikleri

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabîî bir dildir (Ergin, 2007:3). Kültürel bütünleşme bağlamında dil ve dil yeterlilikleri kavramı üzerinde durulması gereken önemli bir faktördür. Dil, belirli bir yerden ve belirli biri adına konuşmaktadır bu sebeple belli bir uzamı, ortamı ve aidiyet duygusu taşır ve kişiye evindelik duygusu hissettirir (Chambers, 2019:43). Göçmenler hedef ülkeye yerleştikten sonra dil aracılığıyla alıcı toplumla ilişkiler kurmaya başlamaktadırlar. Dil vasıtasıyla kurulan temaslar göçmenler ve toplum arasında paylaşımların artmasına ve buna bağlı olarak da kültürel bütünleşmenin saplanmasına imkân sağlamaktadır (Tamkoç, 2020:217). Göçmenlerin

anadilleri ile varılan ülke dili arasındaki benzerlik veya farklılıklar göçmenlerin bütünleşme süreçlerinin temel etkenlerinden biridir. Dil yeterlilikleri kültürel bütünleşme süreci içinde sosyo-kültürel bir sistem oluşturmaktadır. Sosyo-kültürel sistemin iki önemli değişkeni vardır. Bunlar biyo-kültürel bir yaratım olan kimlik ve bireylerin birbirleriyle anlaşmak için kullandığı sembolik sistem olan dildir. İnsanlar arası ilişkilerde olduğu gibi toplumlararası ilişkiler ve kurumlar arasındaki iletişim aracı kişilerdir. Kurumlar arası kurulan bu iletişim dil vesilesiyle sürdürülür. Toplumdaki madde ve kavram olarak yer eden her şey dilde de mevcuttur. Kültürel ve tarihi miras yalnızca dil vesilesiyle yeni nesillere aktarılır. Dil, kültürel muhtevanın ve kültürel repertuarın bir ansiklopedisi, sözlüğü ya da hazinesidir (Güvenç, 2018:140).

Kültürün temel olgusu dil, yani insanlar arası bildirmeye yarayan semboller sistemidir. Dil olmadan hiçbir toplum kurumu ve değeri gelişemez. Üretim, dağıtım, tüketim gibi bütün teknik ve bilgiye ait işlemler dil birleştirmesi olmadan işleyemezler (Ülken, 1969:185). Kültürün sahip olduğu boyutlar ve zenginlikleri dil ile sınırlıdır. Kültürün içerdiği bütün anlamlar dilde gerekli şekillerini bulabilmişse ortaya çıktıkları insan grupları için vardır (Yıldırım, 2016b: 197). Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin dil örüntüleri ve kültürel bütünleşme süreci içindeki dil yeterliliği hususiyetleri analiz edildiğinde ortaya iki temel ayrımın çıktığı gözlenmiştir. Balkanlar geçmişten günümüze Türkçenin kadim dil coğrafyalarından biri olmuştur. Bu özelliği sebebiyle göç sonrası Türkçeye dair farklı deneyim ortaya çıksa da Türkçe, Ankara'ya göç eden Balkan göçmenleri arasında müşterek bir bütünleşme modeli sağlayan aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara'ya göç eden Balkanlıların dil yeterliliklerini Türkiye Türkçesi merkezinde değerlendirildiğinde ortaya şöyle bir dil manzarası çıkmaktadır:

Tablo 6: Ankara'ya Göç Eden Balkan Göçmenlerinin Dil Örüntüleri

1)Batı Türkçesi
Gagauzca (Gagauz Türkçesi)
b) Türkiye Türkçesinin Balkan-Rumeli Ağzları
<i>Batı Trakya Türk Ağzı</i>
<i>Bulgaristan Türk Ağzı</i>
<i>Kosova Türk Ağzı</i>
<i>Kuzey Makedonya Türk Ağzı</i>
2)Kuzey Türkçesi
<i>Tatar Türkçesi</i>

Eski Türkçe, 12-13.yüzyıldan sonra Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi olarak ayrılmıştır. Sonraki süreçte de Kuzey-Doğu Türkçesi Kuzey ve Doğu Türkçesi olarak ayrılmıştır. Kuzey Türkçesi olan adlandırılan Türkçe Kıpçak Türkçesidir. Doğu Türkçesi ise 15.yüzyılda yerine modern Özbekçeye bırakan Türkçedir. Batı Türkçesi, 12.yüzyılın ikinci yarısı ve 13.yüzyılın başlarında teşekkül etmeye başlamıştır. Batı Türkçesinin temelini Oğuz Türkçesi teşkil eder. Onun için bu yazı diline Oğuz Türkçesi de denmektedir. Oğuz Şivesi, Hazar Denizi'nden Balkanlara kadar uzanan sahaya yayılmış bulunan Türkçedir. Bu saha da ise Batı Türkleri yaşamaktadır. Bu sebeple Oğuz yazı diline Batı Türkçesi adı da verilmektedir. Batı Türkçesi dairesinde Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Gagauz Türkçesi yer almaktadır (Ergin, 2007: 14-15).

Ankara'ya göç eden birinci kuşak Balkan göçmenlerinin dil yeterlilikleri doğrultusunda ortaya konan dil manzarasına bakıldığında Türk dili ve kültürü ekolojisi çatısında gelişen bir dil örüntüsü olduğu anlaşılmaktadır. Tarihi Türk dilinin kollarından olan Gagauz

Türkçesi, Ankara'ya göç eden birinci kuşak göçmenler tarafından kültürel bütünleşme sürecinde aktif olarak kullanılmıştır. Gagauz Türkleri ve Türkiye'de yaşayan Türklerin arasında bulunan tarihi ve kültürel mirasa dayalı akrabalık onların Ankara'da kültürel anlamda uyum sağlamasını kolaylaştırmıştır. Ankara'da yaşayan Gagauz Türklerine göç-kültür ve dil bağlamında sorular sorulmuş ve bu konudaki düşüncelerinin dile getirilmesi istenmiştir. Ankara'ya ilk geldikleri dönemde Türkiye Türkçesinin kendilerine kolaylık sağladığını düşünen Gagauz Türkleri hem Türkiye'de hem de kendi ülkelerinde Gagauz Türkçesini folklor ürünleri aracılığıyla muhafaza etmeye çalışmaktadırlar. Gagauz Türklerinin güzel Türkçeyle meydana getirdikleri çok zengin folklorları vardır. Halk türküleri, masallar, efsaneler, atasözleri, bilmeceler, -inaniler, sayılmaklar, dilkırmaklar, yanılmaçlai-, Nasrettin Hoca fıkraları gibi çeşitli türlerde sözlü olarak devam eden folklor unsurları Gagauz Türklerinin kendi milli kimliklerini korumalarında ve güzel Türkçeyi yaşatarak günümüze taşımalarında mühim rol oynamıştır (Argunşah, 1990:752).

Türkiye Türkleri ile Gagauzlar arasında Osmanlı Devleti'nden beri süregelen ilişkiler bulunmaktadır. Tarihi ve kültürel akrabalığa dayanan bir soy birliği onların kültürel bütünleşmelerini kolaylaştırmıştır. Gagauzlar sadece soy birliği sebebinden değil, aynı zamanda farklı dinlere bağlı olduklarına bakmayarak hemen hemen birbiriyle aynı olan bir dille konuşmalarından dolayı Osmanlılarla çabuk kaynaşmışlardır (Tanasoğlu, 2015:5558). Ankara'ya göç eden Gagauz Türkleri müşterek Türk kültürel mirasının farkında olarak Ankara'da yaşamaya devam etmektedirler. Gagauz Türkçesinin Türkiye Türkçesi ile olan benzerliği Ankara'da yaşayan bir Gagauz Türkü tarafından şöyle değerlendirilmektedir: *“Ben Türkiye Türkçesini yani İstanbul Türkçesini Gagauz Türkçesi olarak görüyorum. Çünkü Gagauz Türkçesi Oğuz Türkçesi'dir...”* (KK-35). Gagauz Türkü kaynak kişilerle yapılan derleme çalışması sürecinde kaynak kişiler sorulan sorulara Türkiye Türkçesi ile cevap vermeye çalışmış bunun yanında zaman zaman farkında olmadan Gagauz Türkçesine ait kelimeler kullanmışlardır. Gagauz Türklerinin Türkçeyi biliyor olmaları onların Türkiye'ye göçünü teşvik etmiştir. Derleme

yapılan Gagauz Türkü kaynak kişilerin dil yeterlilikleri gözlemlendiğinde hepsindeki müşterek unsurun Türkiye Türkçesiyle Ankara'ya gelmeden önce bir temas kurmuş olmalarıdır. Buldukları ülkelerde (Moldova) Türkler ile kurulan arkadaşlıklar aracılığıyla Türkiye Türkçesiyle temas (KK-37) onların Ankara'da kolayca uyum sağlamasına yardımcı olmuştur. Gagauz Türklerinin dil yetkinliği onların Türkiye'de iş bulmalarını da kolaylaştırmış ve iş imkânları vesilesiyle sosyal bütünleşme de sağlanmaya çalışılmıştır. Ankara'ya evlilik yoluyla gelen Gagauz Türkü kadınlar dil konusunda zaman zaman anlaşılma sıkıntısı çektiklerini fakat zamanla özellikle eşlerinin yardımıyla bu durumu aştıklarını dile getirmişlerdir (KK-31, KK-34, KK-37). Günlük dilde sosyal hayat içerisinde Türkiye Türkçesi konuşmaya gayret eden Ankara'da yaşayan Gagauz Türkleri diğer Gagauz Türkleriyle bir araya geldiklerinde zaman zaman Rusçaya döndüklerini de dile getirmişlerdir. Ankara'da yaşayan Gagauz Türklerinin göç sonrası meydana gelen dil örüntülerinin temelinde tarihi Türk dili ve kültürü belleği aktiftir.

Türkiye Türkçesi, Anadolu Ağızları ve Rumeli Ağızları olmak üzere iki ana bölümde incelenmektedir. Bunlardan Rumeli Ağızları, Batı Rumeli Ağızları ve Doğu Rumeli Ağızları olmak üzere kendi içinde de ayrılmaktadır (Gülsevin, 2017: 11). Balkan Türk ağızları Doğu Rumeli ve Batı Rumeli olmak üzere iki ana kola ayrılmıştır. Batı Rumeli Ağızları; Bulgaristan'da Lom, Visavre, Sofya, Samakov, Köstence dil çizgisinin batısında Makedonya'da ve Kosova'da konuşulur (Gökdağ, 2013:165). Ankara'ya Balkan coğrafyasından göç eden kişiler tarihi kültürel Türk coğrafyasının bir parçasıdır. Osmanlı Türklerinin Balkan coğrafyasında hüküm sürdüğü devirlerde bu topraklarda yaşayan halk, Türkçenin Rumeli-Balkan ağızlarını oluşturmuştur.

Ankara'ya gelen Balkan göçmenlerinin birinci kuşak kaynak kişiler, kaynak ülkede anadil olarak Türkçe konuşmaktaydılar. Osmanlı Devleti'nin Rumeli fütuhatıyla beraber Balkan coğrafyasında Türkçe yayılmaya başlamış zaman içerisinde bölge dilleriyle de

etkileşime girerek morfolojik değişiklikler yaşamıştır. Ankara'ya gelen birinci kuşak Türkler kendi yaş gruplarıyla beraber Rumeli ağızlarını konuşmaktadırlar. Ankara'ya geldiklerinde konuşma tarzlarındaki farklılıklar sebebiyle zaman zaman yerel halkla anlaşma sorunu yaşayan göçmenler zamanla bu sorunu aşmışlardır. Ankara'ya gelen göçmenlerin dil yeterliliklerinin Türkçe ile benzer olması hususu onların kolayca bütünleşme yaşayacağı önermesini öne çıkarsa da bu konuda da bazı sorunlar yaşandığı derleme esnasında anlaşılmıştır. Rumeli-Balkan Türkçesine ait kullanımlar günlük yaşam içerisinde doğrudan kullanılmakla beraber göçmen kişiler arasında oldukça yaygındır. Ankara'ya gelen bazı göçmenler yerleştirildikleri köylerdeki halk ile farklı dil hususiyetlerinden dolayı da anlaşmazlıklar yaşamışlardır. Örneğin Çerkezlerin yoğun olarak yaşadığı köylere yerleştirilen Bulgaristan Türkleri, burada Çerkezler ile iletişim kuramamış ancak bunu beden dilleriyle anlattıkları ifade etmişlerdir. Çerkezler ile yapılan evlilikler sonucu Romanyalı ve Bulgaristanlı bazı kişiler Çerkezceyi öğrenmişler ve kültürel çeşitliliği arttırmışlardır. Balkan göçmenlerinin Rumeli'ye dair sahip olduğu söz varlığı Türkiye'deki günlük dilde zaman zaman farklı bağlamlarda kullanılmıştır. Balkan göçmenlerinin Ankara'ya gelişiyle birlikte halk, Rumeli Türkçesinin ağızlarını duymaya başlamıştır. Fakat Ankara'ya gelen Balkan göçmenlerinin Türkçe biliyor olmaları yerli halk tarafından yadırganmıştır. Balkanlardan farklı ülkelerden gelen göçmen grupları arasında da Rumeli Türkçesinin dil özellikleri dikkat çekmiştir: “*Kosovalıların bir Türkçesi var ki onlar c-g diyor. Onlar konuştuğu zaman sanki Karadenizliler konuşuyor gibi hissediyorum.*” (KK-24).

Kosova Türk ağzı ile Kuzeydoğu Anadolu ağızları arasında dikkat çekici bir benzerlik vardır. Bunun yanında Türkiye Türkçesi ile fonetik farklılıkları vardır: Kosova Türk ağızlarında kelime başında “h” sesinin bazen düşürüldüğü görülür. Bunun yanında kelime başında ve ortasında k-ç, g-c değişimi; kelime sonundaki “z” bazen “s” sesine dönüşmektedir. Kosova Türk ağzında “Çünkü, Zira” anlamında “se” kullanılması yaygındır (Gökdağ, 2013:165). Ankara'da yaşayan birinci kuşak Balkan göçmenlerinin günlük konuşmaları Türkçesi Rumeli-Balkan Ağızları ve tarihi Türk topluluklarının

dillerinden müteşekkil olup zaman içerisinde Ankara ağzına dair kelimelerle zenginleşmiştir. Ankara'ya Cumhuriyetin ilk yıllarında gelen göçmenler Rumeli-Balkan Türkçesi ağzına yönelik özellikleri İstanbul Türkçesine daha çok yaklaşmışken günümüze yakın zamanda gelen göçmenlerde bu dil özelliklerinin muhafaza edilmeye devam ettiği gözlenmiştir. Tarihi Türk lehçelerinden olan Kırım Lehçesi, Ankara'ya gelen birinci kuşak Kırım Türkleri ve Tatarları tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Kırım lehçesi, Kıpçak Türkçesine dayanmaktadır. Tarih boyunca yaşanan farklı siyasi ve kültürel temaslar sonucu Kuzey ve Güney kol hâlinde gelişmiş ve özellikle göçler sebebiyle bazı ağızları meydana gelmiştir: Kırım Türkçesi, Kırım Osmanlıcası, Kırım Tatarcası, Kırım Nogaycası, Dobruca Tatarcası (Öner, 1998:25). Ankara'ya gelen Balkan göçmenlerinin göç sonrası dil yaratmalarında hem menşe ülke diline ait unsurlar hem de Türkiye Türkçesinde dair unsurlar olduğu tespit edilmiştir.

Çokdillilik

Çokdillilik, birden çok dilin aynı bir bütün (birey veya toplum) içerisinde bulunmasıdır. Çokdillilik hakkında yapılan çalışmalar bu durumun en yoğun örneğinin iki dillilik üzerinde sıklaştığını ifade etmektedirler. İki dillilik bir anadil/birinci dile ek olarak belli bir zamanda belli bir yönde ve belli bir yerde ikinci dil kullanımınıdır (Çetinkaya, 2017:373-374). İki dillilik hususiyetlerinin ortaya çıkmasındaki faktörlerden biri de göç olgusudur. Ankara'ya göç eden birinci kuşak Balkan göçmenlerinin bir kısmında çokdillilik örüntüsü gözlenmiştir. Balkan göçmenlerinin çokdillilik örüntüsünü Türk olan ve Türk olmayan göçmenlerin anadil hususiyetleri üzerinden belirlemek mümkündür. Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri arasındaki çokdillilik hususiyetlerinin tarihsel ve kültürel arka planında Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda asırlarca hüküm sürmesi vardır. Balkanlarda Türklük ve Türkçe, etnik bir kimlik aracı değil aksine bölgede kültürel bütünleşmeyi ve devletin tebaası olmayı sağlayacak seviyede itibarlı bir bütünleştirici kimlik aracı olmuştur.

Türkçeden farklı bir dil konuşan göçmenler (örn. Arnavutlar ve Boşnaklar) nüfus sorununun çözümünü destekleyen fakat dil hususiyetleri bakımından farklı, daha çok Osmanlı tebası olma bilincinden kaynaklanan bir yaklaşımla kendilerini Türk olarak tanımlayan ve Türk kültürüne aşina “sadık” milletler olarak algılanmışlardır. İslamiyet, Türkçe konuşmayan göçmenlerin Türk ulusuna entegrasyonunu sağlayacak bir öneme sahip olmuştur (Baklacioğlu-Özgür, 2010:429). Türkçenin ve İslamiyet’in Balkan coğrafyasındaki tarihsel değişimi sonucu Müslüman topluluklar göç hareketine bağlı olarak göç ettikleri bölgelerde Türkçeyi miras dil olarak konuşmaya devam etmektedirler. Osmanlı Devleti, Balkanlardan siyasi olarak çekilmiş olsa bile dil ve kültür orada aktif olarak yaşamaya devam etmiş ve göçmenler aracılığıyla da Türkiye’de de farklı bölgelere aktarılmaya devam etmiştir. Balkan göç folklorundaki çokdillilik örüntülerini “Anadili Konuşurları ve “Bölge Dili Konuşurları” olarak iki ana başlıkta incelemek mümkündür.

a) Anadili Konuşurları

1. Arnavutça ve Miras Dil Olarak Türkçe Konuşan Arnavutlar
2. Boşnakça ve Miras Dil Olarak Türkçe Konuşan Boşnaklar

Türklerin Arnavutlar ve Boşnaklarla tarihi ve kültürel bağları Osmanlı Devleti’nin Arnavutluk’u, Kosova’yı, Makedonya’yı ve Bosna Hersek’i fethetmesiyle beraber başlamış ve geçmişten günümüze yoğun bir şekilde devam etmiştir. Osmanlı Devleti, Balkanları fethettikten sonra o coğrafyada yaşayan tüm toplulukların dinlerine ve dillerine hoşgörü göstermiş ve onların hem dinî hem de millî kimliklerinin korunmasına imkân sağlamıştır. Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda hüküm sürdüğü yüzyıllar boyunca Müslüman unsurlar Balkanlara yerleştirilen Türklerle yapılan çeşitli ticari, ekonomik ve kültürel ilişkiler aracılığıyla Türkçeyi de öğrenmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyasında hem Türk kültürünün ve dilinin yayılmasını sağlamış hem de mevcut halkın kültürel değerlerinin sürdürülmesine zemin hazırlayarak çokkültürlü ve çokdilli bir yapı inşa etmiştir. Osmanlı Devleti’nin Balkan coğrafyasında gücünü kaybetmesiyle beraber tedricen Türklerle birlikte Anadolu’ya göç eden göçmenler Türkiye’de de hem kendi dillerini konuşmaya hem de Osmanlı Devleti’nin resmî dilini konuşmaya devam etmiştir.

Göçmenlerin Türkçeyi bu şekilde kullanmaları “miras dil” olarak ifade etmek mümkündür. Miras dil, bir ülkede göçmen, mülteci, geçici işçi veya azınlık durumunda olan bireylerin ana dilini ifade etmektedir. Göçmen, azınlık veya mülteci konumundaki bireylere miras dil öğretimi, pedagojik açıdan büyük ölçüde tavsiye edilen ve uygulanan bir alan olarak ortaya çıkmaktadır (Ergüt, 2021:25). Rothman (2009:157), bir dilin miras dil olarak tanımlanması için o dilin evde konuşulması ve aynı evde yaşayanların o dile bir şekilde maruz kalması gerektiğini belirtmiştir. Ankara’ya göç eden Balkan göçmenleri arasında birinci kuşak Arnavutlar ve Boşnaklar arasında miras dil olarak Türkçe kullanımı yaygın şekilde tespit edilmiştir. “*Evde de Türkçe konuştuk. Annem Türkçe biliyor. Babaannem Ankara’ya geldiğinde Türkçe bilmiyordu. Eşim Kosova’dan geldi. Türkçe bilmiyordu, yeni öğreniyor. Çocuklarımın adı da Arnavutça. Çocuklarım anadilden dolayı önce Arnavutça öğrendiler ve konuştular sonra Türkçe öğrendiler. Şu an çok iyi konuşuyorlar. Bugün Prizren’de Arnavutlar da Türkçe konuşuyor.*” (KK-46). Osmanlı Döneminde ve cumhuriyet döneminde Ankara’ya göç eden Müslümanlar Türkçeyi hiç bilmedikleri veya az bildikleri için yerliler tarafından bazı olumsuz ithamlarla karşılaşmış ve dil yetersizliğinden dolayı kültürel bütünleşme sürecinde sıkıntılar yaşamışlardır. Zaman içinde yerliler ile kurulan ilişkiler ve eğitim imkânlarının artmasıyla beraber dil sorunu çözülmeye ve bütünleşme süreci hızlanmaya başlamıştır. Bunun yanında miras dil konuşan Arnavutlar ve Boşnaklar Balkanların diğer bölgelerinden (Makedonya) gelen Türkler ile evlenmiş ve dil hususiyetlerini çeşitlendirmiştir. Ankara’ya göç eden birinci kuşak Arnavutlar ve Boşnaklar hem anadillerini konuşmaya devam etmekte hem de miras dil olarak Türkçenin taşıyıcıları-koruyucuları olmaya devam etmektedirler.

b) Bölge Dili Konuşurları

Osmanlı Devleti Balkan coğrafyasından çekildikten sonra bölgede kalan Türkler, Türk kimliğini inşa eden dilsel ve kültürel özelliklerini yaşamakta ciddi sorunlar yaşamıştır.

Çalışmanın tarih örüntüsü bölümünde ayrıntılı olarak açıklanan siyasi sebepler Balkanlarda yaşayan Türklerin ve akraba toplulukların Türkçe eğitim hakkı ve Türkçe konuşma özgürlüklerine dair engellere yol açmıştır. Yeni kurulan devletlerin bünyelerindeki toplulukların dil ve kültür aidiyetlerine dair yaşanan kısıtlamalar bölgede kalan Türklerin Balkanlarda konuşulan dilleri öğrenmelerini zorunlu kılmıştır. Balkan coğrafyasında değişen siyasi sistemler doğrultusunda Türklerin de dil hususiyetleri değişmiştir. Özellikle devletlerin eğitim dillerinin değişmesi Türkleri bu dilde eğitim almaya mecbur bırakmıştır.

1) *Bulgarca*

Ankara'ya göç eden Bulgaristan Türklerinin ana dilleri Türkçedir. Geçmişte Bulgaristan'da değişen siyasal sistemler sonucu eğitim dili Bulgarca olmuş, Türkçe seçmeli ders statüsünü düşürülmüştür. Bulgaristan'da Bulgarca eğitim alan birinci kuşak kaynak kişiler Bulgarca da öğrenmiş ve bu alanda dil yetisi kazanmıştır. Ankara'ya göç eden birinci kuşak Bulgaristan Türkleri, Bulgarca dil yeterliliklerini göç ettikten sonra bütünleşme aracı olarak kullanmış ve hem devlet kadrolarında hem de özel sektörde iş bulabilmişlerdir. Bulgarca bilen Türkler gerek Ankara'daki statüleri gerekse Türkiye'deki konumları aracılığıyla iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmasında yardımcı aktörler olarak işlevsel boyutta görev almaktadırlar.

2) *Makedonca*

Balkanlardan Osmanlı Devleti'nin çekilmesinden sonra 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve devamında kurulan Yugoslavyalı yönetim sistemleri Türkçenin eğitimi ve öğretimi konusunda birçok kısıtlamaya gitmiştir. Makedonya'da yaşayan Türkler Türkçe eğitim imkânlarının ve okullarının yetersizliği sebebiyle Türkçe eğitimden mahrum kalmış ve Makedonca ya da Sırpça eğitim veren okullara gitmek zorunda kalmışlardır. Makedonya'da bölge dilinde eğitim almış birinci kuşak kaynak kişiler bu dil yeteneklerini Türk kültürünün, dilinin ve edebiyatının yoğun olarak görüldüğü Makedonya'da gelişen Türk edebiyatının ortaya çıkarılmasında ve karşılıklı bilimsel çalışmalar yapılmasında işlevsel olarak kullanmaktadırlar. Çünkü Makedon/Sırp/Hırvat edebiyatında atasözü ve deyimler başta olmak üzere Makedon destanlarında, efsanelerinde, fıkralarında, masallarında, halk hikâyelerinde ve halk masallarında Türk

etkisi yoğun olarak görülmektedir (Hamza, 1998:385). Ankara'ya Makedonya'dan göç eden birinci kuşak kaynak kişilerden özellikle Kalkandelen şehrine bağlı Urviç köyünden gelenlerde de Makedonca dil hususiyetleri gözlenmiştir. Urviçli Türkler bu dil yeteneklerini iki ülke arasında geliştirilen sosyo-kültürel ve diplomatik ilişkilerde kullanmaktadırlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında Yunanistan'dan Mübadele Anlaşması ile Türkiye'ye gelen birinci kuşak Kesriyeli Türklerin de Makedonca bildikleri derleme sürecinde kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir.

3) Rumca

Ankara'ya Yunanistan 'dan gelen birinci kuşak mübadillerin bazılarında Rumca bildikleri derleme esnasında kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır: “*Uzun süre evlerimizde Rumca konuşulduğu için büyüklerin Türkçe öğrenmeleri bir hayli zor olmuştur.*” (KK-68); *Babam Rumca biliyordu, bunun sebebini sorduğumda ekonomik hayatın Rumca olduğunu ve bu yüzden orada Rumca öğrendiklerini ve bu yüzden belki Türkçeyi unutmuş olabileceklerini söylemişti. Denizli'deki halam kendi aralarında Rumca konuşuyordu ama dışarıda Türkçe konuşuyordu.*” (KK-69). Birinci kuşak göçmenlerde/mübadillerde rastlanan bu özelliğin sistemli bir şekilde ikinci ve sonrası kuşağa aktarılmadığı gözlenmiştir.

4) Rusça

Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin bazı gruplarında Rusça dil yeterliliği gözlenmiştir. Gagauz Türkleri ve Kırım Tatarlarının bir kısmı Rusça bilmekte ve bu becerilerini iş dünyasında kullanmaktadırlar. Rusya'nın Moldova ve Kırım üzerindeki siyasi tahakkümü göçmenlerde bu şekilde zuhur etmiştir.

5) Yunanca

Günümüzde Yunanistan sınırları dâhilinde yaşayan Batı Trakya Türkleri, Yunanistan ve Türkiye arasındaki anlaşma gereği Yunanistan'a bırakılmıştı. Bu durum Batı Trakya'da yaşayan Türklerin Türkçe eğitim ve öğretim haklarında birçok zorluk yaşamasına sebep olmuştur. Türkçe eğitim imkânlarının olmadığı dönemde Yunanca eğitim alan kaynak kişiler bu dil yeterliliklerini diğer Balkan göçmenlerinde olduğu gibi avantaja çevirmiş ve ülke menfaatlerine katkı sağlayacak şekilde kullanmıştır: “*İlber Ortaylı üniversitede*

benim hocamdı, benim Yunancamın çok iyi olduğunu biliyordu. Benden ders almak istedi, ona uzun bir süre Yunanca öğrettim.” (KK-2). Bunun yanında Türkiye’ye eğitim amaçlı gelip Batı Trakya’da öğretmenlik görevini icra eden KK-4, yine dil yeterliliği sebebiyle Ankara’ya göç etmiştir: “Gümülcine’den 1958’de öğretmenlik lisesinde okumaya geldim. Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan Kültür Anlaşması vesilesiyle Adapazarı’na geldim, öğretmen okulunda okudum. Sonra 1978’de Türkiye Cumhuriyeti başbakanlığından Yunancam iyi olduğu için iş teklifi aldım ve Ankara’ya geldim. O tarihten sonra Ankara’da kaldım.” (KK-4).

a. Değerler, Normlar

Göçmenler kendilerine özgü kültürel tarihlerini, akrabalık normlarını yapılandıran anlam ve sembolik kategoriler üreten şekillerde yorumlarlar (Foner, 1997:966). Ankara’ya göç eden Balkan göçmenleri Balkan coğrafyasında şahsiyetlerini teşkil eden değerlerini ve normlarını yaşamaya devam etmektedirler.

ç) Rol Modelleri (Örneğin, Cinsiyet Roller)

Ankara’da göç eden Balkan göçmenleri bütünleşme süreçlerinde sosyo-ekonomik alanlarda Ankara’da yaşayan yerli halka yardımcı olmuştur. Balkan göçmenlerinin sahip olduğu eğitim şartları onları yerliler arasında kültürel anlamda daha üst seviyelerde kalmalarına sebep olmuştur. Balkan göçmenleri Osmanlı Devleti’nin Balkanlardan çekilmesinden sonra farklı yönetim biçimleri altında yaşamış ve o sistemlerin insan yetiştirme tasarımları doğrultusunda yetkinliklerini geliştirmişlerdir. Göç sonrası köy merkezli yerleşim alanlarında Balkan göçmenlerinin sahip olduğu teknik ürünler vasıtasıyla göçmenler ve yerliler arası kaynaşmalar olmuştur. Örneğin, Temelli bölgesine yerleştirilen Bulgaristan Türkleri, çiftçilik faaliyetleri esnasında bazı tarım yöntemlerini yerlilere öğretmiş ve onlarla ortaklıklar kurmuştur. Bunun yanında günlük yaşama dair temizlik alışkanlıklarında tuvaletlerin en içlerinde yapılmasına dair örnek olmuş ve yerlilerin mimari hususiyetlerinin değişmesinde yardımcı olmuştur. Balkan göçmenleri dürüst, adil, ahlaklı duruşlarıyla yerlilere örnek olmuşlardır. Balkan göçmenleri yerliler

arasında çalışkanlıklarıyla örnek olmalarının yanında bu özellikleri sebebiyle iş hayatında tercih edilen kişiler olarak talep görmüşlerdir (KK-42).

d) Din

Göçmen toplulukları ve çocukları, yerleştikleri ülkelerde kendi etno-dinsel tabanlı dayanışma ağlarını kurmaktadır, bu durum eğitim, sağlık, güvenlik ve barınmaya dair bütün sorumluluklarını birey, aile, topluluk, yerel kurumlar tarafından sosyal devlet anlayışıyla desteklenmektedir (Kaya, 2016:27-28). Ankara'ya yaşayan Balkan göçmenleri arasında yaygın dinî hususiyet İslamiyet olmakla beraber Gagauz Türkleri Hristiyanlık hususiyetleri görülmektedir. Balkan coğrafyasında yaşayan Türkler ve Müslümanlar 93 Harbi ve Balkan Savaşları ile başlayan süreçle tarih boyunca dinî geleneklerini yaşama konusunda baskılara maruz kalmıştır. Dinî sebeplerden dolayı Ankara'ya göç eden Balkan göçmenleri ilk zamanlar yabancı bir yerden geldiği düşüncesiyle olumsuz söylemlere maruz kalmışlardır. Ankara'ya köy merkezli yerleşen Balkan göçmenlerinin dinî geleneklerini yaşıyor olması yerlileri şaşırtmıştır. Ankara'ya gelen Balkan göçmenlerinin dinî bilgi ve yetkinlikleri yerlilere de örnek olmuş ve bu durum sonunda sosyalleşmeye bağlı bütünleşmeler gerçekleşmiştir. Ankara'da yaşayan Gagauz Türkleri dinî geleneklerini menşee ülkelerindeki boyutta sürdürmemekle beraber mevcut imkânlar dâhilinde Ankara'da bulunan dinî mekânlarını ziyaret ederek dinî kimliklerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

d) Karşılıklı Kültürleşme (Toplumun Kabul Etme Kültürünün Değişimi)

Kültür değişimleri toplumlar ya da bireyler arasında planlı veya plansız şekilde gerçekleşir. Göçmen grubun kültürel veya sosyodemografik özelliklerinden oldukça farklı olarak yeni çevredeki dış güçler, yeni değerler, inançlar ve standartlar kadar yeni fırsatlar ve kısıtlamalar da sağlayarak göçmen aile yaşamları şekillenmektedir (Foner, 1988:969). Kültür sürecinin tümü, kültürün maddi temelini, yani emek ürünlerini, insanların toplumsal bağlanmalarını, yani standartlaşmış davranış biçimlerini ve nihayet sembolik eylemleri, yani bir bireyin, refleksleri harekete geçirme yoluyla diğeri üzerinde yaptığı etkileri içerir (Malinowski, 1992: 24-25). Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri ve yerliler arasında kültürel tarihe ilişkin ortak bir yaşam modeli olduğu gözlenmiştir. Bir toplumun tutum ve davranışları onun kendisine dair ve temas ettiği yabancılar hususunda

idraklerinin, bilgi ve inançlarının, heyecanlarının yani tutumların mahsulüdür (Güngör, 1986:131). Ankara'ya iskân edilen göçmenlerin sosyo-kültürel, idari, mimari, demografik, ziraî, teknik ve gastronomi gibi alanlarda hem şehre hem de yöre halkına katkıları olmuştur (Pustu, 2022: 62). Ankara'daki göçmenler, göç öncesi kültürel inançların ve sosyal uygulamalarını devam ettirmektedir. Değişim, ne kadar devrimci olursa olsun, geçmişi tamamen yok etmez; onu kısmen dönüştürür veya yüzeysel fenomenler altında yok eder (Malinowski, 1945:62). Kültürel özelliklerin oluşması ve yok olması doğrultusunda kültür tarihine dair yorumlamalar onların doğası, kaderi ve birleşmelerinin tarihiyle kısmen ilişkilidir (Benedict, 2015: 73-74).

3.Etkileşimli Bütünleşme:

Etkileşimli bütünleşme süreçleri göçmenler ve yeni ülkedeki iletişim örüntülerini ifade etmektedir.

a) Arkadaşlıklar

Ankara'da göç eden Balkan göçmenlerinin arkadaşlık çevrelerini birlikte göç ettikleri arkadaş veya akraba grupları oluşturmaktadır. Kitlesel olarak gerçekleşen göçlerde bu durum yoğun şekilde gözlenmiştir. Ankara'da yaşayan göçmenlerin arkadaşlık örüntüleri hemşehrlik temeline dayanmaktadır. Bunun yanında eğitim, iş vb. ilişkilerle farklı kişilik gruplarıyla temaslar kurularak ülke ilişkileri geliştirilmektedir.

b) Ortaklıklar, Evlilikler

Ankara'da yaşayan Balkan göçmenlerinin evlilik hususiyetleri incelendiğinde evlilik hareketliliğinin birinci kuşak göçmenlerde yoğun olarak aynı göçmen grubu içinde gerçekleştiği zamanla sosyal bütünleşmenin artmasıyla evlilik yapısının da çeşitlendiği gözlenmiştir. Bu bağlamda Ankara'da yaşayan Balkan göçmenlerinin evlilik örüntülerini şu şekilde maddelendirmek mümkündür:

- 1) Göçmen grupların kendi çevrelerinde yapılan evlilikler (Örneğin, Bulgaristan-Bulgaristan, Makedonya-Kosova, Romanya-Kafkasya)

- 2) Göçmenler ve göçmen olmayan bireyler arasında yapılan evlilikler (Batı Trakya-Ankara, Yunanistan-Nevşehir)
- 3) Evlilik amacıyla yapılan göçler (Bosna Hersek-Ankara, Gagauz Yeri-Ankara)

Ülkeler üzerinden yapılan evlilik örüntüsü değerlendirmesi etnik kimlik bağlamında değerlendirildiğinde Türk-Arnavut, Türk-Boşnak, Türk-Çerkez evliliklerinin ortaya çıktığını söylemek konuyu geniş manada örneklendirecektir.

c)Toplum Kabul Eden Özel Kuruluşlara Üyelikler

Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin göç öncesi süreçte sivil toplum kuruluşlarından yardım aldıkları derleme esnasında kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir. Tez çalışmasında yer alan bütün kaynak kişilerde bu hususiyet görülmemekle beraber göç sonrası süreçte de Balkan göçmenleri özellikle Balkan derneklerine üye olmakta ve sosyal bütünleşme süreçlerini dernekler vesilesiyle sosyalleşerek gerçekleştirmektedir.

4.Kimlik Bütünleşmesi:

a) Kolektivitelere Ait Öznel Duygu

Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri barınma, eğitim, meslek seçimlerinde ortaklıklar kurarak toplum içerisinde hem öznel göçmen kimlikleriyle hem de dâhil oldukları sisteme ait kimlikleriyle hayatlarına devam etmeye çalışmışlardır.

5.Öğrenme ve Sosyalleşme Süreci Olarak Bütünleşme:

a) Göç Eden Ailenin Kültürel ve Sosyal Sermayesi

Ankara'ya göç eden Balkan göçmenleri göçlerini bireysel ve kitlesel olarak gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda bireylerin veya ailelerin kültürel ve sosyal yeterlilikleri onları sosyal bütünleşme becerilerini geliştirmiştir. Balkan coğrafyasında çokdilli ve çokkültürlü bir şekilde yaşayan Türkler ve Müslümanlar göç ettikten sonra Ankara'daki

sosyal hayal içerisinde menşee ülkeye ait kültürel ve sosyal sermayeleri ile kendilerine bir alan yaratmış ve o araçlarla hayatlarını sürdürülebilir bir hâle getirmiştir.

b) Kalış Süresi ve Bütünleşme

Göçmenlerin göçe dayalı yer değiştirme hareketinin süresi göçmenin bütünleşme sürecini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Ankara'ya göç eden Balkan göçmenlerinin göç periyotları incelendiğinde Osmanlı döneminde yapılan göçlerde menşee bölgeden hareket edildikten sonra farklı merkezlerde günlerce beklenildiği anlaşılmıştır. Bu bekleyişler göçmenlerin duygusal ve fiziksel dünyalarında derin etkilere yol açmıştır. Cumhuriyet dönemi yapılan kitlesel göçlerde de Türkiye'ye varış süreçlerinde uzun bekleyişler yaşanmış ve göçmenlerin iskân süreçleri zorlu geçmiştir. Kitlesel olarak gerçekleşen göçlerde aktarmalı güzergâhlar oluşturulmuş ve göçmenlerin Ankara'ya ulaşmaları o şekilde sağlanmıştır. Ankara'ya kitlesel olarak yapılan göçlerdeki temel örüntü menşee bölgeden/ülkeden trenle veya gemi ile İstanbul'a gelinmesi, orada birkaç gün beklendikten sonra yine trenle Ankara'ya getirilmesi şeklinde icra edilmiş ve günlerce sürmüştür. Tez çalışması kapsamında görüşülen kaynak kişilerin bir kısmı ilk olarak farklı şehirlere gitmiş, daha sonra ekonomik şartlar sebebiyle Ankara'ya gelip yerleşmiştir. Bu noktada bütünleşme süreçleri ilk iskân yerinde olmakla beraber daha sonra Ankara'daki yeni yerlere doğru gerçekleşmiştir.

c) Üretim ve Bütünleşme

Ankara'ya yapılan kitlesel göçler devlet tarafından planlı bir şekilde yürütülmüştür. Bu sebeple Balkan göçmenleri Ankara'ya geldikten sonra üretici hâle getirilmelerine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla göçmenlere tarım arazileri verilmek suretiyle üretim faaliyetlerine başlamaları sağlanmıştır. Ankara'ya serbest (gönüllü) olarak gelen göçmenler kendi iş gücü sermayelerine dayalı üretim faaliyetleri yürütmüştür. Bunun yanında Balkanlardan gelen göçmenler Ankara içinde de üretici konuma geçmenin yanında yerel halkın farklı alanlarda üretim yapmasına da yardımcı olarak onların gelişimlerine katkıda bulunmuşlardır. Bulgaristan'dan gelen Türklerin iskân edildiği Samutlu'da (Temelli) göçmen aileler tarafından gülcülük faaliyetlerine başlatılmıştır.

Samutlu'ya yerleşen göçmenler bugün de gül üretiminde Bulgaristan'ın ilk sırasında yer alan Kızanlık/Kazanlık bölgesinden gelen kişilerdir ve bu yeterliliklerini Ankara bağlamında yeni üretim kanalları hâline getirmişlerdir. Gül üretiminin başlatılması ve yaygınlaştırılması hususunda devlet de göçmenlerden gül ekimi ve gül yağı elde edilmesi hususunda talepte bulunmuştur (Pustu, 2022: 62).

ç) Menşe ülke ve bütünleşme

Ankara'ya gelen Balkan göçmenleri menşe ülkelerine/bölgelere dair kültürel ve tarihi miras gözüyle bakmaktadır. Bu algı doğrultusunda münferit yaklaşımlar doğrultusunda menşe ülkeyle/bölgeyle maddi ve manevi bağlar korunmaya çalışılmaktadır.

6.Sosyal Bütünleşmenin Önündeki Engeller

a) Kurumsal Ayrımcılık

Ankara'ya göç eden Balkan göçmenleriyle yapılan görüşmelerde herhangi bir kurumsal ayrımcılık yaşamadıkları ifade etmişlerdir.

b)Önyargı ve Ayrımcılık, Ayrımcılık Mı Yoksa İnsan Sermayesi Mi?

Ankara'ya kitlesel olarak yaşanan göçlerde Ankara'daki yerli halkın eğitim seviyesi doğrultusunda göçmenlere dair önyargıları olduğu kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir. Göçmenlerin dil ve din hususiyetleri münferit tecrübelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Önyargılı davranışlar yerli halkın göçmenlerin geldikleri bölgeler hakkında bilgi sahibi olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu vaziyeti destekleyici bir örnek KK-53 tarafından şöyle ifade edilmiştir: “(Kurum adı)...gitmiştim. Oradaki memur göçmen olduğumu anlayınca bazı sitemlerde bulundu. Göçmenlere ev verilmiş, para verilmiş, başka memlekette gelip her şeye sahip olmuşlar. Dedim ki biz Balkanlara gitmişiz, siz burada kalmışsınız...”. Göçmenlerin hedef ülkeye varduktan sonraki bütünleşme süreçlerinde alıcı toplumun hazırbulunuşluğu önemli bir faktördür.

c)Önyargı ve Ayrımcılıkla Mücadele

Balkan göçmenleri kendilerine karşı olan önyargıları zaman içerisinde alıcı toplum ile kurulan ilişkiler aracılığıyla aşmıştır.

3.3.2.Kültürel Çeşitlilik/Çokkültürlülük

Çokkültürlülük aynı zamanda kültürel çeşitliliği de ifade etmektedir. Kültür, zaman ve mekân mefhumuna bağlı olarak çeşitli biçimlere girebilmektedir. Kültürel çeşitlilik, insanları oluşturan grupların ve milletlerin kimliklerinin biricikliğinde ve çoğulluğunda gözlenmektedir. Biyolojik çeşitliliğin doğa için gerekliliği kadar değişim, yaratım ve yenilik kaynağı olarak kültürel çeşitlilik de toplumlar için gerekli bir unsurdur. Kültürel çeşitlilik, belirgin olarak dil, din, etnik yapı, mimari, heykeller ve anıtlar, giysi/stil gibi faktörden oluşmaktadır (Özey, 2014:69). Türk kültürünün üç ana kaynağı mevcuttur: Ortak bir tarih ve dil sahibi olan Türkler, eski zamanlardan beri edindikleri ve geliştirdikleri özellikleriyle Anadolu'ya yerleşen Türklerin kavmî hususiyetleri birinci kaynağı, İslâm medeniyeti ikinci kaynağı ve üçüncü kültür kaynağını da Anadolu'da ve Rumeli'de geçen uzun bir tarih süresince edindikleri bilgi ve tecrübe oluşturmaktadır (Güngör, 1986: 133). Türkler, Balkan sahasında yerli halkla asırlardır bir arada iyi komşuluk ilişkileri kurarak yaşamış, XIX. yüzyıldan sonra Avrupa merkezli meydana gelen milliyetçilik hareketleri baş göstermesiyle asırlarca barış içinde yaşayan yerli halkla Türkler karşı karşıya gelmiştir. Bu olayın sonunda bölgede mevcut olan barış ortamı ve hoşgörüyeye dayalı birlikte yaşama kültürü bozulmaya başlamıştır (Yıldırım, 2016c: 270).

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında hoşgörü temelinde inşa ettiği birlikte yaşama kültürü Balkanlar yaşayan hem Türkler hem de diğer topluluklar tarafından asırlarca benimsenmiş ve sürdürülmüştür. Balkan coğrafyasından Ankara'ya göç eden Türkler ve Müslümanlar atalarının Balkan coğrafyasında inşa ettiği kültürel mirası Ankara'ya da taşımış ve yerleştikleri bölgelerdeki hem yerli halkla hem de diğer topluluklarla huzur ve barış içinde yaşamak adına uyumlu davranmışlardır. Balkan coğrafyasından Ankara'ya

taşınan kültür Balkan göçmenlerinin yeni yerleşim bölgesine daha hızlı bir şekilde bütünleşme yaşamasını sağlamıştır. Osmanlı döneminde başlayan Balkan göçleri Ankara'daki göçmen yerleşimini çokkültürlü bir hâle dönüştürmüştür. Balkanlardan gelen Türkler ve akraba topluluklar hem yerli halkla hem de kendilerinden önce göç eden Çerkezlerle beraber birçok köyde beraber yaşamıştır. Balkanlardan zulüm ve baskılar sebebiyle gerçekleşen kitlesel göçlerin bir benzerinin Kafkasya'da da yaşanmış olması her iki göçmen grubu ortak acılarda buluşturmuştur. Bu bağlamda Ankara'da köy merkezli yerleşim yerlerinde meskûn Balkan göçmenleri Kırım-Romanya'dan gelen Tatarlar ve Kafkasya'dan gelen Çerkezlerle beraber yaşamaya devam etmektedirler. Çokkültürlü yerleşim alanlarında her topluluk kendi kültürel hususiyetlerini yaşatmaya devam etmekle beraber çeşitli faaliyetler aracılığıyla kültürler arasında kültürel etkileşim sağlanmaktadır. Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri Ankara'da yeni hayatlar kurarken göç öncesi aile deneyimlerinde, normlarından ve kültürel çerçevelerinden yararlanmaya devam etmektedirler.

3.3.3.Kuşaklararasılık Bağlamında Kültürel Aktarım Süreçleri

Kültürün unsurları; dil, din, gıda, giyim, sanat, müzik, örf ve adetlerdir. Bunlar anne babadan çocuklara aktarılır. Eğitim yoluyla aktarılır. Televizyon, film, radyo ve internet yoluyla yeni nesillere aktarılır (Özey, 2014:12). Aile hatıraları çok sayıda farklı alanda, ailevi grubun çeşitli üyelerinin bilinci içinde gelişir (Halbwachs, 2016, s. 189). Malinowski, bir kuşağın sahip olduğu kültürel geleneklerinin ondan bir sonraki kuşağa aktarılması gerektiğini ifade etmiştir (1992:66-67). Her kuşağın kendine has kültür yaratma, paylaşım ve deneyim biçimleri, ürünleri, araçları, mekânları, uygulamaları, kavramları; argosu, mizahı, edebiyatı, duyarlılığı, cinsiyet kültürü, eğilimleri, alışkanlıkları, düşünceleri veya sistemi vardır (Özdemir, 2019:126).

Göçmen gruplarının entegrasyonu, çoğunlukla birden fazla nesil süren bir süreçtir. Bu nedenle, entegrasyon araştırması birinci nesil ile sınırlı değildir, aynı zamanda ikinci ve hatta üçüncü nesil “göçmenler” ile de sınırlıdır. Farklı nesiller üzerinde entegrasyon, bir grubun belirli bir toplumdaki entegrasyon sürecinin ilerleme kaydedip kaydetmediğini

değerlendirmek için özellikle önemlidir. Giderek artan bir şekilde, “göç geçmişi olan insanlar” ile ilgilidir (Heckmann, 2005:13). Ankara’ya göç eden Balkan göçmenlerinin birinci kuşakları bir yandan menşe bölgeden getirdikleri bilgi, değer ve örüntüleri diğer kuşağa aktarmakta bir yandan da kuşaktan kuşağa aktarılan benzerlikler birbirleri arasında farklılaşmaya başlamıştır.

Birinci kuşak göçmenler göç kararını alan kişilerdir, göçün meydana getirdiği tüm zorluklarla muhatap olmuş ve göçün etkilerini derinlemesine yaşamıştır. İkinci kuşak ve sonrası kuşaklarda ise göçe dair süreçler daha yumuşak bir şekilde yaşanmış ve göçün etkileri anlatılar yoluyla tahayyül edilmiştir. Cinsiyetleri ve kuşakları nedeniyle aile üyelerinin farklı ilgi alanları mevcuttur ve bu sebeple kadınlar ve erkekler, gençler ve yaşlılar genellikle konumlarını iyileştirecek ve amaçlarını ilerletecek şekilde aile kapıları oluşturmaya çalışmaktadırlar (Foner, 1997:962). Kültürel aktarımın sağlanmasını üstlenen kuşakların iki önemli özelliği mevcuttur. Kuşaklar, insanların biriktirdiği ve zaman içerisinde silinmesi mümkün olan bilgi birikiminin aktarılması vesilesiyle korunmasını sağlamakta ve kuşak yenilenmesine bağlı olarak aktarılan mevcut bilgi birikiminde bir değişim ve farklılaşmanın yaşanmasına sebep olmaktadır. Kuşak değişimi bir toplumda biyolojik yenilenmeyi ifade etmektedir, buna bağlı olarak kültürel gelişmeler her zaman farklı insanlar tarafından aktarılacaktır (Heckmann, 2005:61-62).

Ankara’daki Balkan göçmenlerinin sosyal bütünleşme süreçleri birinci kuşaklardan aktarılırken bazı örüntülerde değişiklikler yaşanmıştır. İkinci kuşak göçmenler birinci kuşakların taşıdığı ekonomik kaygıları yaşamamışlardır. İkinci kuşak göçmen çocukları Ankara’da doğmuş olmakla beraber eğitim süreçlerinin tamamını Ankara’da geçirmiştir. Balkan göçmenlerinin yaşadıkları dil yeterliliklerine bağlı bütünleşme problemleri ikinci kuşaklar tarafından yaşanmamaktadır. Birinci kuşak göçmenlerin dil özelliklerini (Bulgarca, Yunanca, Makedonca) sistematik bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılmadığı bu yetilerin ancak münferit tercihler doğrultusunda aktarıldığı gözlenmiştir. Balkan göçmenlerinin folklor örüntüleri birinci kuşaklarda daha fazla muhafaza edildiği hâlde

ikinci kuşak göçmenlerde Ankara kültürüne dair unsurların varlığı daha fazla gözlenmektedir. Birinci kuşak Balkan göçmenleri evlilik tercihlerinde yoğun olarak aynı gruptan evlilikleri tercih ederken Ankara’da doğan ve büyüyen ikinci kuşak göçmenlerde evlilik tercihlerinde çeşitlenmeler yaşanmıştır. Birinci kuşak Balkan göçmenlerinin sivil toplum kuruluşlarına katılımı sosyalleşme sebebiyle daha fazlayken ikinci kuşak ve sonrası göçmenlerde azalmakla beraber münferit tercihler doğrultusunda sürdürülmektedir. Birinci kuşak Balkan göçmenleri göçe dair hikâyelerini çocuklarına aktarmaktadırlar. Birinci kuşak göçmenlerin yaşanmışlıkları bir miras olarak aile hikâyeleri olarak anlatılmakta ve aile bireylerine göç edilen menşe ülkeyi görmeye dair ilhâmlar vermektedir. Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin kuşaklararası aktarım süreçleri hem Balkan kültürü hem de Ankara kültüründen hareketle Türk kültürü paydaşında birleşmiştir.

3.3.4.Kültürel Bütünleşme Sürecinde Kültürel Yapılar ve İşlevleri

Anavatandan getirilen kültürel kalıplar (değiştirilmiş biçimde de olsa) canlı tutmaya yardımcı olan birçok faktör arasından güçlü göçmen toplulukları, kurumlar, yoğun etnik ağlar ve gönderen toplumla devam eden ulusötesi bağlar vardır (Foner, 1997:963). Göçler sonucu kente yeni gelen göçmenlerin sorunlarının çözümünde hemşehri derneklerinin önemli bir yeri vardır. Göçmen dernekleri aracılığıyla göçmenlerin çekeceği barınma, iş bulma vb. ihtiyaçlarının karşılanması süreci kolaylaşmaktadır. Hemşehri dernekleri aynı bölgeden gelen kişilerin memleketlerine de maddi ve manevi katkılar sağlamaktadır (Adıgüzel, 2016:57-58). Ankara’da göç eden Balkan göçmenlerinin Türkiye’ye Ankara’ya uyum süreçleri Balkan sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kolaylaştırılmaktadır. Ankara’da her bir göçmen bölgesine ait dernekler bulunmaktadır. Ankara’da bulunan Balkan STK’ları listesi şöyledir:

Tablo 7: Ankara'daki Balkan Sivil Toplum Kuruluşları

Ankara'da Balkan Göçleri Sonrası Kurulan Sivil Toplum Kuruluşları
Ankara Bulgaristan Göçmenleri Kültür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (2015)
Ankara Fevziye Bosna-Hersek Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği (2005)
Ankara Rumeliler Kültür ve Dayanışma Derneği (2018)
Ankara Lozan Mübadilleri Derneği (2007)
Arnavut Kültür Merkezi (2014)
Balkan Göçmenleri İktisadi Araştırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği (BİSAV) (2000)
Batı Trakya Türk Birliği Derneği (1978)
Bulgaristan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği (1985)
Fevziye Köyü Camii Yaptırma ve Köy Güzelleştirme Derneği (1986)
Gagauzlar Derneği (2018)
Göçmenlere Yardım Derneği (1947)
Kırım Türkleri Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği (1955)
Zambak Boşnak Kadınlar Derneği (2022)

Ankara'daki Balkan sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerinin örüntüleri Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı'nın canlı bir örneğidir. Bu kuruluşların göçmenlerin hayatlarındaki birçok işlevi bulunmaktadır:

- a) Birinci kuşak göçmenlerin göç öncesi ve göç sonrası süreçlerinin kolaylaştırılmasını sağlamaktadır.
- b) Göçmenler arası kurulan ilişkiler ağı sayesinde ilişkiler kurularak hemşehrilik temelli sosyalleşmeler gerçekleştirilmektedir.
- c) Göçmen kimliğini oluşturan kültürel kimliklerin tanıtılması ve muhafaza edilmesini sağlayacak faaliyetler yapılmaktadır.

- d) Menşe ülke ile Türkiye arasında diplomatik ilişkiler kurulmasında yardımcı aktörler olarak görev almakta ve göç politikaları konusunda stratejiler üretmektedirler.

Balkanlardaki sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak Türk ve Müslüman varlığının bölgede sürdürülmesi için Türkiye'nin kamu diplomasisine destek vermektedirler (Arslan, 2023:233). Ankara'da faaliyet gösteren Balkan STK'ları geçmişten günümüze göçmenlerin çeşitli alanlardaki problemlerinin çözülmesinde aktif olarak rol oynamakla beraber göçmenler arası kurulan iletişim ağları sayesinde hem Balkan Türk kimliğini ve göçmen kimliğinin muhafaza edilmesini sağlamaktadır.

3.3.5.Balkan Göçleri Sonucu Ortaya Çıkan Müşterek ve Bölgesel/Münferit Kimlikler

Kültür, milletlerin bir bütün olarak düşünce kalıplarını ve bunlar doğrultusundaki davranış ve tutumlarını belirler. Kültürün kimlik boyutu da böylelikle ortaya çıkmaktadır. Kültür ve kimlik birbirinden ayrılmaz kavramlardır. Kimlik, kültürün görünür yüzüdür (Kul, 2019:49). Kimlik, insanın doğumu ile ortaya çıkmıştır. Kişi, aşiret, kabile gibi temellere dayanan kimlikleri belirleyen terimlerin yanında kolektif kimlikler de vardır (Karpat, 2019a:51). *Türkçe Sözlük'te* Kimlik: “Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü. 2. Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi, tanıtma kartı, hüviyet. 3. Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü (2012: 1442) şeklinde tanımlanmaktadır. Kimlik, bir kişinin veya toplumun kim olduğunu ortaya koyan ve neyin onlar için anlamlı olduğunu ortaya koyan unsuru benimsemeleriyle ilgilidir (Giddens, 2013:1065). Kimlik hareketli bir varoluştur, bu hareket sonucu şekillenmektedir. Kimlik, dile getirilmeyen bireysel hikâyelerin tarihi ve kültürel anlatılarla buluştuğu istikrarsız bir merkezde şekillenmektedir. Bu geçişte inşa edilen yer ve aidiyet duygusunun temelinde kişisel hikâyeler, bilinçdışı güdü ve arzular bulunmaktadır ve daima olumlu bir geçiş durumunda bir sonu veya hedefi olmayan bir şekle dönüşmektedir (Chambers, 2019:45).

Kimlik, temelinde sosyal yaşam, tutum, inanç sistemi, gelenek-görenek ve bireylerin tanıma hususiyetlerini içeren sağlam temelli, kalıcı ve sembolik yargılar doğrultusunda bir muhtevaya bürünen ve gerekse bireysel gerekse toplumsal özelliği ile tekil veya çoğul tanımlı bir olgudur (Yıldız, 2007:16). Kimliğin öz yapısal özellikleri görecelilik, değişebilirlik ve yaratıcılıktır. Kimlik, toplumsallığın veya buna karşıt olarak bireyselliğin ulaşılmış bir aşaması ve bir sonucu olarak görülmektedir (Kula, 2012:71). Kimlik olgusu sınıf, statü, toplumsal tabakalaşma, cinsiyet, rol, din, siyaset, coğrafya, millet ve tarih konularına dair bağlamlarıyla ve farklı yönleriyle ele alınıp anlamlandırılan bir olgudur. Kimlikler siyasi, kültürel veya ideolojik anlamda bir dizi tarihi inşa süreçleri yaşarlar (Öztürk, 2021:35-37). Kültür bir soyutlamayı ifade etmektedir. Kimlik ile bu soyutlama somutlanmaya çalışılmaktadır. Derleme aşamasında kaynak kişilere yöneltilen sorulara alınan cevapların muhtevasında genel anlamda kişilerin kültürel ve kimlik-aidiyet hususiyetlerine dair tanımları ifade eden söylemlerle karşılaşmıştır. Bireylerin veya toplumların sahip olduğu aidiyet hissi, aile ortamından başlayarak topluma süreciyle beraber ilerlemektedir. Bir topluma dair aidiyet geliştirme hissi dil, kültür, gelenek-görenek ve o toplumun geçmişine dâhil olunarak o toplumla özdeşleşilerek mümkün olmaktadır. Göç hadisesi sonrası bireyin kimlik ve aidiyet duygusunda karmaşa veya değişimler ortaya çıkabilmektedir (Özer, 2015:40-41).

Göçmenlerin göç sonrası ortaya çıkan kimlik yaratımlarını üç şekilde değerlendirmek mümkündür: Göçmenlerin kendi kimlik tanımlarının nasıl olduğu, devletin göçmenlerin kimliklerini nasıl tanımladığı, göç edilen bölgedeki yerli halkın göçmenleri nasıl tanımladığı. Bireysel kültürle ilişkili olan kimlik, farklılıkların ortaya çıkarılmasıdır. Kültür ve kimlik arasında yakın bir ilişki vardır. İnsanlar arasında oluşan müştereklik ve benzeşmeler algısı ortaya kimliği çıkarmaktadır (Oyur, 2019:27). Göçü tetikleyen sebepler, göçmenleri bir kimlik değişimi yaşamaları hadisesine hazırlamıştır (Karpas, 2019b:339). Göç hadisesi, göçmenlik deneyimi doğrultusunda kimliklerin göç edilen ortamın kimlik örüntülerine göre yeniden tanımlanmasını talep etmektedir (Kaderli,

2016:1087). Farklı tarihlerde yapılan göçler, göç hadisesine bağlı yer değiştirme hareketini gerçekleştiren kişilerin adlandırılmalarında da değişime yol açmıştır.

Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin kendilerini adlandırış örüntülerindeki müşterek kimlik “göçmen”, “muhâcir” ve “Evlâd-ı Fâtihân” kimliğidir. *Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü’nde* Göçmen (migrant): “Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumları iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.” (2009:22) şeklinde tanımlanmaktadır. Göçmen olmak memleketinden sürülmek demektir (KK-26). Osmanlı dönemi yapılan göçlerde ve cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan göçlerde “muhâcir” kimliği adlandırması öne çıkmaktadır. Bu adlandırma konuşma dilinde “macır, macur” şeklinde olup yoğun olarak Osmanlı dönemi göçlerini ifade etmektedir. Bununla beraber 1934 yılı İskân Kanunu’nda Balkan coğrafyasından göç eden Türkler devlet tarafından “muhacir ve mülteci” olarak adlandırılmışlardır:

Madde 3 — Türkiye’de yerleşmek maksadile dışarıdan, münferiden veya müçtemian, gelmek istiyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin emrile kabul olunurlar. Bunlara (muhâcir) denir. Kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti kararla tesbit olunur.³¹

Türk göç tarihi içerisinde “muhacir” ve “göçmen” terimi müşterek noktaları ifade etse de dünya görüşü bağlamında farklı kimliklerin dışavurumu olarak kullanılmıştır:

³¹ Maddeler için bakınız. <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> (Erişim Tarihi: 03.05.2021).

1934 İskân Kanunu-2510 sayılı kanunun 3. maddesine göre, Türkiye’de yerleşmek amacıyla dışarıdan tek tek veya toplu olarak gelmek isteyen Türk soyundan, meskûn veya göçebe aşiretler ve fertler ile Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, İçişleri Bakanlığı’nın emriyle kabul edileceklerdi. Muhacir olarak adlandırılmış olan bu gibi kimseler Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, Sovyet Rusya gibi ülkelerden gelen göçmenlerdi.” (Sarı, 1983:7).

Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinde “muhâcir” kimliği “göçmen” kimliğinden daha fazla benimsenmiş olmakla beraber özellikle 93 Harbi ile başlayan göç sürecir “muhâcir” kimliğinin ortaya çıkmasında etkili olan en elzem hadiselerden biridir. Muhâcir; göçmen, göç eden, bir ülkeden kalkıp bir başka ülkede yerleşen (Develloğlu, 2008: 665) kişi olarak tanımlanmakla beraber dinî bir hususiyete de sahip olduğu diğer bir anlamı ifade eden durumdur çünkü Muhâcir, Hz. Peygamber’in emriyle Mekke’den Medine’ye göç edenler (Develloğlu, 2008:665) için kullanılmıştır. Bu bakımdan Anadolu’dan Osmanlı Devleti’nin fetih politikası doğrultusunda gönderilen Müslüman Türkler kutsal bir görevle de Balkanlara gitmişler ve acı hadiseler sonucu Anadolu topraklarına geri dönmüşlerdir. Balkan göçmenleri arasında gelinen bölge ayrımı olmaksızın kabul edilen “muhâcir” kimliğinin muhtevasını Ankara’da yaşayan muhâcirler şöyle tanımlamıştır:

“Balkan deyince insanların aklına Boşnak, Arnavut geliyor. Halk buradan yöreden gidip de gelenleri karıştırıyorlar. Türk köken farklıdır. Bilmeyenlerin aklına o geliyor. Türkler zaten buradan gitmiş, geri dönmüşler. O zamanki şartlarda gelenlere “macır” deniyormuş. Halk dilinde de macır olarak bilinir. Peygamberimizin hicret olayında “muhacir” denmesinden kaynaklanan bir lakaptır. Göçmen derken zaten o buradan gitmiş, geri gelmiş. Ona göçmen denmez ki...Balkanlardan gelenlere “macır” denir. Muhacirler, daha çok kanunlara devlete millete saygılı suçta karışmayan kendini bilen geleneklerine bağlı aile kültürüne sadıktır insanlardır. Suç oranı en düşük kişilerdir. Balkan kökenlilerde çok çocuk olmaz nüfus dengelidir. Göçmenler bakabileceği kadar 2 ya da 3 çocuk yaparlar ve onları okutmaya çalışırlar. Benim için macır çocuğu olmak gurur vericidir. Macır çocuğu olmaktan gurur duyuyoruz. Dürüstlüğümüzle gurur duyarız, bölgeye uyum sağlayan medeni insanlardır.” (KK-59).

Muhacir kimliğinin hem toplumsal hem de dinî boyutunun tanımlandığı bu söylemde “muhâcir” kimliğinin Türkleri ifade ettiği ve “göçmen” kimliğinin zaten bu topraklardan giden ataları ifade edemeyeceği vurgusu yapılmıştır. Muhâcir kimliği etrafında Balkan

Türklüğü ve Müslümanlığının da sınırları çizilmiş olup Balkan Türk kültürünün de yapısı ve çerçevesi ortaya konmuştur.

“Bizim atalarımız medenidir, birbirlerine karşı saygılıdır. Bizim evlerimizin dışı tertemizdir, boyalıdır. Buradan anlarsın burası göçmen köyüdür, macur köyüdür. Burada Bulgaristan macuru var, Romanya macuru var. Aslında bilmiyorlar bizim atalarımızın buradan oraya gittiğini...Konya’dan gittiğini bilmiyorlar. Padişah aldığı yerlere kendi insanlarını götürmüş, kendi Türk kültürünü yayabilmek için ta Viyana’ya kadar Osmanlı’nınmış o zamanlar. Avustralya, Yugoslavya buralar hep Osmanlı’ya aitti. Atalarımız keyfinden gitmedi ki...Konya’dan Karaman’dan gitmişler. Ben araştırdım, soyumuz oraya dayanıyor. Padişah bizim atalarımızı buralardan oraya götürüp yerleştirmiş, kendi medeniyetini kurmuş. Sonra devlet toprak kaybedince buraya geri gelmişler, macurluk budur.” (KK-28); “Macır milleti kadar çalışkan millet yoktur.” (KK-60).

Muhâcir kimliğinin temel söylemlerinden bir diğeri de Balkan göçmenlerinin Balkanlara Konya-Karaman civarından gönderilmiş kişiler olduğu inancı ve düşüncesidir. Tarihi hadiselerin kimliğin bir parçası hâline getirilerek ifade edilmesi buraya gelen göçmenlerin aidiyet kazanma ve alıcı toplum tarafından yadırganmama beklentisi içinde olmaları sebebiyle üzerinde durulması gereken bir özelliktir. Muhâcir kimliğinin neliği hakkında değerlendirme yapılması hususunda göçmenlerin kendilerini ve kimliklerini tanımlayış kaideleri önem arz etmektedir. Muhâcir kimliği Türklerin millî ve dinî yaşantıları üzerinden inşa edilmiş bir gerçekliktir. Bu kimlik Türklerin tarihteki yerini belirleyebilme ve farklı bölgelerdeki Türkleri sentezleyip tek bir ifadede yansıtabilme kapasitesinin ve kabiliyetinin bir sonucudur. Muhâcir kimliği Türkiye’de yaşayan göçmenler tarafından bir aidiyet hususiyeti olarak benimsenmiştir ve bu konu onlar için çok hassastır (KK-53).

Hatipler (2021), Balkan Harbi’nde Muhacir Olmak adlı çalışmasında “muhacir” kimliğini inşa eden hadiseleri şöyle betimlemiştir. Balkan Harbi’nde Muhacir olmak; ya ölüm ya da sürgün hâlimden bir tanesini seçmek zorunda olmak, korku-endişe, belirsizlik, güvensizlikten mahzunluğa olumsuz duyguları bir anda yaşamak, farklı din ve kültürden insanlarla hoşgörü içinde bir arada yaşamanın numune-i imtisali olarak betimlenmeyi bir kenara atmak zorunda kalmak, durmaksızın tekekkür eden bir tarih makinesinde toplu

katliamları yaşayan ve yeniden yaşayan mahzun bir toplum olmak, Bulgaristan'ın suçsuz Müslümanlara karşı işlediği insanlık dışı eylemlerin muhatabı olmak, Priştine'de, Prizren'de katledilen binlerce Arnavut'tan biri olmak, Gilân'da topluca öldürülmüş olmak ve Yakova'da vahşice yağmalanmak, Üsküp'te alev alev yanmak ve tarihi Üsküp Tren Garı'ndan sökülüp bir kenara atılan Osmanlıca "Üsküb" tabelası olmak, Üsküp-Selanik yolu arasında Vardar Ovası'nda çamura bulanmış yollardaki umuda doğru aç ve sefil bir hâlde yol almaya çalışırken düşman kurşunlarına ve saldırılarına kurban gitmek ve kurşunlardan kurtulsa bile salgın hastalıklara yakalanıp ölmek, Radoviş-İştîp arası sadece açıklıktan iki bin Türk olarak ölmek, Kavala'ya hicret etmek amacıyla sığınmış yedi bin kişi ile Serez'de yaşayan beş bin kişinin Rodop Dağları'nda top ateşleriyle katledilenlerle, Dimetoka'da silahı olmamasına rağmen Kızıldere'ye atılan ve vurulan, Kırcaali'de boğazı kesilerek şehit edilenlerle birlikte olmak, minik omuzlarına koskoca dünyanın kahrını yüklenmek ve gönüllerinde sarılmaz yaralarla küçük bir çocuk olmak, uzun bir yolculuktan sonra Anadolu'da iskân edilmek ve hemen sonra I. Dünya Savaşı'na gönderilerek memleketinden ayrılmak demektir (2021: 333-343). Ankara'da yaşayan Balkan göçmenleri arasında en yoğun grup Bulgaristan'dan farklı tarihlerde göç eden Türklerdir. Bulgaristan'da özellikle 93 Harbi sonrası çeşitli katliam, mezalim ve saldırılara maruz kalan Bulgaristan Türkleri Ankara'ya Osmanlı dönemi ve yoğun olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla beraber gelmeye ve son olarak kitlesel boyutta 1989 Zorunlu Göçü ile yerleşmişlerdir. Bulgaristan Türklerinin farklı tarihlerde göç etmesi tarihsel süreç içinde farklı kimlik tanımlamalarına yol açmış olmakla beraber yaygın olarak "muhâcir" kimliği kapsayıcı ve bütünleştirici bir ifade olarak tercih edilmiştir. Bunun yanında 1989 Zorunlu Göçü sonrası Ankara'ya yerleşen Bulgaristan Türkleri arasında hem müşretek "muhâcir, göçmen" kimliği kullanılmış hem de münferit olarak "Bulgaristan Türk'ü" kimliği ortaya çıkmıştır. Bu bilgiye göre Bulgaristan Türkleri:

"Bulgaristan Türk'ü sözü Osmanlı devrinde oraya giden, yerleşen Türklerden sonra ortaya çıkmıştır. 93 Harbi'nden sonra Bulgaristan kurulunca oradan gelen Türkler için Bulgaristan Türk'ü deniyor. Osmanlı döneminde onlar Rumelili yörüklerdi...Bulgaristan kurulduktan sonra kurulan devlette kalanlar Bulgaristan Türkleridir." (KK-13).

Bulgaristan Türklerinin tarihi ve siyasi mevcudiyeti Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan bölgesindeki varlığı ile ilişkilidir. Savaş hadiseleri sonrası değişen siyasi sınırlar Türklerin de kaderini etkilemiş ve onları daha dar alanlara hapsederek "Rumelili" yaygın kimliğinden "Bulgaristan"a hapsolunan bir kimliğe dönüştürmüştür.

"Bizleri bilmeyenler bizleri "gavur" veya "Bulgar" olarak görüyor ama eğitilmiş olanlar, tarihi bilenler bizim Bulgaristan Türk'ü olduğumuzu anlıyor. Bizde dilenci yoktur, tüm aile çalışır ve ailesini geçindirir hem de çevresine fayda sağlar. Bulgaristanlı bir dilenci göremezsiniz...Bizim en fakirimiz bile giyimine dikkat eder. Bulgaristan Türkleri 100 sene önce Konya'dan Bartın'dan ne götürmüşlerse onu devam ettirmişler." (KK-18).

Bulgaristan'dan gelen Türkler ve bugün Bulgaristan'da yaşayan Türkler atalarının mirası olarak Bulgaristan'da Türk kültürünü ve tarihini yaşatan bir topluluktur. Bulgaristan göçmelerinde ve diğer göçmen toplulukların alıcı toplum tarafından din veya dil odaklı tanımlamaları birbirine benzerdir. Bu olumsuz kimlik tanımlamalarının karşısında da göçmen toplulukları tarafından benzer savunma mekanizmaları gelişmiş ve dinî adlandırmalara karşı hem dinî hem de etnik savlar ortaya konmuştur.

"Babam ufakken dedem savaşa gidiyor. Balkanlarda düşmanlar geliyor. Babaannemler çocukları kağınlara bindiriyorlar oradan İstanbul'a kaçıyorlar. Mesela ben evleneceğim zaman Bulgarlara kız mı vereceğiz demiş kayınvalidem. Aslında yanlışa bak. Benim annem buraya küçükken gelmiş. Babam babasını hiç bilmiyor çünkü Balkan Harbi'ne gitmiş, bir daha da geri gelmemiş. Bu insan Bulgar olur mu? Bizim insanlar yine biraz eğitim almışlar." (KK-28).

Bulgaristan Türklerinin yaygın olarak maruz kalmak durumunda oldukları göç edilen menşe ülke ile o topluma ait olma çıkarımı alıcı toplum tarafında sosyo-kültürel yaşamında da gündeme getirilen bir unsur hâline dönüşmüştür. Ankara'da yaşayan yerlilerin Bulgaristan Türklerinin etnik veya dinî hususiyetlerine yönelik önyargıları alıcı toplum ve göçmen grup arasındaki hem sosyal hem de kültürel bütünleşme süreçlerini

olumsuz yönde etkilemekle beraber zaman içinde aşılmıştır. Ankara’da yaşayan alıcı toplumun Türk tarihine yönelik algılarının/bilgilerinin yetersizliği iki grup arasındaki evliliklerin ilk zamanlarda gerçekleşmesini imkânsız kılmıştır. Balkanlarda Türkler için saavaşan, hayatını kaybeden, ailesini hiçe sayan Türkler bu hadiselere dair açıklamalar yapmak durumunda kalmışlardır. Ankara’ya göç eden Balkan göçmenlerinin arasında tespit edilen bir diğer müşterek kimlik “Evlâd-ı Fâtihân” kimliğidir. Kırım Tatarı ve Kırım Türk’ü (KK-73) kaynak kişiler tarafından kullanılan tanımlamanın tarihi temelleri şöyledir:

Evlâd-ı Fâtihân taifesi, öteden beri devlet-i aliyyenin güzide ve cengâver, itaatli, ferman dinleyen askerlerinden olup eski seferlerde küffar ile yapılan harplerden kendilerinden nice yararlık ve yüz aklıkları zuhur etmiş ve bu sebeple bu taifeye (yürükler, Tatarlar) Evlâd-ı Fâtihân tesmiye ve itlak olunmuştur (Gökbilgin, 2008:255).

1102 (1691) senesinde padişahın bir hattı hümayunu ile yürük taifeleri Evlâd-ı Fâtihân adı altında ve Rumeli’nin sağ, sol ve orta kolunda olmak üzere (Ahmet Refik, 1930:116) tekrar yazılmıştır. Anadolu’dan Rumeli’ye geçerek fetih ve istila hareketinden sonra has, tımar ve zaim namıyla burayı vatan tutmuş olanlara yürük; bunların evladına da Evlâd-ı Fâtihân denilmektedir. Evlâd-ı Fâtihân teşkilatı, XIX. yüzyılda da bulunmaktaydı (Gökbilgin, 2008:255-56). Halaçoğlu (1995: 524), Evlâd-ı Fâtihân kelimesinin Rumeli’nin fethi sürecinde Anadolu’dan göç ettirilip bu bölgelere yerleştirilen Türkleri ifade ettiğini söylemiştir. Ankara’da Kırım, Romanya, Bulgaristan ve Makedonya Türkleri arasında rastlanan bu kimlik örüntüsünün yapısını inşa edilen unsurlar şöyledir:

“Anne tarafım Osmanlı zamanında Evlâd-ı Fatihân olarak Anadolu’dan çok eski tarihlerde Romanya’da ya da Bulgaristan’da bugün Dobriç yakınlarında Kösabti köyüne yerleştiriliyorlar. Pazarcık, Tatarpazarı olarak da geçen yere yakın bir köydür. Daha önce Anadolu Türklerinin Balkanlarda yerleştiği yerler bunlar.” (KK-38). “Bizlere Balkan Türklerine “Evlâd-ı Fâtihân” diyorlar. Bu ne demek? Fatihlerin çocukları...Padişah bu şekilde bir nitelendirmede bulunmuş. Biz oranın insanlarıyız. Oralara Müslümanlığı biz götürdük.” (KK-69).

Evlâd-ı Fâtihân kimliğini inşa eden en temel unsur fetih amacıdır. Bu amaçla Balkanlara gönderilen Türkler hem Müslümanlığı hem de Türklüğü yayan kişilerdir. Devlet teşkilatında görev alan bu kişiler devletin Balkanlarda ilerlemesine katkı sağlamıştır. Evlâd-ı Fâtihân müşretek kimliği dâhilinde Ankara’da yaşayan Kırım Tatarları kendilerini ve onları inşa eden kimliklerini şöyle tanımlamaktadırlar:

“Aidiyet olarak ben kendimi bir Kırım Tatarı olarak görüyorum. Ama tabii burada bizim Kırım Tatar’ı anlayışımız önemlidir. Bazı yanlış görüşlerin aksine bu Tatarların içinde de bir kısmında var. Tatarlar Türk milletinin aslı parçalarından biridir. Ben bana nerelisin diye soranlara Kırım-Kerç’tenim diyorum. Türkiye’de Ankara’da doğmuşum, Polatlı’da şeklinde tarif ediyorum. O yüzden ben her sorana Kırım Tatarıyım diyorum ve bundan da gurur duyuyorum.” (KK-38). “Kırım Türkleri tarımı iyi becerirler. Bu yüzden ekonomi ve tarımı canlandırmak için buralara yerleştirilmişlerdir.” (KK-73).

Kimlik üretimi dil, inanç ve inanış, tarih ve kültür ve etnik yapıya dair hususiyetlerin birleşiminden müteşekkildir (Uğurlu, 2017: 293-319). Balkan göçmenlerinin kimlikleri konusundaki hassasiyetleri kuşaklararasılık bağlamında da devam etmektedir. Tarihi, millî ve dinî kültürel örüntülerden müteşekkil bu adlandırmalar kimliğin üst çatısıdır.

Ankara’ya göç eden Balkan topluluklarının arasında hem münferit ölçüde hem de kitlesel boyutta gözlemlenen kimliklerinden bir tanesi “Mübadil” kimliğidir. 1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen ve trampa, değıştokuş, bir şeyin başka bir şeyle değıştirilmesi (Devellioğlu, 2008:699) anlamına gelen Mübadele, göçe bağlı kitlesel bir yer değıştirme hareketidir. Bu hadise sonucu Mübadele olunmuş, başkasının yerine getirilmiş; bir şeye bedel tutulmuş, Türkiye’den gönderilen Rumlara karşı Yunanistan’dan gelen Türklere verilen bir ad (Devellioğlu, 2008: 699) olarak “Mübadil” kavramı ortaya çıkmıştır. Mübadil kavramı *Türkçe Sözlük*’te de “Başkasının yerine getirilmiş, Lozan Anlaşması’na göre İstanbul dışında oturan Rumlara değıştirilmek üzere Batı Trakya dışındaki Yunanistan’dan getirilen Türkler” (2011: 1719) biçiminde

tanımlanmıştır. Mübadil kavramı Ankara'ya göç eden kişiler arasında şöyle tanımlanmaktadır:

“2001 yılında Lozan Mübadilleri Derneği ile beraber “Mübadil” adlandırması gündeme geldi. Onlardan bize miras kalan en önemli şeylerden bir tanesi ne olursa olsun yalan söylememektir. Mübadiller, başkalarının haklarına saygılıdır, haramı bilir. Vatan sevgisi bizde çok önemlidir. Atatürk'ün hemşehrisiyiz, Selanik'ten geldik, suyun öte tarafından geldik... (KK-62).

Bir anlaşma sonrası yer değiştirme hareketini yani Mübadele'yi gerçekleştiren kişi anlamına gelen “mübadil” kavramı zaman içerisinde bir kimliğe dönüşmüştür. Mübadil kimliğini inşa eden en temel unsur tarihi ve siyasi bir hadise olarak göç olgusudur. Bunun yanına insanî değerler ve vatan algısına ait algılar da Mübadil kimliğini oluşturan içerik olarak yer almaktadır. Mübadiller kendilerini Atatürk'e yakın ve onun hemşehrisi olarak görmekte ve ona sevgi beslemektedirler. Bunun yanında coğrafi konumlar da Mübadiller kimliğini inşa eden diğer özelliklerdir. Mübadil kimliğinin bir diğer tanımı şöyledir:

“Ben mübadil olmaktan, Atatürk'ün hemşehrisi olmaktan gurur duyuyorum. Bizim mübadillerin bir özelliği de açık sözlü olmalarıdır. Kimseden çekinmezler...Bana nerelisin diye sorduklarında ben “mübadilim” derim.” (KK-63).

Mübadillerin müşterek noktaları insanî değerleri özellikle dürüstlükleri ve Atatürk'e olan bağlılıklarıdır. Mübadil kimliğinin bir diğer tanımı şöyle yapılmıştır:

“Mübadil kelimesini 5-6 yıldır biliyorum, daha önceden duymamıştım. Kendimizi “muhacir” olarak addediyorduk çünkü büyüklerimizden böyle duymuştuk. O yüzden “mübadillik” adlandırması hakkında pek bir şey bilmiyordum ama sonra öğrenince “mübadil” olmanın iki taraf için de acı çekmek olduğunu anladım. Hem atalarım hem de onlar acı çekmiş. Türkiye'ye geldiğimizde bizi Rum tohumu olarak nitelendirdiler, toplumdaki dışlamaya çalıştılar. Yunanistan'a gidenler de Türklükle suçlandı. Karşılıklı bir sıkıntı... Mübadiller daha aydın, biat kültürü olmayan, çok çalışkan, yeniliğe açık bir topluluktur, bizde adam kayırmaca pek yoktur. Liyakatı ön planda tutarız. Gözlemlerime göre mübadillerin çoğu böyledir. Bir yere gittiklerinde torpil yapmazlar. Ben 60 yıldır böyleyim, böyle yaşadım. Birçoğumuzun da öyle olduğunu görüyorum.” (KK-65). “Gavurlar gitti, gavurlar geldi. Pis muhacirler, gibi hoş olmayan yakıştırmalar yapmışlar ama sonra o pis muhacirler dediklerinden kız almak-kız vermek için hepsi sıraya girmişler...” (KK-68).

Mübadil kimliğinin tanımlanmasında dikkati çeken bu kimliğin geçmişte “muhâcir” kimliğiyle eş tutuluyor olmasıdır. Mübadele’yi gerçekleştiren birinci kuşağın kendini bu kimlikle adlandırması ve bu göç hareketinin gerçekleştiği yıllarda Balkanlardan “muhâcir” olarak adlandırılan kişilerin gelmesiyle ilişkisi olması mümkündür. Zira Türkiye ve Yunanistan arasında imzalan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”de Yunanistan’dan gelecek olan Türkler ve Müslümanlar için “Göçmenler (emigrants)”³² ifadesi kullanılmıştır. Mübadil kimliğinin muhtevasında ahlakî değerlere ve adalete yönelik ifadeler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Mübadil olma hissi, Mübadil torunlarına da ilham vermiş ve kendi kimliklerini tanımlama üzerine girişimlerde bulunmalarını sağlamıştır. Bu bağlamda ikinci kuşak mübadil olan KK-68’in *Bir Mübadilin Anıları ve Şiirleri* kitabında “Mübadil Olmak” isimli şiirinde Mübadil kimliğini edebî bir dille nasıl tanımladığını görmek mümkündür:

“İşte bu koşullarda biz Mübadillerde;
Çalışkanlık, zeka var elbette genlerde
Kısa zamanda uyum sağlayarak
Güzel ülkemizde yer bulduk bizler de” (KK-68, 2020:73).

Ankara’da yaşayan Mübadiller ikinci, üçüncü ve sonrası kuşak olmakla beraber Mübadele hadisesine yönelik zaman içinde bilinçlenmiş ve bu bilinci kimlikleri olarak daha geniş anlamda benimsemeye başlamışlardır. Mübadil kimliğinin devamlılığı ve kuşaklararası aktarımı için bugün Ankara Lozan Mübadilleri Derneği bünyesinde toplanan mübadiller hem atalarından miras aldıkları kimliklerini tanımlamak hem de sürekliliğini sağlamak adına birçok faaliyette bulunmaktadırlar. Mübadillerin Yunanistan’daki hayatlarına dair halk mutfağı geleneklerinin derlenip Ankara’da yaşayan mübadil torunu olan KK-67 tarafından *Suyun Öte Yanından Miras Lezzetler* (2021) adlı bir kitapta toplanması bu savı destekleyici bir örnektir. Bu çalışmanın adlandırmasında Mübadil kimliğinin tanımlanmasında da kullanılan “Suyun Öte Yanı/Yakası” söyleminin yer almasını müşterek bir bilincin yansıması ve aktarımı olarak kabul etmek mümkündür.

³² Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol’ün tam metni için bakınız: <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi: 15.08.2022).

Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinden bir diğeri de Kuzey Makedonya-Yugoslavya’dan gelen kişilerdir. Kuzey Makedonya’dan gelen göçmenler kimlik hususiyetlerini açık bir şekilde Türk olarak ifade etmişlerdir. Kendilerini günlük hayat içerisinde “göçmen” olarak da tanımlamalarının yanında Yugoslavya göçmeni, Müslüman Türk, Rumeli Türk’ü, Makedonya Türk’ü, biçiminde söyli de kullanmaktadırlar. Bu kimlik adlandırmalarında eğitim durumu ve yaş özelliklerine bağlı olarak ifade ediş biçiminin de değıştığını söylemek mümkündür. 1950’li yıllarda Yugoslavya’dan göç ederek Türkiye’ye gelen göçmenler diğeri ülke göçmenlerine kıyasla “göçmen” kimliğini daha çok kullanmaktadırlar.

Yugoslavya’dan gelen Türkler, üst kimlik olarak Türklüklerini vurgulamalarının yanında alt kimlik olarak geldikleri bölge veya köyü de ifade ederek ayrı bir göçmen grubu oluşturabilmektedirler. Örneğın Kuzey Makedonya’danın Urviç köyünden gelenler Müslüman ve Türk kimliğini iç içe geçmiş bir şekilde yaşamaktadırlar (KK-49). Yugoslavya döneminde yaşayan Türklere, Yugoslavya sisteminin inşa etmeye çalıştığı “Yugoslavyalı” kimliği temelinde kendilerine yasal bir kimlik verilmiş olup Osmanlı mirası Türk kimlikleri alt kimlik durumuna düşürülmüştür. Yugoslavya’da dönem dönem yaşanan göçler sonrası Yugoslavya’da olan “Yugoslavyalı” üst kimliği göç sonrası yerini “Göçmen” kimliğine bırakmış olmakla beraber Türk kimliği üst kimlik olarak sahiplenilmiş ve “Yugoslavyalı” ifadesi yoğun bir şekilde kullanılmamakla beraber “Yugoslavya göçmeni” ifadesine dönüşmüştür. Bu söylem 1950’li yıllarda bu göçü gerçekleştiren birinci kuşak göçmenler tarafından kullanılmaktadır. Bununla beraber Ankara’da yaşayan diğeri göçmen grupları tarafından Yugoslavya adlandırması göçmen kimliğiyle beraber zaman zaman kullanılmış, gelen göçmenlerin menşesi bölgeleri ifade edilmeye çalışılmıştır. Örneğın, Bulgaristan göçmeni bir kaynak kişi, “*Burada Yugoslavya macuru (muhâcir) var.*” (KK-28) şeklindeki kimlik tanımıyla bu göçleri diğerilerinden ayırmış ve onları da muhâcir olarak değıerlendirmiştir. Bu konudaki bir diğeri örnekte ise Romanya kökenli bir kaynak kişi Yugoslavya’dan gelenler hakkında

“*Kıranharmanı*³³’da çok göçmen var. *Yugoslavya göçmeni...*” (KK-60) şeklinde yorumda bulunmuştur. İki ayrı göçmen grubunun göç sonrası Ankara’da yaşayan göçmenlerle ilgili kimlik adlandırmaları, göçe dair kendi dünya görüşleri ve kimlik algıları arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Kuzey Makedonya’dan farklı göç türlerini icra ederek gelen göçmenler kimliklerini tanımlarken ve bununla beraber Balkanlarda Türk kimliğinin niteliklerini ifade ederken Osmanlı Türklüğünün tarih örüntüsü temelinde İslamiyet öncesi Balkanlarda ve Kuzey Makedonya’da Türk varlığına dair savlarda bulunmakta ve bunları bilimsel olarak da kanıtlamaktadırlar (KK-52). Dolayısıyla Ankara’ya göç eden Kuzey Makedonyalı Türklerin kimlik inşalarında Türk tarihi önemli bir rol oynamaktadır. Makedonya’dan Ankara’ya göç sonrası yaratılan Makedonya Türk’ü kimliğinin temelinde de Türk tarihinin kuşaklararası aktarımının etkileri gözlenmektedir:

“Benim amicum vardı, rahmetlik...Nur içinde yatsın, çok genç öldi. O bize Türk olmanın ne kadar güzel ne kadar yüce bir şey olduğunu hep anlattırırđı. Hem derđı bizim dedelerimiz gelmiştir buraya (Makedonya) hep cesur imişler çok kahraman imişler hem almışlar bu toprakları bizim bu topraklar (Makedonya)...Hep böyle şeyler anlatırdı.” (KK-53).

Toplumun yaşam şekilleri ve buna bağlı alışkanlıklar tarihsel bir zeminde zuhur etmektedir. Günümüze kadar ulaşmayı başarabilen tüm değer ve olgular kendi bağlamlarında tarihsellik oluştururlar ve bu değerlerin oluşturdukları bütünler tekrarlanan ritüeller gibidirler ve geçmişin bir tekrarı olma özelliği taşırlar. Bu ritüellerin canlandırılması yeniden tekrarlanma ile gerçekleşmektedir. Kişiler bu tekrar duygusunda ataları gibi davranmanın hazzını yaşarlar ve bu duygu ile aynı ritüelleri uygulamaya devam ederler. Bu duygu tarih ile kimliği tek bir paydada sentezleyen duygudur ve kişiye atalarıyla aynı yoldan gidiyor olma duygusunu hissettirir. Bu duygu tarih ilmi aracılığıyla kişiye kökene bağlılık ve köklü bir tarihe ve millete üye/ait olma bilinci aşlamaktadır. Bu duygu ulus-devletin de hem inşasını hem de devamlılığını sağlamaktadır (Uğurlu,

³³ Ankara’da Polatlı ilçesine bağlı Balkan göçmenlerinin de yaşadığı bir köy.

2017: 306). Kuzey Makedonya'dan veya Yugoslavya'nın Makedonya bölgesinden gelen göçmenlerde Türk tarihine dair bilinç oldukça aktiftir. Makedonya'dan gelen göçmenlerdeki bu hususiyetin temeli Makedonya'da yaşam sürecinde atılmıştır ve bu bilinç kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Makedonya'da doğup büyüyen ve eğitim amacıyla Ankara'ya gelen KK-53'ün kimlik algısı hakkındaki söylemleri bu savı kanıtlar niteliktedir. Göçmenler atalarından aldıkları değerleri ile inşa edilmiş kimliklerini göç sonrası Ankara'da muhafaza etmeye devam etmektedirler. Kuzey Makedonya'dan Ankara'ya göç eden bir başka kaynak kişinin kendi kimlik algısına dair betimlemeleri şöyledir:

“Makedonya Türkleri çalışkandır çünkü bilir ki çalışmadan hiçbir şey elde edemez. Hele burada (Makedonya) daha çok çalışmalıdır. Dürüstlük bizde çok önemlidir çünkü biz o ruhla büyüdük. Bizde söz senettir. Bizim aileler böyle tanımlanır. Mesela bunlar dürüst ailedir...Biz orayı 1912'de kaybettik ama yine de orası da bizim için vatanıdır ama anavatan Türkiye'dir. Biz Makedonya Türkleri “millet-i sadıka” olarak o topraklarda yaşadık ve yaşamaya devam ediyoruz.” (KK-57).

Kuzey Makedonya'da doğup orada eğitim aldıktan sonra Ankara'ya göç eden KK-57, Makedonya Türklerinin çalışkanlığına dikkat çekmekle beraber aslında bunun bir fitrat olmaktan ziyade bir zorunluluk olduğunu ifade etmiştir. Makedonya'da azınlık statüsünde yaşayan Türklerin orada iyi ekonomik şartlara sahip olabilmeleri yani geniş manada varlık gösterebilmeleri için çok çalışmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanında dürüstlük onları inşa eden en önemli değerlerden biridir, bu değerleri atalarından aldıkları ruhla kimliklerinin bir parçası olarak benimsemişlerdir. Bunun yanında “vatan” olarak doğduğu toprakları yani Makedonya'yı gören KK-57, anavatan olarak diğer birçok Balkan Türk'ü ve Müslümanı gibi Türkiye'yi görmektedir. Kendisini “Millet-i sadıka” olarak ifade eden KK-57, tarih bilinci ışığında hem Makedonya'daki Türk kimliğine hem de Ankara'daki Makedonya Türk'ü kimliğine ışık tutmaktadır. Makedonya'dan göç eden birinci kuşak Türklerin kimlik algılarının yanında ikinci kuşak olarak Ankara'da doğmuş olan Makedonya kökenli Türklerin de kimlik tanımlamalarında tarihi Türk yurdu algısı etkilidir. Örneğin, ataları Makedonya'nın Üsküp şehrinde göç etmiş bir ailenin ferdi olan kaynak kişinin kimlik-aidiyet örüntüsü şöyledir: “*Türk kimliğim benim asıl ve üst kimliğimdir ama vatanım Makedonya'dır, ben Anadolu'da misafirim...*” (KK-51).

Kimlik adlandırmasının bağlamı değerlendirildiğinde Türk kimliğinin üst ve kapsayıcı kimlik olduğu aşikârdır. Bunun yanında vatan algısının temelinde Türklerin tarihte mevcudiyet gösterdiği coğrafyalardan biri olan Makedonya gelmektedir. Ankara’da doğup büyümüş bir kişi ile Makedonya’da doğup büyüüp Ankara’ya göç etmiş bir kişinin “vatan” algısı Makedonya özelinde müşterektir. Her iki konumda da bireyler, Türklerin geçmişi olması hasebi ve tarih şuuruyla bu toprakları vatan görmekte ve oraya aidiyet hissetmektedirler.

Ankara’da yaşayan bir başka göçmen grubu Kosova’dan gelen kişilerdir. Prizren’den (Kosova) gelen göçmenler ayrı bir göçmen grup kimliği inşa ederek Ankara’daki diğer göçmenler arasında Prizrenli Göçmenler/Türkler olarak kendilerini ifade etmektedirler (KK-42). Kosova’dan gelen göçmenler arasında iki ayrı kimlik tercihi mevcuttur. Bunlardan biri Kosova’dan gelen Arnavutların inşa ettiği “Arnavut Kimliği” bir diğeri de Kosova’da gelen Türklerin inşa ettiği “Kosovalı Türk Kimliği”dir. Menşe ülke olarak aynı bölgeden gelen göçmenlerde sahip oldukları etnik kimlik özellikleri üzerinden iki ayrı kimlik tanımlaması ortaya çıkmıştır. Buna göre Kosova’dan (Prizren-Priştine) gelen göçmenlerin kimlik tanımlamaları şöyledir:

“Ben Türkiye’de Kosovalı Türk olarak görüyorum kendimi. Eski Yugoslavya’dan gelen macır (muhâcir) ailenin çocuğuyum diyorum kendime. Ailem orada doğma, büyüme buraya gelmiş. Biz böyle bir aileyiz. Çalışkan, dürüst, kendi işlerinin hammalı, saf ve iyi kalpli, misafir sever, görgülü, edebini adabını bilir, beceriklidir. Macır insanı beceriklidir, hepsi birtakım özelliklere sahiptir. Ben bunu kendi yörem insanı olduğu için söylemiyorum. Bu kanıtlanmış bir şeydir. Mutlaka hepsinde böyle özellikler vardır. Babam da öyleydi...Annem 87 yaşındadır hâlâ iş yapmak ister. Saygı konusunda da böyleyizdir. O insan benim kapımdan girdiğinde benim başımın tacıdır. Ben bütün göçmen kadınların böyle düşündüğüne eminim. Diğer insanlar da Rumeli insanı çalışkandır, biz onlarla çalışalım diye düşünüyorlar.” (KK-42).

İkinci kuşak Kosova Türklerinden olup Ankara’da yaşayan kaynak kişinin kimlik tanımlasının temelinde atalarının doğduğu yer olan Kosova belirleyici unsurdur. Bunun yanında etnik yapısına dair hususiyeti kimlik ve aidiyet örüntülerinin başat unsuru olarak gözlenmektedir. Kosovalı Türk kimliğini inşa eden tanımlamaların kişisel yeteneklere, insanî değerlere ve toplumsal statülere dayalı olduğu bir diğer dikkat çekici husustur.

Kimlik tanımlamasında Balkan coğrafyasında yaşanan tarihi ve siyasî hadiseler ve bu hadiselerin meydana getirdiği yönetim sistemlerine dair de kişilerin bilgileri bulunmaktadır. Bu bağlamda “Eski Yugoslavya’dan gelen macır” tanımlaması da tarihi bir yönetim sistemini hatırlatıcı mahiyette olup kişilerin kimlik örüntülerinin bir parçası olarak yer almaktadır. Kosovalı Türk kimliğinin örüntü şemasında “göçmen, macır, Rumeli” tanımlamaları da yer almaktadır. Bu söylemler de Kosovalı Türk kimliğinin tamamlayıcı ve bütünleştirici unsuru olarak bireylerin yaşantılarında bulunmaktadır. Kosova’dan Ankara’ya evlilik yoluyla göç eden bir diğer kaynak kişinin kimlik algısı ise şöyledir:

“Ben Türk olduğum için bir ayırım yapmıyorum ama bazen göçmen olduğumu anlıyorlar dilimden. Ben Kosovalıyım diyorum. Ben Müslümanım, Türküm...Ama insanlar Kosova’yı bilmiyor, Moskova sanıyor...Kosova kendi vatanım...Kosovalılar iyi insanlardır.” (KK-44).

Kosova’da doğup büyüyen ve evlilik sonrası Ankara’ya göç eden KK-44’ün kimlik algısı coğrafya temelli olup yine etnik kimliğe de vurgu yapılmaktadır. Onun yanında kimlik tanımlamasında dine de vurgu vardır. Kosovalı Türk kimliğinin inşasında din, etnik hususiyet ve coğrafi özellikler etkindir. Bununla beraber Kosova’nın diğer insanlar tarafından coğrafi tanınırlığı hususunda eleştiride bulunulmuştur. Kosova’nın asıl vatani olduğunu belirten kaynak kişi, kendini hem Kosovalı hem de göçmen olarak görmektedir. Türk olmasına rağmen kendini Türkiye’de göçmen kimliğiyle tanımlaması aidiyet hususunda Kosova’nın daha etkili olduğunu göstermektedir. Kosova’dan ve Arnavutluk’tan (Çamerya) Ankara’ya göç eden Arnavutlar, Ankara’da Arnavut kimliğini teşekkül ettirmişlerdir. Kosova’dan gelen Arnavutların kimlik tanımlamalarını teşkil eden hususiyetler şöyledir:

“Medeni insanlardır (KK-1). Biz Arnavutlar bir devletiz. Kendimize ait bir dilimiz kendimize ait bir kültürümüz ve kendimize ait bir alfabemiz var ki çok eski bir alfabadir. Bugün bakıldığında tarihi olarak birçok yazar ve şair çıkartmış bir toplumuz. Bizler bayrağımızla beraber Adriyatik kıyısındaki en eski bir toplumuz, milletiz. Arnavut kelimesini sadece Türkler kullanır. Biz kendimize kendi dilimizde “şıptar³⁴” deriz. Şiponyadan gelir, kartal demektir. Biz Arnavut değiliz, şiptarız.

³⁴ Bu kelimenin Arnavutça yazımı “Shqiptar” şeklinde olup derleme metninde kaynak kişinin söylemi doğrultusunda yazılmıştır. **Shqiptar**, Arnavutların kendilerine verdikleri isimdir. Arnavutçada “kartalın

Arnavutlar güvenilir insanlardır. Osmanlı'da güven vermişler ve devlet makamlarında görev almışlardır. Arnavutların güven konusunda "Besa bes" dedikleri sözleri vardır. Arnavutlar sözlerini tutarlar." (KK-56).

1924 senesinde Çamerya'dan (Arnavutluk) Türkiye'ye göç edip Ankara'ya yerleşen Arnavutlar bugün kendilerini Arnavut kimliği altında tanımlamaktadırlar. Kosova'dan 1950'li yıllarda göç eden Arnavutlar da aktif olarak kimliklerini Arnavut etnik yapısı bağlamında değerlendirmektedirler. Arnavut kimliğini inşa eden hususiyetler dil, din, kültür ve tarihtir. Bu söylemlerden hareketle Arnavutlar kendilerini Türkiye'de yaşayan etnik bir grup olarak görmekle beraber kendilerini Türk tarihi ile de ilişkilendirerek kimlik örüntülerini ifade etmektedirler. Türklerin kendilerine bakışları ve adlandırmaları hakkında savlar ileri süren Arnavutlar kendilerine yönelik yapılan adlandırmaları bir kimlik olarak görmemekle beraber günlük söylemlerinde kendilerinin kimliklerinin tanınırlılığı ve anlaşılabilirliği amacıyla Arnavut adlandırmasını da kullanmaktadırlar. Kültürel kimlik olarak Türk kültürünün de etkilerini Balkanlarda olduğu gibi Ankara'da da taşıyan Arnavutlar hem etnik kimliklerini hem de kültürel kimliklerini aktif bir şekilde aktarmaktadırlar. Arnavutlar kimliklerinin var oluşlarında kültür-dil ve kimlik ilişkini işlevsel olarak kullanmaktadırlar. Ankara'da yaşayan Arnavut göçmenler kimliklerini sürdürmek ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla Ankara'da bulunan Arnavut Kültür Merkezi bünyesinde Arnavutça dil kursları düzenlemekte ve bu kurslar aracılığıyla hem Arnavutçayı unutan nesillere tekrar hatırlatmakta hem de yeni kişilere Arnavutça öğretmektedirler. Bunun yanında Arnavut halk mutfağı geleneklerini ve genel anlamda Arnavut folklorik hususiyetlerini kimliklerinin bir dışavurumu olarak göç folkloru bağlamında icra etmeye devam etmektedirler.

Ankara'ya göç eden bir diğer Balkan göçmen grubunu Boşnaklar oluşturmaktadır. Ankara'ya Boşnak göçü 93 Harbi sonrası kitlesel anlamda yaşanırken günümüzde bireysel boyutta yaşanmaktadır. Çalışma kapsamında tespit edilen Boşnak göçleri kitlesel olarak yapılan tarihi göçler ve münferit olarak gerçekleştirilen evlilik, eğitim amaçlı

oğlu" anlamına gelir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.arnavut.com/arnavut-kultur-sozlugu> (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

göçlerdir. Ankara’da göç sonrası gelişen Boşnak kimliği değerlendirildiğinde tarihi göçleri gerçekleştiren birinci kuşağın hayatta olmadığı fakat onların torunları olan Boşnakların kimliklerinde Türkiye etkisinin olduğu gözlenmiştir (KK-6, KK-7). Bunun yanında Boşnak kimliğinin inşasında temel noktalardan biri Müslüman kimliğidir. Türkleri ve Boşnakları birleştiren unsur müşterek din ve tarih algısıdır. Balkanlarda Türk ve Müslüman kimliğinin birbirine eşdeğer olarak algılanması Boşnakların da Türk olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Boşnak bugün bu adlandırmayı benimsemiş olmakla beraber muhafaza etmeye de devam etmektedirler. Tarihi göçler sonrası günümüzde Boşnak kimliğini devam ettiren en önemli unsur Boşnak halk mutfağı gelenekleri ve özellikle yaşlılar tarafından konuşulan Boşnakçadır (KK-8). Günümüzdeki Ankara’da Boşnak nüfusun var oluş şekillerinden bir diğeri de Türk-Boşnak evlilikleridir. 2015 yılında evlilik yoluyla Ankara’ya göç eden KK-9’un kendini ve Boşnak kimliğini tanımlayışı şöyledir:

“Türkiye’de yaşayan Boşnak...Kimlik olarak Boşnağım, resmî olarak da çifte vatandaşım. Hem Türkiye hem de Bosna Hersek vatandaşım ama seçim yapmam gerekirse Bosna Hersek’i seçerdim. Nerede olursam olayım bu asla değişmez. Almanya’da da olsam değişmezdi...Ben kendi geçmişime, devletime kimliğime çok saygı duyuyorum ve önem veriyorum. Nereye gidersem gideyim ben Bosna Hersekliyim, Boşnağım...Türkiye benim ikinci vatanım oldu.” (KK-9).

Ankara’ya göç eden Gagauz Türkleri kimliklerini dinî hususiyetler odağında tanımlamakla beraber tarihi hadiselerin Gagauz kimliği üzerinde ki etkisinin de bilincindedir:

“Hiçbir yere gitmeden Gagauzya’ da yaşasaydım hep belki farklı bir cevap verirdim. Gagauzlar eski bir Türkçe konuşan Hristiyan bir millettir ve tarihlerinde de dinlerine çok önem vermişler. Benim de Gagauz kimliğimde ilk olarak din gelmektedir. Benim için bu basit bir konu değil. Öyle basitse Türksün deyip geçilecek bir konu değil. Bizi farklı kılan budur...Ama farklılık da güzeldir. Komünizm döneminde en çok zarar gören dinî duygularımız olmuştur, birçok Gagauz eskilere nazaran bugün dindar sayılmaz. Benim için Gagauz demek eski ve yetersiz veya gelişmemiş (Her alanda bir konuşma yapmak için kelimemiz yoktur ve o yüzden Rusçaya hemen başvuruyoruz.) bir Türkçe konuşan ve Ortodoks Hristiyan olan bir topluluktur.” (KK-37).

Dinî hususiyetler kimliğin kendisini inşa ettiği dili ve kültürü etkilemesi noktasında mühim bir kaynaktır. Dinî özelliklerin beranerinde getirdiği geleneksel değerler zaman içerisinde etnik kimliği de etkileyerek aynı ırktan toplulukları farklılaştırabilir (Uğurlu,

2017: 294). Bu bağlamda akraba topluluk Gagauz Türkleri ile Türkiye Türkleri arasındaki kimlik inşası dinî hususiyetler noktasında ayrılmakla beraber etnik noktada birleşmektedir. Ortak tarih, dil ve kültür anlayışı içinde kimlik hususiyetleri ortaya çıkmaktadır.

Ankara’da yaşayan Balkan göçmenlerinin kimlik söylemleri değerlendirildiğinde göçmenlerin kimliklerini dinî, millî, etnik ve kültürel hususiyetler temelinde şekillendirdikleri anlaşılmıştır. Dinî, millî ve coğrafi özelliklerden mülhem ortaya çıkan bu kimler yanında Batı Trakya’dan göç eden Türkler arasında göç sonrası menşe devletin uyguladığı münferit tasarruf neticesinde “vatansız” anlamına gelen “haymatlos” kimliğinin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. *Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü’nde Vatansız Kişi (Stateless Person)*: “Herhangi bir devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayan kişi (Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi, 1. Madde, 1954). Buna göre, vatansız kişiler vatandaşlığın getirdiği haklardan, devletin sağladığı diplomatik korumadan, ikamet edilen devlette doğal olarak kalma hakkından ve seyahat etmesi halinde ülkeye dönüş hakkından mahrum olan kişilerdir.” şeklinde tanımlanmaktadır (2009:62). Vatansız sözcüğü, herhangi bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan yabancıları tanımlamaktadır. Vatansızlık insanlar geçerli bir kimliğe sahip olmamaları sebebiyle devletlerin vatandaşlık haklarından (eğitim, sağlık, çalışma) faydalanamazlar (Adıgüzel, 2016:7). Vatansız kişiler için uluslararası literatürde birbirinden farklı terimler mevcuttur; Alman İsviçresi hukuk literatüründe 1948 yılında ilk kez “heitmatloş” terimi kullanılmıştır. Fransa’da “apatride”, İtalya’da apolide”, “Almanya’da “statatlos”, İngiltere’de birçok uluslararası alanda “stateless” terimi kullanılmaktadır (Asar, 2021:146). Batı Trakyalı Türkler bu durumu şu şekilde anlatmışlardır:

“Ben 1974’te Türkiye’ye geldim. Birkaç yıl geldim, gittim. Sonra askerlik çağım geldiğinde askere gitmediğim için oradan nüfustan silindim ve 30 sene beni Yunanistan’a sokmadılar. 30 sene sonunda ben Trakya’ya memlekete gittim. Yunan Vatandaşlık Yasası 19. Madde’sine göre, Yunan ırkından olmayan Yunan vatandaşları yurt dışına çıktıklarında geriye dönmeyeceklerine kanaat getirilirse Yunan vatandaşlığından atılabilirler (iskat). Örneğin sen halanı-teyzeni görmeye İstanbul’a geldin. Oradaki bir Yunan memur senin geri dönemeyeceğini düşünüp

adını silebilir. Böyle 60 bine yakın insan mağdur edildi. Bunların çok az bir kısmı oraya döndü ve vatansız (heitmatlos) konumuna düşürüldü.” (KK-2).

“Ben İskeçe’den Ankara’ya 17 Temmuz 1969 tarihinde geldim. Ben Türkiye’ye gelince vatansız kaldım. Çünkü Yunanistan’a dönmedim. Lisede son sınıftan sonra vatansız durumuna düştüm. Yunanistan beni askere çağırdı ama ben gitmedim. Sonra okul vardı ve vatandaş olmadığım için memuriyete giremedim. Ben yıllarca memleketime gitmedim. 2005-2006’da tekrar gitme hakkı elde ettim.” (KK-3).

Göç hadisesine bağlı olarak ortaya çıkan kimlikler, toplumların bireysel ve kolektif birikimlerinin bir sonucudur. Göç sonrası Ankara’da ortaya çıkan müşterek ve münferit kimlikler geleneğin taşıyıcı ve koruyucu unsurları olarak göçmenlerin varlıklarını sürmelerinde aktif bir araç olmuştur. Bir toplumun folklorik hususiyetleri onun hayat alışkanlıkları, toplum idealleri ve birçok sosyal alanına dair bilgiler kültürel kodlarını barındırması bakımından toplumsal kimliklerini inşa eden önemli bir durumdur.

SONUÇ

Göç; siyasî, ekonomik ve sosyo-kültürel sebeplere bağlı, bireysel veya kitlesel olarak gerçekleştirilen genellikle uzun süreli olan yer değiştirme hareketidir. İnsanlık tarihinde kitleleri etkileyen başlıca olgulardan biridir. Göç, sebepleri ve sonuçları bakımından birçok disiplin tarafından ele alınır. Göçün çok katmanlı yapısı ve insan merkezli yaşanıyor olması gerçeği göçün bir olgu olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Göç ve göçe dair süreçler bağlamları içinde sistematik bir biçimde analiz edildiği ölçüde göç olgusunun farklı yönleri aydınlatılmaktadır. Göç olgusuna dair çalışmalar ağırlıklı olarak tarih, sosyoloji, antropoloji, uluslararası ilişkiler vb. alanlarda yapılmaktadır. Her bir disiplin göç olgusunu kendi kuram ve araştırma yöntemlerine göre analiz etmektedir. Göç çalışmaları konusunda folklor (halkbilimi) disiplininde son yıllarda bir artış görülmekle beraber göç olgusu bu alanda yoğun olarak araştırılmamaktadır. Sosyal bilimlerin kavşak noktası olarak kabul edilen halkbilimi (folklor) disiplini araştırma yöntem ve teknikleri gereği göç olgusunu çok yönlü olarak analiz edebilecek yetkinlikte olmasına rağmen göç çalışmalarına çok yönelinmemektedir.

Oysaki folklorun temel araştırma prensibinin alan (saha) araştırması olması göçün tarihi, sosyolojik, psikolojik ve kültürel boyutları hakkında çıkarımlar yapılacak veriler elde etmede kullanılması oldukça işlevseldir. Bu sebeple folklor (halkbilimi) çalışmalarının göç olgusuna yönelerek göçü folklor bakış açısıyla anlamaya ve anlamlandırmaya çalışması gerekmektedir. Göçü ayrıntılı bir şekilde analiz eden sosyoloji bilim dalı göçün sosyolojik boyutunu ele alan çalışma alanına göç sosyolojisi adını vermiştir. Göç sosyolojisi; göçün tanımı, kuramları ve tipleri üzerine sınıflandırmalar yapmıştır. Bu bağlamda göç hareketini gerçekleştiren kişiye genel literatürde “göçmen” adı verilmekle beraber, göçe bağlı bazı kavramlar da göç sürecinin kavranmasında gereklidir. Kaynak ülke, göç hareketinin başladığı bölgeyi ifade ederken hedef ülke varılması hedeflenen ülke veya bölgeyi tanımlamaktadır. Bir ülkeden başka bir ülkeye geçiş sağlarken belli bir süre farklı ülkede kalınması hâlindeki ülkeye transit (geçiş) ülkesi adı verilmektedir. Türkiye, tarih boyunca kimi zaman göç olgunun öznesi kimi zaman da nesnesi

konumunda olmuştur. Göç çalışmaları yaygın olarak yapılmakla beraber Türklerin tarih boyunca gerçekleştirdiği göçlerin yoğun olarak görüldüğü bölgelerin başında Balkan coğrafyası gelmektedir. M.S. 4-5. yüzyıllarda Orta Asya'dan hareket eden Türk boyları Balkan yarımadasına geçmiş ve bu bölgeyle ilk temaslar kurulmuş ve birinci Türk kültürü katmanı, 14. yüzyılda Osmanlı Türklerinin tekrar Balkanlara fetih amacıyla açılması sonucu Balkanlarda ikinci kültür katmanı oluşmuştur.

Balkan coğrafyasında 14.yüzyılda başlayan fetih hareketi 15.yüzyılın sonralarına doğru tamamlanmış ve 18.yüzyılın ilk yarısına kadar Osmanlı Devleti yönetimi altında kalmıştır. Osmanlı Devleti 1774 yılında Küçük kaynarca anlaşması ile Kırım'dan çıkmak zorunda kalmış ve bu olumsuz gelişme Osmanlı Devleti'nin yavaş yavaş Balkanlarda gerilemeye başlayacağını ima etmiştir. 19.yüzyılın başlarında yaşanan 93 Harbi ve sonrasındaki 1912-1913 I.ve II. Balkan Savaşları sebebiyle Osmanlı Devleti Balkanlarda etkinliği tamamen kaybetmiş ve nihayetinde Balkanlardan tamamen çekilmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti, Balkanlardan çekilince Slavlar, Türklere ve Müslümanlara çeşitli baskılar, soykırımlar ve zulümler yaparak onları Balkanlardan Türkiye'ye göçe zorlamıştır. Bu göçler sonucu Osmanlı Devleti'nden binlerce insan Anadolu'ya geri dönmüştür. Akın akın gelen göçmenler Anadolu'nun birçok şehrine iskân edilmiştir. Bu iskân bölgeleri arasında Ankara da yer almaktadır. Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi sonrası Balkan göçlerinin konu edildiği tez çalışmasının tarihsel boyutu tarih örüntüsü içinde, göç sonrası ortaya çıkan folklor hususiyetleri ve menşe ülkedeki Balkan kültürüne yönelik hususiyetler folklor örüntüsü, kültür, kimlik-aidiyet örüntüsü bağlamında değerlendirilmiştir.

Osmanlı döneminde gerçekleştirilen Balkan göçleri tarihi göçler olarak değerlendirilmektedir. Cumhuriyet dönemi ve sonrasında Ankara'ya yapılan göçler Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'dan kitlesel olarak gerçekleştirilmiştir. Tez çalışmasının tarih örüntüsünde yer alan göçler, göç hikâyelerinin içeriğinde analiz edilmiş ve anlatılar ile tarihsel gerçeklik arasında paralellik olduğu anlaşılmıştır. Bu göçler

sonucu Ankara'ya yerleşen Türkler ve Müslümanlar hem Balkanlardan getirdikleri folklorik hususiyetleri muhafaza etmeye devam etmiş hem de Ankara'ya ait yerel kültürel özellikleri de benimseyip Türk kültür ekolojisinin temsilcileri olarak yaşamaya devam etmektedirler. Göçü anlamaya yönelik temel, sosyokültürel bağlamlı göç kuramları geliştirilmiştir. Bu kuramlar göçün içeriğini ve gerçekleştirilme biçimine yönelik tasnifleri içermektedir. Bu çalışmada Göçmen İlişkiler Ağı kuramından göçmenlerin uyum süreçleri analiz edilirken faydalanılmış olmakla beraber folklor ve sosyoloji arasındaki paylaşımlar ile göç süreci daha anlaşılır bir hâle getirilmiştir. Ankara'ya yerleşen Balkan göçmenleri özellikle göç sonrası Ankara'ya uyum süreçlerinde akrabalık ilişkilerinden yoğun olarak faydalanmıştır. Ankara'ya daha önce gelen göçmenler, sonraki süreçlerde “eski göçmen” olarak adlandırılmalarının yanında göç hareketini gerçekleştirecek kişilere ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda kolaylaştırıcı olmuşlardır. Bu yaklaşım bilhassa Balkan sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kitlesel mahiyette çözümlenmiştir. Göçmenlik deneyiminin sürdürülmesinde de katkıları olan Balkan sivil toplum kuruluşları işlevleri gereği birçok alanda kültürel sürekliliğe de hizmet etmektedirler. Hemşehricilik çevresinde gelişen kültürel yapılar göçmenlerin sahip olduğu hem münferit hem de müşterek kimliklerin korunmasında ve kuşaklararası boyutta aktarılmasında bir köprü görevindedirler. Ankara'da bulunan Balkan sivil toplum kuruluşları da bu işlevler doğrultusunda kültürel kimliği koruyucu birçok faaliyet yürütmektedir.

Göçmenlerin bir araya gelip hemşehrileri ile sosyalleşme imkânı bulduğu sivil toplum kuruluşları, göçmenler tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Sivil toplum kuruluşları göçmenlerin folklorik hususiyetlerinin korunmasına yönelik faaliyetler icra etmektedirler. Bu bağlamda Ankara'da yer alan Balkan sivil toplum kuruluşları tarafından verilen dil kursları (Arnavutça, Boşnakça) aracılığıyla ikinci veya daha sonraki kuşaklara dil aktarımı gerçekleştirilmekte bu vesileyle dil üzerinden kültür aktarımı da sağlanmaktadır. Göç sonrası kültürel kimliği inşa eden unsurlardan biri olan dil örüntüleri, Balkan göçmenlerinin kültürel hafızalarının da genişlemesine katkı sağlamaktadır. Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilen dil kursları kanalıyla

Ankara’ya yaşıyan göçmenlerin ve kuşakların çokdillilik yetileri de gelişmektedir. Bunun yanında kültürel yapılar kültürel mekânlar hâline dönüşmekte ve göçmenlere ait maddi kültürel ürünlerin sergilendiği bir hâle gelmektedir. Geleneksel halk giyim kuşamına ait folklorik unsurlar, göç edilen bölgelere ait folklorik araçlar, göçmenlerin hususiyetlerine dair kültürel yayınlar bu mekânların başlıca unsurlarıdır. Göçmenler bu kültürel mekânlarda bulduklarında hafıza ve mekân ilişkisinden hareketle göç ettikleri bölgelere dair hasretlerini gidermekte ve kültürel kimliklerini canlı tutmaktadırlar. Bu dernekler vesilesiyle kuşaklararası aktarım ve genel anlamda kültürel tanıtım imkânı da sağlanmaktadır.

Göçmenlerin kuşaklararası dil ve kültürel kimliklerini aktarım süreçleri değerlendirildiğinde özellikle birinci kuşak göçmenlerin göç hikâyelerini aktarmayı çok fazla tercih etmediği gözlenmiş olmakla beraber Türkçeden farklı bir dil konuşan göçmenlerin de çocuklarına o dili yaygın bir şekilde aktardığı gözlenmemiştir. Birinci kuşak kaynak kişilerin göç edilen bölge diline ait hususiyetlerini (Arnavutça, Boşnakça, Bulgarca, Rusça, Yunanca) münferit tercihler vesilesiyle aktardığı gözlenmiştir. Balkan-Rumeli Türk ağzılarının aktarımı ise birinci kuşak göçmenler arasında gerçekleşmiştir. Göçün mekânına, zamanına ve amacına göre göç tipleri ortaya çıkmıştır; iç-dış göç, zorunlu göç, serbest göç, evlilik göçü, iş göçü, eğitim göçü gibi göç türleri çalışma kapsamında tespit edilmiş ve analiz edilmiştir. Balkan göçmenleri Balkan ülkelerinden Türkiye’ye geldiklerinde devlet kontrolünde belirlenen şehirlere iskân edilmişlerdir. İskân edilen bölgelerin gerek arazi yapısı gerekse iklim ve ekonomik şartları sebebiyle bazı göçmenler ilk iskân edildikleri şehirlere farklı bir şehre kendi imkânları dâhilinde tekrar göç etmiştir.

Göçmenlerin Türkiye’ye göçü dış göç olmakla beraber iskân sonrası da göçe bağlı yer değiştirme hareketi devam etmiş ve bu da iç göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Balkanlardan gelen göçmenlerin göç türlerini ve göçü icra ediş biçimlerini kaynak ülke ve Türkiye arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler belirlemiştir. Örneğin Türkiye ile

Yunanistan arasında gerçekleştirilen Mübadele ile kitleler Anadolu topraklarına hareket etmiştir. Bu sebeple göçmenler için iskân bölgeleri belirlenmiştir. Mübadiller için birinci iskân bölgeleri arasında olmayan Ankara, ikincil veya üçüncül bölge olarak yerleşim için tercih edilmiştir. Ankara'ya yerleşen Mübadiller Yunanistan'ın Selanik, Kozani, Grebene/Grevene, Kesriye ve Naslıç bölgelerinden gelen Türklerden ve Müslümanlardan oluşmaktadır. Bu bölgelerden gelen Mübadiller İzmir, Mersin ve Samsun limanlarından demir yolu ile Niğde, Nevşehir, İstanbul, Burdur, Aksaray ve Çorum gibi şehirlere iskân edilmişler; sonraki yıllarda ekonomik sebepler dolayısıyla Ankara'ya göç etmişlerdir. Ankara'ya yerleşen ve göç eden birinci kuşak mübadiller geldikleri yerlerde din ve dil hususiyetleri sebebiyle diğer Balkan göçmenlerinin de yerli halk tarafından maruz kaldığı “gavur” adlandırmasıyla karşılaşmışlardır. Bu sebeple alıcı toplum ile sosyal ilişkilerde uyum sorunu yaşanmış fakat zaman içerisinde bu durumlar aşılmış ve sosyal ilişkiler kurulmaya başlamıştır.

Ankara'ya Yunanistan'dan göç eden kişilerin tarih örüntüsünün temel paydası 1923 yılında imzalan Yunanistan ve Türkiye arasındaki mübadele sözleşmesidir. Folklor örüntülerini teşkil eden unsurlarda birinci kuşaklarda kültürel korunması devam ettiği fakat Türkiye'de doğan nesillerin bu hususiyetleri unutarak devam ettirdiği veya münferit çabalarla sürdürmeye çalıştığı tespit edilmiştir. Mübadillerin dil örüntüsünde Rumeli Türkçesinin yanında birinci kuşak göçmenlerin Rumca dil yetkinlikleri de olduğu anlaşılmıştır. Ankara'da yaşayan Mübadillerin kimliği inşa eden özellikler Atatürk'ün hemşehrileri olmaları, suyun öte yakasından gelmeleri, Selanik'ten gelmeleri, dürüst, ahlaklı ve liyakat sahibi kişiler olmalarıdır. Mübadiller kendilerini “göçmen” ve “muhâcir” kimliği dairesinde de değerlendirmektedir.

Ankara'ya göç eden Bulgaristan Türklerinin tarih örüntüsünü 93 Harbi ile başlayan göçler ve nihayetinde Balkan Savaşları ve akabinde Cumhuriyet dönemiyle beraber 1950-1951, 1968-1978 ve 1989 Zorunlu Göçü oluşturmaktadır. Balkanlardan Ankara'ya göç eden en yoğun nüfus Bulgaristan Türkleridir. Tedricen Osmanlı coğrafyasından çekilmek zorunda

kalan Bulgaristan Türkleri özellikle 93 Harbi (1877-1878) ile Bulgarların ve Rusların katliamlarına maruz kalmışlar ve çareyi Anadolu topraklarına göç etmekte bulmuşlardır. Bu zorlu göç yolculuğunda binlerce Bulgaristan Türk'ü hayatını kaybetmiş, binlerce insan da katliamlara maruz kalmıştır. Bulgaristan'dan gelen göçmenler 1926'lı yıllarda Ankara'ya yerleşmeye başlamıştır. Bulgaristan göçmenlerinin Ankara'da ilk yerleşimleri mevcut köylere olmakla beraber Temelli'de 1927 yılında "numune köy" olarak kurulan modern köyler ile Ankara'da hayata uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bulgaristan'ın Kilikadı ve Kızanlık/Kazanlık bölgelerinden gelen Bulgaristan göçmenleri o zamanki adı Çerkeshöyük olan köye yerleştirilmiş ve Kırım-Romanya'dan gelen Tatarlar ve Kafkasya'dan gelen Çerkesler ile beraber yaşamışlardır.

İlk zamanlarda bu topluluklar ile hem dil hem de sosyal hayat anlamında çatışmalar yaşayan göçmenler zaman içerisinde bu sorunları çözerek birlikte yaşama kültürünü Balkanlardaki gibi yeniden icra etmeye başlamışlardır. Bulgaristan göçmenleri kitlesel olarak en son 1989 Zorunlu Göçü ile Türkiye'ye göç etmiş ve Ankara'da Pursaklar ilçesinde Ayyıldız Mahallesi'ne yerleştirilmişlerdir. Göçmen Blokları'nın inşası ile buralara yerleşen Bulgaristan Türkleri kendilerine bir dünya yaratmış ve o dünyada göç acısını hem yüreklerinde taşımaya hem de Ankara'da yeniden kurdukları hayatlarını yaşamaya devam etmektedirler. Bulgaristan göçmenleri Türk halk mutfağı geleneklerine ait hususiyetleri taşımakla beraber Bulgar kültürüne ait yiyecekleri de Pursaklar'da açılan marketler aracılığıyla tüketmektedir. Bulgaristan Türkleri halk müziği ve halk dansları geleneklerini Bulgaristan'daki şekilde sürdürmenin yanında Ankara kültürünü de benimsemişlerdir. Bulgaristan Türklerinin dil yeterliliklerinde Bulgarca görülmekle beraber bu yetilerini devlet kadrolarında veya özel sektörde kullanarak iş imkânlarına sahip olmaktadır. Makedonya'dan göç eden Türklerin tarih örüntüsünde Yugoslavya dönemi göçler yer almakla beraber buradan yapılan göçlerde eğitim göçüne de rastlanmıştır. Yugoslavya'dan gelen göçmenlerde de diğer göçmen gruplarında görülen göçmenlik deneyimine bağlı özellikler ortaya çıkmıştır.

Folklorun göçü kendine konu olarak yaptığı çalışmalara yerel ve uluslararası literatürde “göçmen folkloru” adı verilmektedir. Göçmen folkloru adlandırması göç hadisesi sonrası ortaya çıkan kimliklerin hepsini kapsamaması sebebiyle eksik bir adlandırmadır. Bu bakımdan folklor disiplinin göç hadisesini içeren çalışmalarına “Göç Folkloru” adını verilmesi daha kapsayıcı olacaktır. Göç hadiselerinin aktif olarak yaşandığı günümüzde göç olgusunu sistematik bir yapı içerisine oturtup anlamaya çalışmak geleceğe yönelik göç politikaları üretmede önemli bir işleve sahip olacaktır. Göç folkloru, göç hadisesi sonucu ortaya çıkan maddi ve manevi kültürel yaratmaların tümünü ele alır.

Göç hadiselerinin sebepleri, sonuçları ve aktörleri folklor kadrolarının da içeriklerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda göç folkloru çalışmalarına sözlü tarih derlemeleri olarak değerlendirilen “göç hikâyeleri” de dâhil edilerek folklor disiplini göçü farklı yönleriyle anlamaya ve aydınlatmaya çalışmalıdır. Göç hikâyeleri gerek kişisel gerek kolektif bir yaratımın ürünü olsun yapısında folklor kadrolarına dair birçok örüntüyü barındırmaktadır. Göç hikâyelerinin içerikleri iyi analiz edilmeli ve halk edebiyatı türleri içindeki yerine alması için gerekli sistematik alt yapıya yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Folklor disiplini sadece göç sonrasında ortaya çıkan kültürel süreçlerle ilgilenmekle kalmayıp göçe bağlı ortaya çıkan tarih, kültür, dil ve kimlik-aidiyet örüntüleriyle de ilgilenmelidir.

Göç olgusunun çok boyutlu bir yapıda zuhur etmektedir. Bu bağlamda göçün yer değiştirme hareketine bağlı olarak çokkültürlülük, çokdillilik ve çokdinlilik bir ortam veya şahsiyet yaratma eğilimi vardır. Bu süreçler folklor disiplininin de araştırma alanına girmelidir çünkü folklor çalışmaları ve dilbilim disiplini birbiriyle paralel gelişmektedir. Bu çalışmalar göç hadisesine bağlı olarak Türk lenguafolkloristik çalışmalara dönüşebilir. Folklor disiplinin çok yönlü yapısı göç olgusunun yapısıyla paraleldir. Göçün anlatı boyutu ele alındığında Ankara’ya göç eden Balkan göçmenlerinin göç hikâyelerinin temel konuları göç sürecini ifade ederken “sürgün”, “kaçış”, “mezalim” şeklindeyken göç sonrası süreci anlatan söylerler “anavatana geliş”, “Balkan Türklerinin anavatan masalı”,

“hasret” şeklinde olmuştur. Balkanlardan yapılan göçlerin her biri zorunlu olmakla beraber Balkanlarda Türklere ve Müslümanlara karşı uygulanan katliamlar e eziyetler sebebiyle gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda göç anlatıları göçmenlik deneyimine baplı olarak ortaya çıkan anlatılar olup göçmen folklorunun performanslarını ifade etmektedirler.

Tez çalışmasındaki kimlik-aidiyet örüntüleri analiz edildiğinde tarihi dönemde yaşanmış göçlerin ikinci veya üçüncü kuşak tanıklarının kendilerini “göçmen” olarak tanımlama eğilimleri bulunurken günümüze yakın tarihlerde çeşitli sebeplerle serbest (gönüllü) olarak göç etmiş kişilerin kendilerini tanımlarken menşe bölge/ülkeleriyle tanımladıkları dikkati çekmiştir. Derleme sürecinde görüşülen kaynak kişilerin müşterek göçmen kimliği tahayyülleri şöyledir: “Göçmenler çalışkandır”, “vatanseverdir”, “ahlaklıdır”, “insani değerlere saygılıdır”, “devletlerine ve bayraklarına sadakatle bağlıdırlar”, “göçmenler Karaman’dan Balkanlara gitmişlerdir”, “Atatürk’ün hemşehrileridir”. Bu kimliklik birinci kuşak kaynak kişiler tarafından ikinci kuşaklara ve sonrasına da aktarılmıştır Göçmen kimliği, göçmenler tarafından olumlu özellikler ile tanımlanmış olmakla beraber yerliler (alıcı toplum) tarafından bazı olumsuz adlandırmalara maruz kalmışlardır.

Balkan göçmenlerinin kimlikleri üzerinde özenle üzerlerinde durdukları konu onların “Makedon göçmeni, Bulgar göçmeni” gibi yanlış ifadelerle zaman zaman tanımlanmaya çalışılıyor olmasıdır. Bunun yanında göçmenlerin alıcı toplum tarafından dinî ve millî tüm hususiyetler uzağında yaptıkları önyargılı kimlik tanımının “gavur” olduğu birinci kuşak kaynak kişilerin çoğu tarafından ifade edilmiştir. Bu konudaki birçok örnek olmakla beraber Balkan göçmenleri Türk tarihindeki varoluşlarına dair bilgi sahibidir ve bu yönde savlarda bulunmaktadırlar. “Balkanlarından hangi ülkesinden göçmensin?” sorusu kuşatıcı ve bütünleştirici “göçmen” kimliğine dayalı münferit/bölgesel kimliklerin ifade edilmesini de beraberinde getirmiştir. Ankara’ya göç eden Balkan göçmenlerinin

“göçmen” çatısı altında tespit edilen bölgesel/münferit kimlikleri şöyledir: Arnavut kimliği, Kosovalı Arnavut kimliği, Batı Trakya Türk’ü kimliği, Boşnak kimliği, Bulgaristan Türk’ü kimliği, Gagauz kimliği, Kırım-Tatar kimliği, Mübadil kimliği vs. Bölgesel/münferit olarak ortaya çıkan bu kimliklerin menşe ülkelerin vatan olarak görülmesi dolayısıyla ortaya çıkması beklenen bir durumdur. Tüm bu bilgilerden hareketle göç folkloruna dair şu açılımları yapmak mümkündür. Göç folkloru, göç hadisesi sonrası ortaya çıkan kültürel yaratmalar temelinde yer alan folklorik hususiyetleri içine alır.

Göç folklorunu meydana getiren en temel unsur göç hadisesidir. Göç hadisesi sonucu göçmenler tarafından göç folkloru oluşturulur ve göçmenler aracılığıyla onların dil ve kültür aktarımları ile başka coğrafyalara yine göç aracılığıyla yayılabilir. Göç folkloru tarih ve kimlik örüntüsünü bünyesinde barındırır ve göç araştırmaları yapan disiplinler bunları tespit ederek göçün katmanlı yapısını aydınlatmaya çalışır. Göç folklorunu yapı, içerik ve şekil özellikleri benzer şekilde oluşur. Göç folkloru göçmenlerin folklorik hususiyetler aracılığıyla yeni yerlere uyum sağlamasında işlevsel olarak rol oynar. Bu bağlamda Ankara’da yaşayan Balkan göçmenleri göç folkloru bağlamında hem kendi hususiyetlerini icra etmekte hem de Türk kültür ekolojisi bağlamında Ankara kültürünün de bir parçası olarak yer almaktadırlar.

KAYNAKLAR

A.BASILI KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Tarihi Göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Ağanoğlu, Y. (2023). *Balkanlardan Türkiye'ye Göçler (1923-2004)*. İstanbul: Kızılay Kültür Sanat Yayınları.
- Akbaş, F. (2020). *Coğrafya Perspektifinden Göçler ve Göç Kuramları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Alangu, T. (2020). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alkan, N. (2013). Yugoslavya'nın Dağılması. Osman Karatay& Bilgehan A. Gökdağ (Ed.), *Balkanlar El Kitabı C.2*. (ss. 33-54). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Argunşah, M. (1990). Gagauz Türklerinin Manileri. *Türk Kültürü*, 332(28), 752-758.
- Arı, K. (2000). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arı, K. (2023). *Mübadele ve Mübadillik*. İzmir: Sentez Yayınları.
- Arnaut, T. (1997). Gagauzlarda Fıkralar ve Nasreddin Hoca. *Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri*, Ankara, AKM, ss. 227-231.
- Aslan, S. (2023). Balkan ve Rumeli Türkleri Dernekleri: "Evden Uzakta Evde". Ulaş Sunata (Der.), *Türkiye'de Balkanlar* (ss. 227-256). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü*. Adana: Karahan Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2017). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi Yayınları.
- Aruçi, M. (2013). Yugoslavya. *İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV, ss. 573-579.
- Asar, A. (2021). *Yabancılar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. Ayşe Tekin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Aydın, O.& Özgür, M. (2010). Türkiye’de Kadın Evlilik Göçü. *Journal of New World Sciences Academy*, 5(1), 18-31.
- Aydın, A. & Aydın, İ. (2004). *Kırım Tatarlarının Vatana Dönüşü-Kimlik ve Kültürel Canlanma*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ayhan, B. (2020). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkan-Kafkas Göçleri ve Mübadiller*. Eskişehir: Dorlion Yayınları.
- Ayverdi, S. (1990). *Ah Tuna Vah Tuna*. Ankara: Hülbe Yayınları.
- Baklacioğlu, N. Ö. (2010). *Dış Politika ve Göç*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Baklacioğlu, N. Ö. (2015). Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar. M. Murat Erdoğan & Ayhan Kaya (Der.), *Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* (ss. 193-194). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Barlas, D. (1999). Türkiye’nin 1930’lardaki Balkan Politikası”. Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç Sempozyumu (15-17 Ekim 1997). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bartram, D., Poros, M., Monferte, P. (2019). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. İtir Ağabeyoğlu Tuncay (Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Bayat, F. (2009). Sözlü Tarih Kavramı: Geçmişin Anlamlandırılması Geleceğin Kurulması. *Folklor/ Edebiyat*, 57(1), 85-93.
- Bayraktareviç, F. (1943). Türk-Yugoslav Kültür Münasebetleri. *İkinci Türk Tarihi Kongresi Bildirileri* (ss. 962-971), İstanbul.
- Benedict, R. (1960). *Patterns of Culture*. England: Mentor Book.
- Benedict, R. (2015). *Kültür Örüntüleri*. Mustafa Topal (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, P. N. (2015a). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Boratav, P.N. (2015b). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Brettel, C. B. & Hollifield, J. F. (2015). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.
- Brown, L. C. (2000). İmparatorluk Mirası: Balkanlar’da ve Ortadoğu’da Osmanlı Damgası. Gül Çağalı Güven (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bulak, A. (2015). *Göç Olgusuna Teorik Bir Bakış* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulgar, S. (2016). Hamidullah Suphi ve Gagauzlar. Şahingöz M. & Alper A. (Ed.) *Türkiyede Gagauz Studentleri 30-Cu Yıllarda XX Asırda: İstoriya Hem İnsannar* (ss.373-392). Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Castellan, G. (1993). *Balkanların Tarihi*. Ayşegül Yaraman Başbuğu (Çev.). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Chambers, L. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*. İsmail Türkmen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castless, S. & Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı. Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri (Çev.B. Uğur Bal ve İbrahim Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağlayan, G. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çavuşoğlu, H. (2007). Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri. *Bilig*, (41),123-154.
- Çelik, B. (2008). *Dağılan Yugoslavya sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Çelik, B. (2019). *Balkan İttifakı ve Osmanlı Diplomasisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetinkaya, S. (2017). Çokdillilik ve Kimlik. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (50), 371-377.
- Çevik, H. (2020). Göç “Nereye”, “Nasıl”, “Kim Tarafından” Yapılarak Hangi “Sonuçları” Doğurur: Göç ve Entegrasyon Çalışmaları Bağlamında Kavramsal Bir Analiz. Sema Buz & Hacı Çevik (Ed.), *Göç ve Entegrasyon* (ss.13-30). Ankara: Nika Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2001). Aile ve Göçmen Folkloru Bağlamında Türk Halk Kültüründe Göç Hikâyeleri. *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni* (ss.245-49). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Çobanoğlu, Ö. (2016). Göçmen Folkloru Bağlamında Brezilya Favelalarıyla Türkiye Gecekondu Mahallerinin Karşılaştırılması, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8),180-196.

- Çobanoğlu, Ö. (2017). Türk ve Boşnak Âşık Tarzı Edebiyat Gelenekleri. İÜHFİM-Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı, C. LXXV, ss. 389-406.
- Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Degh, L. (1966). Approaches To Folklore Research Among Immigrant Groups. *Journal of American Folklore*, 79(314), 551-556.
- Derman, O. (2018). *Evlâd-ı Fatihân'ın Torunları Makedonya'daki Türkler*. Ankara: Kalkan Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 25. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, İ. (2018). *Göç ve Kültür*. İstanbul: Bilge Kültür Yayınları.
- Doğru-Kozlubel, H. (2011). *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca'nın Demografik, Sosyal ve Ekonomik Durumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dorson, R. (1959). *American Folklore*. Chicago: The University of Chicago.
- Duman, D. (2022). *Türkiye'de Bulgaristan Göçmenlerinin Entegrasyonunun Kuşaklararası Karşılaştırması: İzmir Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Muğla: Sıktı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Düzgün, E. & Özkaya, F. D. (2015). Mezopotamya'dan Günümüze Mutfak Kültürü. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(1), 41-47.
- Emgili, F. (2012). *Boşnakların Türkiye'ye Göçleri (1878-1934)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Ergin, M. (2007). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergüt, S. E. (2021). Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Alan Yurt Dışındaki İki Dilli Türk Çocuklarının Miras Dil Konuşma Kaygılarının İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, R. (2009). *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eyduran, N. (2018). *Değiş Tokuş Hayatlar*. Ankara: Berikan Yayınları.

- Foner, N. (1997). The Immigrant Family: Cultural Legacies and Cultural Changes. *Immigrant Adaptation and Native-Born Responses in the Making of Americans*, 31(4), 961-974.
- Fortier, A. M. (2000). *Migrant Belongings: Memory, Space, Identity*. New York: Berg Publishing.
- Geray, C. (2019). *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı (1923-1961)*. Ankara: Kalan Yayınları.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. Cemal Güzel (Haz.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goldstein, K. S. (1977). *Sahada Folklor Derleme Metotları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*. Haz. Mehmet Kaplan. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Gökalp, Z. (1991). *Türk Uygarlığı Tarihi*. Haz. Yusuf Çotuksöken. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gökbilgin, T. M. (2008). Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Gökdağ, B. A. (2013). Kosova Türkleri. Osman Karatay & Bilgehan A. Gökdağ (Ed.), *Balkanlar El Kitabı C.2.* (ss. 161-175). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göksel, G. U. (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi*. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Görgeç, İ. (2022). Kırım'ın Jeopolitik Önemi ve Kırım Türkleri. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 283-300. Doi:10.48146/odusobiad.1073217.
- Görgün, M. (2017). Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 1317-1327.
- Görkem, İ. (2006). Tahir Alangu'nun Balkan Folkloru Çalışmaları. *Türkbilig*, (11), 40-55.
- Güçer, Y. (2021). *Suyun Öte Yanından Miras Lezzetler*. İstanbul: Sidas Yayınları.
- Gülsevin, G. (2017). *XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Gündüz, T. (2012), *Allahimamet Bosna: Boşnakların Osmanlı Topraklarına Göçü*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Güngör, E. (1986). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2011). *Erol Güngör'den Özleyişler-Özdeyişler*. Hayati Tek (Haz.). Ankara: Gönüllerde Birlik Vakfı Yayınları.
- Güngör, E. (2019). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul: Yer-Su Yayınları.
- Güvenç, B. (1994). *Türk Kimliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güvenç, B. (2018). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Güzel, B. & Selçuk, O. (2020). Nihai Hedef Mi? Göçmen ve Mültecilerin Entegrasyon Sürecinde Vatandaşlık Tartışmaları. Sema Buz & Hacı Çevik (Ed.). *Entegrasyon ve Göç* (ss. 229-252). Ankara: Nika Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (1995). Evlâd-ı Fâtihan. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.11., ss. 524-525., İstanbul: TDV Yayınları.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. (Çev. Büşra Uçar). Ankara: Heretik Yayınları.
- Hamza, M. (1998). Makedon Halk Edebiyatında Türk Etkileri. Özkul Çobanoğlu & Metin Özarslan (Haz.). *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* (ss. 382-386). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hamzaoğlu, Y. (2010). *Balkan Türklüğü Cilt I*. Üsküp: Logos A Yayınları.
- Hamzaoğlu, Y. & İsmaili, A. (2022). *Balkanlar'da Yapılan Türk-Müslüman Soykırımı*. Üsküp: Logos A Yayınları.
- Hatıpler, M. (2021). *Balkan Harbi'nde Muhacir Olmak*. Sakarya: Değişim Aktüel Kitabevi.
- Heckmann, F. (2005). Integration and Integration Policies: *IMISCOE Network Feasibility Study* (Araştırma Raporu). Köln: Leibniz Institut. http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/19295/ssoar-2005-heckmann-integration_and_integration_policies.pdf?sequence=1.
- Imamovic, M. (2018). *Boşnakların Tarihi*. Hüseyin Gül & Cenita Özgüner (Çev.) İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.

- İpek, N. (1994). *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İpek, N. & Kodaman, B. (1995). Balkanlar, Girit ve Kafkaslardan Anadolu'ya Yönelik Göçler ve Göçmen İskân Birimlerinin Kuruluşu (1879-1912). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2):377-417.
- İpek, N. (2000). *Mübadele ve Samsun*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İşçimen, B. (2021). *Balkanlardan Göçen Toplulukların Yemek Kültürlerindeki Farklılıklar: Edirne İli Keşan İlçesi Köyleri Örneği*. İstanbul: Hiper Yayınları.
- İnalçık, H. (2005). Türkler ve Balkanlar. *BALTAM*, (5), 20-44., Prizren.
- İnan, A. (1982). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnginar-Kemaloğlu, A. (2012). *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Jelavic, B. (2013). *Balkan Tarihi (20. Yüzyıl)*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Kaderli, Z. (2004). *Deliorman (Bulgaristan) Türk Sözel Kültüründe Geçiş Törenleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaderli, Z. (2008). *Bulgaristan Göçleri Bağlamında Türk Kadınlarının Göç Anlatıları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaderli, (2016). "Her Bulgaristan Göçmeninin Evinin Bir Yerlerinde Saklı Bir Gofreti Vardır" Göç Deneyiminin ve Göçmen Folklorunun Yorumcul Çerçevesi Bağlamında "Göçmen Gofretinin- Vaflasının" Anlam ve İşlevleri. Özkul Çobanoğlu vd. (Ed.). *IV. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, ss.1082- 1091.
- Kaderli, Z. (2022). Deliorman (Bulgaristan) Türk Kültürünün Tarihsel Süreçte İçinden Geçtiği Politik, Ekonomik, Sosyo-Kültürel Süreçler ve Göçmenlik Deneyimi Bağlamında Yemek Kültürü. *Motif 21. Uluslararası Halkbilimi-Halk Gastronomisi Sempozyumu*, 27-29 Ekim 2022, Hatay, ss. 161-178.
- Karanfil, G. (2015). Gagauzlar: Dün, Bu Gün, Yarın. *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi*, (3), 49-56.

- Karanfil, G. (2016). Hamidullah Suphi ve Gagauzlar. Şahingöz M. ve Alper A. (Ed.) *Hamdullah Suphi Tanrıoverin Gagauz Milli Kimliin Uuselmesindeki Rolü* (s.109-114). Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Kardaş, C. (2018). Yasadışı Göçmen Anlatılarında Göçmen İzleri. *Mukaddime*, 9(Özel Sayı 1), 129-142. DOI: 10.19059/mukaddime.463846.
- Karasu, İ. (2011). Balkan Fıkraları ve Mizah Öyküleri. İzmir: EYS Basım Yayıncılık.
- Karpat, K. (2019a). *Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2019b). *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, A. (2016). *İslâm, Göç ve Entegrasyon*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kırımlı, H. (2012). *Türkiye'deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kırımlı, H. (2022). Kırım. *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, C. 25, ss.457-465.
- Kirman, A. M. (2021). Göç ve Akademik Kültüre Etkisi: Yeni Bir Disiplin Olarak Göç Araştırmaları. Mehmet Ali Kirman & İlbey Dölek (Ed.), *Göç ve Kültür* (ss.3-20). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (1983). "Studying Immigrant and Ethnic Folklore", *Handbook of American Folklore*, Ed. R. Dorson, Bloomington: Indiana University Press, 39-47.
- Koka, Ş. (2013). Sosyalist Yugoslavya Dönemi. Osman Karatay & Bilgehan A. Gökdağ (Ed.), *Balkanlar El Kitabı C.2.* (ss. 23-32). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kongas, E. K. (1960). Immigrant Folklore: Survival or Living Tradition?. *Midwest Folklore*, 10(3), 116-123.
- Konukman, R. E. (1990). Tarihi Belgeler Işığında Büyük Göç ve Anavatan (Nedenler, Boyutları, Sonuçları). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 1(18), 94-95.
- Kornrumpf, H. J. (1998). Türkçe-İngilizce Sözlük. Resuhi Akdikmen (Haz.). İstanbul: Altın Kitap Yayınları.
- Kowalski, T. (1942). *Dobruca'da Türk Etnik Unsurlar*. Ferit Devellioğlu (Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Köprülü, M. F. (2011). Yeni Bir İlim: Halkiyat “Folk-lore”. Öcal Oğuz vd. (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (ss. 469-471). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kul, N. (2019). *Türkiye’de Gastro Diplomasi- Mutfak Kimlik Diplomasi*. Ankara: Tün Yayınları.
- Kula, O. B. (2012). *Almanya’da Türk Kültürü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kuru, N. (2020). Göçmen ve Mültecilerin Entegrasyonunda Eğitimin Rolü. Sema Buz & Hacı Çevik (Ed.), *Entegrasyon ve Göç* (ss. 163-173). Ankara: Nika Yayınları.
- Kurt-Güveloğlu, G. (2012). SHS ve Yugoslavya Krallığı’nın Türkiye ile Diplomatik İlişkileri. Yeliz Okay & Tuncay Babalı (Ed.), *Türkiye-Sırbistan İlişkileri* (ss. 143-190). İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Kurtuluş, G. (2019). *1989 Bulgaristan Türklerinin Göç Hikâyeleri*. Ankara: Karakurum Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (1997). Göçmenlik, Mültecilik, Yeni Bir Yaşam ve Sonrası, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç* (ss. 271-280). Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Lee, E. (1966). A Teory of Migration. *Springer*, 3(1), 47-57.
- Malinowski, B. (1945). *The Dynamics of Culture Changes*. New Haven: Yale University Press.
- Malinowski, B. (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. Saadet Ökal (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Mangaltepe, İ. (2015). Avrupa Kıtasında Kurulan İlk Türk Devletleri (IV-VII.yy). Hasan Celal Güzel (Ed.), *Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, C. I.* (ss. 227-236). Ankara: Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları.
- Manov, A. (2001). *Gagauzlar*. Türker Acaroğlu (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay & Derya Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mazower, M. (2017). *Bizans’ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*. Ayşe Ozil (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Maxim, M. (2008). Romanya. *TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 35.*, ss. 168-172.

- McCarthy, J. (2020). *Ölüm ve Sürgün*. Fatma Sarıkaya (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önal, M. N. (2011). *Plevne Türküleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Öner, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oyur, E. (2019). *Çok Kültürlü Kişilik-Kimlik ve Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (2014). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Örnek, S. V. (2017). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Özdemir, N. (2019). Kuşaklararasılık ve Değişme. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 125-129.
- Özer, A. (2015). *Göç ve Aidiyet Bağlamında Bulgaristan Göçmenlerinde Kimliğin Yeniden İnşası: Mersin Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özey, R. (2014). *Kültürel Coğrafya*. İstanbul: Aktif Yayınları.
- Öztürk, S. (2014). *Büyük Öğrenci Projesinden Türkiye Bursları Projesine Geçiş Süreci ve Türkiye'nin Öğrenci Politikasındaki Değişim*. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi.
- Öztürk, Ü. (2021). *Balkanlarda Türk Kimliğinin Bakıyesi Kuzey Makedonya ve Kosova*. Ankara: Astana Yayınları.
- Özyakışır, D. (2012). *İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: Tra 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Palaz, İ. (2020). *Bir Mübadilin Anıları ve Şiirleri*. Ankara: Sage Matbaacılık.
- Popovic, A. (1995). *Balkanlarda İslâm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Pustu, Y. (2020). *XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Ankara'da Göç ve İskân (1856-1918)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Pustu, Y. (2022). Atatürk Dönemi'nde Ankara'ya Göçmen İskânı. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 45-72.
- Pustu, Y. (2023). Erken Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Balkan Coğrafyasından Ankara'ya Göçler (1923-1992). *Külliyeye Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 215-238.
- Refik A. (1930). *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Rothman, J. (2009). Understanding The Nature And Outcomes of Early Bilingualism: Romance Languages As Heritage Languages. *International Journal of Bilingualism*, 13(2), 155–163.
- Rûmî, E. (2013). *Saltıknâme*. Necati Demir & Mehmet Dursun Erdem (Haz.). İstanbul: Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği (UKİD) Yayınları.
- Sarı, M. (1983). Atatürk Dönemi İskân Kanunları. *Atatürk Ansiklopedisi*, ss.1-10. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sağlam, A. N. (2020). Türkiye'deki Gagavuz Göçmen Profili. *Kesit Akademi Dergisi*, 6(25), 293-306.
- Sarınay, Y. (2011). Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara'ya Yapılan Göçler (1923-1990). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 17 (80), 351-388.
- Şenesen, R. O. (2012). Çukurova Girit Göçmenlerinin Girit'e Dair Anlatılarının Sosyal Tarihe Kaynaklık Etmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (1), 255-266.
- Seyfettin, Ö. (2011). *Balkan Harbi Hatıraları*. Tahsin Yıldırım (Haz.). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Şimşek-Karataş, H. (2020). Göç ve Entegrasyon. Sema Buz & Hacı Çevik (Ed.), *Entegrasyon Sürecinde Barınma* (ss. 175-192). Ankara: Nika Yayınları.
- Şimşir, B. N. (2012). *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tacoğlu, T. Poyraz, Arıkan, G., & Sağır, A. (2012). Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ss. 1941- 1965.
- Tamkoç, B. (2020). Kültürel Entegrasyonu Etkileyen Faktörler. Sema Buz & Hacı Çevik (Ed.). *Entegrasyon ve Göç* (213-228). Ankara: Nika Yayınları.
- Tan, N. (2003). *Folklor (Halkbilimi)*. İstanbul: Kitap Matbaacılık.

- Tanasoğlu, D. (2015). *Gagauzlar*. Yeni Türkiye, C. 70, ss. 5555-5560. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Taştan, Y. K. (2019). *Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Taştan, Z., Ttak & B., Ttak, M. (2020). *Gç Bibliyografyası*. Ankara:Hiper Yayınları.
- Teber, S. (1993). *Göçmenlik Yaşantısı ve Kişilik Değişimi*. Oberhausen: Ortadoğu Verlag.
- Temizyürek, F. (2016). Hamdullah Suphi ve Gagauzlar. Mehmet Şahingöz & Alper Alp (Ed.) *Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Gagavuz Türklerine Hizmetleri* (ss.115-119). Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Todorova, M. (2003). *Balkanları Tahayyül Etmek*. Dilek Şendil (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toker, M. E. (2023). *Patriyotlar Naslıç ve Grebene Mübadilleri*. İstanbul: Dilek Matbaası.
- Turhan, M. (1972). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Türbedar, E. (2013). Kosova Sorunu. Osman Karatay & Bilgehan A. Gkday (Ed.), *Balkanlar El Kitabı* C.2. (ss.134-148). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2007). *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*. İstanbul:IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Uğurlu, S. (2017). *Gelenek ve Kimlik İlişkisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Uluslararası Gç Terimleri Sözlüğü* (2009). Bülent Çiçekli (Ed.), Uluslararası Gç rgt (IOM).
- Unat, N. A. (2017). *Bitmeyen Gç*. 3. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uzman, N. (2018). Türkiye'nin Mülteci ve Muhacir Politikaları (1923-1947). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- lken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı-Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları.

- Ülküsal, M. (1966). *Dobruca ve Türkler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Vatan, K. (2013). *Rumeli-Balkan Fıkralarımız ve İlginç Öykülerimiz*. İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.
- Yapıcı, Z. K. (2008). *Bulgaristan Göçleri Bağlamında Türk Kadınlarının Göç Anlatıları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Yenisoy, H. S. (2005). *Edebiyatımızda Balkan Türklerinin Göç Kaderi*. Ankara: Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları.
- Yıldırım, D. (2003). Balkan Üçlemesi ve Tarih. *Türkbilig*, (6), 144-160.
- Yıldırım, D. (2016a). Sözlü Kültür ve Folklor Kavramları Üzerine Düşünceler. *Türk Bitiği: Araştırma / İnceleme Yazıları*, ss. 65-73. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, D. (2016b). Coğrafya'dan Vatan'a Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi. *Türk Bitiği* (ss. 195-210). Ankara: Akçağ Yayınları,
- Yıldırım, D. (2016c). Orta Asya Bozkırlarından Urumuneli'ne: Türk Sözlü Şiir Sanatının Yayılması Üzerine. *Türk Bitiği* (ss. 256-277). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, O. (2016). *Diplomasi ve Göç/Türk-Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye'ye Uluslararası Göçler ve Türkiye'nin Göç Politikası*. Ankara: Kırmızı Çatı Yayınları.
- Yıldız, S. (2007). Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği. *Milli Folklor*, 19(74), 9-16.

B. İNTERNET KAYNAKLARI

URL- 1: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> (Erişim Tarihi: 03.05.2021).

URL- 2: <http://www.almd.org/search/label/MÜBADİL%20YEMEKLERİ>. (Erişim Tarihi: 23.09.2021).

URL- 3: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/3146> (Erişim Tarihi: 11.11.2021)

URL- 4: <https://yenibalkan.com/tr/gundem/2021-nufus-sayimi-turkler-makedonya-nufusun-yuzde-3-86-sini-olusturuyor> (Erişim Tarihi: 03.03.2022).

URL- 5: <http://www.arnavut.com/arnavut-kultur-sozlugu> (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

URL-6: http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/19295/ssoar-2005-heckmann-integration_and_integration_policies.pdf?sequence=1. (Erişim Tarihi: 10.08.2022).

URL-7: <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-sozlesmesi/> (Erişim Tarihi: 15.08.2022).

URL- 8: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

C.KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişi	Adı-Soyadı	Doğum Yılı	Memleketi	Eğitim Durumu	Mesleği
KK-1	F.T.	1967	Arnavutluk	Üniversite	İş İnsanı
KK-2	A.S.	1955	Batı Trakya	Üniversite	Turist Rehberi
KK-3	E.N.	1969	Batı Trakya	Üniversite	Mali Müşavir
KK-4	A.H.	1945	Batı Trakya	Lise	Tercüman
KK-5	M.S.	1970	Batı Trakya	Üniversite	Öğretmen
KK-6	H.D.	1961	Bosna Hersek	İlkokul	Emekli/Muhtar
KK-7	M.D.	1971	Bosna Hersek	İlkokul	Ev Hanımı
KK-8	D.O.	1941	Bosna Hersek	İlkokul	Ev Hanımı
KK-9	S.M.	1982	Bosna Hersek	Üniversite	Öğretmen
KK-10	A.Ö.	1989	Bosna Hersek	Üniversite	Müzik Öğretmeni
KK-11	Ş.K.	1936	Bulgaristan	Lise	Emekli
KK-12	B.Ö.	1938	Bulgaristan	Üniversite	Emekli Öğretmen
KK-13	A.C.	1940	Bulgaristan	Üniversite	Emekli Öğretim Görevlisi
KK-14	İ.G.	1946	Bulgaristan	İlkokul	Emekli
KK-15	M.G.	1939	Bulgaristan	İlkokul	Emekli
KK-16	N.H.	1991	Bulgaristan	Üniversite	Öğretmen
KK-17	N.N.	1962	Bulgaristan	Lise	Emekli
KK-18	L.S.	1951	Bulgaristan	Üniversite	Emekli Tercüman
KK-19	G.Ö.	1962	Bulgaristan	Lise	Şoför

KK-20	İ.Ö.	1965	Bulgaristan	Lise	Emekli Muhasebeci
KK-21	M.B.Y.	1971	Bulgaristan	Lise	Turizmci/Muhtar
KK-22	Z.Ç.	1944	Bulgaristan	Lise	Emekli Bankacı
KK-23	H.Ç.	1938	Bulgaristan	Lise	Emekli Öğretmen
KK-24	Y. Ö	1967	Bulgaristan	Üniversite	Doktor
KK-25	T.D.	1948	Bulgaristan	Üniversite	Mühendis
KK-26	R.İ.	1962	Bulgaristan	İlkokul	Ev Hanımı
KK-27	Y.U.	1964	Bulgaristan	Ortaokul	İş İnsanı
KK-28	İ.K.	1951	Bulgaristan	İlkokul	Emekli/Muhtar
KK-29	R.D.	1959	Bulgaristan	İlkokul	Çiftçi
KK-30	F.G.	1961	Bulgaristan	İlkokul	Ev Hanımı
KK-31	M.E.	1993	Gagauz Yeri (Moldova)	Üniversite	Öğrenci
KK-32	İ.Y.	1975	Gagauz Yeri (Moldova)	Üniversite	İş insanı
KK-33	N.D.	1965	Gagauz Yeri (Moldova)	Lise	İş insanı
KK-34	M.E.	1980	Gagauz Yeri (Moldova)	Lise	Kuaför
KK-35	A.K.	1963	Gagauz Yeri(Moldova)	Üniversite	Akademisyen
KK-36	İ.K.	1975	Gagauz Yeri (Moldova)	Üniversite	Milletvekili
KK-37	G. Z. E.	1983	Gagavuz Yeri (Moldova)	Üniversite	Tercüman

KK-38	N.K.B.	1981	Kırım	Üniversite	Avukat
KK-39	A.O.	1967	Kırım	Üniversite	Öğretmen
KK-40	Y.A.	1974	Kırım/Romanya	Üniversite	Muhtar
KK-41	F.K.	1953	Kırım	İlkokul	Emekli
KK-42	E.Ç.	1965	Kosova	Lise	Ev Hanımı
KK-43	F.K.	1936	Kosova	Lise	Emekli
KK-44	E.Ş.	1971	Kosova	Lise	Ev Hanımı
KK-45	F.K.	1989	Kosova	Üniversite	İş insanı
KK-46	S.V.	1979	Kosova	Üniversite	İş İnsanı
KK-47	N.V.	1954	Kosova	İlkokul	Emekli
KK-48	B.V.	1988	Kosova	Üniversite	Emlakçı
KK-49	S.S.	1952	Kuzey Makedonya	İlkokul	Esnaf
KK-50	N.Ş.	1961	Kuzey Makedonya	İlkokul	Emekli
KK-51	O.D.	1964	Kuzey Makedonya	Üniversite	Akademisyen
KK-52	Y.H.	1945	Kuzey Makedonya	Üniversite	Emekli Akademisyen
KK-53	M.P.	1969	Kuzey Makedonya	Üniversite	Akademisyen
KK-54	S.Ö.	1961	Kuzey Makedonya	Lise	Muhtar
KK-55	R.V.	1948	Kuzey Makedonya	İlkokul	Pasta Ustası
KK-56	Z.V.	1954	Kuzey Makedonya	İlkokul	Ev Hanımı
KK-57	K.T.	1966	Kuzey Makedonya	Üniversite	Tercüman
KK-58	Z.G.	1927	Romanya	İlkokul	Ev Hanımı
KK-59	Y.U.	1953	Romanya	İlkokul	Emekli/Muhtar
KK-60	V.U.	1965	Romanya	İlkokul	Ev Hanımı

KK-61	T.U.	1953	Yunanistan	Üniversite	İş İnsanı
KK-62	N.E.	1955	Yunanistan	Lise	Emekli
KK-63	S.İ.	1965	Yunanistan	Lise	Muhasebeci
KK-64	O.H.	1951	Yunanistan	Üniversite	Avukat
KK-65	M.M.	1962	Yunanistan	Üniversite	İşletme Müdürü
KK-66	L.Ö.	1967	Yunanistan	Üniversite	Servis Şefi
KK-67	Y.G.	1983	Yunanistan	Üniversite	Akademisyen
KK-68	İ.P.	1931	Yunanistan	Üniversite	Emekli Astsubay
KK-69	A.P.	1966	Yunanistan	Üniversite	Memur
KK-70	S.P.	2002	Yunanistan	Lise	Öğrenci
KK-71	Ş.D.	1955	Çorum	Lise	Muhtar
KK-72	H. U.	1927	Romanya	İlkokul	Ev Hanımı
KK-73	R. B.	1945	Kırım	Üniversite	Mühendis

EK- 1: FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Fevziye Köyü'nün genel görünümü. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 2: Fevziye Köyü'nün ilk halk mimarisi örneği. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 3: Fevziye Köyü'nde tarihî bir ev. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 4. Fevziye Köyü'nün geleneksel halk mimarisi örneği. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 5. Fevziye Köyü’nde düğün, nişan vs. törenlerin yapıldığı “köy evi”. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 6. Fevziye Köyü’nde erkekler tarafından kullanılan köy odası. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 7. Fevziye Köyü'nde mevcut halk mimarisi. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 8. Gökçehöyük Köyü'nde Rumeli göçmenlerini temsil eden bir tabela. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 9. Gökçehöyük Köyü'nde bir mezar taşı. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 10. 1936 yılında Ankara'ya gelen birinci kuşak Bulgaristan Türklerinin somut kültürel mirasları. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 11. Kırım Tatarlarının dinî ve millî kimliklerini temsil eden eşyalar (Ballıkpınar Köyü). (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 12. Kırım-Romanya Tatarlarının geleneksel el sanatlarına ait motifler (Ballıkpınar Köyü). (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 13. Yugoslavya Göçmenlerinin geleneksel müzik aletlerinden “dayre/daire”. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 14. Yugoslavya göçmenlerine ait geleneksel kadın halk giyimi. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 15. Yugoslavya göçmenlerine ait geleneksel kadın halk giyimi örneği el işi “cepken”. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 16. Cepkenin ön yüzü, gömlek ve göçmen mendili. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 17. Geleneksel Arnavut kadın giyimi. (Ankara Arnavut Kültür Merkezi)

Fotoğraf 18. Geleneksel Arnavut kadın giyimi (Ankara Arnavut Kùltür Merkezi)

Fotoğraf 19. Geleneksel Arnavut kadın giyimi. (Ankara Arnavut Kùltür Merkezi).

Fotoğraf 20. Geleneksel Arnavut kadın giyimi. (Arnavut Kùltür Merkezi).

Fotoğraf 21. Arnavut halk mutfağına ait kaymaklı biber. (Arnavut Kùltür Merkezi).

Fotoğraf 22. Arnavut halk mutfağı örnekleri. (Arnavut Kültür Merkezi).

Fotoğraf 23. Ankara Arnavut Kültür Merkezi'nin dış görünümü. (Gülçin Balat arşivi.)

Fotoğraf 24. Ankara'da yaşayan Mübadillere ait Nüfus Hükümet Cüzdanı. (Ankara Lozan Mübadilleri Derneği, Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 25. Ankara'da yaşayan ikinci ve üçüncü kuşak mübadil kaynak kişiler. (Gülçin Balat Arşivi).

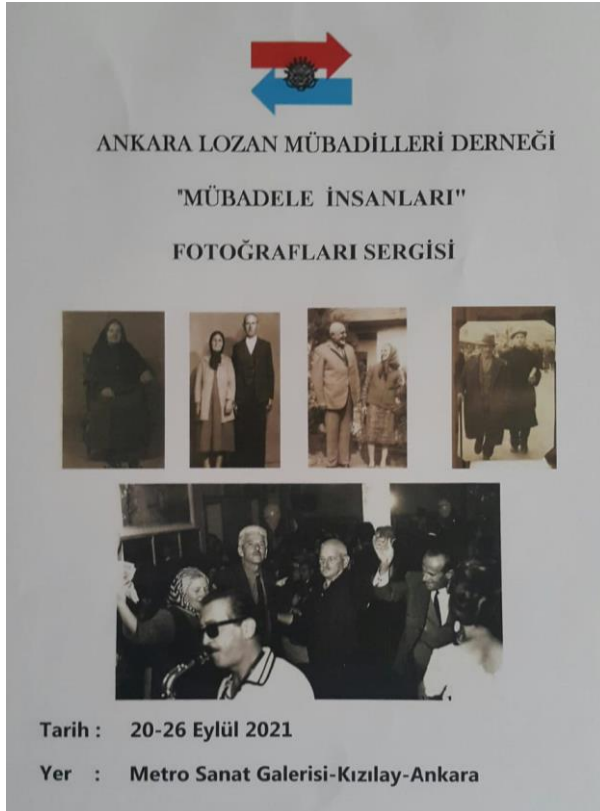
Fotoğraf 26. Ankara'daki Yugoslavya göçmenlerinin memleketleri Urviç'e ait bir fotoğraf. Fotoğraftaki kadınların giyimleri geleneksel Makedonya Türk kadın giyimi örneklerindedir.

Fotoğraf 27. Ankara'ya göç eden Makedonyalı (Urviç) bir Türk aile.

Fotoğraf 28. 1950'li yıllarda Makedonya'da (Yugoslavya) Ankara'ya göç eden bir Türk ailesi.

Fotoğraf 29. Ankara Lozan Mübadilleri Derneği tarafından düzenlenen Mübadele konulu fotoğraf sergisi. (Gülçin Balat Arşivi).

Fotoğraf 30³⁵. Mübadil halk mutfağından “Soğanlı Peta”.

Fotoğraf 31³⁶. Mübadil halk mutfağından “Petura”.

Fotoğraf 32. Derleme esnasında kaynak kişilere verilen hediye kolonya.

³⁵ <http://www.almd.org/search/label/MÜBADİL%20YEMEKLERİ>. (Erişim Tarihi: 23.09.2021)

³⁶ <http://www.almd.org/search/label/MÜBADİL%20YEMEKLERİ>. (Erişim Tarihi: 23.09.2021).

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 03/07/2023

Tez Başlığı : BALKAN GÖÇ FOLKLORU: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam213... sayfalık kısmına ilişkin, 03/07/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 11 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

03/07/2023

Adı Soyadı: Gülçin BALAT

Öğrenci No: N18244692

Anabilim Dalı: Türk Halkbilimi

Programı: Türk Halkbilimi

Statüsü: Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH FOLKLORISTICS DEPARTMENT**

Date: 03/07/2023

Thesis Title : BALKAN MIGRATION FOLKLORE: EXAMPLE OF ANKARA PROVINCE

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 03/07/2023 for the total of213..... pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 11 %.

Filtering options applied:

- Approval and Declaration sections excluded
- Bibliography/Works Cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

03/07/2023

Name Surname: Gülçin BALAT

Student No: N18244692

Department: Turkish Folkloristics

Program: Turkish Folkloristics

Status: Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU

(Title, Name Surname, Signature)

EK-4: TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON İZİN FORMU

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 03/03/2021
Sayı: E-35853172-300-00001477860
0001477860

Sayı : E-35853172-300-00001477860
Konu : Gülçin BALAT Hk. (Etik Komisyon İzni)

3.03.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 28.12.2020 tarihli ve E-12908312-300-00001378115 sayılı yazınız.

Enstitünüz Türk Halkbilimi Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Gülçin BALAT**'ın **Doç.Dr. Zehra KADERLİ** danışmanlığında hazırladığı **“Balkan Göç Folkloru: Ankara İli Örneği”** başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **23 Şubat 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://www.turkiye.gov.tr/lu-ebys> adresinden 3b7291e1-d39c-44e9-b247-a7439670cd5f kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 45572C5C-08C6-41C6-B96A-21E1293C5B18

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/lu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Memur

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: .

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992

Keş: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

